

Samuel Czambel: Slovenské ľudové rozprávky I.

Dr. Samuel C(z)ambel alebo Samo Czambel
(* [24. august 1856](#), [Slovenská Ľupča](#) – † [18. december 1909](#), [Csillaghegy](#), dnes súčasť [Budapešti](#)) bol [slovenský jazykovedec](#), [prekladateľ](#) a [filológ](#).

Pseudonymy: Ján Vlkolinský, J. I. Tatranovič, Herman Poliaček, Anna Technovská, Ján Stranský, Nikita Matejevič, Ján Ferienčík.

Slovenské ľudové rozprávky I.

Samuel Czambel

Digitalizátor: Michal Garaj, Miriama Mládková, Viera Studeničová, Lenka Konečná, Zuzana Babjaková, Daniela Kubíková, Nina Dvorská, Pavol Tóth, Lenka Zelenáková, Erika Majtánová, Ina Chalupková, Alena Kopányiová, Tomáš Vlček, Lucia Trnková, Jozef Vrábel, Dorota Feketeová, Bohumil Kosa, Alžbeta Malovcová, Vladimír Fedák, Ján Gula, Katarína Bendíková

Copyright © 2009 Zlatý fond denníka SME

Tento súbor podlieha licencií 'Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 2.5 License'. Viac informácií na <http://zlatyfond.sme.sk/dokument/autorske-prava/>

OBSAH

Pôvodná publikácia	2
Traja bratia a tri princezy	5
O smelom husárovi	10
Skamenený furman	15
O Jankovi Polienkovi	18
Janko Gondášik a zlatá pani	20
Princezka ženou pekelného kráľa	23
Tanec s čertmi	25
Princ, Zlatý a Veľký človek	27
Lap ho, taška!	38
Oklamaný čert	40
Hladujúci Macej a čerti	41
Žena biela ako sneh a červená ako krv	43
Bohyňa a dvanásť bratov	45
Zázračný miešok	46
Hadí kameň	47
Rytier Janko v zbojníckej krčme	48
Pipora Janči	54
Makomvysievaná	56
Napravený syn	65
Smelý Janko	71
O Ďurkovi, čo oslobodil princeznú	74
Nočná varta v krypte	76
Zakliata žaba	81
Tri po pysku	82
Tri priadky	83
Zbojníková žena	86
Juhás Paľko	89

O chudobnom a bohatom bratovi	91
Adesa, otvor sa!	93
O psíkovi a mačičke	98
Hanička bez rúk	100
Snehbela a dvanásť baniarov	104
Šaty za tanec s čertmi	106
Zlatá dievka z vajca	107
Princka v ježovej koži	111
Čertov sluha	118
O dvoch verných priateľoch	120
Pravda v mechu	122
Čert sluhom	125
O zlom zámockom pánovi	127
Potrestaný pán	129
Kapsa, potras sa!	130
O hlúpom vlkovi	132
Sedliak, vlk a líška	133
Či za dobré sa treba dobrým odmeniť	135
Spor havranov	137
Zrno	138
Psota	139
Husár a smrť	141
Ako vyhnali sedliaka z neba	142
Zakliate vojsko pod Sitnom	143
Keď chodil kráľ Matej po krajine... ..	144
O bačovi, čo učil pánov jest'	145
O krvilačnej panej	146

Pôvodná publikácia

Samuel Czambel. *Slovenské ľudové rozprávky*. SVKL. Bratislava. 1959. 395. . Jozef. Minárik. zostavil výber a napísal štúdiu. . Marianna. Prídavková. pripravila edične a napísala poznámky. . Dr. Ondrej. Mrlian. rediguje. . Dr. Jozef. Felix. redakčne pripravil tento zväzok. . Zlata. Dôňčová. korigovala. . Zlata. Maderová. technická redaktorka

Bibliografické poznámky

Slovenské ľudové rozprávky zo zbierok Sama Czambela.

Vyšlo v Slovenskom vydavateľstve krásnej literatúry ako 52. zväzok Hviezdoslavovej knižnice, ktorú rediguje dr. Ondrej Mrlian spolu s Hviezdoslavovou spoločnosťou.

Poznámky a vysvetlivky

Slovenské ľudové rozprávky, ktoré na rozhraní 19. a 20. stor. zozbieral S. Czambel, boli dosiaľ prístupné len pre odborníkov. Rozprávky, zapísané vo východoslovenskom nárečí, vydal sám zberateľ ako textovú prílohu vo svojom jazykovednom diele *Slovenská reč a jej miesto v rodine slovanských jazykov*, Martin 1906 (§ 115 — § 237 na str. 209 — 476). Niekoľko z nich (8) literárne preštylizoval Jozef Horák a pripojil ich k svojmu vydaniu *Prostonárodných slovenských povestí* Augusta Horislava Škultétyho a Pavla Dobšinského (IV. zväzok, Martin 1948, 147 — 215). Z pôvodného rukopisu je známych len niekoľko textov (5) v Czamblovej pozostalosti v archíve Národného múzea v Martine. Czamblove rozprávky, zapísané v stredoslovenskom nárečí, uverejnil temer všetky v pôvodnej nárečovej podobe podľa Czamblových rukopisov Jiří Polívka v päťzväzkovom diele *Súpis slovenských rozprávok*, Martin, I, 1923; II, 1924; III, 1927; IV, 1930; V, 1931. Náš výber sa opiera o Czamblovo vydanie a o celú rukopisnú pozostalosť, ktorej väčšinu (115 rozprávok) opatruje Literárny archív Matice slovenskej v Martine. Niekoľko rozprávok (8), ktoré nepoznal Polívka, je v archíve Národného múzea. Polívkovo vydanie, v ktorom na niekoľkých miestach ide o nesprávne čítanie rukopisu, sme použili ako kontrolný text.

Výber z rozprávok zozbieraných Czambelom sprístupňujeme v čitateľskom vydaní. Preto sme nárečové texty prepísali do dnešnej spisovnej normy, pričom sme ponechali všetky štylistické znaky rozprávkového, a pokiaľ bolo možné, aj ľudového hovorového jazyka. Väčších zásahov do textu, i to zväčša len vo východoslovenských

rozprávkach, bolo málo. Opravovali sme len zrejme vecné a myšlienkové omyly a stylistické nezrovnalosti, ktorých sa dopustili rozprávači. Tieto ojedinelé zásahy do textu uvádzame v poznámkach, v ktorých sú aj údaje o rozprávačoch, o rozprávkach (Czamblovo vydanie v *Slovenskej reči* označujeme: Czambel §, strany; Polívkovo vydanie Czamblových zápisov: Polívka, zväzok, strany) a prípadné vecné vysvetlivky. Prirodzene, názvy rozprávok — okrem rozprávok *Tri priadky*, *Psota a Hvezdár*, *doktor hodinár na dedine* — sme utvorili sami. Pri vymenovaní textových úprav sa obmedzíme len na tie najpodstatnejšie.

V pôvodnej podobe nechávame archaický vok. typu *kráľu*, *mužu*, *husáre*, *ženo* popri *kráľ*, *muž*, *husár*, *žena* a inštr. mužských podstatných mien typu *za braty*, *za mládenci*, *koláči* popri *za bratmi*, *za mládenkami*. Pri ženských podstatných menách sme však inštr. upravovali, napr. *so sani* > *so saňami*. Pre emocionálnejšie zafarbenie nechávame prisvojovacie zámená typu *tvoj*, napr. *musíš nás do tvojej záhrady pochovať*, podobne prisvojovacie väzby typu *za tvojho dieťatino zdravie* a iné staršie väzby, napr. *vejmeno*, *pošla t'archavá* ap. Nechávame aj onikanie, tvary sponového slovesa *jest*, *nejest* v sg. i pl. a formy nárečového slovesa *tájsť*. Nemeníme ani príslovky typické pre hovorový štýl a pripúšťané spisovnou normou, napr. *dnuka*, *dneska*, *vonka*, *tuná*, *taľnu*, *naostatku*, *kus*, *just*, *akurát*, a z toho istého dôvodu aj niektoré spojky, napr. *kremä*; spojkové dvojice, obvyklé v hovorom štýle, napr. *že ako*, *že prečo*, meníme podľa úprav vydavateľstva na *ako*, *prečo* ap. V lexike nechávame nárečové slová, ktoré pôsobia v kontexte expresívne alebo sú využité synonymicky, napr. vlastné mená: *Macej*, *Slnokráľ* (popri *Slnkokráľ*), *Luciper*, *Nikdzevaroš*, názvy jedál: *papcún*, *vakarovík*, *opresok*, tvary slova *princezná* (*princeza*, *princezka*, *princka*), *blacha* (záмка), *násilky* (nasilu), *opomenúť sa* (ohlásiť sa) a i. Z rovnakých dôvodov, no aj z dôvodov všeobecného územného rozšírenia nemeníme ani cudzie slová udomácnené v nárečovom a hovorovom štýle, z ktorých najčastejšie sú: *regiment*, *persóna*, *špacírka*, *frušťik*, *próba*, *flinta*, *šťangľa*, *luft*, *kelner*, *gver*, *cušpajz*, *choseň*, *študirovať*, *košťovať*, *vartovať*, *štrikovať*, *došikovať*, *meldovať*, *richtovať*, *špásovať*, *šusterský* ap. Napokon tvary *frušťik*, *frišťik*, *frišťuk* zjednocujeme na *frušťik*, podobne *gang*, *gánk* na *gánok*, *luft*, *lucht* na *luft* ap.

Podľa dnešnej spisovnej normy upravujeme pravopisné odchýlky, interpunkciu, členenie textu do odsekov a hláskoslovné nárečové zvláštnosti, napr. *ač* > *až*, *ništ* > *nič*, *nakrátce* > *nakrátko*. Väčšiu úpravu v hláskosloví si vyžiadali zrejme východoslovenské texty, odlišnejšie od spisovnej normy ako stredoslovenské texty, napr. *kdze* > *kde*, *bulo* > *bolo*, *cali* > *celý*, *išol* > *išiel*. V skloňovaní upravujeme gen. a akuz. sg. typu *toho stroma* na spisovný tvar *ten strom*. Prídavné mená typu *peknô* meníme na *pekné*. Východoslovenské zámeno *ten*, *ta*, *to*, *toten* (*tot*), *tota*, *toto* upravujeme podľa spisovnej normy na *ten*, *tá*, *to*, resp. *tento*, *táto*, *toto*, podobne všade rozšírené zámeno typu *jaký* na *aký*. Archaickú formu pomocného slovesa v 3. osobe pl. *sa* upravujeme na *sú*, podmieňovací slovesný tvar *bych* na *by*. Nárečové tvary prísloviiek, ktoré podstatne narušujú spisovnú normu, upravujeme, napr. *naspak* > *naspäť*, *s'tato* > *stadeto*, *friško* > *rýchlo*, *furt* > *ustavične*, *chochli* > *klokotom* ap.; *jak*, *jako* upravujeme na *ak*, *ako* (*ak* v časovom význame na *ako*). Predložku *s* v inštr. odstraňujeme podľa dnešného úzu, napr. *šľahol ho s tým prútom* > *šľahol ho tým prútom*, a naopak, v iných prípadoch ju dopĺňame, napr. *veľkou radosťou* > *s veľkou radosťou*. Nárečové predložkové väzby, ktoré majú v spisovnom jazyku iný význam, prispôbujeme spisovnej norme, napr. *o čo prišiel* > *po čo prišiel*, *na bráne* > *v bráne*, *preň* > *poň*, *do domu* > *domov*, ap. Tak isto upravujeme spojky, najmä v textoch východoslovenského nárečia, napr. *ta* > *tak*, *a*, *nuž*, *ale* alebo *i* > *i* (najmä vo význame *aj*), a ap. V lexike cudzie slová, ktoré sú územne málo rozšírené alebo ktoré sa pociťujú ako vulgarizmy, upravujeme. Takýmto výrazmi sa hemžia najmä východoslovenské texty. Najčastejšie sa vyskytujú tieto slová: *burk* > *zámok*, *varoš* > *mesto*, *valal* > *dedina*, *grati* > *šaty*, *kalap* > *klobúk*, *harnad'*, *hadnad'* > *zbojnicky kapitán*, *lanc*, *lancuch*, *lancuški* > *reťaz*, *retiazky*, *inaš* > *sluha*, *šif* > *loď*, *kávéház*, *kávéhauz* > *kaviareň*, *kavehauznik* > *kaviarník*, *trakterňa*, *traktirňa*, *traktira* > *hostinec*, *trakternik* > *hostinský*, *trakta* > *hostina*, *parsún*, *parsúň* > *podoba*, *glieda*, *glejd*, *glejt* > *šík*, *kišasoňa*, *kišasonka* > *slečna*, *slečinka*, *folti*, *falatok* > *kusy*, *kúsok*, *šlosiar* > *zámočník*, *štróf* > *trest*, *rimski* > *rýnsky*, *kerta* > *záhrada*, *urlab* > *dovolenka*, *kapura* > *brána*, *plac* > *miesto*, *vimentovac* > *vyslobodiť*, *zvodlovať* > *vyzradiť*, *štrofac* > *trestať* a i. Ostatné cudzie slová, ktoré nahrádzame spisovnými, sa vyskytujú ojediniele: *bart* > *sekera*, *batar* > *koč*, *bešlajdigung* a *frigáterunk* > *rýchly nástup*, *birtok* > *majetok*, *bokolov* > *súdok*, *borravaló* > *prepitné*, *botoš* > *kavec*, *burgar* > *konšel*, *cimra* > *izba*, *črajcha* > *čiarra*, *dada* > *varovkyňa*, *danšif* > *parolod'*, *feršlog* > *súsek*, *fiam* > *môj synu*, *firer* > *veliteľ*, *fošter* > *horár*, *fujtáš* > *náboj*, *gargaľa* > *krhla*, *gvalt* > *násilie*, *hantuch* > *šatka*, *hašpel'* > *kolovrátok*, *help* > *porisko*, *hernadle* > *ihlice*, *hofdáma* > *dvorná dáma*, *inzula* > *ostrov*, *kabel* > *vedro*, *kiflik* > *rožtek*, *kigľa* > *sukňa*, *kisňa* > *debna*, *leňunk* > *žold*, *mineš* > *črieda*, *oriaš* > *obor*, *padláš* > *povala*, *pagňét* > *bajonet*, *pajtáš* > *kamarát*, *rabkapitan* > *zbojnicky kapitán*, *rätóp* > *hrniec*, *ristung* > *výzbroj*, *sabol* > *krajčír*, *sulak* > *stĺp*, *šoudar* > *šunka*, *šparga* > *motúz*, *šporne* > *ostrohy*, *štok* > *poschodie*, *štrejchnuc* > *čiarknuť*, *šus* > *strela*, *švajlena* > *ševkyňa*, *tist* > *dôstojník*, *tou*, *tov* > *rybník*, *urfí* > *mladý pán*, *vachkomandant* > *veliteľ stráže*, *varga* > *gamba*, *varštak* > *dielňa*, *zajda* > *batoh*, *avandžirovac* > *postupovať*, *biztatovac* > *ubezpečovať*, *konfuzovac* > *zúfať*, *pošatovac* > *prejsť*, *pucovať* > *čistiť*, *ranžirovac* > *zoradiť sa*, *rozflancovac* > *otvoriť*, *štrajcac* > *dohadovať sa*, *talovac* > *deliť*, *vyrazzovac* > *vykresliť*, *zaflancovac* > *zatvoriť*, *foštrovski* > *horársky*, *kalapoški* > *klobučnícky*, *segěň*, *segiň* > *úbohý*, *sabolski* > *krajčírsky*, *somorni* > *smutný*, *štrofani* > *trestaný*, *friško* > *rýchlo*, *furt* > *ustavične* ap. Pomerne najmenej sme zasahovali do syntaxe. V niektorých prípadoch, najmä vo východoslovenských textoch, upravujeme veľmi neprírodný slovosled (ide najmä o nezvyčajné umiestnenie zvrtných a osobných zámen),

napr. *Išče jomu še večar calkom nevidzeu > ešte sa mu večer celkom nevidel, jak Janko ho vidzeu > ako ho Janko videl*. Vo východoslovenských textoch napokon vkladáme do predikátu sponu, napr. *ja tu tebe veľa roki čakala > ja som ťa tu veľa rokov čakala, co ti še naučel > čo ty si sa naučil, vi mojho brata dzeci > vy ste môjho brata deti, ešte daleko tote princezi > ešte ďaleko sú tie princezy* ap.

Traja bratia a tri princezy

1

Bol jeden pán, mal troch synov a dal ich učiť za plebánov.² To sa im teda nepáčilo. Tak povedali svojmu otcovi:

„Plebánstvo sa nám nepáči, apo. My sa pôjdeme inakšie remeslo učiť.“

„Tak, moji synovia, i ja pôjdem s vami. Odnesiem vás na koči.“

Tak išli zo dva dni, otec so synmi. A potom synovia otcovi vravia:

„Apo, vráťte vy sa domov, bo my sa nebudeme učiť, pokiaľ vy s nami budete!“

Tak teda tí traja bratia vzali sa a pošli do lesa. Bol tam v lese jeden veľký buk a od toho buka boli tri cesty. Tak potom oni traja si vraveli:

„My sa nemôžeme všetci traja vedno učiť!“

„Tak potom,“ povedal najstarší, „musíme sa rozísť, bo sa nenaučíme nič vedno.“

A potom mladší povedal:

„Bratia moji ľubi, urobme próbu! Zarežeme do tohto stromu, a keď voda z neho pôjde, tak sa naučíme dačo!“

A potom zarezali nožíkom do tohto stromu. A išla voda z neho. A potom oni sa vzali. A jeden šiel po jednej ceste, druhý po druhej, tretí po tretej. A uradili sa, že o sedem rokov sa majú navrátiť na to isté miesto k tomu stromu.

A ako už sedem rokov prišlo, tak sa navrátili všetci traja, ako sa uradili, na ten deň. A len jeden na druhého pozreli, ako sa zišli dovedna, a od radosti plakali všetci traja. Potom si trochu hostinu urobili a najstarší sa pýtal mladšieho:

„Aké si sa, bratu, remeslo naučil?“

Tak mu odpovedal:

„Bratu, to nič nestojí, čo som sa naučil!“

„A predsa povedz, aké si sa naučil?“

A on povedal:

„Hoc, by kto bol, hoc i šarkan dajaký, keď mu poviem ‚zaspi,‘ tak musí zaspať!“

„To je, bratu, dobre!“

A potom sa pýta stredného brata:

„A ty si sa aké naučil?“

„Ale,“ povedá, „moje remeslo tiež nič nestojí!“

„Tak teda len povedz, aké si sa naučil!“

„Keď zaňuchám, tak hoc pod horami, pod skalami bude dačo zamurované, tak ho musím vynájsť.“

Tak povedal starší brat:

„Tak teda to je dobre, nič sa netrápte!“

Tak potom tí dvaja bratia sa pýtali toho staršieho:

„Čo ty si sa, bratu, naučil?“

Tak potom im povedal najstarší brat:

„Moje remeslo nedobré, je len pre furmana. Keď na mňa centy kladú, tak je mi vždy ľahšie.“

Tak potom oni sa vzali, pošli do jedného mesta, do jedného hostinca a pýtali sa hostinského:

„Čo tu za novina v meste?“

„Nič také,“ povedá, „len nášho najjasnejšieho cisára tri princezné šarkani ukradli.“

A potom ten starší brat pýtal sa stredného. Povedá:

„Bratu, či ich dostaneme?“

A ten zaňuchal a potom povedal:

„Dostaneme ich!“

Tak ten hostinský pošiel k cisárovi a povedal mu:

„Jest u mňa takí traja páni, čo by ich princezy vyslobodili!“

Tak ten cisár rozkázal:

„Id' a pošli ich semka ku mne!“

On pošiel domov a rozkázal im.

Oni odpovedali:

¹Andrej Behun z Krásnej nad Hornádom (Síplak; Abauj), 18. septembra 1898. Czambel § 178, 344 — 349.

²plebán (z lat.) — farár

„Keď chce pán cisár, nech príde sám po nás!“

A potom cisár prišiel na jednom koči a odniesol ich do svojho domu. A potom sa ich pýtal:

„Či dostanete tie moje princezy?“

„Dostaneme ich, najjasnejší cisáru! Ale čo nám dajú za to?“

„No, ja vám,“ povedá, „inšie nemôžem dať, keď ich dostanete, ako jednu jednému za ženu, druhú druhému a tretiu tretiemu!“

A potom, ako im to prisľúbil, tak im povedal tak:

„A čo vám teraz mám dať na cestu?“

A ten najstarší povedal:

„Nám treba deväť volov pečených i deväť bočiek vína i deväť pečiva chleba.“³

Tak tu potom sa kráľ zarmútil, že kde on bude mať taký voz, čo všetko skladie na ňom. Tak potom najstarší povedal:

„Ešte nám taký mech k tomuto treba, čo sa do neho všetko spakuje, i jeden povraz, čo kolo sveta obstane.“

Tak potom spakoval ten mocný do toho mecha všetko a vzal na chrbát a kráľ sa len ulapil za hlavu:

„Keď si ty taký mocný, tak ty i môj zámok prevrátiš!“

A potom sa vzali a išli tí traja mládenci. Tak teda išli deň aj tri dni. Odjedli i odpili z toho, čo mali. A ten najmladší povedá:

„Už ma nohy bolia!“

„Tak,“ povedá, „vyjdi na tento mech!“

„No vidíš, už mi je ľahšie!“

A oni zas idú zo tri dni ďalej. Zas i druhý brat povedal:

„Už i mňa nohy bolia!“

„Tak teda,“ povedal mu starší brat, „vyjdi i ty na mech, keď ťa nohy bolia!“

Zas starší povedal:

„Už mi je ľahšie!“

A potom zas išli tri dni. Povedal najstarší:

„Ej, už i mňa nohy bolia!“

Najmladší:

„Tak zhod' ten batoh!“

Stredný k najmladšiemu:

„Zídeme prv, a tak nech zhodí!“

A potom zišli a najstarší povedal im:

„Bratia, či to ešte ďaleko sú tie princezy?“

A potom zaňuchal ten stredný a povedal, že neďaleko už. Ako povedal, že už neďaleko, tak vravel ten najstarší:

„Nanoste mi skaly do mecha!“

Ako mu nanosili tie skaly, vzal ich na chrbát a išli ešte za jeden deň. Tak potom pýtal sa zas stredného brata:

„Či ešte ďaleko?“

A on zaňuchal:

„Hop,“ povedá, „už sme tu!“

„Tak zhod' ten batoh!“

„Ej,“ povedá, „ja ho zhodím, ale zíd'te dolu!“

Ako zhodil ten batoh, až tie hory zahučali! Tak potom ide ten stredný brat pod jeden kriak a pozrie — tam veľké dvere! Tam boli železné dvere a na tých dverách jedna veľká kladka ako korec.⁴ Tak potom mu povedal brat stredný:

„Ale ako tam,“ povedá, „pôjdeme, keď je tu kladka ako korec?“

A potom mu povedal brat najstarší:

„To nič!“

Vzal ju na dľaň a uderil druhou dľaňou, zaraz sa rozsypala! Otvorili oni tie dvere a hľadia do tej diery veľkej:

³deväť pečiva chleba — deväť dávok chleba do pece, deväť pečňov

⁴korec — miera na zbožie (93,6 l)

„Tak teraz ktorý tam pôjdeme?“

A bratia vravia tomu najstaršiemu:

„Id' ty, bo ty si najmocnejší!“

Tak potom povedal ten najstarší:

„Ja nejdem, ale id' ty, najmladší, bo ty keď povieš ‚šarkan, zaspi!‘, tak zaspi.“

Tak potom on povedal:

„Ja nedbám!“

A potom ho spustili na povraze dolu. A ako ho spustili, tam bol jeden tátošík a potom sa ho ten tátošík pýtal:

„Kde ty si sa tu vzal, keď tu ani muchy niet z tamtoho sveta?“

„Tak ja som sem prišiel za princezami troma, keby som ich mohol dostať!“

„Ťažko to ty dostaneš, bo za troma šarkanmi sú vydaté. Jeden je o piatich hlavách, druhý o desiatich a tretí o pätnástich.“

A potom, ako už mu to povedal, povedal tomu koníkovi:

„Lahni si a spi, žeby si ma nezradil!“

A potom prišiel do tej diery, kde tá najmladšia bola. Letný čas bol, tak šarkan bol po horách duby prevracať. Tak sa jej pýta:

„Kde je tvoj muž, že je nie doma?“

„Nuž on pošiel na tamten svet, bo teraz je letný čas.“

„Aké ti znamenie dáva, ako ide domov?“

„Má taký budzogáň, ešte je na päť míľ, a keď ho hodí, až ten dach zhrkoce na chyži.“

„No,“ povedá, „to nič, len sa zberaj, bo ja som po teba prišiel!“

„Ach, človeče, ty ma nedostaneš!“

„Ty sa len zberaj!“

Tak potom ten šarkan raz hodí budzogáň, už letí domov. Ako priletel, kričí:

„Tu kresťanská duša smrdí!“

A prišiel a letí do chyže. A Janko, najmladší brat, mu povedal:

„Lahni a spi, keď mi chceš dačo urobiť!“

Lahol šarkan a zaspal. Potom ho rozrúbal. A potom sa pýta, či je doma tamten šarkan o desiatich hlavách.

Povedá:

„Nie je doma, tiež pošiel na druhý svet.“

A potom Janko sa vzal a pošiel k strednej princeze. Ona doma sama bola.

„Pán Boh daj šťastie, najjasnejšia princezo!“

„Dajbože i tebe, kde si sa tu vzal, človeče z tamtoho sveta?“

„Tak ja som ťa prišiel vyslobodiť!“

Tak potom ona mu povedala:

„Ťažko to bude, bo ja mám šarkana o desiatich hlavách, čo ja musím s ním žiť!“

„To nič, len ty sa zberaj, bo ja som po teba prišiel! Už i tvoja mladšia sestra sa zberá.“

I toho druhého šarkana, keď prišiel, porúbal. A potom sa pýta:

„Ako sa má tamtá najstaršia? Či je jej muž doma?“

„Doma je,“ povedá, „leží na železnej posteli.“

On sa trápi, ako tam k nemu bude treba ísť, ale sa odvážil a pošiel:

„Čo Boh dá, to Boh dá, tak ja idem.“

A on ešte len k dverám išiel a ten šarkan na železnej posteli už začal kričať, až mu z pyskov plameň išiel. Tak Janko povedal:

„Keď ležíš, dobre, tak len lež!“

A šarkan zaspal. Janko vzal šabl'u, jeho vlastnú, a odrúbal mu všetkých pätnásť hláv. A potom princeze povedal tak:

„Zberaj sa, bo už sú ti sestry hotové obe! I ty sa zberaj; ja som vás vyslobodil všetky tri!“

Tak potom oni išli s radosťou až k tej veľkej diere. Tak potom uviazal najstaršiu princezu na povraz a vytiahli ju tam hore. A zas i strednú.

A tam hore sa naďabil jeden čiernokňažník. Tak potom on im povedal:

„Musíte i mne dať z nich jednu!“

„Najstaršiu ti nedám,“ povedal ten mocný, „bo to je moja!“

A čiernokňažník povedal:

„Táto stredná moja musí byť!“

A stredný povedal:

„Tú ja ti nedám, ale,“ povedá, „vytiahneme tú tretiu a tamtú ti dáme.“

A potom, ako ju vytiahli, tú tretiu, tak ju dali čiernokňažníkovi.

„A s bratom čo urobíme teraz?“ pýtali sa čiernokňažníka.

„Nechajte ho v diere a zaprisahajte sa a nepovedzte jeden na druhého u starého kráľa, keď sa bude pýtať!“

A potom sa zaprisahali. Spustili po toho najmladšieho povraz. A ten bol v tom čase pri tátošíkovi, zohnať ho. A ten tátošík mu povedal:

„Nesadaj na ten spustený povraz, ale uviaž naň skalú o takej váhe, ako ty vážiš, a uvidíš, čo sa s týmto stane!“

On uviazal skalú. Tak ťahali, ťahali, asi napoly, odrazu pustili ten kameň dolu. Tu mu ten tátošík tak povedal:

„Toto by sa i s tebou bolo stalo, i teba by boli pustili, bo ťa chcú zabiť!“

Tak potom on začal plakať, čo on teraz tam bude robiť? A tátošík mu povedal:

„Neplač, i my pôjdeme s nimi vedno!“

Ale mu povedal ešte ten tátošík:

„Šarkani majú tu ešte jednu starú mater a má ona také tri veci: nožničky, čo samy strihajú, ihlice, čo samy štrikujú, i takú masť, čo keď porúbaného, posekaného ňou pomastí, tak vstane. Tak id' a pýtaj tie veci. A potom i ju porúbeš, žeby nám dačo neurobila.“

Tak potom on pošiel a pýtal všetky tie tri veci. On pýtal:

„Babo, daj tú masť, čo keď porúbaného ňou pomastí, tak vstane!“

„Ja nemám, kde by ja vzala!“

„No musíš dať, daj!“

Ako mu dala, uderil ju o zem.

„A teraz daj tie nožničky, čo samy strihajú, i tie ihlice, čo samy štrikujú!“

Tak ona dala všetko. Odrúbal jej hlavu a pošiel k tomu tátošíkovi:

„No už som tu so všetkým! A teraz ako ja pôjdem?“

„Nič sa netráp, len id' a prines ten kantár, čo tam visí, kde najstarší šarkan leží!“

Pošiel i po ten kantár a vzal ho stade. A ten tátoš mu povedal:

„Vylož ho na mňa!“

Vyložil ho a povedal mu tátošík:

„Sadni na mňa!“

On sadol, tátoš raz skočil a zaraz z diery vonka bol. Najmladší videl, ako sa vedú tie tri páry popod ruky, už neďaleko kráľa boli, a k otcovi princiez dochodili. Janko na tátošíku ich dohonil, ale sa im do známosti nedal. Oni pošli s radosťou k otcovi, cisárovi. A bolo o pár dní veselie.

Najmladší, Janko, išiel k jednému krajčírovi za tovariša sa ponúknuť. A to ten tátoš takú radu mu dal. O pár dní malo byť veselie. Tá najstaršia princeza dala si u toho krajčira šaty robiť, kde bol Janko. A teda také jej urobil, čo ešte o takých nebolo chyrovať. A to sa jej veľmi páčilo. Pýtala sa:

„Kde sa to oni tak naučili strihať, starý pán?“

„Nuž dostal som jedného tovariša teraz, on vie tak strihať.“

„Chcela by ja ho uvidieť, ako to, že on bez merania také šaty urobí?“

„No však je tu v dielni!“

Tak ten starý pán pošiel po toho tovariša:

„Poď len, Janku, pani princeza chce ťa vidieť!“

Tak on pošiel, a obdarovala ho.

O pár dní i strednej veselie bolo, a i tá dala si šaty robiť, a tej ešte raz krajšie urobil. Tak potom i tá pošla po tie šaty a oprobila ich na sebe a veľmi sa jej páčili. I tá potom toho tovariša obdarovala a povedala mu:

„Nech prídu aj oni na to veselie, Janku!“

A on povedal:

„Ja nepôjdem, starý pán majster nech idú. Ja mám veľkú robotu, ja som sa zariekol, že nepôjdem na veselie.“

A potom ten starý pošiel i so svojou paňou. Tak tam veselie bolo a on, Janko, pošiel do záhrady a plakal.

Ale potriasol tým kantárikom, čo zo svojho koňa sňal; tak prišiel koník k nemu a pýtal sa ho:

„Čo chceš, Janku?“

„A či ja by som nemohol na to veselie ísť môjmu bratovi?“

„Ba, ako nie, pôjdeme, ale musíš mať kráľovské šaty!“

Mal zaraz i šumné hodvábne šaty a na čiapke zlatú reťaz. A ten koník sa na takého koňa spravil, čo ani takého viacej na svete nebolo!

Tu on posiel na dvor, kde to veselie bolo. A potom ho tam všelijakí králi volali dolu z koňa.

„Ja nemôžem ísť, bo ja som veľký rytier, ja mám veľkú cestu pred sebou. Ale keď je to láskavosť od mladého, jeden pohár vína vypijem!“

Tak potom mladý mu dal pohár vína.

Bolo i tretej princeze o pár dní veselie, ale ona ani nechcela ísť k tomu majstrovi, žeby jej šaty urobil, bo sa nechcela vydať za čiernokňažníka, len ustavične plakala. A potom jej otec predsa rozkázal k tomu krajčírovi ísť a dať si jedny šumné šaty urobiť, také, ako i sestry majú. Tak jej urobil ešte raz krajšie, ako jej sestry mali. Ako už mala ísť na prísahu a obliekla na seba tie šaty, len ustavične plakala a nechcela vonkoncom ísť s čiernokňažníkom na prísahu.

Janko zas zatriasol kantárom a prišiel k nemu tátošík a pýtal sa ho:

„Čo chceš, Janku?“

„Tak teraz tá princeza sa vydáva, čo moja mala byť. Ako to bude?“

„Tvoja bude, neboj sa!“

Ako už veselie bolo — bol tam i krajčírsky majster s majstrovou —, Janko tiež posiel na jednom šumnom čiernom koni. Mal na sebe šumné hodvábne šaty. Chodí tam po dvore a prosia ho principi, žeby zišiel dolu z koňa.

„Ja nemôžem, bo ja som veľký rytier, a mám veľkú cestu pred sebou. Ale keď je to láskavosť od mladého, jeden pohár vína vďačne vypijem!“

A tu tamtí bratia jeho rozkázali čiernokňažníkovi, žeby zanesol Jankovi vína. A on niesol s veľkým strachom to víno a dával mu. A bratia ešte ďalej ho popchli k tomu koňovi, až sa celkom ku koňovi dostal. Kôň kopol, zaraz sa čiernokňažník na kolomaž rozlial. Janka zlapali zaraz a chceli ho potrestať.

„No,“ povedá, „keď môj kôň ho zabil, vezmem si ja tú princezu!“

Tak zaraz pristala celá rodina.

Je veselie, i tie tri princezy sedia za stolom i s tamtými jeho bratmi dvoma. Pýta sa ich potom Janko:

„Kde princezám tie šaty strihali?“

„Ale tu jeden starý krajčír nám šil.“

„Kde je, ja by ho rád vidieť!“

On prišiel.

„A či oni šili tie šaty?“

„Nie, mám takého tovariša, čo to urobil.“

„A kde je?“

„Doma je!“

„Nech idú po neho, ja by ho rád videl.“

A posiel a prišiel bez neho.

Janko:

„A poznali by ho?“

„Poznal by ho!“

Nepoznal ho.

„S kým vravia, to je on. Ja som bol ich tovariš, ktorý tie šaty urobil. Ja som tie tri princezy vyslobodil od šarkanov. Moji bratia ma chceli zo sveta zmárniť, ale ja som tu, a vezmem si najmladšiu princezu za ženu!“

Svojim bratom odpustil a kraľoval.

Starý bačkor, nový remeň, až naveky vekov ameň.

O smelom husárovi

1

Bola jedna matka, mala jedného syna. Toho syna vzali k vojsku. Tak bol tam za tri roky pri husároch. I tak, ako vyslúžil tri roky, tak jeho kamarátov pustili domov, a jeho nechceli, žeby slúžil ešte dlhšie. Ale on nechcel. Kázal svojmu pucákovi, žeby mu očistil koňa večer. Ako mu ho on očistil, tak odobral sa od svojich kamarátov a šiel het.

Tak potom išiel, kde ho dve oči niesli. Prišiel na lúku a bola tam jedna kopa sena. On zatkol meč do tej kopy a ľahol si tam. Aj toho koňa uviazal tam na ten meč. Ako si poležal tam, skríklo z tej kopy:

„Husáre, husáre, horíš i ty, i kôň tvoj!“

Tak ako on vstal, vytiahol si meč z tej kopy a sadol na koňa a že pôjde het. Ale ako sadol na toho koňa, skríklo mu z tej kopy:

„Husáre, ak ma môžeš, vyslobod' ma!“

„A akože ťa vyslobodím?“

„Zatkni poznovu ten tvoj meč do tej kopy a tak ma vymôžeš!“

I on zatkol, tak sa mu vyvliekol jeden had a opásal sa mu na hrdlo.

Tak mu on povedal:

„Ak si dobré, zíd' zo mňa, ak nie, idem ťa sekať na kusy!“

Vtom ale sa mu obrátil jeden pekný princ a tak mu povedal:

„Husáre, vidím, že si smelý chlap! Ešte mám tri sestry zakliate v jednom zámku, ak chceš, id', vyslobod' ich.“

„A akože ich vyslobodím?“

„Id' len po tejto ceste, tam prídeš k jednej bráne. Tam bude jeden peň na pravej ruke a pod tým pňom bude od tej brány kľúčik.“

Tak on išiel, i ešte ani brány nevidel, zastal mu kôň. Tak mu on dal ostrohy do bokov, prečo nejde. Kôň preriekol k nemu:

„Husáre, ak chceš vniť do toho zámku, tak sú tu pod týmto pňom tie kľúčiky!“

Tak vstal a vzal tie kľúčiky a šiel tam, k tej bráne. Tak ako vnišiel tam, otvoril si a koňa voviedol do maštale. Kôň mu preriekol:

„Husáre, ale ak tebe bude dobre, žeby si na mňa nezabudol!“

On vnišiel do izby. Ako vnišiel, tak ho tam privítalo, ale on nevidel nič:

„Vitaj, vitaj, husáre, kde si sa tu vzal? Vtáčka, človečka neslýchať!“

„Ja som tu prišiel skrz takú vec: vymohol som jedného princa na jednej lúke, tak mi povedal, že má ešte tri sestry zakliate tu v tomto zámku. Tak som prišiel, či ich budem môcť vyslobodiť.“

„Čože, nášho brata si len vyslobodil, ale nás nevyslobodíš, bo sme my horšie zakliate, ako ten bol! No, prídu tu v noci o dvanástej hodine tvoji oficiéri, ale žeby si ty nepreriekol s nimi, bo ak prerečieš, nešťastlivý si, a my sme ešte raz horšie zakliate, ako sme boli!“

I dali mu tam sviečku na stôl, tá sa zapálila sama, i večera sa mu predložila. Ale on nevidel nikoho v tej izbe.

On sedí tam, a ako prišla jedenásta hodina, len taký štrng ide po gánku! Ako vnišli dnuka do izby, tak ho priam vítajú:

„Vitaj, vitaj, husáre, kde si sa tu vzal? Koľké časy my ťa už hľadáme! Nešťastlivý si, i my s tebou, keď ťa nemôžeme nájsť, bo sme už i my dlho! Ha, aký ti je pyšný, ani ti len neprerečie s nami! Akože sa ti vodí, či sa ti dobre bez nás vodilo? Ha, ani len slova sa ho nedopýtaš! Nešťastlivý si; tu ťa dosekáme, prerec slova s nami, bo ťa ideme priam sekať!“

I prichodila i hodina dvanásta, tak si nemohli s ním nič poradiť, chytili a zosekali ho na kusy. Tak, ako ho zosekali, potom odišli het.

Prišla ale tá najstaršia jedna sestra toho princa, čo bol na tej lúke zakliaty, tá si priniesla jednu kolísku: tak kusy mäsa zozberala a do kolísky položila, tri razy počíčkala, už bol chlap na mieste! Položila do postele, tak spal do rána. I ako prišlo ráno, prišla k nemu, tak mu priniesla do lavóra vody; tak mu zas na stôl len položila. Tak on vstal hore, umyl sa, poutieral pekne, a vtom sa mu zase aj fruštík tak predložil na stôl. Tak sa potom najedol. Ako sa najedol, potom sa mu ukázala po kolená, tak už tá bola vymožená. No ale na druhý večer prišla druhá. Tá mu povedala:

„No, husáre, vidíš, ľadže, prídu tvoji bratia v noci o dvanástej, ale žeby si ty nepreriekol s nimi, bo ak

¹Mišo Ilavský, mlynárov syn z Važca (Liptov), nedatované. Polívka II, 402 — 408.

prerečieš, nešťastlivý si, i my tu s tebou!“

No, ako mu to povedala, tak mu zase priniesla večeru aj sviečku, aj priniesla mu nápoja. Tak on si zapil aj zajedol. Sedel on tam, ale pri stole čaká tú dvanástu hodinu. Ako príde jedenásta hodina, tak už idú jeho bratia plačúci:

„Braček náš, braček náš, kde si sa nám podel? Ako my ťa hľadáme, ako sme sa radi videli, a teraz si nám skapal!“

I prídu oni tam do tej izby. Ako prišli, priam ho vítajú:

„Vitaj, braček, vitaj, keď sme ťa už len našli! Ako sme radi, koľké roky sme sa nevideli, veď len prerec s nami, veď nebud' taký pyšný! Čo sme my už podstúpili pre teba a mať tvoja ako plače za tebou!“

I tam ho začali bozkávať, žeby len preriekol s nimi, ale on neperiekol. Nemohli si nič s ním poradiť. Chytili, zosekali ho zas na kusy a kusy mäsa porozhadzovali.

Ale ako odišli, prišla tá prostredná, toho princa sestra, tak tá zas urobila: kusy mäsa pozberala a do kolisky položila, tri razy počíčkala, bol chlap zas na mieste! Položila do postele, tak spal, spal do rána. Ráno prišla, priniesla mu zase lavór, aj vody v ňom, on sa zas umyl, a vtom sa mu predložil aj fruštík. Tak tú videl potom po pás. To už boli dve vymožené.

No ale na tretí večer prišla tá najmladšia:

„No, ľadže, husáre, vidím, že si smelého srdca, tak ľadže, prídu tvoji rodičia v noci o dvanástej hodine: tvoja matka aj tvoj otec, a oni tak budú k tebe vravieť, ale žeby si ty neperiekol s nimi, bo ak prerečieš, nešťastlivý si, i my tu s tebou!“

I zase sa mu predložila jedna sviečka aj večera. I ako sa najedol, sedel on tam, čaká zase tú jedenástu hodinu; ako dočkal (ešte ďaleko bola), tak jeho matka i s tým jeho otcom — ale mu to neboli vlastní, bo sa mu to len tak preukázali, to boli drakovia princiek, čo boli ukradnuté od jedného kráľa, a oni si ich vzali ako za ženy — ako vnišla tá jeho matka i s tým svojím mužom, tak ho privítali:

„Vitaj, syn môj, vitaj! Kde si sa tu vzal? Ako som ťa ja bolestne opatrovala, na rukách nosila, a teraz, keď si väčší, si ma nechal, čo by mi teraz bolo lepšie s tebou! A ja taká stará, teraz i s mojím mužom musíme po žobraní ísť, keď by nám malo byť lepšie s tebou! Čo sme sa ti úfali, že keď budeme starí, že nás budeš ty chovať!“

I začali ho oni bozkávať:

„Syn môj, syn môj, keď sme ťa už len našli, akí sme ti radi, už ťa pojmem! Ha, aký ti je pyšný, ani ti len nepererečie s nami! Čo si mu dávala svoje prsia cicat', vidíš, tak si vyšla na svoje staré dni, teraz sa musíš potíkať, keď ťa nechal, a jemu ti je dobre takto si nič nerobiť! Koľko ráz si ty len plienky spod neho vyrabala, a teraz vidíš, ani len sa neohlási k tebe!“

I začala ho ona bozkávať:

„Syn môj, syn môj, prosím ťa, aspoň len raz prerec so mnou!“

Ale on neperiekol.

I prichodila ich hodina, tak priniesli si rozpálenú truhlu, tak chytili a hodili ho do tej truhly, tak zhorel na popol. Tak chytili ten popol a porozsypali po izbe a odišli het.

Tak ale prišla tá tretia, chytila ten popol a pozmetala po izbe a do kolisky položila, tri razy počíčkala, bol zas chlap na mieste! Položila do postele a spal do rána.

Ráno prišla, priniesla mu zase, tak ako aj tie dve. Ako on vstal ráno, poumýval sa, a vtom sa mu aj fruštík predložil. Tak ale, ako sa najedol, potom prišli všetky tri k nemu.

„No, ľadže, vidíš, husáre, už si nás vymohol všetky tri. Vyber si ty teraz z nás troch, ktorú chceš za ženu.“

I on sa i ako hanbil, ale len najlepšiu chuť mal na tú najmladšiu.

„No vidíš, ľadže, povedz nám teraz, ktorú chceš za ženu z nás!“

I povedal potom už, že tú najmladšiu. I ako potom už povedal, tak sa zobrali odtiaľ het, i išiel on k tomu svojmu koňovi, lebo mu len vtedy zišiel na um.

„Ej, husáre, vidíš, aký si ty! Povedal som ti, že keď tebe bude dobre, žeby si nezabudol na mňa, a ty si zabudol! No ale zato nič, lebo ty si mi dával hocaký ovos i so šialencom,² a tu mi dávali po jednom naoberaný, a vodu z hocakej mláky si mi dal piť, a tu mi dávali z lavóra, lebo ma tie princky tak riadili, bo by som ja pre teba bol aj zdochol.“

No potom už šli het. Z toho zámku ako vyšli, tak potom chytili, raz tie sestry tri šibli prúťkom na ten zámok, tak sa priam roztriasol. Tak šli rovno k ich otcovi, lebo ich otec bol kráľom. Tomu boli jedni

²šialenec — rastlina podobná vike (ľadníku), rastie v ovse a obilí

draci ukradli v jednu noc všetkých štvoro, tie tri dcéry, aj toho princa. Tak ten husár ich všetkých štvoro vymohol.

Tak ale potom aj s tou urobil ten istý kráľ svadbu, ktorú si on bol zamyslel, ale po svadbe ten istý husár nemohol doma byť v tom kráľovom zámku. Jeho to len ešte mrzelo, že ide ešte viacej sveta skúsiť; i jeho žena ho nechcela dosť pustiť, ale ho nemohla zdržať. I dala mu jednu košeľu, aj jednu šabl'u:

„No, ľadže, vidíš, muž môj, keď ja ťa už nemôžem zdržať, keď už chceš ísť do toho sveta, túto košeľu si obleč a túto šabl'u si opáš! Čo aké gule z kanóna do teba budú prať, nechytia sa ťa, a tejto šabli čokoľvek rozkážeš, žeby ti zoťala, tá ti všetko zotne, či bude hora, či bude vojsko, keď jej povieš: „Šabl'a, tni!“ I tá ti to všetko vykoná.“

I šiel on ďaleko, tak prišiel do jedného mesta, tam, kde bola bitka, i prišiel on tam k jednému kráľovi. Tak sa ho opýtal, prečo je taký smutný.

„Akože by som smutný nebol, lebo o štyri dni moju krajinu mi už všetku odoberie druhý kráľ.“

„Neboj sa nič, keď máte už o štyri dni bitku držať, my mu budeme písať, že pod dvoma dňmi budeme držať bitku.“

Ako oni mu to písali, tak sa ten zadíval, že či je už taký mocný, tak začal rozmýšľať, že var dáke druhé mocnárstvo si už priviedol na pomoc.

Ako išli oni do tej bitky, tak oni nešli už, iba šestoria, a ten druhý kráľ mal tisíce a tisíce vojska. I ako pustili z nich, z tých mocnárstiev, tak priam spadli dvaja. I ako videl ten husár, tak vytiahol tú šabl'u a povedal jej: „Šabl'a, tni!“ I ona tak začala ťať, čo mu za dve minúty všetko vojsko vyt'ala, iba zopár oficierov nechala. Tak potom jej už povedal: „Šabl'a, prestaň!“ I ona prestala. I potom už išiel ten husár k tomu kráľovi:

„No, ľadže, vidíš, teraz, ak chceš, ja ti hneď smrť urobím, ak ty ideš s týmto kráľom bitku držať viacej!“ I oni sa tak zriekli, že už nikdy viacej bitku nebude držať s ním. A potom, ako sa rozlúčili, tak ten išiel smutný domov, a tí šli uradovaní, lebo zvíťazili.

No, prišiel on domov, tak mal jednu starú ježibabu, čo vedela všetko, čo sa po svete robí, i začal ju on ťať:

„Ty, ľadže, stará bosorka, ty vieš všetko, po svete čo sa robí, a nepovedala si mi o tom a o tom husárovi, čo ten má za moc pri sebe!“

I ona sa mu prosila, žeby jej len dal za pol hodiny pokoj, žeby ju nezabil, že ona hneď nájde, čo má za moc pri sebe; i potom ju on pustil. Tak ona začala čítať v knižkách, hneď ho ona našla, že ten a ten husár má takú moc pri sebe, že má takú košeľu, čo aké gule z kanóna budú doňho prať, že sa ho nechytia, a takú šabl'u, čo jej koľvek rozkáže, to všetko mu zotne.

„No vidíš, ľadže, ak ty to nedostaneš, tak si o hlavu kratšia!“

I ona si vzala takú košeľu aj takú šabl'u a obliekla sa do oficierskych šiat a šla tam, kde ten istý husár bol. Tak oni sa dali hneď do kamarátstva, tak spolu i pili i jedli. Ako prišiel večer, povedal ten kráľ, že ten husár bude mať sám izbičku, ale ona hneď povedala, že keď sú oni takí kamaráti, že oni budú vedno aj spať. No ale, ako si ľahli, husár si zobliekol košeľu a položil na stôl a šabl'u obesil na klinček. Ale keď zaspal, stará ježibaba nespala, chytila košeľu, jeho vzala a položila svoju, a šabl'u zložila z klinčeka a obesila tú, čo ona mala, a šla het.

Ráno ale husár vstane a oblečie košeľu, aj šabl'u opáše, lebo on nevedel, že mu to ona premenila. No ako mu ona priniesla, tomu svojmu kráľovi, tak si chytil tú košeľu, obliekol, aj tú šabl'u opásal a zase písal tomu kráľovi, že pod mesiacom aby sa richtoval do bitky. I ešte na to šťastie tam bol ale i ten husár. Tak mu oni písali zase, že budú pod dvoma týždňami bitku držať. I oni potom sa tak zriekli, že mu už ani života nedarujú, že ho až do smrti zabijú. Tak len zase išli šestoria. Ako išli do tej bitky, tak pustili do nich tí nepriatelia, tak padli priam štyria; ale iba dvoch do smrti a dvoch poranilo. Tak povie: „Šabl'a, tni!“ Ale šabl'a sa ani len nepohla, lebo už nebola jeho ako drier, čo mu žena dala.

Tak videl ten kráľ, ten ich nepriateľ, že sú už nič, tak prišiel k nim. A povedal mu:

„Vidíš, ľadže, akú si ty smrť vyvolíš, keď si ty mne toľké vojsko pokazil?“

„Nuž akúže si ja smrť vyvolím teraz? Ja si inakšiu smrť nevyvolím, len ma na kusy zosekať a do vriec položiť a môjmu koňovi na chrbát obesiť. Nech ma zanesie, kde bude chcieť!“

I ako si vyvolil, tak mu aj urobili. No kôň ho zanesol k jeho vlastnej žene. Tak mu ona zase vykonala ako aj v tom zámku. Kusy tela pobrala a do tej kolisky položila a tri razy pokolísala, bol zase chlap na mieste!

I ale ako on bol ešte doma, mrzelo jeho ešte len tie svoje veci dostať. I dost' ho žena odhovárala, ale on sa nechcel dať odhovoríť.

„No vidíš, ľadže, keď ja teba nemôžem odhovoriť, na ty tento prstenček, polož si ho na prst, a na čokoľvek budeš chcieť, keď si pomyslíš, na to sa obrátiš: či na vola, či na koňa, či na žabu, či na hada. Akákoľvek na svete zverina, na tú sa obrátiš, lebo mi to ten drak v tom zámku dal.“

I šiel on het.

Ako išiel, tak prišiel k tomu istému kráľovi, čo mu mal tú šabl'u aj tú košeľu.

Tak prišiel k jednému chudobnému šustrovi a tak mu povedal, že sa obráti na takého a na takého koňa, žeby ho išiel predávať a žeby pýtal tristo rýnskych³ zaňho, lebo že takého koňa nebude ani vidno naďaleko. I on išiel ho predávať. I ako ho ten kráľ zazrel, vyšiel vonka, že čo pýta za toho koňa, a on mu povedal, že tristo rýnskych, tak mu on odčítal hneď. On chytil kantár, strhol z neho a ten kráľ si chytil, pojal koňa za hrivu a viedol ho do maštale. Tak potom, ako ho voviedol, tam ho pustil. Ako ho pustil, zaprel dvere; nestihol zaprieť, kôň hneď skapal.

Prišiel k šustrovi, aby on išiel aj na druhý deň predávať. I šiel on na druhý deň predávať, zase ho videl ten kráľ:

„Čo pýtaš za toho koňa?“

„Štyristo rýnskych.“

On mu to ale hneď vyčítal, preto, že tomu prvému bude pár.

Chytil zase ten šuster, strhol kantár z neho, on ale, kráľ, pustil koňa do maštale⁴ a dal vyhlásiť, že má také a také dva kone, že kto chce, aby sa prišiel prizrieť na ne, lebo že takých niet naďaleko. Tu sa ale prišlo panstvo prizerať na tie kone. Tu idú do chlieva, tu koní niet ani jedného! Kráľ ostal v hanbe.

No ale ide na tretí deň ten istý šuster a vedie zase takého, ako aj na tie dva dni. No kráľ vyjde pozrieť. Už ho aj poznal, že čo pýta za toho koňa. Tak povedal, že päťsto rýnskych. Kráľ mu to ale aj vyčítal a chytil koňa, pojal aj s kantárom a dal vyhlásiť, že má takého a takého koňa pekného, že kto chce, aby sa prišiel prizrieť naň, že ho dá zastreliť. No koník už nemohol skapať, lebo už mal kantár na sebe. Chodili sa tam ľudia prizerať, tak ho veľmi ľutovali, že takého pekného koňa a že ho dá tak bez viny zastreliť. Žeby ho volil dať chudobnejšiemu človeku!

Prišla ale raz tam na to šťastie jedna sirota a tá ho tak ľutovala:

„Ach, koníček môj, aký si ty pekný, a keď ťa tak bez viny idú zastreliť, keby ťa radšej mne dali!“

I vtom preriekol ten kôň k nemu:

„Vidíš, ľadže, dievča, ak budeš chcieť, tak ma vyslobodíš. Ja sa ti dobre odslúžim.“

„A akože ťa oslobodím?“

„Keď ma pôjdu strieľať, tak vezmi jeden ríf⁵ plátna, a keď strelia do mňa, či bude na suchu, či bude na vode, tak keď potom už pustia do mňa, ty priam hod' ten ríf plátna, a tak ma vyslobodíš!“

I tá sirota vzala jeden ríf plátna, a išli ho strieľať k Dunaju. Tak, ako strelili doňho, tak ono chytilo ten ríf plátna a hodilo na ten Dunaj. Tak vyletela jedna kvapka krvi a zaletela na ten ríf plátna.

I potom už sa všetko panstvo porozchodilo, ako toho koňa zastrelili. Tak neostal nik inší, kremä ten kráľ, čo tú jeho košeľu aj jeho šabl'u mal. A vtom sa on začne prechodiť popri tom Dunaji. Tak vidí jednu peknú zlatú kačku po Dunaji plávať. Tak tá kačka k samému kraju priplávala. Tak mu ona, tá kačka, tak chcela, ako žeby on ju ulapil, ale keď sa zohol, odletela ďalej, a keď sa vystrel, zblížila sa zase ku kraju, i vtom sa jemu hrozne zapáčila. Tak chytil, zobliekol tú košeľu, aj tú šabl'u odpásal a pustil sa za ňou do plávania. I tá kačka len vždy ďalej a ďalej pred ním letela. A keď už zašiel na prostriedok na Dunaj, tak vyletela a obliekla si tú košeľu, aj tú šabl'u opásala. A v tom čase sa aj obrátila na toho istého husára, čo bol aj v tej bitke, čo drier mali.

Tak ale potom vyšiel ten kráľ. Ako vyšiel, tak mu potom povedal ten husár:

„No vidíš, ľadže, akú si ty smrť vyvolíš?“

„Ja si inakšiu smrť nevyvolím, iba takú, akú som ja tebe urobil. Takú teraz aj ty mne urob! Ja si inakšiu nežiadam.“ Lebo on sa nazdal, že aj s ním sa tak stane, ako s tým husárom, že aj on var tak ozdravie. Ale sa to nestalo.

Husár chytil, na kusy zosekal a do vriec pokládol telo a koňovi cez chrbát prevesil. A koňa poduril, aby šiel, kde chce s ním. I kôň sprostý, ten nevedel tak ako toho husára, žeby ho tak zanesol k jeho žene. A hoc by ho aj bol zanesol, lebo by ho tá nebola tak vedela vzkriesiť ako toho husára žena, lebo tá nemala takú moc vzkriesiť. I kôň išiel, kde vedel. Tak išiel do jednej hory, kde boli vlci. Tak ho raz zbadali vlci, tak pribehli k nemu, chytili koňa, roztrhali a zožrali, tak aj potom to vrece roztrhali a kusy tela požrali.

³rýnsky — starý zlatý peniaz, zlatka

⁴pustil do maštale > pustil koňa do maštale

⁵ríf (z maď.) — dĺžková miera (0,779 m)

Tak sa s kráľom porobilo.

A on potom išiel k tomu dievčaťu, sirote a dal mu dobrú odmenu, tak, že malo až do smrti dost'. A potom on šiel k svojej žene, i žili, až pokým ich Pán Boh na tejto zemi držal.

Skamenený furman

1

Bol, kde nebol, bol jeden kráľ a mal veľmi šumného syna. On sa veľmi trápil, ako k nemu pár dostať. Tak čo robiť? Radil sa svojich mudrcov a oni to povedali:

„Tak urobme, že vyložíme obraz princa k ceste, azda sa nájde človek, ktorý pôjde po ceste, čo bude vedieť o takej, čo by mu bola za ženu do páru.“

Potom vyložili taký obraz k ceste na stĺp pri zámku. A raz išiel tade kolo zámku jeden furman s troma vozmi a povedá:

„Postojte tu kúštik, nech sa poprizerám na ten obraz i na princa, či taký je, ako je vymaľovaný na tom obraze!“

Varta mu povedá:

„Slobodno princa pozrieť, či taký je ako na obraze!“

Tak pošla varta i furman pozrieť princa, a keď ho furman videl, tak hovoril:

„Jest mu pár za morom!“

„A vieš ty o tom páre?“

„Viem, bo ja som tam predával tovar tej šumnej princeze!“

A vtedy princ povedá:

„Tieto tvoje tri vozy nech tu ostanú vo dvore a ja po tvoje deti i ženu pošlem a nech bývajú u mňa, ja sa budem starať o ne. Ja chcem, žeby si ty tú princezu dostal! Či ty ju môžeš dostať?“

„Ja ju dostanem, keď mi dajú pomoc na to. Dajú mi, najjasnejší kráľ, urobiť jednu parolod' a do tej dajaký tovar mi treba položiť. Vezmem so sebou princa a pôjdeme dvaja ľudia.“

Potom položili dajaký tovar do lode, aký mali, ale ten furman povedal:

„Ja by chcel jedny šumné gamaše dať urobiť do lode!“

„Nuž to sa stane! A z čoho by sa to urobilo?“

A furman odpovedá:

„Z ničoho sa tak neurobí, ako takto: jednu voš treba lapiť a na masle kŕmiť, a z jej kože sa urobí!“

Tak voš našli a potom ju kŕmili na masle a dlho ju kŕmili a ona tak vyrástla ako prasiatko. Vyrástla tak veľká, že ju museli uviazať na reťaz, bo by bola i ľudí pohrýzla. Potom bolo treba hľadať takého majstra, kto by urobil z nej gamaše. Nakázali varte, žeby sa pýtala každého vandrovníka, či by nevedel urobiť také gamaše z kože vši. Raz prišiel šusterský tovariš a pýtali sa, či by on to urobil. Vravel, že on to urobí. A tak oni voš vzali, zastrelili a sňal z nej ten tovariš kožu. A ten tovariš urobil gamaše, čo takých nebolo! Keď do nich pozrel, tak tri stolice uvidel ako v zrkadle, také ligotavé boli! No tak už mali všetko hotové a poslali po princezu. Položili i gamaše k tovaru. Tak sa pobrali a poslali s princom až za more, k tomu zámku, kde tá princeza bola. Tá princeza vedela, že ten furman vždy jej doniesol tovar, i spoznala ho zaraz. Tá princeza povedá sluhovi:

„Id', Janču, a pozri tam, aký tam jest tovar na lodi!“

On prišiel pozrieť, ale furman ho do lode nepustil, bo že je pre kráľovnú tovar a nezverí ho na sluhu:

„Povedz, Janču, žeby sama princeza prišla do sklepu na lodi pozrieť!“

Tak princeza sa pobrala a prišla tam. Sluhu furman preto pustiť dnuka nechcel, žeby sluha tam princa nevidel. Ako princeza prišla, furman ju zaraz pustil do sklepu k princovi. Ona si tam vyberá tovar, preberá, ale pritom aj na princa hľadá, bo sa jej zapáčil. Ako furman videl, ako sa oni tam v sklepe bavili a besedovali ako mladí ľudia, tak furman pustil loď na more. Loď sa rušala, ale princeza dumala, že to sa rušá len od mora, a nevedela, že ju, princezu, ukradli. Princeza prehadzovala tovar a našla i gamaše zo vši. Ako pozrela do nich:

„Oni ma už ukradli, bo ja som už d'aleko od svojho zámku, už v tretej stolici!“

Nemohla utiecť ani sem, ani tam a do vody skočiť nechcela. A tak si oni sedeli s princom, až prišla jedna búrka a začalo loďou zmietáť na mori. Vtedy furman pustil mačku² do zeme a priviazal si parolod'. On si pritom sadol a kúrila princeza s princom ani nevedeli, ako im čas prešiel. Príde jeden starý človek k tomu furmanovi a vraví mu:

„Dajbože šťastie, starý furman!“

Ten mu odpovie:

¹Michal Ščavnický, 65-ročný, z Hažína, bytom v Sobranciach (Užhorod), 30. júla 1898. Czambel s rozprávačom prezrel 2. októbra 1904. Czambel § 205, 397 — 402.

²mačka — kotva

„Dajbože i im, pán otec!“

Tu povedá ten starý človek:

„Čo ste chceli, to ste dostali! Ale ktovie, či princeza ešte bude vaša alebo nie! Bo keď ešte jej mať v tiaži bola, a ona sa hýbala v jej živote, tak mať ju obecala šarkanovi o troch hlavách. Tak ktovie... Bo ako ju obecala, tak možno, že šarkan príde a ju od vás vezme! Keď pôjde princ do kostola prisahať s princezou, tak ako si bude obliekať košeľu, tak princ zhorí v nej. Ale keby sa taký človek našiel, čo by princovi košeľu vytrhol a hodil na zem, tak košeľ a princovi nebude nič. Ale ten človek, čo to čul a vypovie, po kolená sa kameňom stane!“

Tak sa starý pobral a pošiel het. A furman zas s princom išiel ďalej morom do večera. Potom zas prišla taká búrka, že sa loď chcela prevrátiť, ale on si zas uviazal loď a zastali. A zas prišiel ten starý človek a povedá:

„Dajbože šťastie, starý furman! Čo ste chceli, to ste dostali! Ale ktovie, či princeza bude vaša, keď ju mať obecala šarkanovi v materinom živote. Bo princ, keď pôjde na prísahu do kostola aj s princezou a sadne na koňa, tak kôň si pod ním stane na dve nohy a hodí sa horeznak a princa môže zabiť. Ale keby sa taký človek našiel, žeby zaklal toho koňa pod princom, tak princovi by nebolo nič!“

A tak vraví ten starý človek furmanovi:

„A kto tie moje slová vypovie, tak po pás sivým kameňom zostane!“

A potom sa rozlúčili. A tak každý pošiel svojou cestou. Princ a princeza nevedeli nič o tom. Oni si spali. A tak ide loď ďalej zas celý deň do večera. Na tretiu noc zas prišla búrka a chcela ju prevrátiť. Tak furman sa zas zastavil s loďou. A starý človek zas príde k furmanovi:

„Dajbože šťastie, furman! Vy ste dostali, čo ste chceli! Ale ktovie, či princeza bude vaša! Bo mať ju obecala šarkanovi o troch hlavách ešte v svojom živote. Ako bude prvú noc spať princ v svojom dome so svojou princezou, tak príde šarkan, rozbije oblok, múr vyvalí a princa zje. A ako ho zje, tak princezu si vezme. Hej, keby sa našiel taký človek, ktorý by si stal k obluku s mečom a šarkanovi hlavu odrúbal, tak by sa princovi nič nestalo! Ale kto toto čuje a vypovie, tak celkom kameňom zostane!“

A to nikto nečul, len starý furman. A už si furman myslel: „Bože môj, už je na mňa zle, bo len ja čujem, a keď ja to vypoviem, tak sa kameňom stanem!“ Ale darmo, už len išiel s loďou pomaly domov.

A ako prišli domov, veľká radosť nastala. Princezu vzali dolu, i princa. Aj toho furmana zaraz panstvo chopilo, bo sa tešili, že on tú princezu dostal. Robili zaraz veselie. Naschodilo sa veľa panstva na veselie. Princovi bolo treba družbu, tak kto bude družba? Tak povedali, nech bude družba ten furman. On princezu prvý našiel, nech všetko s ňou aj vykoná. Panstvo povedalo, že to je starý človek, že sa nepridá za družbu k princovi. Ale jeden mudrc povedá, že môže byť furman družbom, hoci je starý človek. No dobre. Tak ho vzali zaraz k barbierovi,³ šumne ho ostrihali, šumne ho umyli, a tak, hoci starý človek bol, šumný človek bol! No dobre. Dali mu šabl'u ako družbovi:

„Tak ty ochraňuj svojho princa s princezou, ako si ich dosiaľ ochraňoval!“

No dobre. Ako sa zberali na prísahu a princovi dávali košeľu, tak furman chopil košeľu a — zhorela, a princ zostal. Tak sa ho pýtajú, furmana, čo to robí? Tak povedá:

„Čo viem, to ja robím...“

Potom, keď mali ísť do kostola, princ si sadol na jedného šumného koňa. Družba nechcel na koňa sadnúť, len pešo pri princovi ísť, šabl'a v ruke. Raz kôň počal skákať a že princa zabije. Tak ten družba uchopil šabl'u a uderil do koňa. Princ, ako videl, že družba koňa uderil, skočil z koňa dolu. A princovi nebolo nič, ale koňa zaklal družba.

Ako sa už sprisahali princ s princezou, a prvú noc ako si ľahli spať princ s princezou, chcel s nimi v jednej chyži spať i furman. Ale to mu dovoliť nechceli. Ale jeden mudrc povedal:

„Nech on tam len dozerá!“

Princ s princezou ľahli si pri obluku na posteľ a furman, keď pospali, tú posteľ od obluka het ďalej odtiahol. Starý furman si potom kúril. Príde o dvanástej hodine šarkan a durk do obluka, vybil oblok. Potom hľadá jazykmi, kde je princ s princezou, ale ich pri obluku niet. Šarkan sa nahneval, že princa a princezu nemohol nájsť, a — durk do obluka po druhý raz. Na tretí ešte raz durk do obluka a už hlavy vopchal dnuka — ešte sa sám nemohol vopchať. A ako hlavy vopchal do obluka, furman sa prichytil a hlavy mu odťal. Hlavy vymetal vonka a trup sám spadol pod múr. Princ a princeza nevedeli nič, čo sa povodilo s nimi. Furman už dokončil, zavaroval ich od smrti; bol spokojný a pospal si do rána. Ráno povstávajú zaraz. Čo sa porobilo, že jest oblok vybitý? Tak pýtajú sa furmana:

³barbier — holič

„Tak čo sa tu také stalo?“

„Nepýtajte sa ma nič, už, chvalabohu, dobre je, ja som všetko vykonal!“

Ale tam boli takí páni, čo chceli zvedieť, čo to on také čudo robil.

„Tak keď mi nechcete dať pokoj, tak uvidíte, čo sa so mnou stane!“

A tak furman veľmi sa rozžialil nad svojimi deťmi, ženou, stal si do kútika ku dverám, žeby nikomu nebol na závade, i rozpráva:

„Keď som ja prvú noc išiel, tak ma víchrice prepadla a prišiel ku mne jeden starý človek a povedal: ‚Čo ste chceli, furman, to ste dostali! Ale či princeza bude vaša, to neviem, bo je šarkanovi obecaná. Keď si princ bude košeľu obliekať do kostola, tak on zhorí v nej, ale keď sa taký človek nájde, ktorý vychytí tú košeľu a zhodí na zem, tak košeľu zhorí a princ zostane. A kto to čuje a vypovie, ostane po kolená kameňom.‘ A ja som to čul a povedal, tak pozrite na mňa, ja som sa stal po kolená kameňom.“

A tak oni mu vravia:

„Nevrav viacej už!“

Ale on povedal:

„Teraz mi už všetko jedno, keď som po kolená kameň, nech budem už i po pás! Ako som už druhú noc išiel, zas prišla búrka a ja som zastal s loďou a zas prišiel ku mne ten starý človek: ‚Dajbože šťastie!‘ ‚Dajbože!‘ ‚Čo ste chceli, to ste dostali! Ale ktovie, či princeza bude vaša, bo je šarkanovi obecaná!‘ Aj to mi ten starý človek vravel, že keď pôjde princ do kostola a sadne na koňa, tak ten kôň bude skákať, hádzať hore nohami, žeby princa zabil, že kto by toho koňa zaklal, tak ten by princa od smrti oslobodil! A že kto to čul a druhým vypovie, ten po pás kameňom sivým ostane!“

A furman zaraz po pás kameňom sivým zostal.

„Ako tretiu noc prišla búrka, zas som zastal s loďou a zas prišiel ten starý a povedal: ‚Dajbože šťastie, furman! Čo ste chceli, to ste dostali, a či to bude vaše alebo nie, to neviem, bo princeza je šarkanovi obecaná. Keď bude princ s princezou nocovať v posteli pri obloku, tak príde šarkan, durkne do obloka, zabije princa a princezu si vezme. A kto to čul a vypovie, tak celkom kameňom sivým sa stane!““

A furman sa stal celkom sivým kameňom.

Ťažko bolo hľadiť na ten kameň kráľovi i mladému páru kráľovskému; ten, kto toľko chodil za ním, naostatku kameňom ostal!

Stalo sa, že princeza mladá mala chlapca šumného a veľmi sa z neho tešili. Raz taký sen sa prisnil princeze, že keby toho chlapca dali zarezat' a ten kameň-furmana keby jeho krvou pomastili, že by furman ožil. Tak chlapca zabili, jeho krvou kameň-furmana pomastili a ten ožil, aj chlapec ožil. A bola radosť v celom zámku.

O Jankovi Polienkovi

1

Bol tu jeden rezbár so ženou a detí nemal. Tak žena jeho prosila ho, aby jej aspoň z dreva vykresal. On také dieťa vykresal pekné ako rezbár a doniesol žene domov. Tak ho začala kolísať v kolíske, i to dieťa ožilo, z polena sa dieťa spravilo. A spievala mu takú pesničku:

*Hajaj, búvaj, môj synáčku,
varím ti ja polievočku,
budem ťa ja kolísavať,
bude sa ti dobre spávať.*

Touto pesničkou ho k životu vzkriesila.

Keď mal dvanásť rokov, dal sa na rybárstvo. Kázal si otcovi spraviť zlatý člnok. A išiel na more rybáriť a na tom člne sa vozil a ryby lapal a tak otca napomáhal. A rozkázal si matke, keď mu donášala obed, aby ho nevolala, kým sa ohlási. Tam na tom mori bol drak a to zbadal. Dal si ukovať taký cimbal, aby taký hlas mal, aký Janko Polienko má. Raz sa potom stalo, že drak sa ohlásil na tom cimbele a Janko myslel, že matka jeho, a volal drak:

*Pod' sem, Janík, môj synáčku,
nesiem ti ja polievočku,
budem ťa ja kolísavať,
bude sa ti dobre spávať!*

Keď Janko prišiel, drak ho hneď lapil a vzal sebou. Ten drak mal ženu Olienku a Janko bol Polienko. Keď ho došikoval k Olienke, kázal zakúriť dobre pec a Janka Polienku do nej vsadiť a upiecť ho. Za ten čas odišiel drak preč, kým sa pec nevykúrila. Keď pec bola vykúrená, volala Olienka:

„Janko Polienko, pod' sem!“

Ten prišiel k peci, a povedala takto:

„Sadni na veslo.“²

On ale povedal, že on nevie, ako si má sadnúť, aby mu ukázala ona, ako si má sadnúť. Skrúcala ho sem a ta, napravo-naľavo, a on si nevedel na to veslo sadnúť.

On povedal:

„Ukáž mi ty, ako si sadnem!“

Ona sadla. Janko Polienko chytil ohreblo a milú Olienku do pece vsadil! A pred tým zámkom, kde býval drak, stál veľmi vysoký dub. Janko Polienko naň sa vyškríabal, na samý vrchovec. Keď vyšiel na vrchovec hore, príde drak. Brána bola zapretá. Drak kričí:

„Olienka, Olienka, otvor!“

Olienka sa neohlásila, myslel, že voľakde zašla alebo že zaspala. Išiel ponad bránu a vnišiel do zámku, pozrel do pece, začal rýpať to Polienkovo mäso, že sa naje. I narýpal sa ho, potom išiel pred bránu a začal si spievať:

„Upieklo sa, uškvarilo Polienkovo mäso!“

A Janko Polienko sa ohlásil:

„Upieklo sa, uškvarilo Olienkinu mäso!“

Keď tak vyspevával ten Polienko, drak zbadal, že je Janko Polienko na dube. Začal zubmi hrýzť ten dub, a keď ho nemohol odhrýzť, išiel ku kováčovi, dal si ukovať oceľové zuby. Potom, keď začal tými oceľovými zubmi rýpať a začal sa dub váľať, Janko Polienko nariekal na dube.

Letelo vtedy husí ponadeň, ponad dub, vari pätnásť husí a Janko Polienko ich prosil takto:

*Húsky, húsky, húsence,
vezmite ma na krídlence!
Zaneste ma za hory,
do mamkinej komory,
tam sa dobre najeme,
i dobre napijeme!*

Tie húsky mu odpovedali:

„Idú za nami druhé, tie nech ťa vezmú, ten krdeľ druhý!“

¹Jozef Novák, kostolník z Vlkošínca (Liptov), 14. júna 1900. Polívka IV, 194 — 195.

²veslo — široká lopata na sádzanie chleba

Keď letel druhý krdeľ, repetoval to isté.
Ten druhý krdeľ husí mu povedal:
„Ide za nami ešte jedna hus, tá ťa vezme!“
Tej potom takto spieval:

*Húska, húska, husička,
vezmi ma na krídlečká!
Zanes ma ta za hory,
do mamkinej komory,
tam sa dobre najeme,
do vôle napijeme!*

A tá hus kričala naňho:
„Sadni si na krídla moje!“
A zanesla ho k jeho materi do dvora. V ten čas mať piekla koláče a rozprávala pri peci takto:
„Tebe, starký, jeden a mne jeden podymník.“³
A Janko Polienko sa ohlásil vo dvore:
„A mne nič?“
Lebo boli zabudli na neho, keď ho bol drak zožral.
A druhý raz:
„A mne nič?“

Potom už matka vybehla vonka z kuchyne:
*A si to ty, môj synáčku?
Ved' ti varím polievočku.
Dost' som ťa nakolísala,
dost' za tebou naplakala!*

A potom v pokoji spolu žili.

³podymník — osúch, podplamenník

Janko Gondášik a zlatá pani

1 2

Kde bolo, tu bolo, v sedemdesiatej siedmej krajine, v anglickej zemi, vyrástlo drevo oceľové. Vrch dosahoval hen k nebu. Chcel zvedieť kráľ, aké ovocie jest na tom strome. Sľúbil jednu jediná dievku aj polovičku kráľovstva tomu, kto zvie, čo je na tom strome, aká ovocina. Dal to vybubnovať po všetkých vojakoch. Ale sa nenašiel medzi vojaky, krem jeden čeladník — gondášov Janko Gondášik. Privedený bol pred kráľa.

„Najjasnejší kráľ! Ja sa na to dávam, ja vyjdem na ten strom, ale čo potrebujem, nech mi to dajú: dvacentové baganče.“

Hneď kráľ rozkázal tie baganče spraviť a jeho hneď obuť. Tak schytil balty³ na seba a zatínal do toho stromu; jednu baltu vytrhol a za druhú sa chytil; tak šiel po tom strome hore za tri mesiace aj za tri dni, čo nikde nevidel haluz. Už mu bolo zle dolu ísť, tak sa len tahor poberal. Tak šiel zas za deväť dní. Ukázalo sa mu jedno jablko, maličké ako jedna hrst'. Tak sa dobre ponáhlal.

A to bol na tom strome jeden kaštieľ. Zlatý gánok bol okolo kaštieľa. Keď prišiel ku kaštieľu, tak sa chytil a vyskočil na ten gánok. Vtom proti nemu vyskočila jedna zlatá dievka:

„Hop, Janko, ja som tvoja, a ty si môj!“

Zabavil sa tam za tri dni. Po troch dňoch povedal:

„Hej, pani princezná, ja nemôžem tu byť, ja musím vrch nájsť tomuto stromu.“

„Hej, Janko, dobre ti je tu, nejdí ďalej; čo ti duša žiada, to všetko máš tu.“

„To mňa neuspokojí, ja musím tájsť tomuto stromu vrch hľadať.“

„Ej, nejdí, prosím ťa. Dost' si zaslúžil, kým si zo zeme hor vyšiel, veď tu ani vtáčik nevyletí.“

Nemohla mu zbrániť, aby nešiel. Dala mu tricentové baganče na nohy a do tanistry mu nakládla na tri mesiace chleba, slaniny, aj mäsa, aj vodu do fľašky. Plačúci ho vyprevádzala. Šiel po tom strome, zatínal si jednu baltu a za druhú sa chytal. Tak šiel za tri mesiace aj za deväť dní, že sa mu tie oceľové baganče strhali. A ešte predsa nevidel dáku haluz na tom strome.

Ide ti, ide aj bosý tahor. Ako šiel za deväť dní aj za deväť nocí aj za deväť hodín, až videl na tom strome voľáčo ako jeden maličký vlašský orech, tak sa ponáhlal k nemu. Ale to bol orech, ale bol zámok, ktorý zlatom bol prikrytý a zlatý gánok okolo neho. Keď vyšiel k nemu, chytil sa za štangľu zlatú, vyskočil tahor na gánok. Vtom proti nemu vyskočila dievka zlatá, chytila ho za väzy:

„Hop, Janko, ty si môj a ja tvoja!“

Zabavil sa tam za tri dni. Na tretí deň povedal:

„Hej, pani princezná, ja nemôžem tu byť, ja musím vrch nájsť tomuto stromu.“

„Hej, Janko, to nemôže byť, veľa si sputoval, kým si hor vyšiel, už tam vyššie nevyjdeš, čo sa všetok zoderieš. Ale keď je tak, vypravím ťa, ako prichodí.“

Dala mu oceľové baganče, obul sa. Na tri mesiace mu dala poživu. Tak šiel za tri mesiace aj za deväť dní a ešte tomu stromu vrchovec nevidel, takže tie baganče všetky roztrhal. Keď spadli dolu na zem, naraz sa na dve míle zeme prepadli.

On ide ďalej tahor k vrchovcu a pospiecha ta dobre, tahor sa škriabe. Už bol aj lačný, lebo mu chlieb bol vyšiel, aj mäso, aj slanina, aj voda. Tak sa pre veľký hlad usiloval tahor ako veverica. Vtom sa mu ukázal zámok ako jeden mechúr. On sa poberal, až prišiel pod ten zámok. Až tie dva boli krásne, ten bol sto ráz krajší! Chytil sa tam za vrch dosky zlatej a vyskočil na gánok. Vtom vyskočí proti nemu zlatá dievka:

„Hop, Janko! Ty si môj a ja som tvoja až do smrti!“

A tak prebývali v tom zámku. Nič im nechýbalo, všetko bolo, jest' aj piť. Tak sa on veselil aj so ženou. Vtom žena mu poslala ťarchavá a narodila mu chlapca krásneho. Ona každú nedeľu do kostola chodievala, ale o tom Janko nevedel, ani kde ona chodí. On sa nazdával, že chodí do záhrady, ale ona naveky šla do kostola. Janko: „Ale prečo mňa moja žena nepustí do jednej komory, veď azda len dačo tajného nemá tam?“

Začal hľadať kľúče popod prahy. Našiel jeden kľúč, čo sa mu hodil do toho bľachu.⁴ Vnišiel od tej komory a tam bol sud naprostred komory v deviatich obručiach veľmi okovaný. Janko pobúchal na sud

¹Jano Urda Králik, 78-ročný, z Málince (Novohrad), 4. novembra 1900. Polívka II, 46 — 50.

²Gondášik — meno, utvorené z nárečového gondáš, pastier sviť

³balta (z maď.) — sekerka

⁴bľacha — zámka na dverách

a nazdal sa, že je v ňom víno, a z neho sa ozval hlas:

„Hej, Janko, dajže mi, pekne ťa prosím, len žajdel' vody, že sa napijem, tak som už vysmädol!“

„Oj, veď ti dám nielen jeden, ale ti dám aj päť.“

Tak mu chcel podať tú vodu, ale mu nemohol, lebo to bol sud veľmi okovaný. Zo suda zavolalo:

„Janko, vylej na dno!“

Vylial na dno, razom sa tri obruče spukli dolu. Prosí ho ešte:

„Hej, Janko, pekne ťa prosím aj za tvoju ženu krásnu aj za tvojho chlapca: dajže mi ešte žajdel'!“

Vylial mu ho na dno, hneď tri obruče spáchli.

„Hej, Janko, prosím ťa za tvoje zdravie, aj za tvojej ženino zdravie, aj za tvojho dieťaťatino zdravie: dajže mi ešte jeden žajdel'!“

Vylial mu ho na dno. Vtom tri obruče roztrhli sa, akoby strela uderila. Vtom vyskočil zo suda čert:

„Hop, Janko, mal si ženu zlatú, už nemáš nič!“

Keď vyšla zlatá pani z kostola, čert stál pred chrámom, uchytil ju aj s chlapcom.

Tak Janko v zámku ostal sám. Nevedel si čo počať, keď mu na termín žena neprišla, plakal, za vlasy sa kľmal, už ani väčšmi nemohol plakať. V tom smútku chodil po dvore. Tam sa mu ukázala jedna malá konička.⁵ Vnišiel do nej, tam bol jeden koník.

„Hej, Janko! Čo si urobil, že si tak svoju ženu ztratil a moju paniu?“

„Hej, tajdem ja, koník, tajdem za ňou, keby ja mohol tadol zísť!“

„Hej, veď ťa ja znesiem na to miesto, kde čert vzal tvoju paniu, keď z kostola vyšla.“

Tak si sadol naň a ten ho zniesol pred ten kostol. Koník sa vrátil a on šiel po svete horami-dolinami, spytujúci, kde by jeho žena bola.

Prišiel k jednej starej žene, čo o všetkom v svete vedela, čo sa stalo.

„Dobrá večer, stará mati! Či ste nepočuli o takej a o takej zlatej paní aj s chlapcom?“

„Ej, počula. Hento pri tej studni je živá a mŕtva voda. Na tú každú noc chodí. Na tú vodu chodí o dvanástej hodine v noci aj s chlapcom a nosí ju pre čertov. Ak sa chceš s ňou dovrávať, tak choď, a o dvanástej hodine čerti odídu od studne, budeš mať čas s ňou sa vydovrávať.“

Tak ťašiel k tej studni a dobre vyzeral a čakal, kým čerti odišli. O dvanástej hodine prišla jeho žena aj s chlapcom na tú vodu. On skočil k nej a vybozkával ju.

„Ej, Janko! Bohdaj si sa nebol narodil na svet, keď si ma tak zavraždil aj s mojím chlapcom!“

„Hej, žena moja, opýtajže sa toho čerta, či by ťa ešte dakto tak vyslobodil z tejto veľkej práce vodu nosiť.“

Vtom sa roztrhli; ona ťašla ku kniežencom pekelným a on ostal tam. Na druhú noc ona sa začala čerta vyzvedávať, že ako by ju mohol dakto vypomôcť.

„Ej, toho nieto na tomto svete, čo by teba vypomohol odo mňa! Ale keď chceš vedieť, kto by ťa vypomohol: jesto na červenom mori jeden kaštieľ a v ňom moja mati býva. Tá má jednu kobyľu, čo každý deň žriebä ožrebi. Kto také žriebä dostane, ten teba ľahko vypomôže.“

Keď prišla zlatá pani k Jankovi cez poľnoc, tak mu všetko vypovedala.

Keď to Janko vyrozumel, ťašiel na červené more, na ostrov Primus.⁶ Prišiel tam k tej materi čertovej:

„Dobrá večer, stará mati!“

„Ej, človeče, kde si sa tu vzal? Mám štyristo aj deväťdesiatdeväť hláv človečích, teraz budem mať päťsto! No, keď si prišiel, budeš mi slúžiť za tri dni.“

Ráno, keď vstali, vybila kone von z konice železným ohreblom, a on za nimi na pašu. Kone zihrali, šli, kade vedeli. Janko začal nariekať, že kde sa mu kone podeli. Mal on jednu gondášsku trúbu. Keď na nej zatrubil, hneď sa kone večer pri ňom pristavili. Schytil kyjak a vohnal ich do konice. Ej, ale stará baba uchytila ohnivé ohreblom a tak kone počala biť. Ráno zas vyhnala mu sedemdesiatsedem zajacov, a šiel za tými zajaci. Keď vyšli von z dvora, zajace skapali, že ich žiaden duch nevidel. Janko začal plakať, že bohďaj sa radšej na svet nenarodil, ako má byť v takom trápení. Keď večer prišiel, uchytil trúbu, začal trúbiť, zajace začali do dvora skákať. Chytrý bránu zatvoril a zajace do konice vohnal. Stará mati vyskočila von:

„Hej, Janko, nikdy som takého sluhu nemala, ako si ty, čo by môj statok tak upásol! Ešte mi ráno budeš slúžiť; až mi ešte ráno všetok môj statok dobre napasieš a doženieš ho do dvora, tak ti dám, čo žiadaš.“

Ráno vyhnala mu sedemdesiatsedem sŕn. Keď srny von vyšli, zmizli mu z očí, akoby ich nikdy nik

⁵konička, konica — koniareň, maštaľ

⁶ostrov Primus — knižné slovo, pravdepodobne z lat. primus (prvý)

nevidel. Janko túlal sa po horách, hľadal srny, nikde ich nemohol nájsť. Zišla mu na rozum stará trúba. Zatrúbil na nej večer, začali srny skákať do dvora. Janko uchytil kyjak a strmo bránu zatvoril. Srny poskakali do konice, lebo ich pral kyjakom. Vyskočí teraz stará mati:

„Hej, Janko! Už mi viac nebudeš slúžiť, čo žiadaš, to ti dám.“

„Hej, stará mati, máte na tej lúke jednu kobyľu, tá sa každý deň ožrebi, tak mi dáte to žriebä, čo tá kobyľu uliahne.“

„Načože by ti to bolo, tri dni si mi spravodlivo slúžil, ja ti chcem dobre zaplatiť. Môžeš si vybrať z mojich koní, akého chceš na svete.“

„Ej, stará mati, ja nemôžem medzi také kone ísť, čo sú múdrejšie odo mňa. Čo si zo žriebäťa vychovám, ten mi bude verne slúžiť.“

Ona sa mu prosí, žeby si vybral z jej koní, ale on nechcel.

„Hej,“ vrah, „keď tak chceš, hrdlo utrátiš, lebo keď sa tá kobyľu začne žrebiť, tam priletia havrany, tak z tej kobyly budú to žriebä trhať.“

„Ej, stará mati, ja sa toho nebojím, to žriebä krásne došikujem, aj obvarujem.“

On ťašiel na lúku, prišiel k tej kobyľe a ona sa just žrebila. On schytil kapce a bil tie havrany. Ešte iba jedno kopýtko sa ukazovalo, už havrany sa bili, chceli žriebäťu nohu odtrhnúť, ale Janko mal dobrý kyjak, bil havrany po hlavách a tak sa uliahlo to žriebä. Janko stál pri ňom, kým obschlo. Potom ho dal pod kobyľu, nasalo sa mlieka od matere. Vtom mu žriebä povedalo:

„Hej, Janko, neboj sa, už budeš mať tvoju paniu zlatú!“

Prišiel na žriebäti k starej čertovej materi, ona chytila žriebä akoby z radosti a všikovala ho do konice a dvere zatvorila. Potom už uchytila nôž, na nohách mu žily poobrezávala a žriebä stieklo z krvi, za jednu misu krvi natieklo z neho. Vtom stará baba:

„Ej, sluha môj verný, nepustím ťa prázdneho, dám ti aspoň kus chleba.“

Vzala tú misu s krvou a vyliala do múky, napekla mu chleba. Keď Jankovi dávala žriebä, žriebä už ledva dýchalo. Janko začal plakať, že on tak darmo slúžil. Ešte mu chcela stará mati aj teraz dať koňa druhého, že načo mu je to žriebä, že mu zdochne, že či ho na chrbte nosiť bude? Ale on sa ho nespustil a vzal ho na chrbát. Zišlo mu na rozum a odlomil mu z toho chleba, čo mu stará mati s krvou napekla. Vopchá do pysku žriebäťu, prežrelo z tej krvi s tým chlebom, tak razom ožilo, razom bolo občerstvené. Keď to chleba všetok zjedlo, prišlo do sily, do takej, ako na prvom raze, kým krv z neho nestiekla, lebo sa mu všetka krv navrátila.

Tak žriebä povedalo:

„Sadaj na mňa, gazda môj verný! Už je tvoja pani aj s chlapcom!“

Sadol si naň a hnál k tej čertovej studni. Ako prišiel cez polnoc, jeho zlatá pani ide s kantami⁷ na vodu. Kanty polúčala,⁸ keď svojho muža na žriebäti videla. Chytro skočila aj s chlapcom na žriebä k mužovi a tak utekali popod oblohu v lufte.

Ale vtom Kantahíria⁹ v pekle zrehala. Čert sa pýta:

„Kantahíria, čo reháš, čo ti? Obrok máš!“

„Ej, ale zlatú paniu nemám. Ušiel s ňou Janko Gondášik!“

Čert sa pýtal:

„Či môžem desať centov mäsa zjesť a desať okovov vína vypiť a s tou silou ich dohoniť?“¹⁰

„Ej, nemôžeš, lebo tajde Janko s paňou na tom koníkovi, čo má šesť nôh!“

Čert sa rozhneval, na Kantahíriu strmo skočil, ostrohami ju pichal, dobre jú nepreklal. Tá sa nahnevala, čerta zvrhla, čert spadol na zem a rozlial sa.

A Janko s paňou navrátil sa do svojho zámku. A tam prebývajú až podnes.

⁷kanta — kúpa, kanva, nádoba na vodu

⁸polúčat' — odhodit'

⁹Kantahíria — meno koňa, vzniklo pravdepodobne zo slova kanta (kúpa) alebo kantár (uzda, ohlávka)

¹⁰s tou silou dohoniť > s tou silou ich dohoniť

Princezka ženou pekelného kráľa

1

Bola jedna princezka, taká pekná, že vo svete páru nemala. Hľadala si takého pekného muža, ako ona bola. Chodila po svete, hľadala všade, nemohla nikde nájsť.

Išla k vojsku. Dala si vyrukovať vojsko. Išla popred front, hľadela každému vojakovi do očí, ale nemohla nájsť, akého hľadala.

Raz prišiel jeden k nej v červených nohaviciach, klobúk na tri rohy, knižku pod pazuchou. Povedala:

„Ty si môj a ja tvoja!“

A on povedal:

„Ja ťa nechcem, jestli sa mi do tejto knižky nepodpíšeš!“

Na ľavej ruke prst narezala a tou krvou sa mu podpísala. Tak jej dal takú vládu, že keď prekróčí prah a pritom si pomyslí na neho, tak sa zem otvorí, ona pod zem vníde a hneď sa zem za ňou zatvorí. Tak ona každý deň chodila k nemu.

Otec, matka ju hľadávali a nevedeli, kde sa podieva. Tak dali rozhlásiť po krajine, že kto by sa taký našiel, čo by vedel povedať, kde jeho dievka chodí, že mu ju dajú za ženu, aj pol kráľovstva! Taký sa nemohol nájsť nikto.

Jeden vojak sa dal na to. Išiel ku kráľovi a v ten čas ona just išla zo zeme von! Chytil ju za ruku a viedol k otcovi. Ale ona povedala vojakovi, že ho nechce, žeby sa pakoval preč stade. Otec sa nahneval. Dal jej taký árešt, že nesmela von z izby za mesiac vyjsť.

Raz obedovali, neskoro im nosili cušpajz. Otec povie:

„Kde sú toľko s tým cušpajzom?“

A ona skočila von, prekróčila prah, a vtom si pomyslela, že chce pri svojom milom byť. Tak sa hneď prepadla.

Prišiel jeden deň, dcéry nikde, prišiel týždeň, dcéry nikde, prišiel mesiac, dcéry nikde, prišiel rok, dcéra nechodila. Tak dal kráľ rozhlásiť po krajine, že kto by sa taký našiel, čo by jeho dcéru vyhľadal, dostane ju za ženu, aj pol kráľovstva. Ale taký sa nikto nenašiel. Dal rozhlásiť medzi vojsko, a ten istý vojak, čo ju napadol, keď sa zo zeme ťahala, dal sa na to. Povedal, že ju bude za tri roky hľadať, ak mu dajú na každý rok tisíc zlatých. Aj mu kráľ vyplatil.

Išiel ju do sveta hľadať. Darmo mu bolo chodiť po tomto svete! Išiel po kdejakých jarkoch, bralách, po horách, lebo vedel, že v dedinách, mestách je nie. Išiel raz cez horu. Tma ho obkľúčila, nemohol sa pohnúť. Bol prinútený na jeden strom ísť. Z toho stromu videl svetlo neďaleko neho.

Prišiel k tomu domu, kde bolo svetlo. Tam bola jedna ježibaba. Nemala nič inšie, len jednu chyžku. Pýtal si on nocľah, ale mu tá nedala. Dost' on prosil, ale na žiaden pád mu nedala nocovať. Povedala mu, že má jednu studňu na dvore, že tam do tej studne ho pustí na povraze, navrchu uviaže, že tam môže nocovať. Tak sa on dal uviazať a tam prenocoval do rána.

Ráno, keď slnce svietilo, vytiahla ho zo studne. Dala mu fruštík. On sa jej poďakoval za fruštík aj za nocľah. Potom sa zobral jednou dolinou.

Išiel, čo mu nohy stačili, až do večera. Kde sa vzal? Tam naspäť pri tej ježibabe. Zas si pýtal nocľah. Ale mu nedala, len zas v tej studni ak chcel prenocovať. Tak prenocoval v tej studni.

Ráno ho zas vytiahla, keď slnce svietilo. Tak mu dala zas fruštík. On sa jej poďakoval za fruštík aj za nocľah. „Včera som išiel tou dolinou, teraz idem druhou dolinou,“ a šiel, čo mu nohy stačili.

Kde sa vzal, tam sa vzal, zas naspäť pri tej ježibabe! Zase si pýtal nocľah. Zase mu len tam v tej studni dala prenocovať. Ráno ho vytiahla, dala mu fruštík a opýtala sa ho:

„Pán vojak, čo sa tárajú?“

„Ja hľadám toho a toho kráľovu dcéru!“

„Prečo to nepovedali? Nech sa netárajú! Ja im poviem, kde je tá. Po tri noci v tej studni kde nocovali! To je nie studňa, to je priepasť do pekla! Ja ich pustím tou dierou ta dolu.“ Ona začala nadväzovať kdejaké šviky, motúzy a povedala: „Na týchto motúzoch ich pustím tou dierou. Pod tou dierou je pekná cesta. Dva stromy pri ceste a jeden veľký dom. Nech do toho idú. Tu majú tento špendlík. Keď ju nájdú, ten jej zapichnú do kabáta. Keď ju nájdú, a chcú ju vyvieť, nech zase potrasú tento motúz, tak ich vytiahnem von!“

Tak ho ona pustila tam. Išiel on tou cestou popod zem, ako mu stará bosorka rozpovedala. A prišiel do

¹Paľo Krajčovic, 62-ročný, z Prenčova (Hont), 9. júla 1903. Posiaľ neuverejnený rukopis z pozostalosti S. Czambela v Národnom múzeu v Martine.

toho domu veľkého. Tam bolo v prvej izbe veľá gverov,² v druhej munícia, v tretej kanóny, v štvrtej boli klince nabité po stene od spodku do vrchu. Na každom klinci jedna človečia hlava ovesená. Tam sa trocha zduril.³ Ide do piatej izby. Tam bol jeden stolík naprostred izby, okrúhly, a na tom stolíku jedna vojenská horňa,⁴ ktorú ako vojak založil si na seba. A vyšiel von z toho domu. A začal trúbiť na nástup. Prišli ofícieri k nemu, vojsko sa zoradilo do šíkov, jemu salutírovali a volali:

„Najjasnejší kráľ, čo rozkážu?“

Ale on nič nerozkazoval, len že či sú všetci tam. Prepustil ich.

Išiel jednou promenádou a tam si sám sebe rozprával: „Čerta som ja kráľ!“ A jeden čert za ním:

„Čo ma spomínaš?“

„Kde je tá princezka z druhého sveta?“

Čert mu ukázal:

„Tamto sedí s naším kráľom pekelným!“

Čert vtom sa rozbehol a išiel tomu kráľu pekelnému povedať, že je tu človek z druhého sveta a hľadá princezku. Tak hneď ten pekelný kráľ ušiel aj s princezkou do jednej izby a tam sa zapreli. On nemohol tam zísť k nim. „Čo tu budem robiť?“ Ale mu prišlo do rozumu. Vzal horňu a začal trúbiť na rýchly nástup. Vojsko sa zase začalo dovedna schodiť a ofícieri k nemu:

„Čo rozkážeš, náš pán kráľ?“

„Nič inšie, len tú izbu otvoriť, čo je v nej princezka tam aj s kráľom pekelným!“

Tak prišli zámočníci, otvorili izbu a on zišiel tam. Chytil princezku za ruku a ťahal ju von. Kráľ pekelný veľmi reval za ňou, ale nemal moci, lebo horňu mal vojak u seba. Tak vojaka aj princezku to vojsko všetko odprevádzalo k tej diere, na ktorej bol motúz. Uviazali sa obidvaja, vojak pomykal motúz a ježibaba vytiahla ich na tento svet. Opýtala sa ježibaba:

„Ako sa ti tam vodilo? A či si ten špendlík zapichol do kabáta princezkinho?“

Ale vojak povedal, že zabudol. Ježibaba:

„Hneď zapichni, lebo ak nie, zaraz ujde! A teraz horňu daj sem a choď domov spánombohom, už ti neujde!“

Tak on išiel šťastlivo domov aj s princezkou. Veľmi sa zaradoval kráľ, keď ich uzrel spolu. Tak mu ju dal aj za ženu. Aj princezka ho teraz už chcela, lebo sa jej bol ten diabol už zunoval. Potom bola svadba.

²gver (z nem.) — puška

³zduril sa — naľakat sa

⁴horňa (z nem.) — lesný roh

Tanec s čertmi

1

Za zelenými horami, za cudzími krajmi mal jeden pán cisár dvanásť dievok. To boli samé princezné. Cisár mal malú krajinku a tie princezné chceli gavaliersky chodiť. Aby mohli chodiť gavaliersky, zapísali sa čertom. Chodievali vždycky na jeden bál. Keď sa zišli k tomu bálu, za každým tancom jedny topánky odhodili. Cisár sa už veľmi rmútil, čo jeho dcéry robia, že kde, na aký bál to chodia, keď za jednu noc každá dvanásť párov topánok zoderie.

Dal cisár vojaka na vartu, žeby vyzvedel, kde tie jeho princezné chodia. Vojak prišiel na tú vartu, stojí na poste² a dáva pozor. Najmladšia princezná priniesla vojakovi do pohárčeka, aby si zapil. Vojak ako vypil, hneď zaspal.

Prišlo ráno odpoveď dať. On chudák nevedel, čo sa stalo. A tak každý deň.

Na druhý deň išiel druhý vojak na tú vartu. I tomu jedna princezná dala do pohárčeka, a keď to vypil, zaraz zaspal a princezné sa vzali potom vnohy a utekali na ten bál. A vojak o tom zas nič nevedel. Prišiel raport oddať, nevedel o ničom nič. Tiež o hlavu prišiel.

Prišlo na tretiu noc. Išiel jeden starý vojak na tú vartu. Ten starý vojak si pomyslel: „I ja o hlavu prídem!“ Nemal viac peňazí, iba štyri grajciare. O tých štyroch grajciarocho sa vydal na cestu. Zahodil gver preč a utekal šírým svetom, žeby o hlavu neprišiel. Pri ceste sedel jeden žobrák. Pýta sa:

„Pán vojak, kde idú?“

„Ja utekám, lebo by som zajtra o hlavu prišiel!“

Dal tomu žobráčikovi grajciar jeden a povedal mu:

„Modli sa za mňa, žeby som ja mohol utiecť a svoju hlavu podržať na väzoch!“

Utekal. Stretol ešte horšieho žobráka. Pomyslel si: „Ej tomu som dal grajciar, tomu dám dva, lebo je horší žobrák.“

Zas utekal ďalej. Našiel ešte tretieho žobráčika. Naskrze sa nemohol rušiť. Mal vojačik ešte jeden grajciar, i dal ho tomu žobráčikovi. Žobráčik povedal vojačikovi tak:

„Vráť sa k cisárovi naspäť, neboj sa! Pôjdeš na vartu. Keď ti princezné budú dávať piť, nepi, pusť trúnok za golier, a do úst nič, a udaj sa,³ že spíš! A keby ťa princezné ihlou pichli, to sa neohlás, udaj sa, že spíš!“

Vojak poslúchol žobráčika, vrátil sa a na vartu išiel. Na varte stál. Princezné núkajú vojačika a dávajú mu trúnok. Vojačik poslúchol žobráka, pustil trúnok poza golier a udal sa, že zaspal. Stanú princezné, pichajú ho ihlami, on trpel a udal sa, že spí. Princezné pod vnohy do medenej hory! Tam bývali čerti. Tam bál svoj mali. Vojačik za nimi. Pán Boh dal mu pomoci.

Keď vojak utekal za nimi, našiel v ceste dvoch bratov, a tí bratia, jak sa bijú, tak sa bijú. Vojačik sa ich pýta:

„Prečo, bratia, vy sa bijete?“

Oni:

„Náš otec umrel. Nenechal nám, len jeden kabát, jedny čižmy.“

Vojak:

„Prečo sa, bratia, bijete pre takú malú vec?“

Odpovie ten mladší brat:

„Keby, pán vojak, vedeli, aký je to kabát i tie čižmy! Ten kabát je taký, keď ho odejem, nik ma nevidí, a tie čižmy sú také, keď ich obujem, kde pomyslím, v minúte tam som!“

Vojak si to rozmyslel: „To bude pre mňa!“

Vojak im násilím tie veci nebral. Iba im povedal:

„Ja vás rozdelím!“

Vzal vojak paličku a zahodil ju ďaleko a povedal:

„Ktorý prv tú paličku lapí, toho je i kabát i čižmy!“

Bratia chytili sa znovu biť, keď paličku lapili. I jeden ju chcel drieb i druhý ju chcel drieb mať. Vojak si pomyslel: „Práve mne to treba!“ Pokiaľ sa bili, on sa odel do kepeňa a obul si čižmy a pomyslel si: „Keby ja už tam bol, kde tie princezné sú!“

Hnedky tam bol. A prizeral sa na bál; ale v tom kepienku nikto ho nevidel.

¹Štefan Rehák z Trstenej (Orava), 8. októbra 1905. Polívka II, 410 — 411.

²post (z franc.) — stanovisko, miesto stráže

³udat' sa — vydávať sa za niekoho

Princezné tancujú a topánky po každom tanci zahadzujú a vojačik len zberá.

Raz mladšia sestra skríkne:

„Pod' me my preč, tu nás dakto vyslúcha a naše zodraté topánky dakto odberá!“

Staršia princezná povie:

„Pod' me teda domov!“

Vojak povie kabátu i čižmám:

„Utekajte vy so mnou domov, kým princezné neprídu!“

Vojačik si pozberal tie topánočky, ale si urval aj jednu štetinku z toho čertovho hájička, ktorým išiel, a utekal pred princeznami.

Ľahne si vojačik na strožliak a udal sa, že spí. Príde jedna, príde druhá, každá doňho pichla. Vojak len trpel. Ráno ho dajú volať k raportu. On vraví:

„Najjasnejší pane! Ja som vyvartoval, ale všetko ešte nie!“

„Počkaj, pôjdeš zajtra, všetko vyvartuješ!“

Šiel vojačik druhý deň. Princezné prídu, dávajú mu zas po kalíšku, ale on za golier všetko pustil. Princezné ho bodajú zas, či spí, a on sa udal, že hej. On si pomyslel: „Kabátik, pod' na mňa, čo ma neuvidia, a vy, čižmy, za princeznami!“

Prišiel tam, zas tancujú a on topánočky zas za nimi pozberáva. Keď pozberal topánočky, zas sa pustil domov a v hore si zas urval jednu štetinku.

Prišlo ráno, k raportu:

„Ako si ty vartoval?“

„Pane cisáru, tvoje dcéry tancujú s čertmi, tu máš ich topánočky, čo v tanci zodrali; a ony tam v tej hore tancujú, z ktorej som priniesol tu znaky: dve štetinky.“

Cisár povedal tomu vojačikovi:

„Keď ty si taký smelý, dám ti jednu princeznú za ženu.“

Vojak povedal:

„Radšej si vezmem chudobnú a bohabojnú ako bohatú, čo s čertmi zaujatá!“

Princ, Zlatý a Veľký človek

1

Kde bolo, tu bolo, v sedemdesiatej siedmej krajine, za červeným morom a za skleným vrchom, bol jeden bohatý kráľ, ktorý mal veľké krajiny. Ten kráľ nemal žiadne potešenie, lebo nemal žiadne dietky, len jedného Knoftovtáka,² v ktorom sa on vždy tešieval. Dvanástich jágrov držal, čo zverinu strieľali preňho, pre Knoftovtáka. Za dlhý čas bolo dobre.

Jeden raz tak sa stalo, že sa zverina z hory stratila. Za dlhý čas nemohli dostať nič pre Knoftovtáka. Pre vtáka kupovali mäso, to veľa koštovalo. Kráľ povedal jágrom:

„Prečo vás ja platím, keď mi žiadnu zverinu nenosite? Ja vám z platu budem vydržiavať!“

Jágri sa naplašili toho, že stratia plat.

Jeden medzi tými jágry vyhútal si a išiel na poľovku do tej hory. Išiel cez dvanásť hodinu na poludnie. Počul hlas bandy a ostal za dubom stáť pri jednom potoku. Hlas sa blížil k nemu vždy bližšie, až prišiel jeden Zlatý človek k tomu potoku so zlatou záhradkou — v nej tri dcéry a štyriadvadsať muzikantov. On, Zlatý človek, sa okúpал v tom potoku. Keď sa okúpал, vyšiel von z vody, banda začala hrať a s každou dcérou jednu nôtu tancoval. S tým odletí preč a jáger prišiel naspäť ku kráľovi. Kamarátom hovorí:

„Viem, prečo sa zverina nezdržiava v hore. Tu chodí jeden Zlatý človek s bandou, ktorá veľký hlas vydáva, tak zverina sa bojí tej bandy, a zato sa nezdržiava v tej hore. Pôjdeme my to kráľovi omeldovať, tak možbyť, že budeme oslobodení, nebude nám z platu vydržiavať.“

Všetci povedali:

„Dobre to bude.“

Išli ku kráľovi a omeldovali mu. Keď to kráľovi omeldovali, kráľ im tak povedal:

„Jestli mi toho Zlatého človeka nedošikujete, všetkým vám dám hlavy postínať!“

Oni sa naplašili a banovali nad tým, že škoda bolo kráľovi to meldovať.

Jeden si predsa vyhútal medzi nimi, ten, čo videl toho Zlatého človeka:

„Kamaráti moji, ja som videl, ten Zlatý človek má červené čižmy. Kúpme remeňa červeného a ušime jednu čižmu takú, čo bude na dve nohy, čo sa dve nohy do nej spracú. Položíme ju tam k tomu potoku, kde sedáva s tou záhradkou. Ten Zlatý človek, keď ju uvidí, obuje si ju. Keď si ju obuje, potom ho chytíme!“

Tak sa stalo. Čižmu dali ušiť a išli do hory a tam ju položili, kde so záhradkou stával.

Prišiel Zlatý človek zas na druhý deň ta a zas sa kúpал. Tri dcéry v záhradke boli a dívali sa dookola a zazreli čižmu. Takto vravia:

„Tatík, dívajú sa, tu je čižma taká, ako je ich!“

On im hovorí:

„Dcéry moje, hľadajte aj druhú, aj druhá tam musí byť!“

Hľadali, ale nenašli. Prišiel on ta, čižmu pozerá, hovorí:

„Veď je toto na dve nohy čižma!“

Čižmu si obul, dve nohy do nej, jágr priskočili, Zlatého človeka chytili. Banda odletela aj s tromi dcérami.

Zlatý človek sa im prosil, aby ho pustili, ale ho nechceli pustiť. Predviedli ho pred kráľa a kráľovi oddali. Kráľ sa tomu veľmi tešil a jágrov obdaroval. Zlatému človekovi dal železnú klieťku spraviť pred zámok do záhrady. Všelijakých pánov tam zvolával a ukazoval ho.

V ten čas jeho manželka ostala samodruhá a porodila syna. Z toho sa kráľ veľmi tešil, že bude mať na koho korunu preložiť. Chlapec rástol pri dobrej ochrane a vždy sa ihrával s jedným zlatým jablkom. Prišlo kráľovi písmo od druhého kráľa, že musí ísť do vojny, a vojna trvala pätnásť — šestnásť rokov. Pod ochranu dal toho Zlatého človeka jednému generálovi, ktorý bol pri dvore. Aby sa mu nič nestalo. Jestli sa mu voľačo stane, že mu dá hlavu zoťat bez všetkého práva. Generál Zlatého človeka krmil, opatroval, ako najlepšie mohol.

Jeden raz musel odísť do mesta, mal povinnosť. Chlapec kráľov, ako sa na dvore ihral so zlatým jablkom, padlo mu jablko do zlatej záhradky. Chlapec si išiel po jablko a chcel si jeden zlatý kvietok odtrhnúť. Ten sa mu odtrhnúť nedal. Zlatý človek mu vraví takto:

„Synku, tebe sa ten kvet odtrhnúť nedá, lež pusť ty mňa von z klieťky, ja ti ho odtrhnem a dám do ruky!“

¹Michal Havran, 35-ročný, z Rybníka, bytom v Starom Tekove (Tekov), 22. septembra 1900. Polívka II, 292 — 307.

²Knoftovták, Nochtentvák — vták-noh, rozprávkový vták nadprirodzenej veľkosti a sily

Chlapec mu hovorí:

„Ako ich vypustím, keď nemám kľúč?“

„Tvoja matka na posteli leží nezdravá, hybaj a vezmi ho, nebude vidieť!“

Chlapec aj tak urobil, kľúč vzal, klietku otvoril a Zlatého človeka pustil von. Zlatý človek kvietok odtrhol a chlapcovi dal do ruky. Potom on sa pustil do ľufu, do letenia a chlapcovi povedal:

„Keď s tebou voľakedy zle bude, hybaj k slnku východu, mňa tam nájdeš a ja ti budem na pomoci!“

Chlapec sa díval za ním, ako letel, kým ho oči uvideli. S tým nepovedal nikomu nič, kľúč naspäť zanesol, a o veci nevedel nikto.

Prišiel generál domov. Pozrel Zlatého človeka, a už ho tam nenašiel! Išiel ku kráľovnej a hovoril jej, prečo vypustila toho Zlatého človeka von. Kráľovná mu vraví, že ona ho nepustila. Generál nechcel veriť. Myslel si na kráľovnú. Kráľovná zas na generála. Chlapec nevyzradil nič, len čušal, až prišiel kráľ z vojny domov.

Keď kráľ z vojny prišiel domov, hneď išiel do záhrady obzrieť Zlatého človeka. Tam ho nenašiel. Hneď išiel ku generálovi a vraví mu:

„Prečo si toho Zlatého človeka vypustil?“

On sa vyhovára, že po svojej povinnosti bol v meste, že ho on nepustil, ale kráľovná. Kráľovná vravela, že ona nezdravá ležala na posteli, že ho ona nevypustila. Kráľ neveril ani generálovi ani kráľovnej. Generálovi dal hneď hlavu zoťat' a kráľovnú do žalára zatvoril.

Keď to jej syn videl, že ju otec trápí, prišiel k nemu syn, už mal asi šesťnásť rokov:

„Najjasnejší tatík, netrápia matku, nie je tá vina, ja som vypustil toho Zlatého človeka!“

„Syn môj, keď si ho ty vypustil, tebe život neodoberiem, lebo si bol maličký, keď som do vojny išiel a keď si ho vypustil. Ale odo mňa musíš hneď ísť preč, kde ťa dve oči povedú! Vezmi si peňazí, koľko chceš so sebou, a koňa si vyber, akého chceš a jedného pucáka k sebe, ktorý sa ti ľúbi!“

Išiel on, vybral si jedného koňa a jedného husára, ktorý dvanásť rokov mal vyslúžené, toho si vzal za sluhu. S tým nabral si veľa peňazí a pobral sa na cestu.

Išli oni, išli za dlhý čas, až prišli k jednému potoku, kde voda tiekla. Tam princ postál a husárovi vraví:

„Donesú mi troška vody!“

Husár vraví:

„Oni sú mladší, nech zídu sám a nech sa napijú!“

Čo mal princ robiť, nebol preskúsený, zišiel z koňa a husárovi ho dal chytiť. S tým husár presadol na princovho koňa. Princ naspäť prišiel a hovorí husárovi, aby zišiel z jeho koňa. Vtedy husár vytiahol šabl'u a povedal mu tak:

„Jestli sa ty so mnou včul' sedem ráz nesprisahaš pod holým nebom, že som ja tvoj pán a ty môj sluha, tak ti hneď hlavu zotnem!“

Čo má princ robiť, odprisahal, že bude husára za pána uznávať a že mu bude sluhom. Princ si potom sadol na husárovho koňa a išiel pozadu ako sluha.

Išli oni, išli a prišli do jedného mesta, kde býval jeden kráľ. Keď cestovali, princ išiel pozadu a našiel jednu striebornú podkovu z koňa. Skočil dolu, podkovu vzal a schoval do vrecka. Husár ho zazrel:

„Čo ti je tak zle sedieť na tom komisnom sedle?“

„Ver je mi zle na tomto komisnom sedle, tiska ma!“

S tým ďalej išli a zas našiel zlatú podkovu z koňa. Skočil dolu a vzal ju zas do vrecka. Zas ho zazrel starý husár, keď práve cez sedlo prekračoval:

„Čo ti je tak zle sedieť na tom sedle?“

„Ver ma veľmi tiska!“

„No, neboj sa nič, nie je už ďaleko kráľovské mesto, tam si oddýchneme!“

Zas ďalej ako išli, našiel diamantovú podkovu z koňa. Husár ho zas zazrel, keď naspäť sadal na koňa a cez sedlo prekračoval. Zas mu hovorí:

„Čo ti je už tak ťažko sedieť na tom sedle?“

„Ver mi je veľmi ťažko, veľmi ma tiska!“

„No, už len buď trpezlivý, však sme nie ďaleko od kráľovského mesta!“

Zas ďalej cestovali a zazrel zlaté slepačie pierko. Skočil dolu a vzal ho do vrecka, a husár ho zas zazrel, keď do sedla nohou prekračoval. Zas mu povedal husár, a to zdurne:

„Čo sa toľko na tom sedle hniezdiš?“

On mu vraví:

„Keď ma veľmi tiska!“

S tým prišli do mesta kráľovského a hneď vošli do jednej veľkej kaviarne. Kone dali do maštale, husár išiel ako pán hore do kaviarne. Hneď sa tam pýtal, čo je tam nového v tom meste kráľovskom. Tam mu povedali:

„Tu je jeden bohatý kráľ, ktorý má dcéru na vydaj. Jedenásť princov je už tu a ešte čakajú dvanásteho. Tí sa budú za tri roky učiť v školách a potom, ktorý uhádne jej veci, ten bude jej muž.“

Včul' on hneď povedal:

„Ja som ten dvanásty princ!“

Tuto prišiel potom, keď si kone opatril, aj ten sluha, čo bol princ, do kaviarne a vnútri sa ho pýtajú, kto je on. On im to povedal, že je sluhom tomu princovi, čo prišiel do kaviarne hore.

Istý kaviarnik nechcel veriť, žeby bol sluha sluhom a princ princom.

„Nech nebanujú,“ povedal, „že by sa skôr svedčalo im princom byť a tomu sluhom!“

Ale on, sprisaháný, tajil sa, že ver on je sluha.

S tým starý husár išiel sa kráľovi meldovať ako dvanásty princ. Kone zostali v maštali a sluha mal na ne starosť. On potom išiel do škôl, kde tí jedenásti. Tuto všetci principi mali kone a svojich sluhov a extra maštal každý. Obrok, svetlo im vydávali každodenne. Všetci si chodili po obrok aj po svetlo, len mladý princ po svetlo nechodil nikdy; kone predsa vždy mal krajšie ako tí druhí! Tí sa čudovali nad tým, že ten po svetlo nechodí, a kone má krajšie vyčistené ako oni. Jeden ho vystriehol cez kľúčovú dierku, čím si on svietieva. Zazrel mu striebornú podkovu na kline zavesenú, tá mu svietila — krajšie, ako čo by štyri sviečky mal zažaté! S tým ho išiel omeldovať kráľovi, že ten a ten sluha má striebornú podkovu z koňa a tou si svietieva. Kráľ ho dal k sebe zavolať a takto mu povedal:

„Synku, počul som, že máš striebornú podkovu z koňa. Kde si ju vzal?“

„Pravda je, našiel som ju, keď som s pánom cestoval do tohto mesta.“

„Dobre! Keď ju máš, toho koňa mi došikovať musíš, z ktorého je tá podkova! Peňazí ti dám, koľko chceš na cestu, ale koňa došikovať mi musíš, lebo jestli mi ho nedošikuješ, dám ti hlavu zoťat' bez všetkého práva!“

S tým princ odišiel od kráľa do svojej maštale. Pustil sa do plaču v maštali a rozhutoval si, kde on toho strieborného koňa vezme. S tým mu prišlo do rozumu, že jemu voľakedy Zlatý človek povedal to, že keď s ním zle bude, aby prišiel k slnka východu, že ho tam nájde a že mu bude na pomoci. Princ si obsedlal koňa, na ktorom sa on voľakedy vybral od otca, sadol si naňho a vybral sa na cestu. Išiel, išiel ďaleko. Trvali týždne, trvali mesiace, až prišiel on raz na jednu veľkú zelenú lúku, kde bol jeden juhás,³ ktorý veľmi veľa oviec mal. On postál pri juhásovi a pýta sa ho:

„Čie sú to tak pekné ovce, tak veľa?“

S tým mu juhás odpovedal:

„To sú Zlatého človekove.“

S tým sa veľmi potešil. Povedal juhásovi, aby mu ukázal, kde býva ten Zlatý človek. Juhás ho zaviedol na jeden výštek a odtiaľ mu ukázal zlatý kaštieľ, čo sa od zlata ligotal:

„V tom kaštieli býva Zlatý človek.“

S tým vytiahol princ z vaku sto zlatých a juhásovi dal prepitné. A pohol sa na cestu ku kaštieľu. Kade kôň išiel, všade zlaté kvietky kvitli. Zlatý človek čakal ho pred kaštieľom, aj s bandou aj s troma dcérami, lebo vedel, že už ide. Keď ta prišiel, najstaršia dcéra mu hneď chytila koňa. Stredná a najmladšia ho skladali z koňa a zaviedli ho do svojej svetlice. Najstaršia zaviedla koňa do maštale a dala mu žrať. S tým sa všetci zišli dovnútra, pili, jedli a mulatovali.

Prišiel večer, posteľ mu popravili, on si ľahol a spal. Aj tri dcéry tam spali. Tie zavčas ráno vstali, poriadok si urobili a fruštík navarili. Keď fruštík bol hotový, vstal aj princ hore a začali fruštikovať. Banda im hrala, keď pili, jedli.

Keď sa nafruštkovali, Zlatý človek sa ho pýta:

„No, synku, čo je s tebou, v akej núdzi si?“

„Prosím ich, keď som s mojím pánom cestoval do toho a toho mesta, našiel som jednu striebornú podkovu. S tou som svietieval u toho a toho kráľa a kamaráti ma vyzradili pred kráľom. Kráľ mi to povedal, že ak mu toto koňa nedošikujem, z ktorého je strieborná podkova, že mi dá hlavu zoťat'.“

Zlatý človek mu povedal:

„Ukáž, synku, čo je to za podkovu!“

Z vrecka vytiahol podkovu, podal Zlatému človekovi do ruky.

³juhás (z maď.) — pastier oviec

„Synku, veď je to z môjho koňa podkova. To som si ja stratil, keď som tade išiel. Neboj sa nič, synku, ja ti toho koňa došikujem. Hybaj s mojimi troma dcérami do záhradky, tie ti budú šit' jednu košeľu bielenú a budú ťa učiť jednu pesničku! Zakým sa ty tú naučíš, tie ti tú košeľu ušijú.“

Tak sa aj stalo. Pesničku sa naučil a košeľu ušili. A Zlatý človek koňa došikoval. Na tej košeli bolo vyšité zlatými literami, že kto je on a čo je on a s tým mu Zlatý človek koňa oddal a tak mu povedal:

„Tu máš tohto koňa a jeden zlatý kolovrat. Keď domov prídeš, koňa oddaj kráľovi. Ráno, keď si kone opatríš v maštali, košeľu si obleč, čo ti moje dcéry ušili, na seba, hybaj sa k studni umývať na dvor, zlatý kolovrat si vezmi k studni so sebou! Keď sa budeš umývať, tú pesničku si spievaj, čo ťa moje dcéry naučili. Ako si ty budeš spievať, ten kolovrat sa tak bude vrtieť. To princezná zazrie a bude chcieť kúpiť od teba ten kolovrat.“

On tak urobil. Keď prišiel domov, kráľovi oddal koňa. Kráľ sa veľmi zaradoval peknému striebornému koňovi. Princa zavolať k sebe na večeru. Keď sa navečerali, takto mu hovorí:

„Teším sa, že si mi došikoval takého pekného koňa. Čo si za to pýtaš peňazí, to ti dám.“

„Veľmi pekne sa poďakujem najjasnejšiemu kráľovi. Dost', že som s nimi večeral, ja peňazí nežiadam, však ja mám viac ako oni!“

S tým sa mu princ poďakoval za večeru a odišiel do maštale.

Naráno deň išiel sa k studni umývať. Košeľu si na seba obliekol a kolovrat vzal k studni. Ako si spieval, kolovrat sa tak vrtel. Princezkina guvernanka⁴ počula pekne spievať na dvore. Vyšla vonka zo svetlice a dívala sa k studni. Zazrela tam jedného mladého človeka spievať a kolovrat sa pri ňom vrtel. Povie princeznej:

„Nech len idú skoro pozrieť! Tam je mladý človek, ktorý pekne spieva, a kolovrat sa pri ňom vrtí.“

Princezná vyšla zo svetlice a dívala sa k studni. Zazrela zlatý kolovrat. Ako sa spievalo, tak sa vrtel. Ten sa jej veľmi zaľúbil. Hneď poslala guvernanku opýtať sa, či nepredá ten zlatý kolovrat. On povedal, že áno. Tá prišla naspäť s odpoveďou princeznej, že ho predá. Princezná ju poslala naspäť, aby sa spýtala, za čo. Ale princ odpovedal:

„Kto chce kolovrat kúpiť, ten nech sa so mnou jedná!“

Potom ho princezná dala k sebe zavolať hore. Vošiel k princeznej do svetlice, ona sa ho pýta, čo chce za ten kolovrat.

„Ja som nie kupec; ak mi ukážu holé nohy po členky, tak im ho dám!“

Princezná sa naňho tuho díva a to mu hovorí:

„Čo oni chcú zo mňa voľáku maškara robiť, prečo by som ja holé nohy ukazovala? Nebude im lepšie, keď im dám veľa peňazí za kolovrat?“

Princ povedal:

„Ja peňazí mám viac ako oni. Keď sa im neľúbi, nemusia kúpiť!“

Princezná sa mu tuho na prsia dívala, kde on mal zlatými literami vyšité, kto je, čo je. On sa potom od nej odobral. Ale ho princezná vrátila. Rozkázala guvernante, aby jej vyzula topánky, a potom ukázala holé nohy po členky. Keď mu ich ukázala, kolovrat zlatý jej oddal. Ona mu povedala:

„No vidia, čo z toho majú? Nebolo by im lepšie, keby im bola dala hromadu peňazí?“

On jej to povedal, že aspoň sa mu vôľa vyplnila, že on peniaze nežiada, že peňazí má dost'. A s tým odišiel do svojej maštale.

Potom zas po svetlo nechodil, zlatou podkovou svietil. Za dlhý čas to trvalo tak, ale ho spozorovali a mudrovali, prečo ten nechodí po svetlo. Zas išli ku kľúčovej dierke na maštali a dívali sa do maštale. Videli, že má zlatú podkovu na kline zavesenú. Tá svietila jasnejšie, akoby osem sviečok svietilo. Zas ho išli kráľovi omeldovať, že ten istý sluha má včul' zlatú podkovu. Kráľ ho dal zavolať.

„Synku, počul som, že máš zlatú podkovu!“

„Áno, pravda je, mám. Keď som s mojím pánom cestoval, vtedy som našiel.“

„No, vieš čo, synku, rád ťa mám, že si mi strieborného koňa došikoval, ale včul' mi aj toho zlatého došikovať musíš, z ktorého je tá podkova zlatá! Lebo jestli mi ho nedošikuješ, hlavu ti dám zoťat'! Peňazí ti dám, koľko chceš na cestu, ale mi koňa došikovať musíš!“

S tým mu on povedal:

„Ja peňazí nežiadam, ja mám peňazí dost'.“

Odišiel do maštale zase len smutný, zase len plakal, že toho jedného koňa došikoval, ale toho druhého ako došikuje?

⁴guvernanka (z franc.) — vychovávateľka, komorná

S tým mu zas do rozumu prišiel ten Zlatý človek. Včul si sadol na toho strieborného koňa a prišiel zas na veľkú lúku a našiel tam kanása,⁵ čo, prepytujem, veľa ošípaných pásol. Keď k nemu prišiel, pýtal sa ho, či sú to tie pekné tučné ošípané. Ten mu hovorí:

„To sú Zlatého človekove.“

„Nech mi ukážu, kde býva ten Zlatý človek.“

Ten ho zaviedol na jeden vrštek a ukázal mu zlatý kaštieľ:

„Tam býva ten Zlatý človek!“

Princ vytiahol sto zlatých z vačku a dal prepitné kanásovi.

Potom sa pohol ku kaštieľu. Kade išiel, všade zlaté kvietky kvitli za jeho koňom. Zlatý človek ho zas čakal pred zlatým kaštieľom s bandou a s troma dcérami. Keď ta prišiel, najstaršia chytila koňa, stredná a najmladšia ho skladali z koňa a zaviedli do svetlice. A najstaršia zaviedla koňa do maštale a nakrmila ho ako načím. Zišli sa všetci dohromady, zase jedli, pili, mulatovali a banda im hrala. Prišiel večer, posteľ mu porichtovali, ľahol si a spal do rána.

Ráno, keď vstal hore, všetko bolo v poriadku, fruštík bol hotový. Sadli k fruštiku všetci, pili a jedli.

Keď sa nafruštkovali, Zlatý človek sa ho zas pýta:

„Synku, čo je s tebou? V akej núdzi si?“

Zas mu princ odpovedal, že vtedy a vtedy našiel zlatú podkovu z koňa, tou si svietieval, kamaráti ho vyzradili pred kráľom a kráľ mu povedal, že: „Ak mu nedošikujem toho koňa, z ktorého je tá zlatá podkova, dá mi hlavu zoťat!“

„Ukáž, synku, tú podkovu, čo je to za ňu!“

Princ ju vytiahol z vačku a podal. Zlatý človek vzal podkovu do ruky a povedal:

„Synku, to je podkova z môjho koňa! Keď som tade cestoval, vtedy môj kôň stratil podkovu. Neboj sa nič, ja ti toho koňa došikujem! Hybaj s mojimi troma dcérami do zlatej záhradky, tie ti budú šit' jednu košeľu a budú ťa učiť jednu pesničku! Zakým sa ty tú pesničku naučíš, zavtedy ti tú košeľu ušijú a ja ti zavtedy koňa došikujem.“

Na tej košeli na prsiach bolo zas vyšité zlatými literami, kto je on a čo je on, ale zrozumiteľnejšie, ako vtedy bolo.

Zlatého koňa mu došikoval Zlatý človek a pýta sa ho:

„Už si sa naučil tú pesničku?“

On mu odpovedal:

„Už som sa naučil.“

„No, tu máš toho zlatého koňa a tu máš jeden zlatý belčov.“ A v tom belčove bolo jedno zlaté dieťa.

„Keď prídeš domov, koňa oddaj kráľovi a túto košeľu, čo ti moje dcéry ušili, obleč na seba ráno, keď kone opatříš a k studni sa pôjdeš umývať. Zlatý belčov si vezmi so sebou a tú pesničku si spievaj, čo ťa moje dcéry naučili. Keď to princezná zazrie, tá to od teba kúpi. Za inšie za nič ho nepredaj, len keď ti ukáže holé nohy po kolená!“

S tým sa Zlatému človekovi poďakoval a išiel naspäť ku kráľovi. Kráľovi koňa oddal a kráľ sa veľmi tešil zlatému koňovi. Kráľ ho zas zavolať k sebe na večeru. Keď sa navečerali, pýtal sa:

„Čo žiadaš, že si mi už dva také pekné kone došikoval?“

On mu hovorí:

„Nežiadam nič; dost', že som s najjasnejším kráľom večeral.“

Potom išiel do maštale svojej naspäť.

Ráno, keď si kone opatril, košeľu si obliekol a išiel k studni aj so zlatým belčovom. On sa tam umýval a tú pesničku si spieval, čo ho tie tri sestry naučili. Ako si on spieval, tak sa belčov kolísal a to dieťa tak nariekalo. Počula zase princeznina guvernanka, že na dvore zas voľakto pekným hlasom spieva. Vyšla von zo svetlice na gánok a dívala sa k studni. Zazrela tam mladého človeka, zlatý belčov vedľa neho so zlatým dieťaťom. Ako si on spieval, belčov sa tak kolísal a dieťa tak nariekalo. Išla ona k princeznej, hovorí jej takto:

„Nech len idú von pozrieť! Tu jeden mladý človek pri studni má jeden zlatý belčov a v ňom zlaté dieťa. Ako si on spieva, tak sa belčov kolíše a dieťa tak narieka.“

Vyšla princezná vonka. Tá to zazrela a veľmi sa jej zaľúbilo. Hneď poslala guvernanku k studni, aby sa ho išla opýtať, či nepredá ten zlatý belčov s tým dieťaťom. On jej odpovedal, že predá. S tým išla guvernanka naspäť k princeznej. Princezná ho dala hore zavolať.

⁵kanás (z maď.) — pastier sviň

Keď prišiel mladý princ do svetlice princezninej, princezka sa opýta, čo žiada za ten zlatý belčov. On jej to odpovedal:

„Ja im jedným slovom poviem, až sa im bude ľúbiť, dobre, až nie, aj tak dobre. Ja im ten zlatý belčov dám, až mi nohy holé po kolená ukážu!“

Princezka sa zas tuho díva na jeho prsia a číta zlaté litery a rečami ho skusuje. Ona mu odpovedala:

„Prečo by som ja svoje holé nohy ukazovala, čo oni chcú zo mňa voľáku komédiu robiť? Ja im dám peňazí, koľko chcú, ale nohy im ukazovať nebudem!“

S tým princ povedal:

„Dobre, keď nechcú, nemusia, idem preč!“

Išiel on zo svetlice, ona ho naspäť vrátila, hovorí mu takto:

„Nono, čo s nimi človek nemôže ani špásovať?“⁶

S tým guvernanku zavolala naspäť, rozkázala si topánky zhodiť a ukázala mu holé nohy po kolená. S tým mu povedala:

„Čo z toho majú? Aký chosť? Nebolo by im lepšie, keby im bola dala hromadu peňazí?“

On jej to odpovedal, že on má viac peňazí ako ona, tým že sa mu aspoň vôľa vyplnila. Odobral sa od nej a išiel do svojej maštale.

Zas si kone opatroval, ako bolo načas. Po svetlo nikdy nechodieval a vždy mal krajšie kone ako tí druhí. Tí mu to závideli a zase špekulovali, čo ten môže mať. On vyložil diamantovú podkovu na klin a tou si svietieval. Tí druhí kamaráti zas ho vystrahovali a išli kráľovi meldovať, že ten istý sluha má diamantovú podkovu. Kráľ ho dal k sebe zavolať zas a povedal mu takto:

„Počul som, synku, že ty máš diamantovú podkovu.“

On netajil nič. Povedal:

„Áno, mám. Keď som ja s mojím pánom cestoval sem, vtedy som ju našiel.“

„Vieš čo, synku, došikoval si mi pekné dva kone, ale aj toho mi došikovať musíš, z ktorého je tá diamantová podkova! Peňazí ti dám, koľko chceš na cestu, ale mi ho došikovať musíš, lebo inak ti dám hlavu zoťat!“

Zas smutný odišiel od kráľa do svojej maštale. Rozmýšľal si, smutný, že kde on toho koňa vezme. Prišlo mu zas do rozumu, že jemu voľakedy povedal Zlatý človek, aby len išiel k slnku východu, že ho tam nájde, že mu bude na pomoci. S tým si on sadol na zlatého koňa a išiel ešte tuhšie ako na tom striebornom koňovi, až prišiel zas na jednu širokú lúku, kde jeden pastier veľa pekných kráv pásol. Pri ňom postál a pýtal sa ho:

„Čie sú to také pekné kravy a tak veľa?“

Ten mu odpovedal:

„To sú jedného Zlatého človekove.“

S tým mu povedal princ, aby mu išiel ukázať, kde ten Zlatý človek býva. Pastier sa zobral s ním na jeden vrštek a ukázal mu Zlatého človekov kaštieľ. Princ sto zlatých vytiahol z vaku a dal pastierovi prepitné.

Princ sa pohol ku kaštieľu. Kade stúpil s koňom, všade zlaté kvietky kvitli za ním. Zlatý človek ho čakal pred kaštieľom s bandou aj s tromi dcérami. Najstaršia mu chytila koňa, stredná a najmladšia ho skladali a do svetlice zaviedli. Najstaršia koňa opatrla, ako bolo načas. Zišli sa dokopy, pili, jedli a mulatovali a banda im hrala. Prišiel večer, princ si ľahol a spal do rána.

Ráno, keď hore vstal, fruštík bol hotový a všetko v poriadku. Zas len pili a jedli.

Keď sa nafrúškovali, Zlatý človek sa ho pýta:

„Synku, čo je s tebou, v akej núdzi si?“

On mu takto odpovedal:

„Keď som ja s mojím pánom cestoval do toho a toho mesta, našiel som ja jednu diamantovú podkovu. Tou som si svietieval, kamaráti ma vystrahovali a kráľovi omeldovali, že mám diamantovú podkovu. Kráľ mi povedal, že jestli mu toho koňa nedošikujem, z ktorého je tá podkova, že mi dá hlavu zoťat.“

„Ukáž, synku, čo je to za podkovu?“

Vytiahol z vrečka podkovu a podal do ruky Zlatému človekovi. Zlatý človek hovorí:

„Synku, však je to z môjho koňa podkova! Keď som ja tade cestoval, ja som si vtedy stratil. Neboj sa nič, ja ti toho koňa došikujem! Pôjdeš s mojimi tromi dcérami do záhradky, tie ti budú šiť jednu košeľu a budú ťa učiť jednu pesničku. Zakým sa pesničku naučíš, zavtedy ti ony ušijú košeľu a ja ti zavtedy

⁶čo s nimi nemôže ani špásovať > čo s nimi človek nemôže ani špásovať

koňa došikujem.“

Košel'u mu ušili a pesničku sa naučil a koňa mu Zlatý človek došikoval. Pýta sa ho Zlatý človek:

„Už si sa naučil tú pesničku?“

„Už som sa naučil.“

„Tu máš tohto diamantového koňa a tu máš jednu zlatú sliepku s dvanástimi kurenci a druhú so štyriadvadsiatimi. Tohto koňa oddaj kráľovi, aj sliepku s dvanástimi kurenci. Naráno, keď si kone opatříš, túto košel'u si vezmi na seba, sliepku so štyriadvadsiatimi kurenci vezmi k studni, keď sa pôjdeš umývať, a tú pesničku si spievaj, čo ťa moje dcéry naučili. Ako si ty budeš spievať, tak tie kurence budú štebotať, princezná to zazrie a tá ich od teba kúpi. Ale ich za inšie za nič nedaj, len keď ukáže po pás holé telo.“

S tým sa poďakoval Zlatému človekovi a prišiel naspäť ku kráľovi. Kráľovi koňa oddal, aj sliepku s dvanástimi kurenci. Kráľ ho zavolať k sebe na večeru. Keď bolo po večeri, hovorí mu takto:

„Synku, veľmi sa teším, že si mi také pekné tri kone došikoval, aj s dvanástimi kurenci sliepku. Čo za to žiadaš peňazí, ti dám, koľko chceš!“

„Najjasnejší kráľu, ja nežiadam nič. Všetka peňazí mám viac ako oni, za to sa pekne poďakujem. Dost', že som s najjasnejším kráľom večeral!“

S tým sa odobral a išiel do svojej maštale.

Ráno, keď hore vstal, kone si opatril, košel'u na seba obliekol a išiel sa k studni umývať. Sliepku so štyriadvadsiatimi kurenci so sebou vzal. Ako si spieval, kurence tak štebotali. Princezkina guvernanka zas počula pekný hlas pri studni. Zavolať princezku vonka a povedala:

„Pri studni jeden mladý človek pekne si spieva, sliepku so štyriadvadsiatimi kurenci má pri sebe, a ako spieva, tie tak štebocú.“

Princezke sa to veľmi zaľúbilo. Dala ho k sebe zavolať a pýta sa ho, čo žiada za tie kurence. On je to odpovedal:

„Ja im jedným slovom poviem, až sa im bude ľúbiť, dobre, až nie, aj tak dobre. Až mi ukážu holé telo po pás, tak im ich dám.“

Princezka tuho sa díva na jeho košel'u. Zlaté litery číta a tam bolo zreteľne všetko vypísané, kto je on a čo je on a čo sa s ním stalo. Ale ho predsa v rečiach skusovala a šomrala naňho, prečo by ona holé telo ukazovala, či on chce z nej voľáku komédiu robiť? S tým sa princ zobral preč od nej. Ona mu z koša uchvatla jedno zlaté kura.

„To nerobí nič,“ a išiel preč.

Keď vyšiel do kuchyne, ona ho zavolať naspäť:

„No, čo s nimi človek ani špásovať nemôže?“

Vošiel naspäť k princeznej, ona nevedela, či od pásu dolu alebo hore má svoje telo ukázať. S tým sa vyzliekla donaha. Chytila ho okolo hrdla a bozkala ho a povedala mu takto:

„Duša moja, ty budeš môj a ja tvoja! Nás žiaden viac nerozlúči, len graca⁷ a motyka!“

Potom sa obliekla a zacengala k otcovi. Otec prišiel k nej a tak mu povedala:

„Najjasnejší tatík, toto bude môj muž, a ja jeho manželka!“

Hneď povedala, čo sa s ním stalo, že nie je ten princ, čo je v školách, ale tento istý. Kráľ sa tomu tiež veľmi zaradoval, že ten, čo mu také pekné tri kone došikoval, je princ a nie sluha, a že mu dá dcéru za manželku. Vtedy dvanástich princov zo školy dal k sebe došikovať a povedal im kráľ jednu hádku:

„Čo by taký bol hoden, ktorý človeka sprisahá a z veľkého stupňa na malý ho znesie?“

Istý husár, ktorý menovaný bol ako princ, povedal:

„Nič inšie nie je hoden ten človek, len štyri mladé kone von vyvieť z maštale, ruky, nohy jeho poviazať na chvosty a roztrhnúť ho na štyri strany!“

Kráľ mu to odpovedal:

„Čo si si vyvolil, to sa s tebou stane! Ty si s týmto princom tak urobil, tak tebe život odoberiem!“

Štyri kone dal vyvieť vonka, husárovi ruky, nohy dal poviazať s chvosty. Kone rozšibali a husára na štyri strany roztrhli. Na pamiatku toho v tom meste na každý uhol štvrt' z neho dal pribiť.

Včul' hneď kráľ chcel, aby sa princ zosobášil s jeho dcérou. Princ mu ale to povedal, že on nebude sa sobášať zavtedy, zakým ten istý nepríde na jeho veselie, čo mu bol na pomoci. S tým sa kráľ s princom vybral na cestu. Kráľ si sadol na zlatého koňa a princ na diamantového. Tuho oni išli k slnka východu. Zas prišli na jednu širokú veľkú lúku, kde jeden koniar veľmi veľa pekných koni pásol. Pri ňom postáli

⁷graca (z nem.) — druh motyky

a pýtali sa ho:

„Čie sú to také pekné kone?“

On im to odpovedal, že sú to jedného Zlatého človekove. Princ mu povedal, aby im išiel ukázať ten kaštieľ, kde býva ten Zlatý človek. On ich zaviedol na jeden vrštek a ukázal im kaštieľ. S tým kráľ vytiahol sto zlatých z vaku a princ dvesto zlatých a koniarovi dali prepitné.

S tým sa pohli na cestu ku kaštieľu. Kade išli, všade zlaté kvietky kvitli za nimi. Zlatý človek ich čakal pred kaštieľom s bandou aj s tromi dcérami.

Keď prišli ta, hneď najstaršia dcéra kráľovi chytila koňa a Zlatý človek ho skladal dolu. Princovi chytila koňa stredná dcéra a najmladšia ho skladala. Kone zaviedli do maštale a kráľa a princa do svetlice. Tam pili, jedli a mulatovali. A banda im hrala až do večera. Večer si ľahli, spali až do rána.

Ráno, keď hore vstali, fruštík bol hotový. Sadli k fruštiku, pili, jedli a mulatovali. Keď sa nafrustikovali, Zlatý človek pýta sa princa:

„Synku, no čo je s tebou?“

„Prišiel som po nich na moje veselie. Ja sa mám ženiť, tohto kráľovu princeznú za ženu vziať. Tak, že mi oni boli tak na pomoci, chcem, aby aj oni boli na mojom veselí aj s ich dcérami.“

Zlatý človek mu tak odpovedal:

„Máš šťastie, synku, za to a za to som ti ja bol na takej pomoci, že si na zlé skutky ani nepomyslel, keď si bol u mňa s mojimi dcérami v svetlici a spal s nimi. Tak za to som ti bol na dobrej pomoci. Včul' ja s tebou pôjdem, ale dcéry nemôžu ísť.“

S tým sa vybrali na cestu a prišli až ku kráľovi. Kráľ povedal princovi:

„No, osobáš sa!“

Princ mu odpovedal, že on ešte sobášiť sa nemôže s ňou. Že aj on je kráľovský syn, on má ešte otca aj mater živých, on chce, aby boli aj tí na jeho veselí.

S tým sa vybral kráľ aj s princom k princovu otcovi. Keď prišli do toho mesta, kde princov otec býval, vošli dovnútra ku kráľovi. Kráľ sa veľmi čudoval, že bez všetkého chýru takí neznámi králi k nemu prišli. On ich privítal obidvoch a syna si nepoznal; až keď sa dali do vyprávky, rozpovedal princ, že je on jeho vlastný syn, že on prišiel volať otca na veselie, že si má brat' za ženu dcéru prítomného kráľa. Otec sa veľmi zaradoval, chytil syna okolo hrdla a bozkal ho, že predsa z jeho syna nie je lump, ale že si berie princeznú za ženu a že bude predsa kráľ z neho. Matka princova bola nezdravá, tá s nimi nešla na to veselie. Zobrali sa všetci traja na cestu a s tým išli.

Ako oni idú, idú, prišli na tú križnu cestu, kde ten potok bol, kde ho husár sprisahal, že musí byť jeho sluhom. Tam povedal svokrovi a svojmu otcovi, aby len išli, že však ich on dohoní. Tí išli po ceste, kde mali ísť a on pravou cestou odrazil sa cez potok preč od nich a tak si pomyslel: „Veľa som ja žiaľu a starosti podstúpil pre vás, ako som odišiel od otca, včul' ma očakávajú a želejte nado mnou, kde som sa podel!“ Králi prišli domov a on sa nenavrátil.

Počul on o jednom kráľovi, ktorý mal dcéru. Tá dcéra bola na vydaj, tak on išiel probovať, ako ju on môže dostať. Išiel, išiel za dlhé časy, až prišiel do jedného mesta. Bol akurát na ten deň veľký sviatok. On bol bohabojný človek, išiel do kostola. Keď prišiel do toho kostola, videl tam jednu umrlčiu truhlu, v ktorej mŕtve telo ležalo. Plná truhla slín napľuvaná. On sa čudoval nad tým, čo to môže byť. Tam každý človek, ktorý do kostola vošiel, musel napľuvať. On už mŕtve telo bol prešiel, prišiel k nemu jeden človek a hovorí mu tak:

„Prečo na to mŕtve telo nenapľuváš?“

On odpovedal:

„Keď pôjdem naspäť, napľujem dva razy.“

Keď išli von z kostola všetci ľudia na mŕtveho pľuvali, on zas nepl'oval. Zas ho tam pristavili, aby napľoval, že má dva razy napľuvať. On sa ich teda pýtal, kto je ten mŕtvy a prečo naňho pľuvajú. Vtedy povedali tak, že to bol jeden bohatý mäsiar voľakedy, že bol veľa ľudom dlžný do mesta, potom schudobnel a umrel, a včul' tí dlžníci, čo peniaze pri ňom stratili, za pomstu naložili, aby všetci ľudia naňho pľuvali, zakým sa nenájde taký človek, ktorý zaňho všetku dlžobu vyplatí. Vtedy im on to povedal, že on zaplatí zaňho všetku dlžobu radšej, akoby mal naňho napľuvať, len aby si poznášali písma, komu je čo dlžný, a pri jeho prítomnosti ho musia pochovať. Keby jemu peniaze na pohreb nezvyšili, vtedy ho musia z poskladaných peňazí pochovať. Keď všetkých povypľácal, nezostalo mu ani na chleba, aj koňa musel predať, ostali mu len dva grajciare.

Potom sa bral ďalej k tomu kráľovi, čo mal dcéru na vydaj. Ako on išiel, bol už aj hladný aj smädný a zašla ho noc v jednej hore. Hladný, smädný, unovaný ľahol si pod jeden dub spať. O polnoci prišiel k

nemu jeden Veľký človek, ktorý mal veľký nôž v ruke, pol bieleho chleba pod pazuchou a kus slaniny. Princ spal horeznak. Človek ho kopol do nôh:

„Ty, vstaň hore!“

Keď vstal hore, pozrel na Veľkého človeka. Pýta sa tento princa:

„Hladný si?“

„Veru som ja hladný.“

„No, tu máš slaninu a chlieb, jedz!“

Princ si zajedol aj chleba aj slaniny. Keď si zajedol, pýta sa ho ten istý človek, kde ide. Princ mu odpovedal, že ide k tomu a k tomu kráľovi, čo má dcéru na vydaj, ktorá je vychýrená po krajinách, že kto jej rozkaz vykoná, že toho bude žena. A kto sa na to chytí a nevykoná, tomu že dá hlavu zoťat'. Ten Veľký človek mu povedal:

„Vieš čo, synku, ty to sám nevykonáš, lež keď pôjdem aj ja s tebou, spolu vykonáme, až sa potom so všetkým napoly rozdelíme.“

Princ na to pristal.

S tým sa zobrali a prišli k tomu kráľovi. Keď prišli k zámku, Veľký človek poslal princa dovnútra a on ostal vonku pri bráne stáť, aby sa išiel meldovať princezke, že on chce tie rozkazy vyplniť, a keď mu dá rozkaz, aby mu prišiel povedať, čo je to za rozkaz. Tak on išiel dovnútra a meldoval sa kráľovi. Kráľ mu povedal, keď ho zazrel:

„Synku, šanujem ťa. Vidím, že si poriadny chlapák, škoda ti bude, keď sa chytáš na tieto veci!“

On sa ale nedal odhovoriť, že on to vykoná. Vtedy ho predviedol pred princezku. Tá mu dala jeden rozkaz. Ukázala mu jednu izbu a tak mu povedala:

„Keď si sa ty na to chytil, že ma chceš mať za ženu, tak počuj: jestli v tejto izbe ráno o ôsmej hodine nebude päťdesiat okovov medených peňazí, päťadvadsať strieborných a pätnásť okovov zlatých peňazí, vtedy ti dám hlavu zoťat'!“

Princ ostal smutný a rozmýšľal si, kde tak veľkú sumu tak nacytro môže vziať. S tým povedal:

„Dobre! Ale mám tu jedného kamaráta, idem sa s ním trochu pohovárať.“

„Dobre! Môžeš ta ísť, však mi už neujdeš!“

Vyšiel vonka a rozpovedal vec človekovi. Ten mu povedal:

„Neboj sa nič, synku! Smele môžeš do rána spať, na ôsmu hodinu to bude všetko tam hotové. O ôsmej hodine hybaj jej meldovať, že je všetko v poriadku, ale s ňou nič nemaj, zakým ti ja nepoviem!“

Ráno, keď vstal, išiel pozrieť a všetko bolo tak hotové, ako malo byť. Išiel k princeznej a omeldoval jej, že je už všetko v poriadku. Princezná, keď to uvidela, chytila ho okolo hrdla a bozkávala ho, k sebe ho priťahovala všelijako, ale on sa od nej odťahoval preč. Keď videla princa, že nič s ňou nechce mať, odstrčila ho od seba preč a takto mu povedala:

„Hop, ty pes, ešte si nie môj ani ja tvoja, ešte sú dva rozkazy nazad! Druhý rozkaz je to: vidiš tento môjho otcov zámok? Na tomto mieste pred mojimi oblokmí musí byť kaštieľ zo samého vosku a na kaštieli veľká, krásna záhrada, v tej záhrade jeden rybník, v tom rybníku zlaté ryby, v tej záhrade všelijaké stromy, každý s inším zrelým ovocím, na tých stromoch zlaté klieťky a v tých klieťkach zlaté vtáky, každý aby inak spieval a do môjho obloka hrozno aby viselo, keď ja ráno hore vstanem, aby som mohla z neho jesť. Až to na ôsmu hodinu ráno nebude hotové, tak ti dám hlavu zoťat'!“

Princ išiel zas o radu k tomu Veľkému chlapovi.

„Neboj sa, synku, nič,“ povedal mu ten, „smele spi do rána, ráno bude na ôsmu všetko hotové; hybaj, melduj princke, ale s ňou nemaj nič!“

Spal princ do rána. Ráno, keď vstal a pozrel sa, našiel všetko v poriadku. Išiel princke meldovať. Princa pozrela a videla, že je všetko tak, ako si žiadala. Chytila ho okolo hrdla, bozkávala ho a k sebe priťahovala, ale princ sa od nej odťahoval preč.

Keď videla, že nič s ňou nechce mať, odstrčila ho od seba preč:

„Hop, ty pes, ešte si nie môj ani ja tvoja, ešte je jeden rozkaz nazad! Tretí rozkaz bude toto,“ a ukázala mu zlatý prsteň na malom prste: „až tento prsteň nebude o ôsmej hodine ráno na tvojom prste, tak ti dám hlavu zoťat'!“

Vtedy zas išiel o radu k tomu Veľkému človekovi.

„Synku,“ povedal tento, „toto je ťažká vec! Tie dve sme vykonali, ale túto tretiu ako budeme môcť vykonať? Len hybaj dovnútra a spi do štyroch hodín! Až ho o štvrtej hodine ráno nebudeš mať pod hlavou, tak je koniec tvojmu životu!“

Princ vrátil sa naspäť do svojej izby a bol utrápený. L'ahol si, ale mu spať nedalo. Keď bola jedna hodina

po polnoci, už pod hlavou pozeral, ale tam nič nenašiel. Zas si ľahol za malú chvíľu a spal a každú polhodinu pozeral pod hlavou. Akurát o pol štvrtej hodine pozrel — a tam ho našiel! Prsteň vzal, položil ho na prst a viac si neľahol, lebo sa bál, že prsteň mu skape.

Ráno o ôsmej hodine išiel k princku ukázať prsteň. Princka, keď ho uvidela, chytila ho okolo hrdla, bozkala ho:

„Už si včul' môj a ja tvoja!“

Otca zavolala dovnútra a povedala mu, čo ten všetko vykonal. Kráľ mu povedal:

„Čo si vybral, to si môžeš vziať, dcéra moja tvoja bude žena.“

Hneď koče prichystali a všetko brali na ne. Všetky peniaze, čo on tú prvú noc v izbe našiel, vzal sebou. Sadol si s ňou do hintova a išli spolu. Keď prišli pod tú horu, kde ho ten Veľký človek našiel spať, ten ho tam pristavil a povedal:

„Budeme sa deliť, lebo si ty to sľúbil, že sa so všetkým napoly rozdelíme!“

„Áno, sľúbil som.“

Vtedy Veľký človek chytil princku za vlasy, hodil ju na zem, vytiahol meč a napoly ju preťal. Princovi povedal:

„Jedna polovica je tvoja a jedna je moja!“

Princ nad tým banoval:

„Prečo si ju radšej nevzal celú?“

Veľký človek odpovedal:

„Dobre je takto, ako som spravil.“

Vtedy išiel k princku a z každej polovice vytiahol jedného veľkého hada.

„Vidiš, synku, prečo som ti ja povedal, aby si s ňou nič nemal, zakým ti ja nepoviem! Tá bola čertmi obsantaná,⁸ lebo tá veľa nevinných ľudí dala zmárniť. Aj ten prsteň, čo som jej ho vzal z prsta a položil tebe pod hlavu, už mal čert a s ním utekal. Ja som ho chytil vo dverách, tri som mu položil na čelo kladivom a prsteň som mu vzal. Keby som sa o jednu chvíľu bol omeškal, koniec by bol býval tvoju mu životu!“

Veľký človek princkino telo poumýval načisto, spolu zložil, dýchol na ňu, a bola stokrát krajšia ako dovtedy.

Veľký človek sa pýtal:

„Či vieš, kto som ja?“

„Nepoznám ťa!“

„Ja som ten istý mäsiar, ktorého si vymenil v kostole, kde ľudia naň pľuvali. Ja som sa ti odslúžil za to. Včul' je už čistá, včul' už môžeš robiť s ňou, čo chceš. Už je tvoja.“

Veľký človek zatriasol sa, ostal z neho holub a odletel preč.

Princ cestoval k svojmu svokrovi, kde ho aj jeho vlastný otec čakal. S ňou sa vyprával po ceste a povedal, že on už má ženu, ale žeby sa nebála nič, že však jej veľmi dobre bude pri ňom. Ona bude ako prvá guvernanka uňho. A svokra oklamú, že ju on oslobodil od živáňov.⁹ A tie peniaze, čo vezú, že tiež zobral od živáňov.

S tým prišli k svokrovi a on sa veľmi tešil, aj otec jeho, že sa domov navrátil. Spytovali sa ho, kde chodil, čo chodil také dlhé časy. Tak im on povedal, čo a ako a preukázal sumu peňazí, že to od živáňov zobral.

Hneď urobili svadbu, tú prvú princeznú si vzal za ženu a tú druhú, čo so sebou došikoval, za prvú guvernanku. Svadbu urobili a vo veľkej láske a svornosti spolu žili.

O krátky čas prišlo mu jedno písmo, skade prišlo, skade nie, to on nevedel, len bolo písané v ňom, aby si dal urobiť jedny železné čižmy a jednu železnú palicu a aby išiel vždy, zakým sa mu čižmy všetky nezoderú, a palica dopoly.

On to vykonal, čo bolo písané. Vybral sa na cestu a manželke to zanechal, aby dali nocľah bárskomu, kto k nim na nocľah príde, a do jeho postele aby ho uložili spať. S tým sa princ odobral a išiel na cestu. Išiel on, išiel, ale nevedel, kde má ísť, len ustavične išiel, zakým sa mu čižmy celé zodrali a palica dopoly a z nôh mu už krv išla. Až prišiel on do jedného kostola, kde boli dobrí duchovia zhromaždení v kostole. Keď ta prišiel, tak mu povedali:

„Už si prišiel aj ty?“

⁸obsantaný — posadnutý, opantaný, omámený

⁹živáň — zbojník

„Už som prišiel,“ povedal.

To bol ten cieľ, kde sa on mal ustaviť. Keď bolo po kostole, vtedy odpovedali tí duchovia, že už môže ísť naspäť domov. On im to odpovedal:

„Ako už včul' pôjdem, keď mám už aj nohy zodraté?“

Dobří duchovia mu povedali tak:

„Vykresli si z prachu jeden koč, sadni si na ten, ten ťa zanesie až domov!“

Koč si vykreslil na prachu, sadol si naň a hneď bol doma na gánku pred jeho zámkom!

Keď prišiel ta, postavil sa ako jeden starý vandrovný, roztrhaný, zarastený a krvavé nohy mal a pýtal si nocľah. Nocľah mu dali a dostal aj dobrú večeru. Jeho manželka rozkázala slúžkam, aby mu dali do jej mužovej postele ležať. Slúžky odhovárali princeznú, že je krvavý, že tie drahé plachty škoda bude zakrvaviť. Princka im povedala:

„To nerobí nič, čo mne môj muž zanechal, ja to chcem konať!“

Dali ho do tej postele a tam ležal. Tichosť ostala v noci veľká a princ do rána zomrel.

V noci o dvanástej, keď on umrel, všetky zvony v kráľovskom meste začali samy zvonit'. Ľud sa vzbúril všade, čo to môže byť nového. Každý hovoril:

„Musí v tomto meste jeden svätý človek byť a ten musel zomrieť!“

Prišiel im na rozum ten včerajší vandrovný, čo prišiel do mesta na nocľah. Či neumrel ten?

Dívali sa cez kľúčovú dierku dovnútra, kde ležal. Videli naprostred izby mladého princa umretého ležať. Dva zlaté svietniky pri hlave mu horeli a dva strieborné pri nohách. Dvaja anjeli kľáčali podľa neho, mali ruky zložené a modlili sa za hriech, že si dve ženy vzal. Vtedy poznali, že je to ten istý princ. S tým veľký zármutok ostal v kráľovskom zámku, princa s veľkou parádou pochovali a veľmi želeli nad ním, celý kráľovský dom a smútili všetci spolu, aj celé mesto, až dovčul' majú zármutok, až neumreli.

Lap ho, taška!

1

Bol jeden vojak, čo tri roky slúžil u kráľa, tak mu dal kráľ na cestu tri grajciare. S tým on ide po ceste, i dobehol ho jeden žobrák, pred neho, a prosí almužnu. A tak on mu dal jeden grajciar. Ten žobrák ho dobehol zas. A zas od neho prosil almužnu.

„Dal som jednému, dám i vám jeden grajciar!“

A ten žobrák zas ho dobehol na tretom raze a prosí almužnu.

„Eh,“ hovorí, „keď som dal už dva grajciare, dám i tretí.“

Dobehol ho zas na štvrtom raze.

„No, dedo,“ hovorí, „už vám nemám čo dať. Mal som tri grajciare, čo mi kráľ dal na cestu, a dal som ich trom žobrákom.“

A ten žobrák k nemu:

„Čo si ty žiadaš za tie tri grajciare?“

„Nuž, čo si žiadať? Čo máte vôľu, to mi dajte, ak dať chcete!“

Tak on mu dal jednu tašku, takú, keď jej povedal: „Lap ho, taška!“, tak ho zaraz ulapila, a jeden meštek, v ktorom mal vždy dohánu. A tak on prišiel do jednej krčmy a pýta sa na noc. A krčmár k nemu:

„Dobry človeče, my sami ideme odtiaľto het, bo tu žiaden človek nemôže prenocovať!“

„Ja,“ hovorí, „prenocujem!“

A zostal na noc. Sviečka mu horela, tak sa na karty sám bavil. I prišiel pod oblok jeden čert:

„Ak sa hráš, tak prijmi i mňa k sebe!“

„No tak,“ vraví, „prines mech peňazí!“

A čert priniesol. Vraví čert:

„Otvor mi dvere!“

„Otvor si sám, však ty,“ hovorí, „môžeš i sám!“

A tak oni sa hrali na karty. Prehral čert mech peňazí. Rozšíril ruky, že ulapí toho vojaka, ale ten skričí:

„Lap ho, taška!“

Taška ho lapila. Prišiel pod oblok druhý čert.

„Prijmi ma,“ hovorí, „k sebe hrať ako druha!“

„Prines taký mech peňazí, ako ja mám!“

A ten zaraz priniesol a vraví:

„Otvor mi dvere!“

A vojak hovorí:

„Však ja nie som tvoj sluha, otvor si sám!“

A čert si otvoril, prišiel k vojakovi a hrali sa na karty. I prehral čert mech peňazí. Čert rozšíril ruky, že ho ulapí, ale vojak skričí na tašku:

„Lap ho, taška!“

Taška ho lapila. Prišiel tretí čert a vraví:

„Neprijal by si ma k sebe na karty hrať?“

„Prines,“ hovorí vojak, „také dva mechy peňazí, ako ja mám!“

A ten zaraz priniesol. Tak oni sa hrali. Prehral čert svoje peniaze. Čert rozšíril ruky, že vojaka lapí a zabije a peniaze odoberie od neho, ale vojak skričí na tašku:

„Lap ho, taška!“

A taška bo lapila. Razom počali sa sypať čerti, takže on ustavične hovoril: „Lap ho, taška! Lap ho, taška!“ Nakoniec všetkých polapal do tašky a ľahol si spať.

Ráno prišiel krčmár, otvorí dvere – a vojak žije! Tak mu vraví:

„No, koľko tu ľudí nocovalo, ani jeden do rána neobstál, až oni zostali, pán vojak!“

„No nič, pán krčmár, nech mi dajú dvanásť mlatcov!“

A tak on mu ich zaraz pohľadal. Prišli tí dvanásť mlatci, hodil tú tašku nastred dvora a rozkázal, žeby šiesti bili na ňu. Ako sa tí šiesti ukonali, tak druhí šiesti ulapili cepy. Dotiaľ bili, dokiaľ sa čerti neodprosovali a tak nehovorili:

„Len nás pust, nikdy sem viacej neprídeme!“

A tak on ich pustil. Tak hovorili tí čerti, ako už ich pustil:

„No, môže tu tá krčma byť, nikdy my do nej nepôjdeme!“

¹Ján Oklamčák zo Sobraniec (Užhorod), 30. júla 1898. Czambel prezrel s rozprávačom 2. októbra 1904. Czambel § 207, 403 — 404.

Tak krčmár potom dal vojakovi do smrti v tej krčme bývanie. A vojak, keď mal plný meštek dohánú, aj štyri mechy peňazí, oženil sa a zostal tam žiť až do smrti.

Oklamaný čert

1

Boli traja študenti, ktorí sa nemohli doučiť, lebo boli chudobných rodičov. Rozmysleli si, že sa oženia, že im tak azda ľahšie bude. Ale im ani tak dobre nevypadlo. Chudobne sa oženi a zas len boli chudobní. Boli prinútení nechať svoje ženy a pustili sa svetom, že si budú službu hľadať.

Išli, išli a prišli do jednej hory, v ktorej tak dlho blúdili, že zabúdli a vyjsť nemohli odtiaľ. Trpezlivosť ich nechávala, až zúfali a hovorili, že by sa už aj zlému oddali, keby len prišiel v tú hodinu. A vskutku im bola vyslyšaná žiadosť. Prišiel ta jeden pán na koči a to bol zlý duch. I spýtal sa ich:

„Čo tu robíte?“

Odpovedali mu:

„Radi by sme si dáciu službu nájst.“

I spýtal sa ich, či by nešli k nemu do služby. I privolili, že vďačne pôjdu. Ale zlý duch odpovedal, že sluhov neberie bez podpisu, žeby sa mu teda podpísali.

„Ale ako podpísať sa, keď niet atrament?“ povedali.

Na čo on:

„Pichnem vám do prsta, vezmem z neho krvi a tým sa podpíšete!“

Oni hneď cítili, že to nebude dobrý, keď chce, aby sa mu krvou podpísali. Ale bolo s nimi zle, či tak či tak zahynúť, i rozmysleli si, že sa mu oddajú. I podpísali sa mu. Zlý duch potom dal im takú moc, že keď si len zamysleli, vždy budú mať hojnosť peňazí, ale im povedal:

„O tri roky prídem k vám a vy mi dáte každý jednu robotu vykonať. Ak ja tú robotu vykonám, tak vás sebou zoberiem do pekla, lebo ja som zlý duch. Ak ju nevykonám, tak vám moc bohatstva zostane.“

Tak teraz títo traja študenti vrátili sa k svojim ženám. Dvaja starší vždy boli veľmi veselí, mali ješ' a piť, a keď sa im to pomínalo, len si pomysleli, aby mali peňazí, a hneď mali moc peňazí.

Ale ten tretí nemal veselosti žiadnej. Pri tom všetkom si len snažil, robil budúčky,² nadobýval statok. Žena nemala pokoja, vždy sa ho len dopytovala:

„Prečo si tak smutný? Máš všetkého dosť! Či si azda dakoho zabil, či si chorý a či čo ti je?“

Až naposledok jej už potom povedal, keď tretí rok dochodil. „Vtedy a vtedy,“ vravel, „keď sme vás zanechali, zabúdli sme, až nás trpezlivosť nechala a zapísali sme za bohatstvo svoju dušu zlému duchu. A tento zlý duch príde po nás práve teraz. My dáme robotu, ak ju bude vedieť vykonať, poberie nás, ak ju nebude vedieť vykonať, ostane nám bohatstvo. Zato som ja teda smutný, akú mu dať robotu, aby ju nevykonala a mňa nevzal! Moji kamaráti už robotu narichtovali a ja žiadnu nemám.“

Žena mu na to odpovedala:

„Len sa netráp, veď ja nahotujem preňho robotu!“

A tak čas sa mienal, až prišiel deň, keď sa dostanovil zlý duch.

Prišiel najprv k staršiemu. Ten už vedel, čo to za host'a, lebo ho čakal, a hneď ho takto privítal:

„Tam máš jednu izbu všelijakého semena, to musíš za štvrt'hodinu prebrať a každé osobite obráť! Ak to vykonáš, budem tvoj!“

Zlý duch, len čo sa obrátil, vykonal prácu a vzal milého študenta v tú minútu a žena zase ostala v chudobe.

Šiel k druhému, zaklope a povie:

„Daj mi tú robotu!“

„Len choď tam do tej izby, máš tam plnú natlačenú perím, to mi za štvrt' hodiny popáraš!“

Zlý duch sa chytil a hneď to vykonal. I vzal aj druhého.

Prišiel k tretiemu, zaklopal a ohlásila sa žena:

„Čo chceš?“

Zlého ducha hneď zamrzelo, že sa ohlásila žena.

„Poď dnu,“ vraví žena. Pritom vzala nožničky a odstrihla zo svojich vlasov. „Tu máš vlas,“ povedala, „ukuj mi z toho klinec! Ako to vykonáš, môžeš si vziať môjho muža!“

On vzal a šiel do pahreby, ale každý vlas len zoškráľal, ale klinca nedajbože z nich ukovať! Aj popálil všetky vlasy, aj sa nahneval, plesol dverami a odišiel preč.

Žena svojho muža takto vymohla z jeho pazúrov. A ostali potom pokojne vo svojom majetku.

¹Terézia Varínska z Liptovského Trnovca (Liptov), 25. septembra 1892. Polívka IV, 146 — 148.

²budúcnok — stavba, budova, bydlisko

Hladujúci Macej a čerti

1

Bol jeden človek, ktorého volali hladujúci Macej. Mal sedem detí, ôsme sa mu narodilo. A nevedel, čo má urobiť od trápenia, bo nemal im dať čo jesť. Tak vzal povraz a išiel sa do lesa obesiť. A keď hľadel, kde by našiel miesto na strome sa obesiť, prišiel k nemu diabol a sa ho pýtal:

„Čo hľadáš, Maceju?“

„Hľadá, bo tu má byť na tom strome veľa božej myrhy,² tak ju chcem vziať, a vás pôjdem z pekla vykúriť von!“

A diabol sa toho zľakol a povedal mu, žeby to neurobil, že mu za to on dobre zaplatí. A pýtal sa ho, koľko žiada? Macej hovoril, že cent zlata keď dá, tak ich nevykúri z pekla. Tak diabol sa začal jednať, že o dačo menej, že to je priveľa. Ale Macej hovoril, že nič nedá lacnejšie, len za cent zlata.

Hladujúci Macej zlato vzal a prišiel domov. A povedal žene svojej:

„No, pozri, ženo moja, už nebudeme viacej hladovať!“

A poslal zaraz kúpiť malé prasatá a dal ich upiecť a veľmi sa radovali, že už nebudú viacej hladovať.

Keď diabol prišiel do pekla, tak sa diabli radili, že to mu veľa zlata dali, cent. A jeden z nich vykrikol:

„Ja pôjdem k nemu, bo ja som najmocnejší medzi vami diablami!“

Tak sa pozberal a prišiel na ten svet k hladujúcemu Macejovi.

„Ty, Maceju, my sme ti dali veľa zlata, tak teraz budeme sa pasovať. Ktorý bude mocnejší, tak bude jeho zlato!“

Macej hovorí tak:

„Ja sa s tebou nebudem pasovať, bo ja som veľmi mocný, ale ja mám jedného starého deda, ktorý má už deväťdesiatdeväť rokov, už ani nehovorí, len tak mručí. Tak pod', ukážem ti, kde je; v lese spí!“

Prišli do lesa:

„Dedo, vstávajte, pôjdete na pasy s týmto diablom!“

A starý medveď, ako videl, že do diery mu ide dakto dnu, ulapil diabla za pasy, a dobre v ňom kosti nepolámal! Ledva sa mu diabol z rúk vydriapal.

Čert utekal do pekla jojčiaci a hovoril, že aj dedo Macejov, taký starý, že ani hovoriť nevie, je taký mocný, že ani diabol ho nezmôže. Tak diabli zas kunštovali, že ako majú od Maceja to zlato odobrať. A jeden vykrikol, že on vie najlepšie utekať, že keď ich Pán Boh z neba vyhnal von, tak ani Michal Archanjel ho nemohol ulapiť, tak vedel on utekať. Tak on išiel k Macejovi a mu hovoril:

„Ty, Maceju, ty si veľa zlata od nás vzal, a teraz ktorý bude z nás dvoch lepšie vedieť utekať, toho bude zlato!“

„No,“ hovorí, „ak len to, ja nebudem s tebou utekať, bo ja keby som sa rozbehol, tak budem utekať tak hodne, že až vám peklo rozbijem a vás von vyženiem! Ale ja mám takého syna, čo má deväť rokov, šiel teraz do lesa pod kriak si ľahnúť, tak budeš s ním utekať!“

„No tak poďme k nemu,“ hovoril diabol.

A prišli do lesa. A hovoril hladujúci Macej:

„Synu môj, Janču, vstaň hore a behaj s tým čertom, ktorý bude z vás dvoch lepšie vedieť utekať!“

A tam spal zajac, bo vedel Macej, že ten zajac tam spí každé poludnie. A zajac sa zľakol, ako prišli tam a ako Macej skričal:

„Janču, synu, vstávaj a behaj s čertom, ktorý bude z vás dvoch vedieť utekať!“

A utekali. Diabol by bol dohonil zajaca, ale mu noha vletela do syslej diery. A kým vytiahol nohu z diery, tak sa zabavil a zajac ušiel. A diabol prehral stávkou. Pošiel nazad plačúci do pekla a hovoril im, diablom v pekle, čo sa mu stalo, že len s jeho synom utekal, čo deväť rokov mal, a nemohol ho ulapiť. A diabli sa nad tým veľmi zarmútili, že to predsa veľa zlata mu dali. A ešte jeden vykrikol tak:

„Ja viem veľmi strašiť, tak ja pôjdem k tomu Macejovi a ja ho budem strašiť! Ja vyhrám to zlato!“

A prišiel na ten svet k Macejovi:

„Maceju, čuješ ty, my sme ti dali mnoho zlata, tak teraz ťa budem strašiť, a keď sa nebudeš báť, tak bude tvoje zlato. No tak čuješ, Maceju, ty prídeš do pekla, bo ty celý život len s diablami máš robotu! Na žeravých uhl'och budeme ťa páliť!“

A Macej hovorí tak:

„Nuž dobre, vtedy mi bude teplo, nuž, to ja budem v pekle!“

¹Ján Kuvčák z Harichoviec (Spiš), 21. septembra 1898. Czambel § 120, 226 — 228

²božia myrha — voňavá živica (tymian), ktorá sa dáva do kadidla v kostole

„A nebojíš sa?“

„Nebojím, to mi bude dobre!“

„V smole ťa budeme variť!“

„To ešte bude lepšie, bude mi koža dlhšie držať!“

A nato Macej skríkol na svoju ženu:

„Ženo moja, pod' len sem! Odober tomu diablovi gusto od tých peňazí!“

Žena priletela rozhnevaná a vzala do ruky piest a on, muž, ulapil diabla za rohy. Žena ho tak bila piestom, že sa veľmi prosil, žeby ho už len pustili, že on nikdy viacej nepríde už po to zlato. Tak ho potom pustili. A priletel do pekla veľmi jojčiaci, že Macejova žena je horšia ako sto diablov.

„My vieme mučiť v pekle, ale ona lepšie! Hrozne ma ona bila i s jej mužom! A jej muž sa nebojí nijakého strašenia, tak som mu prisľúbil, že už neprídem po zlato!“

Ale Macejovi raz prišla hodina, že musel zomrieť. Jeho duša prišla pred trón boží a klopala na dvere nebeské. Svätý Peter otvoril a pýtal sa, kto je to.

„Duša Maceja hladujúceho!“

„Ty si tu nesúca, bo ty za celý život svoj si len s diablami zaobchádzala!“

Plačúci išla k pekle.

Ale diabli to zbadali, že duša Maceja ide do pekla a pozavierali všetky vráta a brány pekelné, žeby neprišla do pekla a nepustili ju; tak nevedela, kde sa má podieť. Tak sa vrátila nazad do brány nebeskej. A sadla si tam. A sedí tam až po dnešný deň. Ako zomrieme, tak ju tam uvidíme v bráne nebeskej sedieť, bo ju nepustili ani do neba ani do pekla. Do neba nebola súca, a v pekle sa jej báli.

Žena biela ako sneh a červená ako krv

1

Mal jeden otec jedného syna a on si ho tak vychoval, že sa hrozne tešil z neho, bo len toho jedného mal. Syn raz povedal, že sa bude ženiť, bo že už má šesťadvadsať rokov.

„A keď si takú ženu nájdem,“ povedal, „bielu ako sneh a červenú ako krv, tak sa ožením!“

Tak pošiel horami, lesmi a veľkými pustatinami. Prišiel na jeden vrch. A tam si myslel, kde sa má obrátiť? Tak videl svetlo v jednej chyži, tak šiel až tam. A pýtal sa na noc. Stará žena mu otvorila a volala ho dnu. Tak si on tak pomyslel, ako videl v tom dome tri dievky: „Jedna z nich moja musí byť!“ Ona bola biela ako sneh a červená ako krv. Tak on sa pýtal k tej starej do služby na druhý deň. A ona povedala, že vďaka ho prijme do služby, že má veľkú robotu.

„Budeš varovať žito i pšenicu, žeby vtáčky zrno nevyzberali!“

A jedno ráno mu povedala, žeby išiel varovať to zrno. Ale tak žeby on varoval to zrno, žeby vtáčky ho nevyžrali.

Keď prišiel domov prvý deň, tak sa ho pýtala, či dobre varoval. On jej odpovedal:

„Dobre!“

„No,“ hovorí, „keď dobre budeš varovať, tak ti jednu dievku dám!“

A on odpovedal zaraz:

„Tú, čo je najkrajšia!“

Tak i v druhý deň pošiel varovať i v tretí, a dobre ovaroval. To sa starej nedobre páčilo. Ona povedala večer, žeby dcéry postavili vodu, že budú ráno šaty prať. A to mala byť voda na toho pastiera. Chcela ho uvariť, lebo mu najkrajšiu dcéru nechcela dať za ženu. Ale tá najkrajšia ho ľúbila, tak mu vyzradila, že voda je na neho pripravená, žeby sa pozberali het. V noci ho ona zobudila. Vzala pohár i ručník i hrebeň so sebou a pošli horami, lesmi, veľkými pustatinami. Ako to stará zbadala, rukami zalomila:

„No, už mi utiekli!“

Tak zavolala na dcéry:

„Vstávajte, dávajte mi železné boty i železné vidly i železnú lopatu, bo mi už tá beštia utiekla!“

Tak ona sa pobrala za nimi.

Keď oni utekali, tak tá najkrajšia volala na neho:

„Obzri sa, či už nás stará nelapá, bo ma pravé líce páli!“

A ako už neďaleko nich bola, tak tá vyhodila hrebeň. Tak sa spravil veľký les. A kým ona, tá stará, obišla ten les, oni zas ďalej utiekli. Ako ich dohonila zas tá stará, tak zavolala ukradnutá na neho:

„Obzri sa, bo ma pravé líce páli!“

Tak ona vzala pohár, prehodila, spravil sa sklený vrch. A zas kým tá stará ten sklený vrch obišla, oni ďalej utiekli. Neskoršie zas zavolala ukradnutá na neho:

„Obzri sa, bo ma ľavé líce páli. Už nás teraz iste ulapí! Ale vieš čo, ja prehodím ručník a z toho ručníka sa urobí voda a ja sa urobím kačkou a ty budeš káčerom. Tá stará bude mať okuliare, čo ona nás bude hľadať v tej vode. Ale vieš čo, ty sa skryješ pod výmol' a ja budem varovať, žeby som jej mohla ukradnúť tie okuliare. Keď ich ukradnem, tak budeme šťastliví. A keď neukradnem, tak sme zatratení, bo ona nás zmárni!“

Ako stará priletela, tak zaraz do vody skočila a ich hľadala. A tá ukradnutá sa k nej prikradla a okuliare ukradla. Tak potom na neho volala:

„Plávaj ku kraju!“

Tak ako vyšli von z vody, vyšli na vrch, tak volala stará na nich:

„Tak to je vaše šťastie, že ste mňa tak zradili!“

Tak on ju, tú ukradnutú, zaraz oblapil za ruku, ona jeho:

„Ty budeš moja a ja tvoj!“

Tak zas pošli horami, lesmi, veľkými pustatinami k otcovi. Ako prišli domov, otec ho nepoznal. Ale on otca hej. Tak sa otca pýtal:

„Či ma poznáte?“

A on hovoril:

„Nie!“

„Však ja som váš syn!“

Tak on, otec, od radosti rukami zalomil nad ním, že ešte ho vidí:

¹Anna Lešková z Hnilčika (Spiš), 20. septembra 1898. Czambel § 135, 246 — 247.

„A či máš tú ženu?“

„Ó hej! Akú som hovoril, tak takú: bielu ako sneh, červenú ako krv!“

Tak sa už potom oženil. Robili veľkú svadbu. Pili a jedli, hostí bolo veľa. I hrali im, tancovali.

Moji ľúbi blázni, už po všetkej kázni.

Bohyňa a dvanásť bratov

1

Kde sa vzalo, tam sa vzalo, v sedemdesiatej siedmej krajine, za červeným morom a za skleným vrchom, bola jedna chudobná ženička. Tak jej Pán Boh dal dvanásť detí, chlapcov. Muž jej bol v hore. Keď prišiel z hory, sa uľakol, že má tých detí moc. Tak šiel naspäť do hory. Matka tie deti sama riadila, ako mohla, do dvanásteho roku. Keď jej deti dostali rozum, šli otca hľadať. Tak ho našli v hore a pojali ho domov. Už bol zdivený. Otca opatrili, obriadili doma, obliekli a tak ďalej, a rozvraveli, žeby ostal doma, že oni budú pomáhať otcovi.

Išli tie deti slúžiť, po roku po jednej krave išli vyslúžiť dvanástoria. V roku došikovali milému otcovi každý po jednej krave. Boli doma po dva dni a zas išli po jednom volovi vyslúžiť do roka, už na druhý rok. Po roku zas prišikovali po jednom volovi každý. Mali šesť párov kráv, aj toľko volov. Za tri páry kráv a za tri páry volov si kúpili poľa, žeby mali čím statok chovať. Aj zbožia si nakúpili. Na tretí rok vybrali sa vyslúžiť si po jednom koňovi. Slúžili každý pri svojom prvšom pánovi. Najmladší pásol čriedu koní pri jednom grófovi. Mal takého ošklbaného koníka, a to bol tátoš, vždy mu utekal do škody a vždy mu protiveň robil. Raz povedal:

„Už som ťa do roka neudrel, ale teraz ťa už musím udrieť!“

Tátoš:

„Nebi ma, ja ti budem na dobrej pomoci! Pozri: náš pán ti budú dávať, ktorého chceš z tých paríp, čo pasieš, ale si neber, iba mňa!“

Po roku došikovali každý po koňovi, najmladší tátoša. Otec im povedal:

„Teraz už máte z čoho žiť, už sa môžete oženiť.“

Najstarší povedal otcovi, žeby im hľadal takých dvanásť dievok, čo sa naraz narodili ako oni. Otec šiel hľadať.

Jedna orala na dvanástich kobyľách a vrela, že ona má takých dvanásť dievok, žeby mládenci prišli pozrieť, či sa im budú páčiť. Tak mládenci šli na koňoch na vohľady a prišli k matke. A to bola bohyňa,² taká bosorka. Mládenci dali kone do maštale, každý si poväzoval. Ako sa mládenci s dievkami v izbe zhovárali, tak mať išla im pozrieť tie kone, kde sú uviazané. Neskôršie vyšiel aj najmladší brat.

Tátoš povedal najmladšiemu bratovi:

„Daj naše kone na to miesto, kde sú tie kobyly!“

Najmladší brat poprevádzal kone na druhé miesto a na ich miesta popriväzoval kobyly. O polnoci prišla bohyňa a niesla šabl'u a išla tam, kde kone stáli, a postínala im hlavy... Tak postínala hlavy kobyľám svojim.

Potom išla do izby. Tam spali mládenci s dievkami, každý so svojou. Ten tátoš aj to povedal najmladšiemu bratovi, aby v izbe dal pozor sám na seba aj na svojich bratov, bo že bude zle s nimi! Tak ten najmladší klobúky poprekľadal dievkam na hlavy, keď už spali.

Prišla bohyňa a dala sa do roboty: kto mal na hlave klobúk, každému hlava dolu! Potom išla spať, bola ukonaná.

Najmladší brat:

„Bratia, berme sa preč, bo bude zle, keď sa bohyňa prebudí!“

Tak sa oni pobrali. Jedenástoria prví posadali na kone, a najmladší najneskoršie, keď sa už prebudiť mala bohyňa. Najmladší sadol na tátoša a dal jej na známosť, lebo tátoš tak mocne vyhodil zadnými nohami, že sa dom striasol.

Bohyňa skočila, poslala do maštale: tam jej kobyly bez hláv! Posla do izby: tam jej dievky zomreté, bez hláv! Tak sa ona pustila za tými mládenci a volala na nich:

„Či sa vrátite dakedy ešte sem?“

„Vrátíme sa, nevrátíme, ty stará bosorka! Nemáme po čo!“

Bosorka sa vrátila a rozliala sa na kolomaž.

¹Ján Vrbenský Sliuka z Lubely (Kráľovská Lubela; Liptov), 20. októbra 1905. Polívka II, 330 — 332.

²bohyňa — striga, bosorka

Zázračný miešok

1

Býval v jednom meste jeden chudobný človek a mal troch synov. Dvoch vypravil do služby, a jedného si, najmenšieho, nechal doma. Choval ho tvrdo, lebo bol veľmi chudobný. Keď ten syn odrástol, povedal otcovi:

„Tajdem ja dačo vyhl'adat', keď sme tak chudobní!“

Ide jednými horami, príde na jednu lúku veľkú a tam vidí jeden domček. „Ach, bože môj, či mám tájsť do toho domčeka?“, lebo už bol veľmi lačný. Príde tam, pokloní sa:

„Pán Boh daj dobrý deň, stará mati! Či by ste mi nedali dáku službu?“

„Ej, dám, veru ti dám! Budeš mi tri kravy pást!“

Zabavil sa ten čel'adník tam do rána.

Ráno mu vyhnala tie tri kravy a povedala:

„Tamto na tú lúku pôjdeš ich pást!“

Ide čel'adník, len mu kravy skapú spred očí, lebo kravy boli jej dievky. Chodí čel'adník po tej lúke, po cestách, príde plačúci k jednému mostu. Príde k nemu jeden starý žobrák:

„Čože plačeš, Janko?“

„Čože plačem? Dal som sa tri kravy pást' a skapali mi. A jednal som sa, že až ich neupasiem, že som o hlavu na večer kratší.“

„No,“ vrah, „neboj sa! Na ti túto písťalku a zapískaj na nej!“

Príde na to miesto, kde ich pásol a zapískal na ne; hneď boli pred ním! Tak ich dohnal na večer gazdinej do domu. Zatvoril ich do chlieva. Tu vezme gazdiná lopatu železnú, a biť, len kus ich živé nechala! To boli jej dievky tri a ona bola striga.

Na druhý deň sa zas vyberie do tej paše. Ako prišiel na lúku, razom zaspal. Spí do večera, už sa takmer mrkalo. Vstane hore; o kravách ani chýr! A už tie boli v jej izbe na pántoch skryté! Začne Janko písať na písťalke. Tak razom pred ním boli! Tak ich došikoval zas. A stará zas vezme ohreblo železné, a ak biť, tak biť kravy, iba ich kus živé nechala!

Na tretí deň ráno zas ide pást'. Ešte nestačil dôjsť na tú lúku, razom zaspal. Zobudil sa iba v sám večer, keď bola tma. A dievky zas už pokryté boli na povale v izbe materinej. Začne zas písať na tej písťalke. Razom pri ňom boli! Aj dohnal kravy domov. Až ich vtedy po tie dva dni bila, zas ich teraz dva razy väčšmi!

No už vyslúžil za tie tri dni a pýtal plácu od nich. A ten starý človek mu bol povedal, žeby nič inšie nevzal od strigy, iba ten miešok starý randavý² za dverami. Tak si on vypýtal od nej ten starý miešok. A zbohom šiel k otcovi.

Príde domov:

„No, apo, choďte dačo kúpiť, hoc sme aj chudobní.“

„A či máš peniaze, či si dačo doniesol?“

„Choďte len, nič sa netrápte! Doneste dnu do izby nádoby!“

Chytí miešok, začne ho triasť: plné nádoby aj plná chyža napadala peňazí, že sa nemohli ani pohnúť pre peniaze!

Potom už len boli bohatí! Nakúpili si aj majetku, a rád by sa bol ten Janko oženiť, keď už bol taký bohatý.

V tom meste býval jeden kráľ a mal jednu princeznú. Tak poslal k nemu mater, žeby tašla vypýtať princeznú za ženu. Ale sa mati bála tájsť, že ako ona tam pôjde, taká chudobná, že ako sa ona tam opováži...

Ale voľ d'ak, voľ neďak,³ musela ísť ku kráľovi a pýtala princeznú za svojho syna. Kráľ sa namrzal, že ako by on mohol dať svoju dievku za jej syna.

Aj druhý raz poslal mater tú dievku kráľovu pýtať. Ona tašla zas len. Mati rozpovedala kráľovi, že tak a tak, že sú oni bohatí a žeby dal kráľ princeznú za jej syna.

Keď kráľ zvedel, že Janko má miešok s veľa peniazmi, že je bohatší od kráľa, nuž mu dievku prisľúbil. Potom robili svadbu bohatú, zabili na nej kravu rohatú a na tej krave bol zvonec, už je tejto prípo­viedky koniec!

¹Maco Gregor Urda, 47-ročný, z Málince (Novohrad), 3. novembra 1900. Polívka II, 357 — 358.

²randavý (z maď.) — otrhaný

³voľ d'ak, voľ neďak — chtiac-nechtiac

Hadí kameň

1

Bol jeden chudobný človek a mal drobné dietky. Žene hovoril:

„Žena moja, pôjdem ja do hory, budem robiť obruče a tak sa budem živiť aj s mojimi deťmi.“

Keď išiel do tej hory, tam prepadol do skaly. Tam boli dva veľké hady. On sa do jedného kútika ušúlil.

Myslí si: „Pane Bože, čo tieto hady so mnou spravia, keď sa zobudia?“

Keď sa zobudili, tak išli kameň lízať. Aj on už bol veľmi hladom obklúčený, tak išiel aj on a nalízal sa toho kameňa. Tak bol nasýtený, ako čo by bol čo na svete jedol. Keď sa nalízal, zas išiel na svoje miesto. On tam bol v tej skale do roka. Keď prišiel rok, prišiel na tú skalú čiernokňažník a hovoril tomu človekovi:

„Daj pokoj prvému hadovi, keď von pôjde, ale keď druhého budem vyčítovať, dobre si okrúť jeho chvost o ruku, abys' nepadol späť, lebo tam by si potom zhynul od hladu, lebo tá živnosť, čo si lízal, stade skape!“

Keď čiernokňažník hore vytrhol toho človeka, uderil tých hadov kantárom a ostali kone. Na jedného čiernokňažník sadol, na druhého ten chudobný človek, a leteli pod oblaky, a keď prišli nad dedinu, chudobný človek povedal, že je to hora, aby ju čiernokňažník nelámал, lebo sa ten na dediny hnevá, ale na horu sa nehnevá.

Čiernokňažník doniesol chudobného človeka pod jeho dom. Prišla jeho dcéra zametať a našla otca tam a hovorí:

„Matka moja, tu sú náš apko, ležia pod stenou!“

„Ale, moje dieťa, tvoj apko sa lebo zatopil, lebo ho zabili. Už rok, ako nebol doma!“

Chudobný človek sa prebral, kľakol na kolená a ďakoval Bohu za vyslobodenie.

¹Mara Malá, asi 60-ročná, z Prílep, asi 45 rokov bývala v Nemčiňanoch (Tekov), 16. mája 1903. Polívka V, 184 — 185.

Rytier Janko v zbojníckej krčme

1

Bolo jedno mestečko v sedemdesiatej šiestej krajine, ktoré sa volalo Stračia nôžka, v ktorom mal jeden otec bohatý syna jedného. On, keď už bol dospelý chlapec, posielal tohoto, ako svoje dieťa, do školy, ale tomu sa nepáčilo chodiť do školy. Chodieval on do školy, ale nemyslel na školské učenie, len na figle. Keď mu už bolo dvanásť rokov, otec ho chcel dať ďalej učiť, ale on povedal svojmu tatkov:

„Tatko, darmo sa so mnou trápiš, zo mňa žiak nebude, zo mňa bude rytier!“

Rodičovi srdce preniklo a povedal svojmu synovi:

„Synu môj, malý si, a tak odpovieš príkro! Či ťa to rektor v škole učí, že ty také slovo zbúrne vyslovíš?“

„Nie, tatuško môj, čo ma tu zaraz zabijú, ja nebudem chodiť do školy! Ja pôjdem za rytiera!“

Chlapec ešte chodieval do školy a rodičia ho často odprevádzali tam, dozvedieť sa, či to robí z nich dajaké bájky alebo kunšty; či to ozaj má chuť na ten rytiersky chlieb. Konečne otec zmerkoval, že nebude z dieťaťa nič iné, iba rytier. Keď mu bolo už štrnásť rokov, hovoril nepekne so svojím rodičom. Rodič sa nahneval a tak mu povedal:

„Synku môj, jedného syna ťa mám, a taký si nedobrý! Dal ti Boh pravu, ale nikdy nepovieš pekného slova, iba také zbúrlivé² slová proti svojim rodičom! Nuž tak, môj drahý synku, keď už máš tú mienku istotnú na toho rytiera, choď z bohom, ale sa Pána Boha nespúšťaj v tom boji, ktorý budeš bojovať ako rytier, keď sa zalakomíš na človečiu dušu! Keď máš tú vôľu, opúšťam ťa ja a choď z bohom! Tu máš peniaze, ktoré ti budú na začiatok rytierskeho života.“

Chlapec, ako to čul, že mu tak otec odpovedal, bol, ako keby ho na štyri kone cisárske najlepšie posadil, vyskočil od zeme na päť šuchov:

„To som rád, apuško, že tú vôľu, ktorú mám, aj v tebe Pán Boh vzbudil. Ja ťa teda teraz opúšťam, zostaň z bohom!“ A božkal svojmu otcovi ruku, mamke, a odchodil vyberať sa do jednej izbičky, kde mal rytiersku svoju zbroj. Keď odchodil, pred očima rodičov svojich ťažko plakal. Valašku, ktorú mal z chlapectva z dvanástich funtov, tú prelomil v rukách svojich a tak odišiel preč s veľkým žiaľom od svojich rodičov.

Ide, putuje cez veľké hory, polia, pustatiny a prišiel do jednej dedinky. Tú dedinu hneď prešiel a putoval ďalej, že nájde väčšie, bohatšie mestečko, kde bude môcť predložiť svoje rytierstvo. Ale darmo, nemohol nájsť žiadneho mestečka, iba jednoduchú krčmu, ktorá ležala v jednej pustatine. Ako prišiel do tej istej krčmy, pýta sa, či by mu nedali nocľah. To bolo na noc. A pýtal sa aj to, čo je tu nového. Krčmár, ktorý ho zazrel, povedal mu:

„A čo teba do toho, či ťa to dačo dohára, či si ty dajaký rytier alebo skúmatel', abys' ty o mojom gazdovstve hneď zvedel, ako prídeš dovnútra?!“

Vystrel svoju ruku krčmár a dal mu zaucho. Janko neriekol nič, len si pýtal porciu jedenia, ktorú potreboval pre seba aj pre svojho psíka. Tam hneď mu nahotovili dve porcie. Ten psík, čo ho mal pri sebe, bol jeden prekliaty mládenec, ktorého rodičia zakliali, lebo po nočných túlačkách chodil. Trafil na Janka rytiera a povedal mu tak, žeby ho vzal k sebe, že mu bude na pomoci. Janko povedal mu:

„Neboj sa, neboj sa, ty pri mne nezhyneš!“

A tak chodievali spolu vedno.

Keď tie dve porcie slúžka doniesla na stôl Jankovi, ten pes zaraz začal stukat³ okolo nôh, a keď aj tomu psíkovi dával jednu porciu, ktorú mu rozkázal, takú ako sebe, začal kvičať, lietať a brechať a Janko mu povedal:

„Ale id', čo toľko omŕzaš okolo mňa? Zjedz, zožer, bo pôjdeme ďalej, ako nocľahu nedostaneme!“

Ale ako chcel rytier lyžku k ústam priložiť, vyskočil pes a vybil mu ju z ruky. A brechol. Janko, jeho pán, zrozumel, že mu vraví:

„Nejedz to, pane môj, lebo sú to mŕtve telá z ľudí, varené nakyslo, radšej rozkáž dve porcie chleba, i s tým budeme spokojní!“

Krčmár, ako to videl, že tie porcie naspäť krčmárovi vracia, vystrel svoju ruku a dal Jankovi poza uši:

„Ty lotor, a čo ty z koho posmech robíš? Rozkázal si si jedenie a teraz nechceš!“

„Prosím, pán hostinský, ja to nemôžem užívať, lebo mi to bráni moja chuť.“

¹Jozef Lonek, pastier z Tvrdošína (Orava), 5. júla 1900. Polívka IV, 337 — 345.

²zbúrny, zbúrlivý — prchký, bezočivý

³stukat' — kňučať

„No, a čo chceš teda, či chleba?“

„Nech dajú chleba a budem spokojný.“

Krčmár, keď videl, že Janko, hoc ho už dva razy svojou rukou uderil, nič nepovedal, že je bojazlivý, pýtal sa ho, či bude tu nocovať a či ďalej bude putovať. Janko povedal:

„Tu budem nocovať, nech len takú izbu preopáčia, čo budem ja s mojím psíkom vedno.“

Krčmár, ako to čul, zaraz otvoril izbu, ktorá bola med'ou obliata:

„No, či sa ti tu zvidí? Či ďalej pôjdeš?“

A ako prišiel Janko do tej izby, nevidel psa, ani napred seba, ani nazad seba. Tu povie krčmárovi:

„A kde je môj psík?“

„Ach, čo ťa po psovi! Len ďalej poďme, bo nemám kedy, kde sa ti zvidí chyža na nocľah!“

A krčmár toho psa zabavil v tej prvej chyži. Hodil mu tam kus slaniny pod stôl, ale pes taký sprostý nebol, letel ako každý pes k slanine, k mäsu obyčajne, ale sa pohodeného jedla nerušil, len si laby vystrel a ležal na stolovom kríži, ktorý bol pod štyrmi nohami preložený, aby host'ovský stôl bol mocný. Ten psík istý ani len nešuchol v tej prvej chyži a ten istý krčmár už bol s tým pánom v tretej chyži, ktorá chyža bola už cínom obliata, a diškuruje sa s ním:

„No, tu sa ti zvidí, či nie?“

Potom Janko povedal:

„Ah, veď ja žiaden pán veľký nie, ja hockde si odpočiniem tie dve-tri hodiny!“

Ale krčmár ho ešte ďalej viedol, do takej chyže, čo bola postriebrená, striebrom vyliata. Janko už videl, že ten krčmár s ním dačo obmýšľa.

„Prosím, pán hostinský, a kde je môj psík?“

„No, nič ťa do toho!“

Naostatku prichodili do chyže, ktorá bola už zlatom vyliata. Tu mu už povedal smelé slovo krčmár, lebo sa bezpečným cítil, keď bol pes d'aleko:

„Ak sa ti tu nezvidí nocľah, nuž ti nebude dobre, iba v mojej ruke!“

Janko krčmárovi odpovedal:

„Ja ľahnem aj tam, kde som zjedol s mojím psom večeru, nie to v takýchto chyžiach, nemám na také peňazí!“

Ale krčmár nič neslúchal, len ho viedol už do tej najostatnejšej izby, kde bola človečia jatka, a hneď prišla s ním i krčmárka a povedala svojmu mužovi:

„Veď ho už nevoď toľko, ak máš čo robiť, tak rob, bo čas prechodí, už prichodia tie hodiny, v ktoré už máme mať odpočinok!“

Janko, ako príde do tej jatky, bijárne, ostatnej chyže, nevidí na zemi žiadnej postele, žiadneho obrazu, len klát a na kláte ťažký topor a po stenách človečie ruky, nohy, hlavy a tak ďalej, čo k človeku patrí. Krčmár so svojou vlastnou ženou hotový už Janka zabiť, ale ako berie z kláta topor, povedá Janko:

„A čo to idú so mnou robiť, pán hostinský? Veď keď chcú sa na mňa lakomiť, nech mi dajú aspoň pomodliť sa a rozhrešenie za svoje hriechy a potom nech ma zabijú!“

Krčmár, ako to čul, prehovoril mu:

„Nevrav, netáraj, lebo ja tu s tebou nemám kedy vravieť! Ja už mám na teba sidlo,⁴ ty si už môj, tu budeš nocovať!“

„Nuž, keď je tak, nech je tak. Tu budem nocovať. Ale ja mám takú pišťalôčku, na ktorej, keď idem spať, zapískam si.“

„No, zapískaj si! Ja nemám s tebou nič robiť iné, len keď si ty nechcel tie porcie, ktoré som tebe dal; tie porcie musíš zaplatiť svojou dušou a tu ti amen! No, pískaj už teraz, bo tvoja hlava hneď je rozdrobená na márne maky!“ A už nože hotuje i krčmárka i krčmár. „No, už si si zapískal? Bo už nemám kedy čakať! Budeš ostatný raz písať na tej pišťalke!“

Janko zapískal na pišťalke svojej, ktorú mu bol ten psík dal. A tá pišťalka mala takú moc, čo hneď ten psík pribehol k nemu, keď na nej zapískal. Ten psík, čo v prvej chyži ostal, ktorá bola medená, keď čul svojho pána písať, skočil a oboril sa, len tak dvere, futra v múre odskakovali, ako keď z kvetu opadá listie! Akonáhle vbehol k svojmu pánovi do tej ostatnej chyže, kde mal dušu stratiť, Janko sa zaradoval, ako keby ho na sto koní posadil. Keď videl psa krčmár, zaraz topor púšťa na klát, odkiaľ ho vzal:

„Prosím ich, pane, ale sa oni preľakli, že ich idem zabiť? Pán Boh chráň takého pána zabiť!“

⁴sidlo — osídlo

Hamižný⁵ krčmár už premýšľal reči, aby svoj život ratoval. Janko ale svojmu psovi rozkázal, ktorému bolo meno Trhaj, a ten, keď čul od svojho pána rozkaz, zaraz chytil krčmára, a hneď mal krčmár hlavu odorvať! Ako videla krčmárka, že už krčmár zničený jačí, prosí toho rytiera, žeby jej odpustil, že mu povie o všetkom, čo sa tam robí v jej dome. Ale Janko sa nedal prevrávať krčmárke, len sa držal svojho rozumu.

„Darmo, pani krčmárka, neodpustím ja nikomu, takej zlostivej žene, ktorá ešte svojho muža navádzala, aby chytrý robil so mnou zbojnícky poriadok!“

A tak rozkázal svojmu psovi Trhajovi:

„Pes, trhaj!“

Pes chytil krčmárku a jej odtrhol tiež hlavu.

Keď už videl Janko rytier, že je už nie viac zbúrneho v krčme proti nemu, kráčal naspäť do čeladnej izby, do korheľne, kde obyčajne ľudia pocestní sedávali, spávali. A dal zavolať už potom tú čelad', ktorá ostala po krčmárovi.

„Čo je v tej krčme nového?“ pýtal prisne sa tej čelade. „A čo je tá krčma taká bohatá, že aj steny sú z medi, striebra a zlata?“

„Prosíme ponížene, pán drahý, nevieme im mena, čo sú oni za pán, oni ako keby z neba poslaný do tej krčmy boli vošli!“

Janko povedal:

„Ja som rytier, ktorý som čul, že sa tu tak schádzajú ľudia do krčmy a hynú v nej. Nuž ja chcem vidieť ten poriadok, kto to ničí ten svet!“

„Prosíme ponížene, pán rytier, keď im už meno vieme, čo sú oni za jeden, pod prisahou im povieme, čo sa tu robí v tej krčme, kto sa tu schádza. Tu chodí štyriadvadsať obrov, najväčších zbojníkov, o desiatej dvanástoria a o polnoci o dvanástej hodine tiež dvanástoria. Aj náš krčmár i krčmárka zbojstvo s nimi drží. Nuž tak, keby mal kto odorvať našim pánom hlavy!“ (lebo tá čelad' nevedela, že už krčmár i krčmárka sú mŕtvi), napomínali Jankovi rytierovi, ale ten už mal poriadok s nimi spravený.

„No, moje slúžky dobré, povedzte mi istotnú pravdu, ako sa mám držať, či iste chodia o desiatej a o dvanástej hodine? Idem sa richtovať, ako budem môcť.“

Tak narobil lepu takého, čo, keď priložil svoju vlastnú ruku na stôl alebo na lavicu, tak sa mu prilepila, čo koža hneď ostala na lavici. Rytier natrel tak stolice, kde sedávali zbojníci, kde večerali, a pýtal sa znovu, keď sú také známe s tými zbojníkmi, aké zbroje majú. Či nemajú dajaké meče, čo sa samy od seba rušia.

„Veru, pane rytier, majú! Ktorí išli zďaleka kupci a zastavili sa tu v tej krčme a chceli si odpočinúť, trafili na týchto bohaprázdných ľudí — zbojníkov obrov, títo ani sa nerušili, len svoj meč poslali a ten stínal hlavy ľudské. Nuž pán rytier, teraz je už pol desiatej, nech sa richtujú! Touto stranou chodia cez túto dieru popod zem, ktorá diera je zďaleka spravená.“

Keď videl, že už slúžky večeru hotujú, nosia, stal si k tej istej diere zaraz so svojím psikom a čakal, ktorý zbojník pôjde popredku, že mu hlavu zotne dvanásťfuntovou valaškou. Ale pes, ktorý bol zakliaty mládenec, ten mu povedal:

„Pane, nechaj, ani jedného sa neruš, schovaj sa za dvere, neboj sa nič, my tomu rady dáme aj bez valašky!“

Ako čul Janko rytier buchot popod zem, že už duní popod zem, hrmí, že už ide tá hrôza zbojnícka do krčmy, preľakol sa, ale ho pes tešil a zabával, kým vyšiel za dvere schovať sa. Náhle sa schoval rytier Janko za dvere, hneď zbojník obor prišiel do chyže do krčmy a pýtal sa slúžok:

„Čo je nového tu? Inokedy krčmár, krčmárka ide proti nám, a teraz nič nevidno! Tu musí byť dačo nového!“

„Moji drahí páni, nenazdávajú sa, že tu dačo nové, ale pani a pán mali veľkú robotu, teraz odpočívajú, spia.“

„No, dobre je, len večeru chytrý dajte!“

Večera už bola nachystaná. Gazdiná povedala:

„Len si, moji páni, posadajte, hneď bude večera tu!“

Tak ich zabávala, kým sa dobre zasadnú a dala im také jedlo prvé jesť, čo to nikdy v tej krčme uhotovené nebolo, a im to veľmi chutnalo, lebo boli utúlaní, ustatí. A tak sedeli a zbojnícky kapitán, ktorý bol najprednejší chlap, vyvolený od jedenástich obrov, veľké myšlienky prevádzal pred svojimi

⁵hamižný — falošný, lakomý

zbojníkmi. Ďalej sedia a večerajú, pýta sa hneď ten zbojnícky kapitán obor:

„Ale iste pani spí i pán?“

„Hoj, pani, tá už spí, snáď var nevstane!“

Ten sa zaraz chcel na nohy postaviť, ale sa nemohol zo stolca rušiť.

„Čože je to tu nového? Veď ma nikdy tak neprisadlo ako teraz!“

Skričí Janko rytier spoza dverí:

„Veru ťa prisadne ešte viacej, ako ťa prisadlo!“ A ten zbojník, ako to čul, skočí zrazu z toho stolca, kde večeral a chce ísť k nemu.

„Hoj, večeraj, lebo už večerať viac nebudeš! Už si pod mojou rukou!“

Zbojník, ako to čul, zaraz sa najedoval veľmi, a všetci skáču a nemôžu sa rušiť. Janko rytier ale nemeškal, vzal meč ten, ktorý zbojnícky kapitán, keď prišiel, zavesil za dvere, a povedal mu:

„Meč, tni, kým vidíš tu z obrov dačo!“

Meč postílal za ameh všetkých a pes poodvláčal ich za chvíľu.

Keď už Janko rytier s tými bol spokojný, pýtal zas dačo zjesť od tej istej gazdinej, ktorá tam bola:

„No, či istotne ešte tu chodí dakto?“

„Môj drahý pane rytieru, že som im nehodna vstúpiť do ich rytierskej vravy, tu chodia ešte najväčší dvanásti obri, ktorí prichodia o dvanástej a o pol jednej hodine. Ale pán rytier, prosím, nechže sa držia, bo tých zbojnícky kapitán má taký meč, čo sa až trasie od jedu na jeho tele. Ten, ako ho vloží, nemá pomeškani ani na tej stene, trasie sa ako prependík⁶ na hodinách! To sú najväčší zbojníci!“

„Dobre, moja dievko, len im nahotuj ešte čím najlepšiu, ako budeš môcť, večeru, čo by sa mohli pozabávať a pozasedovať!“

Keď už videl Janko rytier, že už dvanásť hodín prichodí, vzal meč, ktorý odobral prvým zbojníkom, dvanástým obrom, ten meč pripol si k boku a stal si z jednej strany diery, z druhej ale pes, keď videl, že svetlo sa svieti, večera na stoloch predložená, obri popod zem už búchali, kričali sami k sebe:

„Čo je tu nové? Inokedy lampy pozapaľované, a teraz ideme ako slepi, dobre oči nepovybíme!“

Pána krčmára i krčmárky, ktorá chodila naproti nim so svojim mužom na špacír, nebolo v tej krčme. Už na to miesto, aby zbojníci obri dajako nezbadali, išla tá gazdiná proti nim a vravela:

„Poďte, páni, večera je už dávno nahotovená! Jedli by ste už!“

Tí obri, ako to čuli, že nie hlas krčmárky ani krčmára:

„To si ty, gazdiná? Oj, azda že tam krčmár dajakého grófa lúpi alebo kráľa?“

Gazdiná odpovedala:

„Nie, moji drahí páni! Mali veľkú zábavku naši páni, bolo veľmi moc sveta, ustali a teraz spia, odpočívajú. Nech len idú na večeru, bo je už dávno nahotovená!“

Ako už k diere prichodí prvý, ktorý bol postavený za zbojníckeho kapitána, že bude predok vodiť — šiel aj vtedy popredku —, ako vychodí z diery dovnútra, zaraz rytier Janko svoj meč odpáše a rozkáže, aby ťal od prvého do ostatného. Meč, ako začal ustavične od prvého ťať, dotiaľ ťal, kým nezotál všetkých. Keď už zoťal všetkých, pes poodvláčal zas, ktorý pes bol na psí údatok⁷ udatý, ale nebol psom, iba jeden zakliaty mládenec, ktorý chuti mal za dvanásť chlapov.

Keď už bol so všetkými hotový, pýtal sa svojho psa:

„Trhaju môj dobrý, čo budeme teraz robiť?“

„Môj drahý pane, nazad idem ponosiť mŕtve telá zbojnícke, bo sme zabudli jednu vec: aby sme mohli presvedčiť svoje rytierstvo a vyložiť ho i druhým, týmto všetkým obrom treba poodrezávať jazyky, a keď sa jazyky poodrezávajú, poodrezávať ešte druhý raz špice z jazykov, žeby sme sa mohli zastaviť, že sme my dvaja chlapi, mocní rytieri!“

Janko vravel gazdinej:

„Ja neverím, gazdiná, ty mi musíš povedať, či ešte tu nebudeme mať prenasledovanie? Pod prísahou povedz, a ak mi nepovieš pravdu, zhynieš od mojej ruky!“

„Pane rytieru,“ spadla pred ním na zem a chytila sa ho nôh, „prosím za odpustenie! Oni sú var anjel z neba, že prišli tu do tej hroznej krčmy, čo sa tu vyvádzalo! Nech ma prepustia, donesiem kľúče od všetkých izieb a poukazujem im všetky zbojnícke pestvá! A tak mi potom uveria! Nech sa na moju dušu nelakomia, ale nech, pán rytier, bežia do tej najostatnejšej jatky, kde ľudí kántrili! My sme čuli, že títo zbojníci jednu cisársku dcéru ukradli; tak si rozprávali sami medzi sebou, a nás ver veľmi srdcia

⁶prependík (z lat.) — pondus, závažie na hodinách

⁷údatok — podoba

zaboleli, keď sme tú reč čuli! Prosím, pán rytier, nech idú so mnou, lebo je už tretí deň, ako tú dcéru kráľovskú doviedli; či je ešte živá alebo mŕtva! Podme chytro opáčiť tam, kde je!“

Ako otvorili tú izbu, kde bola dcéra kráľovská ukradnutá, zaraz rytierovi Jankovi slzy vypadli. Bola zoblečená. Tak, ako keď sa malé dieťa narodí, i babica, opatrovnica chytro kúsok plienky na dieťa zahodí, tak aj tá kráľovská dcéra bola prihodená kústikom svojej šaty ručnikovej hodvábnej a ešte mala jeden prsteň zlatý na prostrednom prste, na prsteníku-prste vložený.

Zaraz, ako videla rytiera, kričala bolestne, ťažko:

„Var ťa tu Boh poslal mňa vyslobodiť! Ja za pol hodiny už mriem!“

Rytier Janko, ako to čul, ten stĺp, na ktorom bola uviazaná popod pazuchy, uchytil a zlomil ho napoly a kráľovskú dcéru zaraz oslobodil a dal ju obliecť do hábov, aké tam pod oči mu prišli, kým šaty kráľovskej dcéry vyhl'adal, ktoré mala drahé, kamátové.⁸

Tá dcéra kráľovská, ktorá prsteň mala na prste, keď už trochu osviežela, nevedela, ako sa má zavďačiť dobrému rytierovi Jankovi; ale ona nedomnievala sa, že je to iste rytier od malého chlapca cvičený! Prsteň tento vzala do ruky a rozlomila nadvoje. Jednu polovičku dala dobrému rytierovi a druhú nechala sebe. Tú šatu ručnikovú drahú, ktorú mala ako kráľovská dcéra, drahokamátovú, vzala a rozdrapila a jednu polovicu dala rytierovi a druhú nechala sebe. Keď už rytier videl, že je dcéra kráľovská troška osviežená, dal jej dobrej polievky na pár lyžičiek. Potom, keď už bola osviežená, hľadal po pivniciach najlepší trúnok, čo by ju mohol ovlažiť, a našiel jeden súdok vína, na ktorom bola koža, ako na dobrom mlieku smotana. Vzal do pohárika a ovlažoval pomaly kráľovskú dcéru, aby mohla k svojim rodičom prísť dajaká zdravá. A potom, keď už rodičia ju vidia, rytier tak myslel, hoc zaraz za prahom zomrie.

Rodičia dcéry kráľovskej smútili tak, že všetkému vojsku stužky na čakovoch a na šabliach čierne boli, kaštieľ kráľovský v čiernom súkne aksamietovom zastretý. Dcéra kráľovská, ktorá bola ešte jedna doma, šesťnásťročná, prosila Preblahoslavenú Pannu Máriu, Boha, aby jej sestra alebo sa prisnila, alebo žeby sa jej dajako najavo dala. Ale darmo to, čo myslela, myšlienky ju zavodili len do veľkej ťažkosti, a dumala, kde sa jej sestra milá podela, čo sa s ňou prechádzavala. Kráľ najjasnejší tomu, čo by jeho dcéru drahú vynašiel, pol kráľovstva obecal. Všetkých tých rytierov dal v tom meste, kde býval, zvolať, aby mu o dcére veštili. Žiaden rytier nevedel povedať.

Janko rytier ale už nemal pokoja v tej istej krčme, poodberal všetky pivnice, peniaze, statky, kde boli nakradnuté, a písal do toho istého mestečka, čo sa volalo Stračia nôžka, aby ľud prichodil po statok, po peniaze, ktoré pohynuli. Ľudia, keď čuli ten list, ktorý slúžny čítal, divili sa, že taký rytier sa našiel, čo všetko ponachodil, čo bolo od päťdesiatich rokov pokradnuté.

Rytier ešte raz vravel dcére kráľovskej:

„Prosím ťa, moja drahá dcéruško najjasnejšieho kráľa, či už budeš môcť cestovať na tento vietor, či si už zdravá?“

„Môj drahý rytier, už som zdravá troška, už budem môcť putovať k svojim rodičom, ale neviem, či ich nájdem nažive, lebo moji rodičia, keď som sa dakde zabavila, takí boli za mnou starostliví, že ma hneď hľadali.“

Janko, ako tú reč čul, zaraz nemal v sebe pokoja, zašiel do stajne medzi kone, ktoré boli pokradnuté z väčších miest a vybral štyri kone. A tam bol aj koč jedného biskupa, čo ukradli tí zbojníci obri, veľkí zlodeji. Zapriahol do toho koča a išiel s dcérou kráľovskou chytro, žeby mohla k svojim rodičom drahocenným dôjsť živá. Letel chytro, tak, že skoro po rovnejšej zemi nebolo ani vidno iba prach za ním, kadiaľ letel. Keď videl už, že k tomu mestu prichodí, kde bola dcéra kráľovská zrodená, prehovorila dcéra kráľovská:

„Pán rytier, tu je moje bydlisko, rodisko. Tu ja už vidím mojich najdrahších rodičov kaštieľ, ktorý je vo veľkom smútku obtiahnutý čiernym súknom aksamietovým.“

Rytier, keď už bol neďaleko mesta, kde býval najjasnejší kráľ, keď ho už videl, ten kaštieľ, že je obtiahnutý v čiernom súkne a že už kráľovská dcéra môže putovať do mesta k svojim rodičom, že sa jej nič nestane,⁹ ani vlas na hlave neprevráti, zastavil štyri parípy a kráľovskú dcéru vzal do náručia, zosadil z koča a povedal:

„Chod, moja dcéra najdrahšia, k svojim rodičom, lebo vidím, že za tebou majú veľký žiaľ!“

Bola aj veľká zástava na kaštieli vyložená, ktorú zd'aleka ľudia uzrievajú. Aj ostatné mesto, v ktorom najjasnejší kráľ vlast' držal,¹⁰ bolo obtiahnuté súknom čiernym.

⁸kamátový, drahokamátový — zamatový (v druhom prípade splýva predstava „kamátu“ s drahokamom)

⁹jej nestane > jej nič nestane

¹⁰vlast' držať — vládnuť

Keď schodila z koča, nemohla sa rozlúčiť s dobrým rytierom Jankom, ktorý ju od smrti zbojníckej ochránil. Plakala veľmi a želela, nechcela sa popustiť rytierskej ruky, ktorý stĺp ruka jeho zlomila, kde bola kráľovská dcéra uviazaná. Ťažko sa rozlúčili obidvaja, ale rytier Janko povedal tie slová:

„Moja drahá dcéro kráľovská, aby si nezabudla na vysloboditeľa rytierskeho, keď budeš ďalej doma a nájdeš svojich rodičov zdravých! Povedz o všetkom, moja najjasnejšia dcéro kráľovská, v akom úpadku¹¹ si bola, kto ťa vyslobodil! Bo jeden teraz pôjde z hory a ty budeš s ním putovať a budeš rozprávať o všetkom tom, čo sa ti prihodilo, a o mne zabudneš. Ale prosím ťa, nezabúdaj na mňa, lebo ja prídem ťa navštíviť!“

Tá ťažko vrela, želela a lúčila sa:

„Kto mňa vyslobodil, ten môj manžel bude!“

Podívala sa ešte na svoj ostatný prsteň, ktorý rozlomila nadvoje a pýtala sa rytiera, či má tú druhú čiastku prsteňa zabezpečenú, aj šatku hodvábnu, ktorá tiež bola rozdrapená nadvoje.

Keď už putovala ďalej a keď videla, že je už ďaleko od rytiera, kráčala domov, a rytier sa z miesta ešte nerušil, kde ju z koča zložil, stál na tom mieste ako zabitý, aby sa jej ešte dačo na ceste neprihodilo. Keď už ale jeden druhého len málo mohli uzrieť, šatkou, ktorú rozdrapili nadvoje, ešte jeden proti druhému sa klaňali.

Ako Janko rytier povedal, tak sa aj stalo. Jeden, čo drevo rúbalo v hore, stretol sa s kráľovskou dcérou a dal sa do reči, odkiaľ putuje pustovníčka kráľovská. Ona sa nedala najavo, len odvrávala také reči obyčajné ako sedliačka, aby skorej mohla prísť do mesta k svojim rodičom.

Keď už bola blízko a videla, že už aj múr je v čiernom aksamiete, súkne oblečený, aj ostatné mesto, kde býval kráľ, skričala hrozne:

„Moji drahí rodičia, poďte, už ide tá dcéra, ktorá bola zahynutá, ktorá bola ukradnutá!“

Keď ten drevorubač čul tú reč, prísno sa pýtal, odkiaľ putuje, či ozaj bola v zahynutí. A ona od radosti všetko už teraz porozprávala, všetko, čo sa jej prihodilo. Ten drevorubač, ktorý sa stretol s ňou, jej zahrozil potom, že ak svojim rodičom nepovie, že ju on oslobodil, že ju tu na ceste zabije.

Milá dcéra kráľovská nevedela, čo má robiť. Z jednej tarchy vyšla, do druhej vchádzala; ale len putovala ostro, aby mohla ešte v tej chôdzi oslobodiť svoj život a vrela rubačovi, žeby jej len dal pokoj, že rodičom tak povie, ako on chce. Potom rubač od nej pýtal dajaký znak, že je on osloboditeľom. Ona vzala z pol tej šatky polovicu a dala mu tú jednu čiastku, a tak ju sprisahal blízko mesta na ceste.

Keď už ale bol pri meste, tam bola jedna krčma. On ta prišiel s ňou a pýtal sa, čo tu nového. Krčmárka ho dobre poznala.

„Veď viete, môj sedliaku, že máme veľký zármutok, že kráľovská dcéra zhynula.“

Rubač povedal:

„Dcéra je už tu, našiel som ju v hore. Tam blúdila, aj znak mi dala, a sľúbila aj, že jej manžel budem.“

Krčmárka, ako to čula, hneď letela k svojmu mužovi a povedala:

„Kráľovská dcéra sa už našla! Jeden, čo drevo rúbalo, našiel ju v hore zablúdenú. Teraz ju šikuje k jej rodičom.“

Keď ju ku kráľovi doviedol, dal kráľ zložiť všetky smútky a bola radosť veľká, že sa kráľovská dcéra našla. Kráľ potom povedal pred očima panstva a pod prísahou, že dcéru dá za manželku osloboditeľovi. Už mala byť svadba s tým drevorubačom, a o rytierovi Jankovi nebolo ešte ani slychu ani chýru. Konečne rytier poslal svojho zakliateho mládenca, toho psa, ku kráľovskej dcére a dal mu do košíka pol šatky a pol prsteňa. A tak kráľ sa dozvedel o klame drevorubača aj o tom, že on dcéru pod prísahou prinútil nepravdu vraviť. Dal zavolať rytiera Janka, ten ukázal jazyky obrov a s dcérou sa zosobášil.

¹¹úpadok — zlé polozenie

Pipora Janči

1 2

Bol jeden otec a mal šesť synov. Päť bolo vzrastených a šiesty bol takej malej podoby a ten sa zval Pipora Janči.

Tu raz išli hospodári na kosbu, tak aj ich otec išiel kosiť trávnu. Chlapca svojho — Piporu Jančiho vzal sebou a posadil ho do trávy a povedal mu:

„Janči, tu sed' zatiaľ, kým ja neprídem!“

Čo sa stalo? Priletel jeden jastrab a vzal Piporu Jančiho do pazúrov a zanesol ho mladým do hniezda. Tu zrazu sa vietor stal a hniezdo zrútil s mladými jastraby a Pipora Janči zase spadol do trávy.

Ide on, zasa prišiel k jednému jarčeku, po ktorom voda tiekla. „Bože môj,“ hútal si, „ako sa ja stadeto oslobodím?“ Tak len chodíže, chodí. Prišiel sem jeden obor.

„No, čo s tebou robiť, ty si mi len pod jeden zub! Ale ťa nechám, azda narastie z teba voľáčo.“

Zašikoval ho do jeho bývania. Tu boli zajatí jeho piati bratia.

„No, bratia moji, ako sa tu máte?“

Potom tam boli na nocľahu; čo jest' potrebovali, to im dal ten obor, ale Janči špekuloval, ako by sa stade vyslobodiť mohli. Vyšiel von cez kľúčovú dierku na dverách a pootváral a bratov vypustil a sa vyslobodili.

Zas oni išli. Ale on nevládal za nimi. Išli cez jarok, tí päťoria popreskakovali, a na Piporu bratia nepamätali. Do tej vody on teda spadol. Prišla ryba a tá ho prehltla, ktorú rybu chytil rybár. Nezaveľa, prišiel kurens³ od pána, ktorý bol v zámku, že bude hostina. Tak rybár s rybou ťašiel, ktorú rybu on tam predal. Nato richtoval kuchár, pekár koryto pripravil a múku nanosil, kvas robil. Kuchár rybu napoly pret'al na pečenie. Pipora Janči vyskočil z ryby von, ale ho nespozoroval nikto, lebo bol malý. Nato sa voľáčo zamáchal do kvasu a zaváľal ho do koláča pekár a ten koláč upiekli, ale Piporovi Jančimu sa nič nestalo, len sa zohrial.

Keď to všetko bolo hotové, pekár s kuchárom pripravali na hostinu a prinášali na stôl. Keď tam bolo už pripravené všetko, páni už sedeli za stolom, koláč vzali, prekrojili, aby sa tam počastovali — Pipora Janči z koláča vyskočil. Tu veľkú radosť z neho mali princezné v kráľovskom zámku, lebo bol vraj chlapec pekný. Veľkú radosť z neho mali.

On chodil po dvore, po záhrade. Bol vo veľkej vážnosti. Dali mu aj kľúče, bol dvorníkom,⁴ kľučiarom. Išiel on raz po záhrade na špacír. Tu priletel jeden motýľ, ktorý bol tak krásny ako zlato a striebro. Toho on chcel chytiť, lebo bol krásny. Zrazu motýľ proti nemu a schytil ho do svojich pazúrov a vylietol s ním až po oblohu a zanesol ho do ďalekej krajiny, do takej zas krásnej záhrady, z akej bol vyšiel. Tam zas princezné sa prechádzali po záhrade. S veľkou radosťou Piporu Jančiho pojali a priviedli ho do zámku.

Dávali mu jest' a piť, čo len na svete bolo, ale on vždy len banoval za jeho rodiskom. Hútal si, ako by sa on stadeto mohol vyslobodiť, ale ony ho len tešili, princezné, aby sa len tam bavil s nimi. Ale on že tam nebude. Tak chceš-nechceš, jeden raz sa odobral od nich a vypravili ho na cestu veľmi dobre. Zašili mu jednu banknótku⁵ do košeľe na cestu. Potom chytili jednu veveričku, na ktorú ho posadili ako na koňa, a išiel on po ceste.

Prišiel do jednej hory, v ktorej hore tá veverička sa hcela poihrať. Skákala z haluze na haluz po strome, jeden raz ju spozoroval jeden jastrab. Ten veveričku uchytil a Pipora Janči na haluz sa chytil a zostal visieť. Tu, čo robiť, musel sa spustiť na zem. Ale si nič neublížil, lebo bol ľahký a malý.

Išiel po tej hore zasa ďalej.

Príde k jednej veľkej vode, na ktorej vode bol zasa rybár a mal na tej vode jednu chalupu, čo býval v nej. „No, môžeš tu so mnou bývať, bude mi smelšie, aj tak malý kost potrebuješ.“

Ale on ho prosil, žeby ho cez tú vodu preniesol, že mu dobre zaplatí. Ale on mu tak povedal, že stade ho nemožno vyslobodiť. On sa opýtal, prečo.

„Preto, synu môj, lebo táto voda nemá konca a kraja. Musíš len so mnou tu bývať.“

¹Mišo Modzoľa, 40-ročný, zo Senohradu (Hont), nedatované. Opravené podľa Miša Podobného, 81-ročného, zo Senohradu. Polívka II, 92 — 94.

²Pipora — meno (v texte Pipora — Piporu zjednocujeme na Pipora) vzniklo pravdepodobne z maď. „pipere“ (ozdoba, krása) a splynulo aj s predstavou piepru, čierneho korenia

³kurens — okružný list

⁴dvorník — dvoran

⁵banknótko (z nem.) — bankovka, papierový peniaz

Ale on vždy len húta a húta.

Zrazu priletel jeden veľký vták, ktorý vták sa menoval Jarabín.⁶ On sa len díval na toho vtáka a pod kriela sa mu voľáko zakutal. Ten vták potom vylietol a letel s ním ten deň aj jednu noc. Až na svitaní zastal vták na jednom vršku. Ten vršok bol v tom chotári, skade ho motýľ vyniesol.

Rozdíval sa, už bol deň; prišiel do tej istej záhrady. Ach, veľkú radosť z neho mali princezné, a vyprával im, ako sa mu vodilo všade. Ale on len za otcom a za braty banoval. Potom na jeho žiadosť jeho bratov aj otca vzali do toho zámku a dali bratom, čo vládali robiť, pole, statok priať a všetko a otec bol s ním dvorníkom u kráľa. Potom on vybral si myš za paripu a dal si spraviť jeden strieborný hintovík. A myš ho vozila na špacír.

⁶*Jarabín* — rozprávkový vták

Makomvysievaná

1 2

Bol, kde nebol, bol jeden chudobný človek, čo podľa niekoho býval v Nikdzevaroši.³ A ten chudobný človek mal sedem detí, šesť chlapcov a siedme dievča. Tomu dievčaťu bolo meno Hanuša a najstaršiemu chlapcovi bolo meno Janko. Ten človek ukrutne chudobný bol. Tak on raz svojej žene rozkázal, aby tie deti od najmenšieho do najväčšieho rezala na živnosť. A tak ona piatich zarezala. Už prišla na šiesteho, na Janka. Janko čul, ako otec matke povedal, žeby i Janka zarezala. A tak Janko k sestre Hanuši:

„Vstávaj, sestro, bo nás mať zareže, keď stadeto neutechieme. Bo hentých päť sme zjedli, a aj nás by mať a otec zjedli!“

A tak Janko a Hanuša od matky utiekli a išli z dediny do dediny. A prišli oni do sedmohradskej krajiny, do Dakdzevaroša. A bola tam jedna krásna záhrada a v tej záhrade krásne stromy, a oni dvaja boli veľmi hladní. A tak Hanuša k Jankovi:

„Vezmi kameň a hod' do toho stromu a zbi dajaké jablko, bo ja som veľmi hladná, dobre od hladu nezahyniem!“

A tak Janko vzal kameň a zbil jablko.

Ten pán, čo jeho záhrada bola, videl to. On bol ich otca brat. Keď núdzny čas bol, aj on z toho Nikdzevaroša vyšiel het. Iste on bol ich otca brat. On do toho Dakdzevaroša prišiel a Pán Boh mu dal šťastie, čo si nagazdoval s tovarom. Ostal dobrý majetník.

A tak tie dvojce deti tiež tam trafili k jeho záhrade, kde si zbil jablká, čo on videl. On k nim prišiel:

„Načo vy to rušáte, keď to nie je vaše, viete to dobre, že je to panské, neslobodno to rušiť!“

On, ten pán, sa pýtal:

„Skade vy ste, deti moje?“

A Janko povedal:

„Z Nikdzevaroša!“

„Ako sa váš otec volá?“

„Nipolekohobyva.“⁴

A tak pán povedá:

„Hej, však vy ste môjho brata deti, bo i ja sa tak volám. Tak poďte dnu, deti moje, do môjho domu, a vezmem vás za svoje, budete tak, akoby ste moje boli!“

A tak prišli dnuka a pán zaraz žene vraví:

„Ženo, hľaď len, môjho brata dvojce deti sú tu! My nemáme deti nijaké, tak ich vezmeme za svoje a budeme ich mať tak, ako keby naše vlastné boli.“

A tak ich zaraz šumne obliecť dal. Z Janka bol hodný šestnásťročný mladý pán a z Anny bola krásna dievka, slečna. A tak ten pán, ich otca brat, veľmi sa z toho tešil i so svojou paňou, že im dal Pán Boh také šumné dvojce deti.

Ten pán mal veľa sklepov na tovar, tak Janka, ako sa vyučil, dal do jedného sklepu, a dobre mu šťastie išlo, a Hanušu do druhého. A im dvom šťastie veľmi dobre poruke išlo. Ale už tomu pánovi tovar vychádzal a tak svojej panej vraví:

„Ženo moja, už neveľa máme tovaru v sklepoch a treba by nám bolo ísť si priviezť.“

A tak oni, pán s paňou, pošli do Maršalvaroša, aby nakúpili veľa tovaru, a ich dvoch, Janka i Hanušu, doma nechali predávať, čo ešte bolo.

A tak Hanuša v jednom sklepe a Janko v druhom predávali. Ale od toho času, ako pán pošiel s paňou na tovar, Hanuša lepšie šťastie mala ako Janko.

Raz Janko sa zobral zo svojho sklepu a pošiel do jej sklepu, k Hanuši, a nabral si dosť peňazí zo svojho sklepu a tak prišiel k sestre. A sestre povedá:

„Sestro moja, máš i ty peňazí dosť, i ja mám. Hrajme sa o ne na karty, ktorý sme šťastlivejší.“

A tak začali sa hrať. Janko tam mal štyridsaťpäťtisíc zlatých a začal sa s Hanušou hrať. A všetky od neho vyhrala a tak mu povedala:

„No vidíš, bratu Janku, keby bol od teba druhý vyhral, tak by ti ich nevrátil, ale ja ti ich vraciam, bo si

¹Đuro Halajčík Murvaj z Bežoviec (Užhorod), 27. júla 1898. Czambel prezrel s Michalom Gajdošom a Michalom Železom 29. septembra 1904. Czambel § 212, 412 — 425.

²*Makomvysievaná* — meno utvorené z obrazu „akoby jednu chlebovku makom povysieval na ňu“

³*Nikdzevaroš, Dakzevaroš, Maršalvaroš* — mená vznikli spojením nářečových slov nikdze, dakdze, maršal a varoš (mesto)

⁴*Nipolekohobyva* — meno utvorené zo spojenia „podľa nikoho býva“

mi brat a ja tebe sestra.“

Janko sa mocne nahneval. Povedá, ako mu vrátila jeho peniaze:

„Sestro, hrajme zas!“

A tak sa hrali druhý raz. Zas od neho vyhrala všetky jeho peniaze. A zas Janko sa mocne nahneval a svoju čiapku o zem hodil a to povedá sestre:

„Bodaj ťa čert vzal, to si šťastlivá... už si druhý raz odo mňa vyhrala!“

A v ten čas aj čert prišiel a vzal sestru.

A tak Janko mocne sa rozžialil, že on sestru čertovi dal. A Janko sám sebe vraví: „Čo ja, povedá, teraz budem robiť, keď ja už sestry nemám? Príde môjho otca brat, čo on mne na to povie, že kde je moja sestra, komu som ja ju dal! Ja mu na to nebudem vedieť čo povedať!“

A tak Janko so žiaľom šiel do svojho sklepu a začal plakať, že on dal čertovi svoju sestru, pretože od neho jeho peniaze vyhrala. A tak Janko: „Čo ja tu budem už robiť teraz?“ Nabral si peňazí ešte aj päť ráz toľko, ako mal, a tak ide ďalej do sveta vandrovať, bo jeho otcov brat, keby ho doma v sklepe našiel, mocne by ho hrešil pre sestru, že kde on ju oddal. On by mu na to nevedel čo odpovedať.

A tak všetko nechal, len peňazí si nabral, kúpil si v meste jedného koňa a tak stade pošiel het. Ani jeho; otca brat nevedel kedy, bo ho doma nebolo. Len kľúče mu nechal pod sklepom, pod dverami, pod prahom.

A tak on išiel ďaleko do jedného mesta a stretol tam jedného juhása. A pýta sa toho juhása, čo je v tom meste za novina?

„V tom meste je veľká novina,“ tak mu juhás povedá. „Býva tu jeden kráľ a ten kráľ má jednu horu a nemôže si do nej takého horára vziať, aby mu tú horu obhájil, žeby pošiel do nej a žeby mu odtiaľ dačo priniesol na ukážku.“

Janko zadumaný prišiel do mesta a prišiel nakoniec do jednej krčmy:

„Dajbože dobrý deň, pán krčmár! Čo je tu nového? Nemali by pre jedného koňa jedenie, ovsu a sena, aj pre mňa jedenie?“

A krčmár zaraz povedal:

„Prečo nie?“

A tak krčmár zaraz dal ovos i seno pre koňa, a aj pre Janka jedenie. Janko, ako pofruštkoval, išiel zaraz do mesta, a kúpil si horárske šaty i jednu pušku. A tak išiel k tomu kráľovi oblečený ako horár. Príde k bráne a zaraz vojak na neho:

„Kde ideš, horáru? Nevieš, že tu je varta, že sem neslobodno ísť?“

„A ja idem ku kráľovi za službou, bo som čul, že mu treba horára.“

Vojak zaraz meldoval veliteľovi strážu a ten vyšiel k nemu a pýta sa:

„Čo chceš?“

„Idem,“ povedá, „ku kráľovi, nech mi dáku službu dá.“

A tak veliteľ strážu zaraz išiel sám ku kráľovi:

„Kráľu, je tu jeden horár, čo hľadá u nich službu. Či ho slobodno pustiť dnu alebo nie?“

A kráľ povedá:

„Nech príde dnu!“

A tak Janko prišiel ku kráľovi. A kráľ mu povedá:

„Čože ty hľadáš?“

„Nuž hľadám, najjasnejší kráľu, dáku službu!“

A kráľ mu to povedá:

„Mám ja jednu horu, už tristo rokov každý deň jeden horár tam zahynie. Ako ráno odíde, večer sa nikdy nevráti domov. Tak keď chceš do tej hory, tak choď za horára!“

A tak Janko šiel za horára do tej hory. Kráľ mu povedá:

„Ako pôjdeš do tej hory, tak mi priniesieš znak, čo v nej nájdeš, bo jest tam drahé veci v tej hore, ale ja už tristo rokov odtade nemám nijakého znaku, bo tam nemôžem sám ísť.“

A tak dal Pán Boh ráno. Janko prespal u kráľa a to povedá kráľovi:

„Pôjdem do tej hory zajtra. Dajú mi jeden veľký chlieb upieť, aj dve šunky svinského mäsa k tomu, a jeden súdok vína aj jeden pohár i jeden nôž a zajtra ráno nech ma vypravadia s hudcami do tej hory, bo Pán Boh vie, či ja sa dakedy vrátim, či nie, keď tam tak horári hynú.“

Na druhý deň kráľ rozkázal regiment vojska do parády obliecť a horára Janka tak do tej hory vypravadiť. A rozkázal mu jeden koč so štyrmi koňmi zapriať. Janko sadol ako horár a kráľ povedal:

„Id', Janko, do tej hory a ja ťa odprevadím, a prinesieš mi stade znak!“

Janko nevedel nič, čo je v tej hore, ale kráľ mal v svojich knihách napísané — ešte jeho deda dedo napísal —, že v tej hore je jeden zlatý rybník a jedna zlatá záhrada a v tej záhrade zlaté stromy, ovocie a jeden zlatý dub a pri tom zlatom dube jeden veľký rybník a v tej záhrade i všelijaké zlaté ruže boli.

A tak Janka, nového horára, s hudcami, s parádou veľkou do tej hory kráľ vypevadal. Prišli neďaleko hory, ešte bola jedna hodina chôdze od hory, kráľ zaraz zakomandoval, žeby vojsko zastalo, i koč zastal s kráľom i s Jankom.

„No, Janko, ľúby horár, tak pober sa a id' do tej hory!“

A tak Janko vzal na seba ten chlieb v kabeli a ten súdok vína, i tie veci, čo si pýtal od kráľa. Povedal:

„Večer nech ma tu na tomto mieste čakajú!“

A tak Janko zobral sa a išiel do tej hory a trafil on v tej hore na jednu cestičku a tá cestička ho viedla prosto k tomu veľkému rybníku. Pri tom rybníku bol ten veľký zlatý dub. Janko si sadol pod ten zlatý dub. Zložil kabelu, a aj pušku a oprel pod dub. To bolo ráno, dajako okolo desiatich hodín, i vzal súdok, nalial si do pohára vína a vyňal chlieb i šunku a zahryzol si i vypil. Tak si tam posedel pri tých veciach, čo u seba mal. Bolo už jedenásť hodín, Janko sa obzrie na ten veľký rybník a vidí na tom veľkom rybníku letieť dvanásť kačiek. Tie kačky prosto k nemu prišli. Ako k nemu prišli, zaraz sa striasli a stali sa dvanástimi dievkami a tých dvanásť dievok také boli panny ako aj druhé. A tých dvanásť dievok bolo z kráľovského domu. Jedenásť bolo frajcimeriek⁵ a dvanásť bola princeza. Bolo jej meno Makomvysievaná. Ako k nemu prišli, povedá:

„Vitajte, panny, u mňa! Čo mám,“ povedá, „s tým vás požívím.“

Vzal súdok a tak nalieval im víno do toho pohára a dával im piť. A vzal chlieb a tie dve šunky a rezal a dával im:

„Jedzte a pite, čo mám, tým vás budem živiť, bo Pán Boh vie, či ja odtiaľto odídem, keď tu tak horári mocne v hore hynú, keď každý deň jeden zahynie.“

Zaraz tá Makomvysievaná princeza povedala:

„Neboj sa, Janku, odídeš ty odtiaľto a kráľovi ponesieš znak, bo ja som ťa tu veľa rokov čakala. Keď ma budeš počúvať, tak budem ja tvoja žena a ty budeš môj muž. Ja som kráľovská dcéra, princeza, ale teraz som čierna tak ako hlaveň, bo mňa i s mojimi jedenástimi frajcimerkami diabli ukradli od môjho otca. Tak ako ty pôjdeš ku kráľovi nazad večer, mulatuj, nech ti dá dobrú, šumnú muziku, aby ti hrala od ôsmej večer do jedenástej. Ako bude štvrt' na dvanásť, tak vtedy sa rozíde tá muzika. Tam nech je slobodno každému, i chudobnému i bohatému, pánovi, Cigánovi, každému jednému. Nech každý mulatuje, koľko vládze, a piť a jesť nech dávajú, ale aby si ty neplatil ani grajciar, nech kráľ zaplatí. Budeš si pýtať od kráľa tri riečice dukátov, aby samé čisté zlaté boli, a taký bohatý pôjdeš na tú muziku. A teraz ti povedám, že ja som zakliata, zato som ja taká čierna ako hlaveň. Zato ma volajú Makomvysievaná. Ty na tej muzike by si ma vyslobodil od toho čierneho zakliatia a ja by som bola taká panna, že v svete viacej páru mi niet. Aj moje frajcimerky by boli čisté, ale ja by som bola najkrajšia! Teraz som ja — ako keby jednu chlebovku⁶ makom povysieval na mňa. A odteraz, ja ti to povedám, že ja som tvoja frajerka. A tak s tým pôjdeš domov a nestane sa ti nič. Len na tej muzike nepochváľ sa, že máš frajerku, keby na teba kto ako naliehal.“

A tak najedli sa, napili sa vedno všetci trinásť ľudí a ona sa s tým pobrala. Len sa striasli, všetkých dvanásť a urobili sa na dvanásť kačiek, aj pošli svojou cestou. On si odlomil z toho duba jeden šumný vrchovček trojlístkový a vopchal si za svoj klobúk. A tak po cestičke išiel domov. Ako on prišiel vonka z hory, mohlo byť popoludní štyri alebo päť hodín. Ešte sa mu večer celkom nevidel, bo v lete predsa dlhý je deň...

On kráľovi povedal, aby čakal až o šiestej hodine popoludní tam na tom mieste, kde ho zložil z koča. A tak on sa tam trochu zabavil a čakal.

Bolo šesť hodín a kráľ mu išiel na koči i s muzikou, s bandou naproti a povedal:

„Pán Boh vie, či horár žije alebo nie.“

Ale Janko zaraz dal znak, bo strelil zo svojej pušky a tak išiel ku kráľovi. Kráľ, ako videl, že Janko dal znak a že žije, zaraz kočišovi rozkázal, aby mu išiel naproti a vzal ho na koč. A muzike rozkázal, aby mu hrala a išli do kráľovského domu s veľkou radosťou. Kráľ sa veľmi tešil, bo za tristo rokov sa ani jeden horár stade ani jeden deň nevrátil, až sa on taký našiel, ktorý sa stade vrátil a prinesol mu znak. A

⁵fracimerka (z nem.) — chyžná

⁶chlebovka — slamienka, slamený košík na chlieb

zaraz kráľ išiel do svojho zámku aj s ním zároveň a zaraz pozrel do svojich kníh, či jest tam napísané v tých knihách, že by tam bol práve taký zlatý dub v tej hore. A tak on to našiel, i veľmi sa potešil z tejto roboty jeho, že on tú horu uvartoval.

Janko kráľovi vraví:

„Najjasnejší kráľu, chcem, žeby mi muzika hrala do jedenástej hodiny v jednej krčme, a tam že by slobodno bolo ísť každému, chudobnému, bohatému, a žeby slobodno bolo každému zadarmo jest' aj piť aj tancovať, kto má vôľu, kto len koľvek chce. A mne nech dajú tri riečice dukátov plné, bo ja tam musím ísť. Ja budem platiť.“

A kráľ mu povedá:

„Zaraz sa stane, čo chceš!“

A tak zaraz sa mu dalo, a on tam išiel do tej krčmy, a tam sa naschádzali všelijakí ľudia, chudobní i bohatí, i grófski synovia i barónski, a tak jedli a pili dovedna, aj tancovali, kto mal vôľu, do desiatej hodiny. Ako desať hodín minulo, tak ten národ sa prepadol odtiaľ, nikto nezostal, len sám Janko a kelneri a v tom čase po desiatej tak k nemu horári išli, čo sa na dvere jeden pred druhým nemohli ani prepchať a sadali za stôl, jedli a pili, a Janko s nimi. Jeden starý, sivý zaraz prišiel k nemu a povedá:

„Kamarát horár, čo ty,“ povedá, „taký smutný sedíš a tak sa trápiš? Ja,“ povedá, „taký starý, sivý ako holub, a nič sa netrápim, a ty taký mladý chlap a trápiš sa. Nemáš nijakej frajerky alebo ženy, že sa tak mocne trápiš?“

Ten starý, sivý horár takú si mladú slečinku priviedol so sebou, čo ešte nemala pätnásť rokov a povedal, že to je jeho frajerka. Ale prišlo už jedenásť hodín a tak sa zaraz všetko to prepadlo, len Janko ostal a muzika. On tie tri riečice dukátov muzikantom do huslí a trúb podával. A išiel ku kráľovi spať. Druhý deň ráno povedá kráľovi:

„Najjasnejší kráľu, jeden deň som mal jeden chlieb a dnes chcem dva, a štyri šunky svinského mäsa, a trinásť nožov, trinásť pohárov a tri súdky vína a tak ma vyprevadiť zas ako aj včera.“

Tak Janko sadol do koča s kráľom a išiel nazad do tej hory. Ale ako prišiel do hory, tak netrafil na tú cestičku, čo išiel po nej včera, ale na druhú cestičku trafil, a tá druhá ho priviedla k zlatému rybníku. Rybník ďaleko bol od toho duba a pri tom rybníku bola jedna zlatá chyža. Rybník bol pri dube. A kolo toho rybníka bola zlatá ľalija. Janko sa poobzeral a odtrhol si jednu a vopchal za svoj klobúk. A obzrie sa na pravý bok a vidí na tom rybníku dvanásť kačiek letieť, hlavy sú im čierne, drieky tiež čierne a chvosty také boli ako mlieko, až sa ich naľakal. Prosto prišli k nemu. Zaraz sa striasli a stali sa dvanástimi dievkami. Po kolená také boli ako mieko a od kolien nahor také ako hlaveň čierne. Tá Makomvysievaná prišla k nemu a zaraz ho oblapila:

„Vitaj, Janku môj, ďakujem ti, že si na mňa nevypovedal, že máš frajerku. Vidíš, aké sme my všetkých dvanásť po kolená biele ako mlieko. Nože pozri na moje nohy, viem, že si ešte nikdy také nevidel!“

Ako on tam pozrel, tak ho až zima zbila, tak sa mu princezná veľmi zaľúbila. A zaraz vraví tým dvanástim dievkam:

„Jest tam tri súdky vína a jest tam trinásť pohárov, vidličiek i nožov trinásť, i tri šunky, i tri chleby, lejte a pite a jedzte, bo ja som to pre vás priniesol!“

A ona ho zaraz oblapila a pobožkala, lepšie ako predtým. A tak oni jedli a pili a sa hostili. A prichodila už dvanásť hodina na obed a oni ešte mulatujú. A začalo plakať tých dvanásť dievok tak, čo slzy kolo nich zem zaliali, ako keby bol tam krhlu vody vylial. A ona mu povedá:

„Pôjdeš domov k svojmu kráľovi a naozaj takú muziku urob, ako si hentú robil, len na mňa nevypovedz, že máš frajerku! Uvidíš ma tretí deň, do pása aká budem!“

A s tým sa mu poďakovala ona i hentie jej frajcimerky a odišli od neho plačúci. On sa s tým zobral a išiel na kraj lesa; a kráľ ho už zas tam čakal ako prvý deň s muzikou i s vojskom. A zaraz sa ho pýta:

„Vitaj, Janku horár, čo si tam videl?“

„Tu máš, kráľu, znak za mojím klobúkom, zlatú ľaliju! Bol som pri zlatom rybníku, odtiaľ som ju odtrhol a tak som ti ju na znak priniesol, žeby si veril, že som tam bol!“

A kráľ išiel zaraz do knihy a pozeral, či je to pravda. A svojej kráľovnej povedá kráľ:

„To je dobrý horár, ženo, bo ten priniesol už druhý znak!“

A ona mu to odpovedá:

„Veraže je dobrý chlap, víťaz nad víťazmi, bo koľko tam horárov chodilo, ani jeden to nemohol priniesť, čo on priniesol!“

Kráľ mal jednu dcéru, meno jej bolo Tereza. Ona veľmi bridká bola, zubatá, gambatá a kráľovná bola by rada za Janka ju dať, bo šumný chlap bol.

Dal Pán Boh ten čas, že bolo treba ísť nazad do krčmy, kde predtým bol, a kráľ mu zas dal peniaze ako i predtým. Tam v krčme všetko sa stalo, ako i predtým bolo. Do desiatej hodiny sa mulatovalo, chudobní, bohatí, ako i predtým bolo. A po desiatej hodine akoby sa všetko prepadlo, len Janko zostal s kelnermi a s muzikou, ale zaraz ešte viacej horárov prišlo, ako predtým bolo a sadajú a jedia a pijú, aj tancujú a on medzi nimi sedí. I tak mu vravia:

„Čože ty netancuješ, neješ, nepiješ, tak načože držiš muziku?“

Ale on im na to nič nepovedal. Dal Pán Boh už dvanásť hodín, oni sa rozišli, on sám zostal s muzikou.

A hudcom vraví:

„Id'te teraz domov spať!“

Tie tri riečice dukátov, čo dostal, hudcom rozdal ako i predtým, a išiel ku kráľovi i sám spať.

Dal Pán Boh tretí deň ráno:

„Kráľu, štyri súdky vína a štyri šunky a štyri chleby, trinásť nožov i pohárov, ako i predtým bolo!“

I teraz muzika ho tak odprevádza ako i v hentie dni, aj sám kráľ. Ale už i sám horár plakal, či sa vráti, či nie. A tak išiel k tej hore, muzika ho odprevádza. Prišiel k tej hore a trafil na tretiu cestičku a po tej cestičke išiel. Aj svoje veci, čo mu bolo treba, všetko so sebou niesol. Tak v tej hore prišiel k zlatej záhrade, i zaraz išiel do nej. Také krásne ruže videl, čo nikdy také nevidel, odkedy je na svete. I odtrhol si jednu ružu a vopchal si za klobúk. Vyšiel vonka z tej záhrady a sadol si pod múr, bo tá záhrada bola múrom ohradená. Ale ráno ešte v ten deň nebolo, ešte len deväť hodín bolo, kedy on tam už bol. Pozrie na záhradu a vidí tých dvanásť kačiek letieť a prosto k nemu prišli a zaraz sa striasli a stali sa dievkami, ako i predtým boli. Makomvysievaná, ich kráľovná, zaraz ho oblapila a pobožkala ho.

„Hľaď, dušo moja, aká som ja krásna do pása, či si videl dakedy takú pannu alebo nie?“

On povedal:

„Nikdy som takú nevidel! Sadajte, berte pohár a pite!“

Oni zaraz sadli, liali, pili a jedli. A tak ona mu vraví:

„Pôjdeš domov na večer. Muzika po tretí raz nech ti hrá a ty pôjdeš tam, ale merkuj, aby si ma horšie nezapredal, ako som bola, bo ja by som musela na Hamadejovej posteli⁷ spať, čo je v nej štyriadvadsať britiev. Dvanásť hore a dvanásť dolu chodí, a tak môj drienk zrežú, čo z neho krv tak bude tiecť, ako keby vola zarezal. Ty pôjdeš domov, muzika nech hrá, ako hrala, len sa nepochváľ, že máš frajerku!“

A on sa pre tie slová veľmi rozžialil, bo ona mu tak povedala, že tejto noci na neho najhoršie bude, že tí horári tak ho trhať budú ako — prepáčia — psi slaninu.

„Len merkuj na seba a keď na seba budeš merkovať, zajtra si so mnou u môjho otca v kráľovskom zámku! Len tak rob, ako ti hovorím a dobre bude!“

A tak ony sa striasli, všetkých dvanásť na kačky, a šli svojou cestou. A on z tej hory na kraj lesa vyšiel na cestu. Kráľ ho už čakal tam a išiel k nemu a povedá:

„Vitaj, môj synu!“

Veľmi ho kráľ rád už mal, bo videl mu zlatú ružu za klobúkom. A zaraz ho vzal na koč k sebe. A išli domov, do zámku. Ako oni prišli domov, Janko vraví kráľovi:

„Najjasnejší kráľu! Šesť riečic dukátov nech dajú a nech dajú v meste zabubnováť, že kto má vôľu jesť a piť a tancovať, nech ide tam do krčmy, bo i ja idem hneď sám!“

Kráľovi oddal tú ružu a kráľ mu dal tých šesť riečic dukátov, on to zobral a išiel do krčmy. Tam muzika hrá, už ho čaká. Chudobní, bohatí tancujú, kto len má vôľu. I on vypil tam dva-tri poháre vína a sadol si za stôl. Sedí a trápi sa, čo s ním bude. Ale už prichodila desiata hodina večer a všetok národ odtiaľ sa vytratil het. A po tej desiatej hodine začali sa horári tam tak pchať, čo jeden nemal sa kde druhému odstúpiť, a každý s párom išiel. I popríchodili takí starí, siví. Jeden, čo sa mu cencúl z nosa hompálal až po kolená, mal pri sebe slečinku osemnásťročnú a príde k Jankovi:

„Čo ty,“ povedá, „sedíš rozžialený, že netancuješ, ani nepiješ, ani neješ?“

A on, starý, svoju mladú slečnu chopil do tanca, a tak s ňou tancoval, že až dile⁸ pod ním v sále pukali. Ale Janko len sedí sám. I príde k nemu zo dvanásti:

„Čo ty sedíš rozžialený a plačeš?“

On na to nič nepovedal. Tí od neho odišli het. Prišiel k nemu jeden chromý. Povedá:

„Čo sa ty trápiš, kamarát? Na mňa pozri!“ A takú dievku so sebou priviedol, ten chromý, čo ešte nemala

⁷Hamadejova posteľ — z iných rozprávok známa ako Matajova posteľ, na ktorej sa mal po smrti trápiť veľký hriešnik Mataj za otcovraždu a bratovraždu

⁸dila (z nem.) — doska

len sedemnášť rokov. „Ty sa tak trápiš, kamarát, a ja, taký starý, chromý, a nič sa netrápim! Vidíš, akú šumnú frajerku mám, a ty nemáš nič!“

Janko mu na to nič nepovedal, ale tá slečna, chromého frajerka, zaraz Janka ťahala tancovať. Janko sa dost' odmähal, že nijako nebude, ale priskočili k tej jednej ešte tri a tak ho chopili medzi seba a pýtajú sa ho:

„Kde je tvoja frajerka? Ty taký šumný chlap, a ty frajerky nemáš... Môžeš si z nás štyroch vybrať, ktorú chceš!“

On im na to nič nepovedal. Ale priskočili k nemu ešte štyri, nie také, ako hentie boli, ešte päť alebo šesť ráz krajšie a volali ho medzi seba tancovať. Ale on nechcel nijako ísť, bo on si na svoju Makomvysievanú myslel. Zrazu priskočila ešte k nemu jedna a chopila ho za ruku:

„Netráp sa, nemysli na nič, a pod' medzi nás, bo musíš!“

A chopili ho medzi seba, tak ako čerti hriešnu dušu. A zaraz na neho:

„Kde je tvoja frajerka?“

A on toto povedal, ako už naň mocne naliehali:

„Čo vy sa ma vypytujete na moju frajerku, keď moja frajerka je taká, že vy na to nemôžete ani pomyslieť, ani do jej kročaje stúpiť, bo moja frajerka krajšiu päťu má, ako líce dcéry vášho kráľa!“

A tak zaraz sa tie dievky vzchopili a pošli medzi tých horárov a povedali tomu chromému, i tomu s tým cencúľom, a zaraz ten chromý povedal:

„Už je náš!“

Makomvysievaná princeza poznala na Hamadejovej posteli, že ešte sedem ráz horšie zakliata zostala, ako predtým bola...

No dobre. Zaraz tí horári šli ku kráľovi a povedali:

„Tak ty takého bitanga⁹ držíš za horára, čo z tvojej dievky smiech robí? On to povedal, že jeho frajerka krajšiu päťu má ako tvoja dcéra tvár!“

Kráľ sa veľmi nahneval, bo mu to tí horári povedali, keď i jeho ministri tam boli. Tak sa zahanbil veľmi, že jeden horár jeho dcéru haní. A zaraz kráľ dal katom šibeň zakopať, že dá Janka zavesiť bez všetkého práva. A tak ho kati ulapili a k šibení ho vedú. Ale prišla mu na rozum jeho frajerka Makomvysievaná, i pomyslel si, že sa za ňu ešte tri otčenáše pomodlí. A tak, keď ho na šibeň ťahali, on si prosil ešte od kráľa, žeby mu bolo slobodno pomodliť sa tri otčenáše. Ale prv prosil od kráľa, aby ho plebán vyspovedal. I to mu kráľ dovolil. Plebán ho vyspovedal, a tak kat mu povedá:

„Chyť sa modli sa tie tri otčenáše!“

A on sa začal modliť jeden otčenáš, obzrie sa na pravý bok: nevidí nič... A tí horári dolu kričali:

„Len het ho zavesiť!“

Kat mu povedá:

„Modli sa druhý otčenáš čím skôr!“

Ale on si len pomaly preťahoval. Ako sa vymodlil druhý, obzrie sa druhý raz na pravý bok, nevidí nič...

Kat mu povedá:

„Modli sa tretí raz, čímj skôr, bo už si hotový!“

A on sa obzrie na pravý bok tretí raz, ešte sto míľ ďaleko vidí jednu červenú chmáru letieť s dažďom a vetrom. I začne sa modliť tretí otčenáš, už keď sa tá chmára k nemu približuje. A to nebola chmára, ale regiment vojska. Tá jeho frajerka z pekla regiment čertov vzala jemu na pomoc a tak prišla tam k nemu a zaraz chopila kata, a zhodila ho dolu zo šibene. Išla ku kráľovi:

„Čo ty robíš, kráľu, ty chceš zavesiť Janka, môjho frajera? Či chceš ty žiť a tvoje vojsko, alebo nie, bo zaraz ti všetko znivočím, zatratím!“

A kráľ, ako to videl, poddal sa jej. A ona mu povedá:

„Chceš ty vidieť, že je krajšia moja päť ako tvojej dcéry tvár?“

Skričala na svoju frajčimerku jedenástu:

„Verušo, pod' len sem, nože stiahni moju gamašu, nech tento kráľ vidí, aká päť je na mojej nohe, či nie krajšia ako jeho dcéry líce?“

Jedenásta frajčimerka priskočila a stiahla gamašu a vidí kráľ jej nohu, až ho žiara omráčila od veľkej krásy, bo taká bola, až prekvitala!

Makomvysievaná priskočila k Jankovi:

„Čo som ti ja, Janku, bitangu, povedala? Čo si ma ty tak zaklial, ešte horšie, ako som predtým bola!“

⁹bitang (z maď.) — huncút

Teraz čo chceš, smrť alebo život? Bo keď ťa nás dvanásť chopí, tak ťa ani dvanásťsto gúl tak nechopí. Teraz ti život darujem, môžeš ísť, kade chceš, a kráľovi ťa neslobodno nikde rušiť.“

A prišla ku kráľovi s Jankom.

„Ty, kráľu,“ ona povedá, „aby si ani nepomyslel na jeho smrť!“

A tak kráľ sám zaraz dal pismo, že môže ísť, kade chce po jeho krajine, a neslobodno mu nikde nič urobiť, hoc by on čo urobil.“

„Keď má vôľu,“ povedá Makomvysievaná, „tak môže i u teba zostať a kraľovať, ale mňa nedostane, hoc by sedem párov železných bačkorí podral. Tvoju dcéru Terezu, keď má vôľu, za ženu môže vziať, bo mňa viacej nikdy nedostane!“

A tak mu dal kráľ sám pismo pred jej očami. Ona sa pobrala a šla het, Makomvysievaná, so svojím vojskom ako ohnivá kráľovná. Janko tam bol jeden rok, u toho knižného kráľa. Kráľ mu toto povedal:

„Synu Janku, vezmi moju Terezu za ženu!“

Ale on nechcel ju nijako. Kráľ mu predsa všetko svoje gazdovstvo dal, takže Janko rozkazoval ako kráľ. Ale prišlo mu na myseľ, že on tú Makomvysievanú za ženu ešte dostať môže. Tak on si osedlal jedného koňa, i nabral si korec dukátov i dva funty sena a liter ovsu a krhlu vody, jeden súdok vína i jeden chlieb i štvornásobnú klobásu, sadol na toho koňa a išiel ďalej. Kráľovstvo zanechal.

Ide jednou cestou a zašiel medzi hory a lesy. On tými horami a lesmi išiel za sedem rokov i za sedem mesiacov i za sedem dní. A tak prišiel on k jednému kováčovi, k šmikni v tom lese. V tej šmikni bolo štyriadvadsať tovarišov kolo jednej nákovy, čo jeden voz naraz kovali. A päťadvadsiaty majster bol. Sedel na boku pri stolíku, súdok vína pred ním a nalieval do pohára a zakaždým, koľko ráz ktorý tovariš udrhel kladivom, vypil pohár vína.

Mal ten kováč psa. Janko prišiel večer, v noci kolo desiatej hodiny, tak pes zbrechal a kováč povedá tovarišovi:

„Id' len, tovariš, von a pozri, kto tam jest, bo to je veľké čudo, že náš Bodrík zabrechal, bo už tridsaťpäť rokov ja som tu majster, ja som od neho nikdy hlas nečul.“ Vyšiel tovariš von a videl jedného ako princa na koni. A tak povedá majstrovi:

„Tu je jeden princ na koni.“

„Ej, úbohý človek, kde on sa tu vzal v tých lesoch, keď ja som tu veľa rokov a nikdy som tu človeka nevidel, alebo hlas od dákeho zvera nečul, a on sa tu vzal! Hric, volaj ho dnu!“

A tak šiel, priviedol ho dnuka do šmikne.

„Kde si sa tu vzal, človeče, čo ty tu hľadáš?“

„Ja nič nehľadám, len jedno. Keď som ja malý chlapec bol, tak mi môj dedo rozprával, že jest jedna krásna panna, čo sa volá Makomvysievaná. Tak by ju rád uvidieť!“

„Sadni si na stolček a na pohár vína a vypi!“

Keď víno vypil, tak mu majster vraví:

„Keby ja vedel, že to si ty bol, čo našu kráľovskú princeznú zaklial ešte horšie, ako predtým bola, tak — vidíš, ako z toho železa iskry prskajú — tak by z teba telo prskalo! Na vína a pi!“

I prenocoval tam do rána. Ten majster mal jedného chlapca. Janko mu z tých peňazí, čo mal pri sebe, nasypal jednu štvrtinu. Majster mu dal za to jeden chlieb, i pošiel ďalej. Majster mu vravel, že on je tej princezy Makomvysievanej kováč, že on jej vozy kuje. A tak išiel ďalej po lese druhých sedem rokov a hľadal ju, keby ju mohol dostať.

O sedem rokov prišiel k jednému kolesárovi, tam bolo štyriadvadsať tovarišov. Takí, čo keď naraz utnú, tak naraz jeden voz spravia. Práve jeden tovariš vyšiel von, Janka tam uvidel. Ako prišiel dnu, povedal majstrovi, že tam jeden človek jest na koni.

„Volaj ho dnu!“

I prišiel Janko dnuka a pýta sa ho majster, čo on tu hľadá. On mu povedá, že by rád Makomvysievanú princezu vidieť. Majster vraví:

„To je odtiaľto tak ďaleko ako nebo od zeme!“

Majster povedal:

„Sadni a prenocuješ tu!“

A dal mu večeru, jest' a piť. Ako dal Pán Boh ráno, odtiaľ ide ďalej. A tak prišiel v tých lesoch, čo už nebolo vidno ani slnko, ani mesiac, všade tma bola. I prišiel on k jednej mlynici a v tej mlynici boli štyriadvadsať tovariši, aj štyriadvadsať kameňov, čo múku mleli, a na každý kameň len jedno zrno sa

mohlo nasypať na hrot.¹⁰ Majster sa ho pýta, čo on tu hľadá. On hovorí majstrovi, že on čul, že jest tam krásna panna, Makomvysievaná, tak by ju rád uvidieť.

„Nikdy ty tam nedôjdeš, bo tam treba ísť za sedem rokov cez more, čo je v ňom taká voda, v tom mori, horúca, že keby si tam spadol, tak len kosti by z teba zhrkotali!“

A tak on povedá:

„Nikdy ja tam nebudem, keď je to tak ďaleko!“

Tak vraví majstrovi Janko, že on u neho zostane za tovariša. Bol on tam jeden mesiac u mlynára, tak on tam videl Nochtenvtáka, čo jeden súsek¹¹ zrna priniesol a v ňom tritisíc vedier pšenice. Ten Nochtenvták bol tak veľký ako jeden dobrý vôl, zjedol dve vedrá zrna naraz. Ako ho Janko videl, pýta sa majstrovej, čo to za vták? Ona mu povedá, že to je vták tej princezy, čo on sa na ňu pýta, bo majster mlynár jej múku melie. On majstrovi povedá, žeby ho do toho súseku zapravil, že on by rád k princeze šiel. Ale majster mu povedal, že ten Nochtenvták je taký zver, že strach veľký by mal, keby dajakého neznámeho človeka uvidel, on by ten súsek pustil, tak by sa múka rozbila alebo do vody by sa prepadla. Ale predsa dal sa majster uprosiť, že ho do toho súseku zapravil do múky. Nochtenvták pazúrmí ulapil súsek za dve karičky a letel k svojej panej. Nochtenvták letel za dva dni hore do ľutu, Janko myslel v tom súseku, že už sedem rokov je, že dakde je v magazíne zložený, a zavrieskal. Ako to čul Nochtenvták, zaraz súsek pustil z pazúrov, až sa súsek rozbil a Janko sa tak stlkol na skaly, akoby ho, dakto najhoršie zbil. A Nochtenvták pošiel k svojej panej. Zaraz sa ho pani pýta, kde je súsek.

„Tak,“ povedá, „pustil som ho, bo ktosi v ňom zvreskol.“

Napísala pani karotku a po Nochtenvtákovi poslala mlynárovi. Mlynár pozrel karotku, v nej bolo napísané: „Čo ty so mnou robíš a vtáka mi strašíš? Vyžením ťa z tej mlynice von — a nemáš u mňa roboty!“

Janko prišiel nazad k mlynici zbitý, samá chrasta. Majster, ako ho uvidel, na neho veľmi kričal. Zas za dlhý čas bol Janko u mlynára, za jeden rok. I majstra zas prosil, aby ho do toho súseku zas zapravil. Tak majster ho zapravil a povedal mu, že teraz dal mu hodinky, žeby vedel, aký čas pôjde. A dal mu na vyživenie v tom súseku, žeby mal čo jesť. Nochtenvták zas prišiel a vzal ten súsek i s Jankom a letel het k svojej panej. Janko si v súseku hodiny písal za sedem dní. Ako sedem dní minulo, Janko zas zavreskol a Nochtenvták súsek zas pustil, ten sa rozbil a tak Janko spadol na hory a na skaly.

Chodil Janko zas tade po tých horách a skalách za jeden týždeň a vidí tam v jednej doline jednu cigánsku kolibu. Prišiel Janko k tej kolibe, koho tam vidí, ako svoju sestru sedieť a v hrnčičku miešať.

„Dajbože dobrý deň, sestro!“

„Kde ty si sa tu vzal, môj bratu, keď vieš dobre, že si ma ty čertovi dal!“

„A teba hľadá, sestro, a kde je tvoj gazda?“

„Zaraz príde domov.“

Len toľko, čo to vypovedala, už je čert tu. Čert vraví:

„Vitaj, švagor, ako sa máš?“

„Dobre, ako sa ty máš?“

„Koho ty tu, švagor, hľadáš?“

„Nuž prišiel som ťa pozrieť ako švagra, i sestru svoju.“

„Ej, švagor, viem ja, kde ty ideš. Tak sadaj na mňa, a ja ťa tam odnesiem, práve budú sa za teba modliť tie frajcimerky a tá princeza, čo ty za ňou ideš!“

A čert vzal a zanesol ho tam, k tej princeze. Práve ona, tá princezná, zas na tú Hamadejovu posteľ ľahnúť mala, i ľahla na tie britvy.

Ako on ho tam priniesol, tak ho položil pod tú posteľ, na ktorú ona ľahla. Strašne ho preklínala, toho bitanga Janka, že ju ešte horšie zaklial, ako predtým bola.

Čert Jankovi povedá:

„Id' a ľahni na ňu, aby tie britvy až do kosti jej zarezali!“

Janko šiel a ľahol na ňu. Ako Janka uvidela, zaraz ho zo seba odstrčila a vstala. Sadla si na stolček. A čert Jankovi povedá:

„Id', daj jej jednu po pysku!“

Tak on šiel a jednu jej uderil, a — zaraz sa stalo mesto veľké, začali zvony samé zvonieť a vojsko maširovať.

¹⁰hrot — kôš v mlyne

¹¹súsek — truhlica na múku

Tým, čo ju uderil, celkom ju aj mesto vykúpil, bo tam bolo zakliate mesto. A ona taká krásna zostala, akoby ju bol perlami vysial. I jeho sestra prišla k nemu. A čert odtiaľ ušiel, nikdy viacej sa tam nenavrátil; bo mesto bolo už čisté, vykúpené. Janko zostal za kráľa a Makomvysievaná za kráľovnú, a žijú do dnešného dňa, keď nepomreli.

Napravený syn

1

Bol jeden bohatý apatekár a ten mal jedného syna a jednu dcéru. Ten syn od malička nebol dobre vychovaný. Otec mu dával všetko po vôli. A on sa tak naučil, že už potom bral otcovi grajciare a kupoval si po sklepochoch cukríky. A z toho potom, ako bol starší, tak sa naučil, že si aj popíjal. Nie málo, ale hodne. Ale už potom si otec s ním nemohol poradiť, tak sa dohovárал so svojou ženou:

„Čo máme s tým galganom urobiť? Vieš ty, čo urobíme? Ja ho zašikujem za vojaka!“

A zašikoval ho. Ako ho prišikoval, radi ho prijali, bo bol chlap šumne vyrastený. Keď ho obliekli, tak mu otec povedal:

„Môj syn, len sa dobre spravuj! Keď budeš postupovať, že uvidím, že si dačím, zaraz ti pošlem päťdesiat zlatých!“ On si dobre zachoval, že mu otec obecal päťdesiat zlatých. „A keď budeš druhý raz postupovať, ja ti pošlem sto zlatých. A čo raz vyššie pôjdeš, to ti vždy viac pošlem!“

Tak sa rozlúčil so svojím otcom. O nedlhý, krátky čas písal svojmu otcovi, žeby mu poslal, čo mu obecal, bo že on je už pri vojsku frajtrom. Otec z radosti poslal mu päťdesiat zlatých. Ale on nebol frajtrom, len sa učil za tambora.² Ako tie peniaze minul, zas písal svojmu otcovi, že už postúpil na kaprála, žeby mu poslal, čo mu obecal. A tak ďalej od otca za každým razom prosil peniaze. A tak postúpil od frajtra až po majora. Ako písal, že on je už majorom, otec mu peniaze neposlal, ale sa vybral na svojom vlastnom koči a šiel až do toho mesta, kde syn ležal, bo si jeho otec myslel: „Ej, keď si ty už majorom, predsa by si ty mohol prísť aspoň na jeden mesiac na dovolenku!“ Vybral sa a šiel.

Prišiel do toho mesta a syn zďaleka videl otca, ako išiel popred kasáreň. Hneď sa zľakol. Práve mal službu a bol pri varte. Otec, ako vošiel do mesta, postavil si do jednej kaviarne kone a išiel do mesta. Stretol dvoch vojakov a pýta sa ich, kde tu takého a takého priezviska major býva. Tí mu odpovedali, že tu ani takého priezviska majora niet. Ale on si myslel: „Môžbyť, že sú to dajakí regrúti, oni to nevedia...“ Išiel ďalej, videl kaprála s veliteľom špacirovať po meste a pýta sa tých, či nevedia, kde tu takého a takého priezviska major býva. Oni mu na to takú istú odpoveď dali. On sa čudoval. Ide ďalej, stretol sa s kapitánom, čo práve pri synovej kompánii slúžil. A pýta sa ho:

„Prosím ich, či oni nevedia, kde tu takého priezviska major býva?“

Ale on mu odpovedal:

„Oh, pane, ani pri našom regimente takého priezviska majora niet. Ale, keď chcú vedieť, takého priezviska pri mojej kompánii jesto jeden tambor. On má dneska akurátne službu. Toho nájdeme a uvidia ho!“

Syn dával pozor na svojho otca, i utiekol z kasárne von. Prišiel jeho otec do kasárne, tambora hľadájú — jeho niet.

Tambor sa pobral a utiekol do jedného lesa a stal si tam, kade jeho otec pôjde domov. A čakal ho. Ako prišiel jeho otec, on vyskočil z lesa a zastal mu cestu:

„Otcče, stoj! Daj peniaze, všetky, koľko, máš!“

Otec či rád, či nerád, peniaze mu dal všetky. Ale syn si pomyslel: „Ej, bože, zle som urobil, že ja som môjmu otcovi všetky peniaze odobral!“ Tak kričal ešte za otcom:

„Hó, stoj, stoj!“

Otec postál a syn mu vrátil z tých peňazí jednu stovku, žeby mal s čím domov zájsť. A tak mu potom otec povedal:

„Vidiš, ty si nikdy môj syn viacej nie! Keď prídem domov, tak si nahotujem duplovku,³ a keby si prišiel, zastrelím ťa!“

Syn na to nedbal nič. On sa vrátil nazad do mesta a nakúpil si všelijakých vecí: pálenky, aj čo zjesť a cigár a posiel do lesa nazad. A chodil po tom lese, kde by sa mohol zakvartirovať. Prišiel na jednu poľanu, tam na tej poľane, na samom prostriedku, stál jeden pekný strom hustý, čo ho ani dážd' nepremokol. A blízko toho stromu bola jedna studienka. On si myslel: „Ej, tu mi bude dobre, mám blízko i vodu!“

Ako sedel tam pod tým stromom, prišla jedna chromá líška na troch nohách a išla k tej studienke a napila sa vody a on si rozmýšľal: „Ej, keby som ja mohol tú líšku ulapiť! Zaniesol by som ju môjmu kapitánovi, azda by mi trest odpustil!“ On sa pobral, hybaj za tou líškou! Utekal za ňou a líška pred ním,

¹Ján Panuška z Lučivnej (Spiš), 13. júna 1900. Czambel § 215, 427 — 436.

²tambor (z franc.) — vojenský bubeník

³duplovka (z nem.) — druh pušky, dvojka, ručnica

vždy natoľko len, že ju za chvost nemohol uchytiť. Tak utekal za ňou ďaleko, že už potom sa až unavil a vrátil sa nazad. Prišiel zas pod ten strom, tam nenašiel nič. On si myslí: „Ej, bože, čo tu bolo? Keby to bol zver, hoc by mi mäso i chlieb bol požral, aspoň by mi bol cigary a pálenku nechal!“ Najedoval sa, hybaj po tom istom chodníku, skade prišiel — že dostane aspoň tú líšku, že on ju musí ulapiť!

I prišiel k líške. Kde ju nechal, tam ju aj našiel. A tak za ňou! Ale ona vedela, že je už najedovaný. Ona si už nedala tak blízko k sebe pristúpiť. Tak bo všikovala medzi také vrchy, strozy,⁴ čo už potom nevedel, kde je. A dobre, vyšikovala ho na jeden vysoký a veľký vrch a tam bol jeden starý zámok. Ona vbehla do toho zámku a on za ňou. Ako už tam vbehol, zaraz železná brána sa za ním zaprela. On si myslí: „Už mi nevyjdeš stadeto von! Už ťa teraz tu ulapím!“ Ale jemu líška skapala, že ju viacej ani nevidel. Chodí on tam pomedzi tie múry, to všetko je spustošené, až natrafil do jednej izbičky. Tam bol stôl prikrytý a jedna postieľka a na tom stole, čo sa mu zažiadalo — všetkých vecí mal dosť. Lačný bol, sadol k stolu a jedol. Ako jedno pojedol, tak mu druhé prišlo, a potom ako poobedoval, šumne zo stola všetko skapalo a nikoho nevidel. On potom vyšiel vonka na staré zámčisko. Tam tráva bola veľká a ľahol si do tej trávy.

Prišiel večer, znovu večera hotová, a nikoho nevidel, postieľka pripravená, i ľahol si do nej. Ale unavený bol, tak sa mu dobre zaspalo, že nič nevidel, aj nič nevedel. Až ráno, ako sa prebudil, videl, že voľakto ležal pri ňom. „No počkaj, veď ja uvidím, kto to spal pri mne!“

Ráno voda hotová, topánky vyčistené i šumné zrkadlo, hrebeň, kefka na zuby, pomáda na bajúzy — všetko mal hotové! Potom prišla káva, aj k tomu inakší trúnok a rožky, a tak sa poriadne nafrustikoval. Keď sa najedol, pomyslí si: „No keby som teraz mal fajku a dohánú alebo tie cigary, čo mi v lese skapali, by som si zafajčil!“ Hneď sa pred neho postaví fajka na dlhom pipasári, aj dohán i cigary. Vyšiel na dvor, pošpaciroval sa, poobzeral tie staré múry a potom si ľahol pod jeden strom a tak sa vyspal doobeda. Na obed išiel: stôl prestretý a na ňom polievka, za polievkou cušpajz, mäso, fľaška piva, a tak sa poriadne naobedoval. Potom poznovu vzal si pípku a dohánú a vyšiel na dvor a tak chodil po tých múroch a rozmýšľal si: „Ej, veď mi tu ešte lepšie bude ako pri vojsku!“ Potom si znovu pospal, a tak išiel opáčiť, či má dajaký olovrant. Olovrant ho čakal na stolíku. Čo si zmyslel, to všetko mal.

Prišiel večer. Ako sa navečeral, ľahol si do postieľky, ale nespál, dával pozor, kto to príde k nemu. Odrazu otvorila dvere tá chromá líška. Striasla sa v izbe a zhodila kožu zo seba a bola veľmi pekná pani, a šumne ľahla potichu k nemu do tej postieľky. On nespál. On všetko videl, bo vidno bolo, mesiačik svietil. Myslí si: „Ej, keby ja ti tú kožu mohol prekryť!“ A on zide z postieľky potichu, tak, čo sa jej ani nedotkol, ide do izby a berie tú kožu do ruky. Ona skočí:

„Hop! Ty si chytrý, a ja ešte chytřejšia!“

Ona mu povedala:

„Obspal si jednu noc so mnou, keby si bol ešte dve noci, bol by si ma stadeto vyslobodil, a teraz už ma viacej nevyslobodíš, kým ty nepôjdeš domov! Ty vieš, že teba sa už tvoj otec zriekol, i tvoja mať, i tvoja sestra. Tvoj otec nabil duplovku, flintu, že ak prídeš domov, to že tie dve strely budú v tebe. Keď ti tvoj otec odpustí, tak ma stadeto vyslobodíš! Ja viem, že ti otec neodpustí, ale keď ti aspoň mať a sestra odpustia, tak i vtedy ma vymôžeš!“

On sa pobral, peňazí mal, hybaj domov! A dobre, ale ako tu teraz domov vojsť? Povidne sa bál, tak v noci sa popod vráta strčil do dvora. A potom vyšiel na šopu a tam sa zaryl do sena.

Prišla dievka kravy dojit', vyšla na šopu po seno — a našla ho tam v sene. Ona sa ho zľakla, ale on ju uprosil, žeby išla po jeho sestru. Dievka príde:

„Slečinka, nechže prídu na šopu!“

„A čo tam máš?“

„No len nech prídu, už im voľáčo ukážem!“

Príde ona tam, sestra:

„Ach, nešťastný človeče, čo si to urobil! Tatuš nabil duplovku, ak ťa uvidí, tak nikdy po svete nechodíš!“

Ale on kľakol na kolená a prosil svoju sestru, žeby mu odpustila.

„Čože ja, mne si nič neurobil, ale mamuška aj tatuško ti to neodpustia!“

Ale on ju veľmi pekne prosil, žeby len išla po mamušu. Tak išla, prišla mamuša:

„No, nešťastné dieťa, čo si to urobilo? Ak ťa otec uvidí, tak si zaraz zastrelený! Len sa pakuj z domu von!“

⁴stros (z nem.) — štrkovitý vrch

Kľakol na kolená a prosil mater, žeby mu odpustila všetko. Mat', ako mat' hriešna, zľutovala sa nad ním, odpustila mu.

On mal prikázané od tej líšky, žeby z domu nič nebral, ani za pol grajciara. Ale keď sa bral het z domu, tak mu tá jeho sestra poukradomky vopchala švabelničku⁵ i so švablíkmi, takú, čo jej meno bolo vypísané na nej, žeby to mal aspoň na pamiatku. On sa potom pobral a šiel nazad, ta do toho zámku.

Prišiel tam, brána bola otvorená a on vošiel. A vošiel do tej izby, kde bol aj predtým. Tam už ho obed čakal. Potom večer zas si ľahol do postele, a prišla líška, striasla kožu zo seba a ľahla do postele k nemu. On si myslel: „Ej, keby ja tebe mohol vidieť do tváre, či si stará, či si mladá!“ A on išiel do svojej kešene, našiel tam tie švablíky a zapálil. Ona sa prebrala:

„Oh, ty nešťastný človeče, či som ti ja nevravela, žeby si ty z domu nič nebral? Pod'ťe, diabli, a berte ho a zanešte ho na ten najvyšší vrch a zaštiepte ho do tej najväčšej skaly až do polovice!“

Prišli diabli, uchytili ho a zanesli ho na ten najväčší vrch a zaštiepili ho do tej najväčšej skaly.

On tam bol cez celú noc, až druhý deň pred obedom prišiel taký veľký vták, čo aj koňa unesie. Ako ho chytil do pazúrov, tak ho vytrhol z tej skaly a potom ho chcel svojim mladým zniesť, ale on mal šabl'u pri boku, voľáko sa tomu vtákovi obránil. On potom ostal v lese a chodil a chcel nazad ísť do toho zámku.

Prišiel na jednu poľanu a tam bolo plno zveriny: zajace, líšky, medvede, muchy, mravce a všeliniečo a mali jedného divého koňa zamordovaného a tiež aj jeden lev bol medzi nimi. Ten lev zazrel, že je tam vojak. Oni sa radili, tá zverina, ako sa majú s tým koňom podeliť. Keď lev videl toho vojaka, tak on poslal chytro zajaca, že vie najtuhšie behať, žeby vojaka prišikoval, že vojak je naučený mäso deliť, žeby ich prišiel podeliť.

Vojak na zajaca nedal nič, od strachu pred zverinou výskriabal sa na jeden slabý strom. Potom poslal lev medveďa:

„Keď zajaca nepočúvol, id' ty po neho!“

Išiel medveď, prišiel k nemu i stal si na zadné laby a kýval naňho prednými, žeby išiel dolu z toho stromu. Ale on sa ho bál a nechcel ísť dolu. Ako medveď videl, že vojak nejde dolu, pochytil strom a striasol ho tak, že vojak odpadol ako jabĺčko. A tak ho vzal medveď popod pazuchy a zašikoval ho až tam k tomu levovi. Tak mu lev povedal:

„Keď si ty vojak, podel' nás týmto mäsom tak, žeby ani jednému ani druhému od najmenšieho do najväčšieho krivda nebola! Bo ak daktorému bude krivda, tak potom my teba podelíme!“

A on si rozmýšľal: „Ach, bože, ako to mám urobiť?“ Prišlo mu na um povedať zverine: „Menšiemu menej a väčšiemu viacej! A muškám dám črevá, bo tie sa rady v lajnách babrú. A mravce, tie obyčajne sa rady pomedzi diery pchajú, tým dám hlavu. Tam majú mozgy, jazyk a všetko!“ A tak ich podelil.

Potom išiel het od nich. Ale ako už bol na kúsku, poslal lev za ním vlka, žeby sa vrátil nazad. On od strachu už ani nevedel, čo má robiť. Jednako už bol slabý, bo bol lačný, už tri dni ani nič nejedol, ani len vody sa nemal kde napiť.

Tak vlk prišiel k nemu a vrátil sa s ním.

„Už je darmo, musel som daktorému krivdu urobiť!“

Prišiel tam, povie mu lev:

„No ty, čuješ, keď si nám ty tak dobre urobil, tak teraz aj my ti chceme dobre urobiť. Teraz si vezmi voľáčo z každého, ktoré sme so srst'ou, po jednej srsti, z mušky krídlo a z mravca nôžku. A keď ti bude treba na pomoc, tak na ktoré si pomyslíš, tak sa takým staneš. A keby si chcel, žeby ti na pomoc prišlo, tak ti tiež príde!“

I on sa tak pobral od nich a šiel na kúsku. Ale on nechcel veriť, že by to bolo pravda. A tak vzal z mušky krídlo: „Ej, keby som sa teraz muškou stal!“ A stal sa muškou a vyletel tak vysoko, že až videl ten zámok, kde tá líška prebývala. A prišiel tam, vletku vošiel dnuka a zas si pomyslel, keby bol človekom! A zas bol človekom a vošiel do tej chyžky, kde bol aj predtým, ale už tam ani jesť ani piť nedostal. Unavený bol, rozvalil posteľ a ľahol si do nej. Prišla líška, strasie kožu zo seba, ide k posteli:

„Ach, nešťastný človeče, keď už ani diabli si s tebou poradiť nemôžu, čo si ty za jeden? Diabli, pod'ťe a mrvte ho na makové zrnká!“

Ale on si pomyslel: „Ej, keby som bol chytro muškou!“ A hneď bol muškou a skryl sa do kľúčovej diery. Prišli diabli, hľadali ho všade, ale ho nenašli. Ako diabli odišli, tak on sa z kľúčovej diery vyvliekol a zas sa spravil človekom. Ona mu už potom povedala:

⁵švabelnička, švablíky (z nem.) — škatuľka na zápalky, zápalky

„No, už ani diabli si s tebou nemôžu poradiť! Ty ma stadeto nevymôžeš inakšie, iba ak vyjdeš hore na ten zámok! Tam jest jedna guľa a v tej guli sedí jedna holubica na jednom vajci. Keď mi to vajce prinesieš, tak vtedy ma stadeto vymôžeš!“

On si pomyslel: „To je ľahká vec!“ Vyšiel vonka, spravil sa mravcom a vyšiel hore až k tej guli, ale ako vchádzal do gule, zazrela ho holubica, tak pochytila vajce do pazúrov a letela s ním. On sa na to vajce prilepil. Ako prešla cez to zámčisko, pustila to vajce a to vajce spadlo do zeme na deväť siah hlboko. Tak on potom sa spravil znovu človekom, vzal z líšky srst' a pomyslel si: „Ej, keby prišlo aspoň dvanásť líšok!“ A hneď priletelo dvanásť líšok. Tu líšky sa ho pýtajú:

„Čo rozkážeš, najjasnejší kráľu?“

„Nerozkážem nič, len keby ste mi to vajce z tejto zeme dostali!“

A líšky začali hriebsť. Jedna prestala, druhá počala, a tak hneď ony to vajce dostali.

On vzal vajce a zanesol tam do tej chyžky. Prišla ona, už nemala líščiu kožu, ale bola nevidane pekná pani. Dal jej vajce do ruky, a zaraz z toho starého zámčiska stal sa nevidaný pekný zámok kráľovský, a tá zverina, čo bola v tom lese, to bolo všetko vojsko. A tie skaly, vrchy, to boli samé mestá a dediny. On dostal od nej kráľovskú korunu a ostal kráľom.

A tak žili malý, krátky čas. Ona mu raz povie:

„Počúvajže, čo ty nepíšeš tvojmu otcovi, že si ty už kráľom?“

A on jej na to dal odpoveď:

„Počúvajže, žena moja, ja som písal môjmu otcovi, že ja som majorom a on mi neuveril, ale prišiel ma schválne opáčiť. Keby som ja teraz písal, že som kráľom, to mi ani toľko neuverí. Ale vieš ty čo, ja si vezmem aspoň zo dve kompánie vojska a tak pôjdem môjho otca opáčiť!“

A tak urobil, vybral sa, vzal si dve kompánie vojska a oficierov, takých starších a pošiel.

Tak oni šli za tri dni, za tri noci cez jeden les, ale nemohli z toho lesa nijakým svetom vyjsť. Tak postavili vojsko do lágru a on vzal dvoch oficierov, posadali na kone a išli, či ešte ďaleko kraj tomu lesu.

I prišli tam do jednej krčmy. A v tej krčme len samí zbojníci bývali. Ako ich zbojníci zazreli, zaraz ich vzali dnuka. Kone dali do maštale a ich zaraz z peňazí pooberali. Zbojníci mali jednu mašinu na vode. Nad vodou bola chyžka a v tej chyžke bola taká sprava,⁶ že ako človek vošiel, stúpil na dila, dila sa prevrátila a človek vpadol do mašiny a zaraz ho tam na márne kúsky porezalo a do vody pometalo a voda ho odniesla. Tak sa tí zbojníci dohovárali:

„Tým dvom oficierom poodtíname hlavy a toho mladého kráľa vsadíme do mašiny!“

A tak urobili. Zobliekli kráľa donaha a vsadili ho do tej chyžky. Ale on mal dobrý rozum. Ako ho tam vsadili, ostal stáť pri dverách a potom kľakol na kolená a tak chodil ohmatávajúci, až kým netrafil na tú dila. Ako trafil, dila sa prevalila, mašina zhrkotala a on ostal navrchu. Tak potom sedel, kým len nečul v noci, že je už celkom ticho. Potom vzal a začal ničť a hádzal všetko do tej mašiny, až kým tú mašinu tak nezastavil, čo sa ani nerušila. Potom sa spustil popri mašine do vody a tak plával dolu tou vodou, až kým neprišiel von z lesa.

Ráno už slnko svietilo, on sa ohrieval pod jedným kriakom nahý, ako ho Pán Boh na svet dal. A prišiel tam jeden sedliak na volkoch orať. On sa poberie a hybaj k nemu! Tu sedliak, ako videl nahého človeka k sebe ísť, zľakol sa a voly i s pluhom nechal a utiekol, ale on kričal naňho, žeby sa nebál. A vrátil sa sedliak nazad. Potom ho prosil, žeby sa zmiloval, žeby mu dal dajaké staré háby, že on sa mu dakedy odslúži. Sedliak išiel domov a priniesol mu také staré šaty, čo už bol poodhadzoval. On vzal, poobliekal sa a poďakoval sa mu, i s tým sa pobral a išiel het. Nazad k vojakom sa bál cez ten les vrátiť, ale sa pobral k svojmu otcovi domov. „Ako sa teraz mojej materi a sestre ukážem? Predtým som mal dobré šaty. Ale tu teraz horšie ako žobrák!“

A tak on prišiel domov a znovu sa len na tú šopu vyškriabal, kde aj predtým bol. Príde ráno dievka kravy dojiť, ide na šopu po seno. A on tam v sene ležal. Tu dievka sa zľakne, že čo to tam za žobrák, a spraví krik, ale on ju uprosil, žeby len šla po jeho sestru.

Dievka šla jeho sestru zavolať. Tá prišla:

„Ach, pre Pána Boha, človeče, čo si to urobil? Ved' ty už ani šaty nemáš na sebe, ved' ty si už musel dakde po žobraní chodiť!“

Ale on ju prosil, žeby mu len priniesla dajaké šaty a žeby uprosila mater, žeby sa nehnevala. Prišla mať, on sa vyžaloval. A potom sa tie dve, mať s dievkou, tak dohovárali:

⁶sprava — zariadenie, prístroj

„Budeme prosieť tatuša, keby mu chcel odpustiť, nech by bol u nás aspoň za sluhu!“

Pri fruštiku spomenula mat' pred otcom:

„Počúvaj, tatuš, keby tak ten náš syn prišiel domov, či by si ho to naisto zastrelil?“

„Hej, ja som si zaumienil, že z toho gvera nevystrelím, kým on domov nepríde, a tie dve strely musia byť v ňom!“

„Ale počúvaj, tatuš, keby tak prišiel, veď je už len naše dieťa, mohol by si ho vziať aspoň za sluhu!“

„No, keď už tak, to by som ho prijal, ale i to len za toho najplanšieho! Musel by mi svine pásť!“

„No, tatuš, keď už si mu obecal život, tak vykrúť tie náboje pre istotu, ak by prišiel, žeby si mu predsa už len ten život daroval!“

Ako vybral z gvera náboje, tak syna prišikovali k nemu. Ako otec sedel za stolom, tak chytil jeden veľký nôž a hodil do syna, ale ho netrafil. Syn kľakol na kolená a prosil otca, žeby mu všetky viny odpustil a žeby ho prijal aspoň za sluhu. Otec potom povedal:

„Budeš za toho najplanšieho sluhu, galgan! Budeš svine pásť!“

A tak zaraz musel šaty pastierske poobliekať, a tak ho vypravili do jednej dubiny, a tam pásol tie svine. A raz potom prišla na koči jeho sestra ho opáčiť, bo jej bolo ľúto, že jej brat musí svine pásť. A ona sa ho spytuje:

„Ako sa máš, braček?“

„Dobre, sestričko, lenže sa mi cnie. Keby si mi ty kúpila bubon aj trúbu, bo ja som bol pri vojsku tamborom, tak ja by som si bubnoval a trúbil. Tak by mi skorej čas prešiel!“

Ona sa vzala, hybaj nazad do mesta a hneď mu kúpila bubon a trúbu. A tak potom v tej dubine mal takú rozgráciu⁷ s tými sviňami, že ich tak naučil execírku ako vojakov. A tak ich potom tam pásol.

Jeho pani doma sa trápila, kde sa on podel. A ona vzala vojsko a išla ho hľadať. A ona prišla do toho lesa, pýtala sa vojakov, čo v lágri zostali, ako dávno zostali stáť a kade tí traja išli. Ona potom vzala pohotovú vojsko so sebou a šla na koči. A rozkázala, že keď ona dá alarm zatrúbiť, žeby sa zaraz prihrnuli.

A tak ona šla a prišla do tej krčmy a zaraz ju tam z koča zosadili, kone povypriahali a ju len ťahali rýchle do izby, ale ona povedala, že musí vedieť, kde jej kone budú stáť. A išla do maštale a zaraz poznala koňa svojho muža a zaraz vedela, že už on musel tam zahynúť. Zaraz dala zatrúbiť, vojsko obskočilo krčmu a tak ich všetkých dvanásť zbojníkov polapali a z neho šaty jej museli dať a tým zbojníkom smrť porobili. Ona sa potom pobrala a šla až tam do toho mesta, skade bol jej muž.

Išla, išla a bolo treba jej ísť akurátne cez tú dubinu, kde jej muž svine pásol. Ako on videl svoje vojsko, zaraz vedel, že to ona ide. I ako išla, tak on zatrúbil na svine a svine všetky postavali sa do šíku ako vojaci a zakomandíroval im:

„Rechts schaut!“⁸

Tak každá sviňa pysk vykrútila naproti kráľovnej a tak ju pekne hlavami odprevadili. Ako ona to videla, tak ho poznávala, či je to on alebo nie. Len zato ho poznávala, že keď si nemohli ani diabli s ním poradiť, že on to akiste tým zbojníkom utiekol a že to bude on.

Prišla tam do toho mesta a zaraz ju už tam čakali, už mali jeden dom pririchtovaný, ako pre cudziu kráľovnú, ale ona nechcela tam ísť, len ona chcela tam k tomu apatekárovi, skade mala muža. Pošla tam. I prišlo k večeri a pýtala sa, čie sú tie svine, čo v tej dubine sa pasú. A ten apatekár odpovedal:

„To sú moje!“

„Ej,“ povedá, „keby tak dobre urobili, čo by ten pastier prišiel domov i s tými sviňami!“

Hneď on to dovolil, poslal jedného sluhu, žeby pastier prišiel domov i so sviňami. Ako on išiel, tak išiel mestom trúbiaci a bubnujúci a svine v šíku ako vojaci, čo sa všetci ľudia čudovali.

Keď prišli domov, dali ho za sluhu, čo nosil na stôl všetko. Keď naostatku niesol poháre, tak sa mu odpál na krpcoch remenec a zasekol si ho do dverí a spadol; všetky poháre potrepal.

Tu jeho otec skočil a chcel ho biť. Ale kráľovná prosila zaňho, žeby mu len dali pokoj, že ona to všetko zaplatí. Prišlo po večeri, tu sa pýtajú, či majú vartu postaviť. Ale ona povedala:

„Netreba, iba ten huncút, čo tie poháre potrepal, nech vartuje celú noc za trest!“

Tak mu dali gver vojenský a on chodil popod obloky s gverom, a čo raz sa obrátil, na tej izbe, kde kráľovná spala, vždy jednu tabľu vybil. Potom kráľovná, keď ju mrzelo, že jej nedá spať, ho zavolala a dala sa mu obliecť ako svojmu mužovi do čistých kráľovských šiat.

⁷rozgrácia (z lat.) — zábavka, dobrá vôľa

⁸Rechts schaut! (z nem.) — Vpravo hľad!

Ráno, ako vstali hore, pri fruštiku už sedel i kráľ i kráľovná za stolom, aj jeho otec i mať i sestra, všetci vospolok. Kráľovná sa pýtala apatekára:

„Či oni mali dakedy syna?“

A starý povedal:

„Hej, mali sme, ale umrel pri vojsku!“

„A keby tak,“ povedá, „tu bol medzi nami, či by ho poznali?“

„Ale, kde by sa on tu vzal?“

Kráľ vstal:

„No, otec, či ma teraz poznáte?“

Tak sa jeho otec kráľovnej zahanbil a prosil ju za odpustenie, žeby mu odpustila. A tak potom porozprávali jeden druhému, ako čo pochodilo. A tak potom robili svadbu a po svadbe šli potom mladí ľudia do svojho kráľovstva.

Smelý Janko

1

V jednej dedine boli traja bratia a mali tri sestry. Dvaja bratia boli múdri, jeden bol hlúpy. Volal sa Janko. Janko sestry varoval, keď tí dvaja išli do roboty. Prišiel raz jeden gróf na dvoch koňoch² — z baku³ poháňal — k tomu hlúpemu Jankovi a prosil najstaršiu sestru za ženu.

„Pane,“ povedá, „to nemôžem urobiť, nemôžem ju dať, bo by ma bratia zabili.“

Gróf mu obecal všetko, žeby ju len dal, že on mu bude na pomoci. Janko mu ju dal. Prišli tí dvaja z lesa:

„Kde máš sestru?“

„Bračekovia, prišiel jeden gróf na dvoch koňoch, dal som mu ju za ženu!“

„Keď ešte daktorú sestru vydáš bez našej vedomosti, tak ťa dobijeme.“

Na druhý deň odišli do roboty, prišiel druhý gróf:

„Priateľku, daj mi strednú sestru za ženu!“

„To neurobím, pane, bo som včera dal najstaršiu a bratia mi povedali, že keď vydám druhú bez ich vedomosti, tak ma dobijú!“

Ale gróf ho uprosil natoľko, že mu ju dal. Prišli bratia domov:

„Ty hlúpy pse, kde máš strednú sestru?“

„Bračekovia, prišiel gróf na štyroch koňoch, tak som mu ju dal za ženu, bo ma veľmi prosil.“

„Keď nám ešte i tú tretiu sestru vydáš, tak ťa zabijeme!“

Na tretí deň prišiel tretí gróf, ale na šiestich koňoch:

„Priateľku, daj mi svoju najmladšiu sestru za ženu!“

„To, osvietený pane, neurobím, bo ma včera dost' nabili bratia, že som dve vydal, teraz by ma už zabili!“

Ale gróf mu obecal všeliniečo, žeby sa netrápil, že mu bude na veľkej pomoci. Dal sa uprosiť a dal mu ju za ženu. Prišli bratia domov:

„Ty hlúpy pse, kde je sestra?“

„Bračekovia, prišiel gróf na šiestich koňoch, tak som sa dal uprosiť a dal som mu ju.“

A bratia ho veľmi zbili a vyhnali ho od seba. Išiel horami, lesmi, a dostal sa pred jednu veľkú diery. Vpustil sa dnuka do tej diery. Príde k dverám, prinútený bol klopkáť, bo už hladom mal zahynúť. Klopká na dvere a kto mu otvorí? Sestra jeho, sestra jeho, tá najstaršia.

„Ach, bračeku, kde si sa ty tu vzal? Môj muž nie je takej podoby, ako bol po mňa; on je šarkan o dvanástich hlavách. Ako príde domov a ťa tu nájde, tak ťa zmárni!“

„No, sestrička, keď som ťa mu dal za ženu, tak azda bude mať ohľad na mňa.“

Príde jej muž do chyže:

„Phí, ženo, tu človečia duša smrdí!“

„Ach, dušičko, kde by sa tu vzala, veď tu ani vtáčka ani chrobáčka nechyrovať!“

„Phí, ženo, tu človečia duša smrdí, tu musíš mať dakoho!“

„Mužičku, darmo, to môj brat je tu.“

Vtedy šarkan zedel zo seba šarkaniu kožu:

„Keď si ty najstarší brat, pod' von, porúbem ťa na drobné triesky, keď si ty stredný, pod' von, zosekám ťa ako čečinu, keď si ty najmladší, pod' von, švagríčku, na obed!“

Vyšiel Janko von na obed. Tak sa ho šarkan pýtal:

„Ako si sa sem dostal, švagríčku?“

„Tak som sa dostal, že ma bratia nabili a vyhnali od seba, bo som tri sestry podaroval vám, tebe i tvojim bratom.“

„Naobeduj sa, švagríčku, bo ja nemám len tri hodiny slobodného času. Potom pozberáš sa odo mňa, bo ako navlečiem na seba šarkaniu kožu, tak by som ťa musel zabiť. Dám ti jednu srst' zo seba, ale si ju dobre schovaj. Ak bude na teba zle, len ju zohni, ja ti budem na pomoci. A dám ti teraz jednu myš za kalafúza,⁴ odvedie ťa k môjmu bratovi strednému. A už sa ber odo mňa, švagríčku!“

Odviedla ho tá myška až k strednému bratovi. Prišiel Janko tam, klopká na dvere. Volá sestra jeho stredná:

¹Ďuro Čech, 63-ročný, zo Smižian (Spiš), 30. augusta 1904. Czambel § 118, 221 — 225.

²na štyroch koňoch > na dvoch koňoch

³bak (z nem.) — kozlík, sedisko na koči

⁴kalafúz (z maď.) — sprievodca

„Vitaj, bračeku, kde si sa tu vzal? Ani muška ani mravenček sem nedôjde. Môj muž nie je takej podoby, ako keď bol po mňa; on je orol, nad všetkými vtákmi kráľ. Ako príde, on ťa zmátni!“

„No, sestričko, keď som ťa mu dal za ženu, tak azda mi to neurobí!“

Skryla ho sestra. Príde dnu jej muž:

„Phí, ženo, tu človečia duša smrdí!“

„Ach, mužičku, kde by sa tu vzala? Sem ani mravenček ani mušička ani chrobáček nedôjde!“

„Phí, ženo, tu človečia duša smrdí!“

„No, mužičku, to je môj brat tu!“

„Keď je najstarší, nech príde von, porúbem ho na halušky, keď je ten stredný, nech vyjde von, posekám ho na papcún,⁵ a keď je ten najmladší, nech príde na obed!“

Vyšiel švagor von.

„Kde si sa tu vzal?“

„Ja som bol prinútený ísť svetom, bo bratia ma nabili a vyhnali ma von z domu.“

„Tak teraz poobedujeme! Ja mám len päť hodín slobodného času. Ako budeš odchádzať odo mňa, dám ti jedno pero, ale si ho dobre schovaj! Ako bude zle na teba, ja ti budem na pomoci!“

Prišiel čas. Odobrali sa od seba.

„Teraz ti dám, švagríčku, muchu za kalafúza, odvedie ťa k najmladšiemu bratovi, k tvojmu švagrovi a najmladšej sestre.“

Odviedla ho mucha k moru. Príde Janko, klopká na dvere. Otvorí mu jeho najmladšia sestra:

„Ach, vitaj, bračeku, kde si sa tu vzal, tu ani vtáčka ani chrobáčka nechyrovať?“

„Ja, sestričko, som bol prinútený sem prísť, bo ma bratia nabili a odohnali, že som vás vydal grófom za ženy.“

„Bračeku, ale môj muž nie je takej podoby, ako keď bol po mňa; on je ryba, kráľ nad všetkými rybami. Ako on príde domov, tak ťa zmátni!“

„No, sestričko, keď som ťa mu dal za ženu, tak azda len bude mať milosrdnosť nado mnou!“

Skryla ho do almarie. Príde ryba dnuka do chyže:

„Phí, ženo, tu človečia duša smrdí!“

„Ach, mužičku, kde by sa tu vzala, tu ani vtáčka ani chrobáčka nechyrovať!“

„Phí, ženo, tu človečia duša smrdí!“

„No, mužičku, darmo, tu je môj brat!“

„Tak, keď si ty najstarší brat, pod' von, porúbem ťa na rezanky, keď si ty prostredný, pod' von, zrežem i teba na rezanky, keď si ty najmladší, pod' von, švagríčku, ku mne na obed!“

Janko vyšiel.

„Vitaj, švagríčku, kde si sa tu vzal?“

„Bratia ma nabili a z domu odohnali, bo som vám sestry za ženy dal. A ja by chcel sestry i vás, švagrovia, vyslobodiť. Ja už viem, švagrovia, že vy ste zakliati grófi.“

Tak mu dal švagor, čo bol rybou, jedného tátoša a povedal mu:

„V tamtom lese je Luciper, čo nás zakliat. Ten má mladú Terzipilonu⁶ za ženu. Pre ňu nás zakliat. Keď ju oslobodíš, tak i nás i sestry vyslobodíš a Terzipilona bude tvojou ženou. A teraz sa už ber odo mňa, švagríčku! Tu máš ešte šupinu zo mňa, dobre si ju zachovaj! Keď bude zle na teba, ja ti budem na dobrej pomoci!“

S božou pomocou sa stade odobral; prišiel do toho lesa. Naráno po lese chodí, a tam berie Terzipilona vodu. Príde on k nej:

„Sadaj, Terzipilona, na koňa!“

„Darmo sadám, bo nebudem tvoja!“

Predsá sadla s ním. Terzipilona bola pod Luciperom. Keď sadla, durkal Luciperov kôň v maštali. Prileť k nemu Luciper:

„Čo ti je, koňu môj? Drahé víno piješ, hodvábné seno žerieš, čo ti je?“

„Maľ si peknú paniu, mať ju už viacej nebudeš!“

„Koňu môj, dva korce orieškov zhryzieme, dva ordovy vína⁷ vypijeme, dve fajky dohánú vykúrime, dve hodiny pospíme, dohoníme ich!“

⁵papcún — múčne jedlo, mrvenica

⁶Terzipilona — podľa Czambľa (str. 604) meno vzniklo pravdepodobne z maďarského „szép Ilona“ (pekná Elena), no na začiatku je akista ozvena mena Tereza

⁷ordov (z maď.) — bočka, sud

Doletel Luciper k Jankovi na svojom koni:

„Čo ti mám urobiť, žobráku? Prvá vína odpustená...“

Vzal mu paniu Terzipilonu. Na druhý deň Janko zas išiel tam:

„Terzipilona, sadaj!“

„Darmo sadám, bo nás zas ulapí!“

Sadla k nemu, dupká Luciperov kôň v maštali. Priletí Luciper do maštale:

„Koňu môj, čo ti je? Drahé víno piješ, hodvábne seno žerieš, čo ti je?“

„Mal si peknú paniu, ale ju mať už viacej nebudeš!“

„Tri korce orieškov zhryzieme, tri ordovy vína vypijeme, tri fajky dohánú vykútime, tri hodiny pospíme, dohoníme ich, dohoníme ich!“

Sadol na koňa, ulapil Janka zaraz:

„Čo ti mám urobiť, žobráku? Ešte ti teraz darujem život, ale keď mi to ešte raz urobíš, čo si dva razy urobil, tak ti je po živote!“

Na tretí deň už zas šiel Janko:

„Terzipilona, sadaj na koňa!“

„Darmo sadám, bo nás zas ulapí!“

Predsada s ním i teraz. Luciperov kôň zas durká v maštali. Priletí k nemu Luciper:

„Koňu môj, čo ti je? Drahé víno piješ, hodvábne seno žerieš, čo ti je?“

„Mal si peknú paniu, ale ju mať viacej nebudeš!“

„Štyri korce orieškov zhryzieme, štyri ordovy vína vypijeme, štyri fajky dohánú vykútime, štyri hodiny pospíme, dohoníme ich, dohoníme ich!“

Sadol na koňa, ulapil Janka:

„No, žobráku, teraz už ti život nedarujem! Tak čo ti mám urobiť?“

„Porúbaj ma, a do mecha ma polož, preves ma cez koňa!“

Tak mu urobil. Porúbal ho, zaviazal do mecha, prevesil ho cez koňa a pustil koňa. Luciper posekal i srst', pierko i šupinu, ktoré Janko pri sebe nosil. Koľko ráz do nich sekol, toľko ráz švagrov zaboľelo. Už vedeli, že je zle na Janka. Vybrali sa hľadať ho. Zazrel ho jeho švagor orol. Hvízdol na tamtých dvoch svojich bratov. Prileteli:

„No, tu je náš švagor už mŕtvy!“

Pozhánali živú i mŕtvu masť, vyplákali ho v koryte a poskladali ho na živého. Potom mu dali takého istého tátoša, akého mal Luciper, ale silnejšieho:

„Teraz už, švagre, id' po Terzipilonu!“

Sadol na tátoša, príde k moru:

„Terzipilona, sadaj!“

„Darmo sadám, bo nás zas ulapí!“

„Neboj sa, dušo moja, už mu je amen, bo môj tátoš je silnejší od jeho tátoša!“

Sadla s ním na tátoša. Luciperov kôň dupká zas v maštali. Priletí k nemu Luciper:

„Koňu môj, čo ti je? Drahé víno piješ, hodvábne seno žerieš, čo ti je?“

„Mal si peknú paniu, ale ju viacej mať nebudeš!“

„Päť korcov orieškov zhryzieme, päť ordovov vína vypijeme, päť hodín pospíme, päť fajok dohánú vykútime, dohoníme ich, dohoníme ich!“

„Ej, vera ich nedohoníme, bo Janko má tátoša silnejšieho odo mňa! Koniec i tebe, i mne!“

Teraz Luciper videl, že svoju ženu stratil, bo jeho kôň bol slabší od koňa Jankovho. Povedal:

„Koňu môj, vyjdi na najvyšší vrch a skoč so mnou, že ma zabiješ, i sám sa zabiješ, žeby si nebol zahanbený!“

Janko tak vyslobodil Terzipilonu, ktorú si vzal za ženu, aj troch švagrov, aj tri sestry vyslobodil, a vzal k sebe aj svojich dvoch bratov a tak žili dlho vspolok.

O Ďurkovi, čo oslobodil princeznú

1 2

Bol raz jeden veľmi mocný kráľ, ktorý panoval nad sedemdesiatimi krajinami a mal jednu krásnu dcéru, ktorá mala mnoho záletníkov. Ale ona bola taká, že žiadneho nemohla vystáť. Raz prišiel jeden princ o jej ruku pýtať. Ona odpovedala, že sa vydávať nebude. Rodičia jej radili, aby sa len vydala zaňho. Ale ona že nie a nie! Matka vravela:

„Dievka moja, už ti prichodí čas.“

Ale ona predsa nechcela o ničom počuť. Razom v noci počuje kráľovná štrngot v dievkinej izbe. Pribehne dnu k princeznej, ale tej už nebolo tam, skapala. Už bola uchytená.

Kráľ rozhlásil po všetkej krajine, čo sa stalo a prosil, aby voľakto princeznú vynašiel; ale takého človeka nemohol dostať. Až potom, keď dal vyhlásiť, že dá pol kráľovstva tomu, čo ju vynájde, hlásilo sa ich moc, ale nemohol ani jeden ani z tých kráľovu dcéru vynájsť.

Tu razom príde jeden cestovný človek a sa opomenie u kráľa, že mu on dcéru vynájde, ak mu ju dá za ženu, aj polovičku kráľovstva s ňou. Kráľ na to pristal a povedal, že mu aj princeznú dá, aj polovičku kráľovstva.

Ďurko, lebo ho tak volali, vybral sa na cestu a šiel horami-dolami. Spytoval sa ľudí, či by o tej a tej princeznej nevedeli, ale žiaden mu nemohol nič povedať. Až razom, ako tak ide, príde do jedného malého domčeka, a koho tam našiel: jednu starenku. Tá ho pekne vítala:

„Synku môj drahý, čo ty tuná robíš?“

„Ach, stará mamka moja, prišiel som si sem voľáku službičku nájsť.“

„Synku môj, čo ty máš u mňa hľadať akú-takú službu, veď si ja tu všetko sama obriadim!“

„Ej, stará mamka moja, keby ste vy vedeli, po čo som ja prišiel! Prišiel som tuná, či neviete o tom, kde je dievka toho a toho kráľa, čo mu skapala? Keby ste mi o nej vedeli voľačo povedať!“

„Synku môj, počkaj, či ty o tom nevieš, že je môj syn Kráľ-vietor, nad vetrami čo panuje, počkaj chvíľočku, on príde domov, on ti to rozpovie.“

Tuná milý kráľ vetra prišiel, pekne privíta pocestného a tento mu vravel, po čo prišiel. Kráľ vetra odpovedal, že nič nevie o tej princeznej:

„Musíš sa so Slnokráľom zhovárať.“

Cestovný odišiel preč a išiel hľadať Slnokráľa. Chodil horami-dolami, ale ho nemohol nikde nájsť. Až prišiel na jednu pustatinu a tam vidí jeden domček maličký. Proti nemu prišla jedna stará ženička:

„Čo tu hľadáš, človeče?“

„Čože by som tu mal hľadať. Kráľ vetra ma poslal sem, k Slnokráľovi.“

„No dobre, syn môj drahý, on ešte svieti, keď ustane, potom príde ku mne na nocľah. A vietorný kráľ tiež príde. Spolu sa pohovárajú o tom, čo cez deň robili a videli.“

Ďurko čakal, až odrazu, keď slnko sadlo, vietor sa utíšil, obidvaja králi sa zišli v tom domčeku. Ďurka sa opýta Slnokráľa:

„A čože ty tu hľadáš?“

Ďurko chytrý, odpovie smele:

„Prosím vás, páni moji, či by ste nevedeli o tej a tej princeznej?“

„Ba veru aj vieme,“ odpovedal Slnokráľ.

„Preto som sem prišiel, že ty do každého kútika zasvietiš, tak budeš vedieť, kde je tá princezná.“

„No dobre, keď nás toľko podkušuješ, tak ti už len vyzradíme a dáme ti naučenie: tá princezná je v jednom zakliatom zámku. Tam mnohí ľudia prišli už o život. Tak ťa prosíme, Ďurko, oslobod' ju odtiaľ! Vezmi si túto paličku. Ak si ju dáš hore koncom, to bude znamenať veľkú páľu slnečnú, to jest: slnce bude z nej veľmi páliť, a jestli ju dáš dolu koncom, bude ti Vietor-kráľ na pomoci a vypustí z nej veľký vietor. Synku môj drahý, choď a dobre sa drž! Tam, kde prídeš, je jedna striga, tá ťa vďačne prijme do hospody ako sluhu. Ty jej budeš pásť dvanásť kobýl. Ale daj si pozor, lebo nešťastne obídeš! Tu máš túto palicu, aby si si mohol v nešťastí spomáhať.“

Vietor a slnko potom zmizli a Ďurko ostal sám. Pobral sa, že ide probovať hľadať ten zámok. Blúdil horami-dolami, až prišiel k jednému zámku. Jedna stará baba utekala mu v ústrety:

„Ach, Ďurko, kde si sa tuná vzal?“

¹Jozef Kubizna, krajčír z Nécspál (Turiec), 20. novembra 1900. Polívka II, 63 — 66.

²Hrdinu pomenoval S. Czambel. Rozprávač hovorí omylom tri razy o Jankovi. Zjednocujeme na Ďurko. Dvojtvar Slnokráľ a Slnokráľ ponechávame.

„Ach, stará mamka moja, nuž čože som prišiel? Službu si hľadám. Azda by ste o voľákej službičke vedeli?“

Stará odpovedala, že ho ona prijme, ale pod tou podmienkou, jestli jej dobre štyri kone upasie.

„Áno, mamička moja, nato som prišiel do služby, aby som vás počúval.“

„Jaj, synku môj, to tak ľahko nejde! Ak mne tieto štyri kobyly neupasieš, prídeš o hlavu! Vidiš tamto tú bránu, tá je spravená z ľudských kostí. Tých som všetkých pobila, čo mi tie kobyly neupásli.“

Ďurko sa toho neľakol a povedal starej mamke, že jej verne bude slúžiť. Stariga ho dnuka zavolala a peknú posteľ mu postlala.

„No, Ďurko môj, čo som ti povedala, to musíš plniť, lebo inakšie prídeš o hlavu!“

Ráno Ďurko, keď vstal, bol predsa zarmútený, že prišiel do takej služby. Ale sa uspokojil. Razom príde striga a povie Ďurkovi:

„Tu máš tie štyri kobyly, tie musíš pásť cez deň, tie sa ti ľahko pásť budú. Vidiš tuná dvanásť, tie všetky budeš opatrovať, a túto trinástu, na tú máš túto bakuľu, tú budeš bijať namiesto obroku.“

Táto trinásť kobyly bola tá stratená princezná. Milý Ďurko, keď to počul, povedal:

„No, počkajte, stará mamka, veď vám ja ich budem pekne pásť.“

Keď si kobyly vonka vyviedol, stará striga mu dala kus pagáča do vrečka:

„Na, syn môj drahý, len sa usiluj tak, aby si mi všetky štyri koničky domov mohol dohnať.“

Ďurko sa starej mamke poklonil a jej povedal, že ich on šťastlivo napasie. Striga len v sebe sa zasmiala:

„Ešte mi jedna hlava chybuj na umrlčiu bránu doložiť, a to bude Ďurkova!“

Milý Ďurko vyhnal koničky pásť. Pásli sa mu celý deň veselo, ale keď prichodila šiesta hodina, koničky sa mu rozprchlí a cvalom začínali zháňať. Ďurko sa pustil do plaču: „Bože môj, bože môj, veď ja to dobre viem, že prídem o hlavu!“ Tu mu naraz napadne palica od Slnkokráľa; obrátil si ju hore koncom, ako mu Slnkokráľ kázal, a padla velikánska horúčosť, takže všetky štyri kone popadali od horúčosti. Nato si Ďurko obrátil palicu druhým koncom: prišiel velikánsky víchor, taký veľký, že mu všetky štyri kobyly do maštale zmietol.

Ďurko uradostený, ľahol si doma spať a zobudil sa až ráno, keď ho prišla striga zobudiť:

„No, Ďurko, ako si napásol tie štyri kone?“

„Dobre som ich napásol, veď sú tuná v maštali.“

Striga sa na tom nahnevala:

„Na počkaj, Ďurko, keď si mne ty tie štyri koničky tak dobre upásol, dám ti teraz osem namiesto štyroch!“

Ďurko tak urobil, ako aj predošle. Aj týchto osem upásol. Potom mu dala pásť všetkých dvanásť, len tú trinástu nechávala doma. Ale on pomocou palice aj tých dvanásť šťastlivo upásol. A tak Ďurko prišiel k strige po plácu, ale striga mu odpovedala:

„Rozkázala som ti biť tú trinástu kobyľu v maštali, ale ty si ju nebíjal, to ja dobre viem! Prečo si nerobil, ako som ti kázala? Teraz prídeš o hlavu, to bude tvoja pláca!“

Ďurko žalostne zaplakal a išiel do maštale, zastal si tam, kde tá trinásť kobyly stála. Ako tak plače, kobyly mu povie:

„Ďurko môj, neplač nič, viem, že si ma prišiel vyslobodiť. Dívaj sa: skoč do toho mlieka, čo je vo válove a okúp sa! Podo mnou jest kantár, ten vezmeš spod mostiny,³ tým mňa udrieš a stanem sa tátošom.“

Milý Ďurko sa vykúpil, a hneď bol sto ráz krajší a mocnejší; kantár spod mostiny vyňal, udrel ním kobyľu a z tej odrazu ostal krásny tátoš.

„No teraz chytro sadaj na mňa, a poďme preč, aby nás striga nedohonila!“

Ďurko nemeškal, vyskočil na tátoša a hybaj vnohy! Odrazu mrákavy vidia za sebou. Tátoš sa obzrie:

„Pohybuj ma lepšie, lebo za nami letia všetky dievky strigine aj so strigou popredku!“

Ďurko s tátošikom prišiel k jednej rieke, tu tátoš povedal:

„Bodni ma skoro, aby som ľahšie preletela, lebo ak v okamžení nepreletíme cez riekku, kde sa strigina moc končí, tak sme stratení obidvaja!“

A šťastlivo preleteli. Potom povie tátoš:

„Daj mi ten kantár dolu a udri ma ním dva razy. Uvidíš, čo zo mňa bude!“

Ďurko zosňal kantár, udrel kobyľu dva razy. Čo sa stalo? Krásna princezná pred ním stála.

Tak ju on oslobodil, k rodičom doviedol, vzal si ju za ženu a hádam aj podnes spolu žijú.

³mostina — dlážka z brván v maštali

Nočná varta v krypte

1

Bol jeden kráľ, mal len jedného syna a ten, keď mal už dvanásť-trinásť rokov a mal rozum, ako žiť na svete, vyšiel na dvor a pozrel hore do neba: tam sa mu ukázala šibeň ako na znak, že v žití dostane šibeň. On sa z toho rozžialil a si pomyslel, že pri otcovi hanba mu bude takú smrť dostať. A teda on sa pýtal od otca, že on pôjde het do sveta, svet probovať. Otec mu povedá:

„Synu môj, nechod' nikde, buď doma, bo to je zle po svete chodiť.“

Ale on, syn, tak veľa otca prosil, že otec povedal:

„Tak id', keď máš vôľu a probuj svet!“

Potom syn pošiel do záhrady na špacírku a veľmi sa rozžialil. A ako on tam chodí a trápi sa, tak vyjde zo zeme zemský duch. Tak sa mu ukázal. Duch sa pýta:

„Prečo sa, princu, tak trápiš? Dobré ti doma, a ty ideš het. Ale keď máš vôľu, len id',“ zemský duch mu povedá, „a len si na mňa pomysli, keď na teba ťažko bude, tak ja už pri tebe budem na pomoci!“

Zemský duch mu potom zas vraví:

„Jest tuto, no pozri, smutná vŕba, vezmi si ty jeden prútik z tej smutnej vŕby, to sa ti pridá, keď bude na teba ťažko. Z toho prútika urob si prsteň na prst, tak sa ti nestratí.“

On si urobil ten prútik a vzal si na prst, tak ako mu povedal zemský duch. Potom pošiel k otcovi a sa šumne rozlúčil s otcom, že už ide het do sveta. Jeden poplakal, druhý poplakal a rozišli sa, rozlúčili sa. Tak on potom sa pobral a prešiel cez krajinu svoju. Raz sa obzrie a vidí, že ide k nemu jeden šusterský tovariš. Tak sa ho pýta:

„Skade si ty, bratu?“

„Nuž ja z tej a tej krajiny idem.“

Ten princ sa pýta šusterského tovariša:

„Nuž a kde ideš?“

„Ale idem si robotu hľadať, bo u nás je zle žiť, idem do lepšieho kraja!“

A princ tak povedá:

„No, bratu, pôjdeme vedno, bo i ja si idem hľadať robotu!“

Princ sa pribral za klobučnického tovariša a povedal:

„Ja som, bratu, klobučnický tovariš! Tak pôjdeme vedno robotu hľadať do tretej krajiny!“

Pošli si oni miesto nájsť a našli každý svoju robotu, ten šusterskú a ten klobučnickú. Tak jeden deň alebo dva dni porobili, ten tu a ten tu, a na tretí deň sa zišli vedno a pýtali sa jeden druhého:

„Tak, ako tu je, bratu, žiť?“

„Vera, bratu, tu je ešte horšie žiť, ako v našom kraji bolo!“

Princ vraví:

„Tu verbujú, tak sa zverbujme a nám lepšie bude!“

Šusterský tovariš na to pristal. Ako sa verbovali, tak im povedali:

„Máte muziku, jest' a piť, tak len tancujte a spievajte do večera!“

Tak im veľmi dobre bolo do večera, tancovali, spievali, ale navečer príde jeden kaprál a povedá:

„No, chlapci, z vás dvoch jeden na vartu poďte!“

„No, tak ktorý pôjdeme?“

„Pôjdem ja,“ povedá šusterský tovariš. A kaprál priviedol ho do jedného kostola na vartu. Ako ho zavrel, tak tam bol do rána. Ráno, ako pozrel kaprál do kostola, tam už z vojaka len kosti zostali.

Princ čaká svojho kamaráta, ale nechodí; niet ho. „Tak to už je zle,“ povedá, „už je večer a kamaráta niet.“

Prišiel i po neho kaprál:

„Pod' ty na vartu!“

A on sa pobral a išiel ulicou s tým kaprálom a tak si myslí: „Keď kamaráta niet, tak so mnou bude dačo zle!“ On si tak pomyslel: „Bože, keby som mal pri sebe toho ducha, čo sa mi v záhrade môjho otca ukázal!“ A zaraz, ako si pomyslel, zemský duch už bol za princom.

„Tu som ja, princu,“ povedá, „keď si si pomyslel na mňa.“ Duch povedá: „Princu, počúvaj ma a pochodíš dobre! Keď ma nebudeš počúvať, bude s tebou zle!“

Kaprál pošiel s princom až ku kráľovi a povedá mu kráľ:

¹Michal Ščavnický, 65-ročný, z Hažina, býval od dvanástich rokov v Sobranceiach (Užhorod), 30. júla 1898. Czambel prezrel s rozprávačom 2. októbra 1904. Czambel § 204, 391 — 397.

„Keď odvartuješ v tomto kostole noc, ja ti dám pol kráľovstva i princezu za ženu. A po mojej smrti všetko tvoje bude!“

A kapráľ ho pustil do kostola. Zemský duch mu nakázal, žeby gver položil do kútika a kepeň a čakov² žeby položil na gver. „A potom id' a sadni si do kazateľnice a ani sa neruš, ani sa neozývaj, len sed' tam!“

A on tak urobil, ako zemský duch nakázal, čakov i kepeň položil na gver a on si sadol do kazateľnice. Sedel tam do dvanástej hodiny, a vyšla jedna žena z krypty a vravela:

„Kde je moja varta?“

Pozrie, varty niet! Chopí ten kepeň i ten gver, polámala i pobila všetko tam. On si tam sedel a mal strach, ale žena, ako dvanásta hodina odbila, poslala nazad ľahnúť si do krypty. A tak príde ráno kapráľ,³ otvorí kostol a vidí, že varta žije!

Pošiel s vojakom ku kráľovi a kráľ povedal:

„No, synu, tak keď si odvartoval šťastlivo jednu noc, odvartuj aj druhé noci, čo som ti obecal, to ti dám: pol kráľovstva a princezu za ženu a po smrti všetko tvoje bude! A teraz id' k muzike a tancuj a spievaj do večera!“

Do večera mulatoval. Potom zas prišiel ten kapráľ volať ho na vartu. Povedá:

„Bratu a niet viacej vojakov, len ja musím ísť?“

„Nuž niet,“ povedá, „tak keď si sa na to podujal, tak si svoje konaj!“

A idú ulicou, princ zas sa rozžialil. Ale čo sa rozžialil, zaraz sa ukáže zemský duch za ním:

„Ja som tu,“ povedá, „netráp sa nič, len ma počúvaj: teraz pôjdeš tam do kostola a zas tam zhodiš gver, čakov a všetko, ale už nesadni do kazateľnice, bo tam by ťa žena našla a by ťa zjedla. Ale id' za kríž, tam stoj o dvanástej hodine a rozšír ruky, a tam ťa nenájde!“

Žena vyšla o dvanástej hodine z krypty a povedá:

„Kde je moja varta? Aha, tu si!“ povedá, a chytla gver a polámala, potrhala a veľmi sa hnevala, že vojaka nenašla, bo veľmi hladná bola. Dve noci nejedla.

Ako dvanásta hodina odbila a jej moc prestala, ona povedá:

„Ha, a ty tam za krížom stojíš, čakaj, nájdem ťa ja tam na tretiu noc!“ povedala princovi, pobrala sa a poslala do krypty, tam sa hodila a ľahla si.

Ráno príde kapráľ, pozrie — varta žije! Zaraz ku kráľovi posiel a kráľ sa veľmi tešil, že vojak už druhú noc odvartoval. Kráľ mu zas povedá:

„Id' a mulatuj zas do večera!“

Pošiel on do večera zas mulatovať, tam jedol a pil a tancoval. Navečer príde zas ten kapráľ po neho:

„No pod', synu, na vartu,“ povedá.

„Nuž pán kapráľ,“ povedá, „či niet viacej vojakov, len ja musím?“

„Keď si sa na to podobral, tak už konaj svoje! Keď si dve noci už prebol, tak aj tretiu už azda prebudeš!“

„Hej, ja som dva už prebol, ale s tou treťou, Pán Boh vie, ako bude!“

Kaprál mu povedá:

„Bratu, keď ti Pán Boh pomohol dve noci, tak i tretiu azda ti pomôže!“

S tým sa pobral a ide ulicou s kapráľom.

A tak zle o sebe myslel, až plakal, že už zle bude tretiu noc. A pomyslel si:

„Ej, keby tu bol ten zemský duch, čo sa mi ukázal v záhrade!“

„Tu som ja,“ povedá, „princu!“ I tu bol zemský duch! A povedá duch: „Vidiš, princu, lepšie bolo doma pri otcovi, ako po svete chodiť. A teraz tak rob, ako ti ja vravím! Pôjdeš tam do kostola a gver, čakov, kepeň, všetko zas tak položíš. A budeš tam do dvanástej či spať, či dačo inšie robiť, neboj sa nič. Potom si staneš ku krypte, konca jej hlavy, o dvanástej hodine tam stoj, a ako žena vyjde z truhly vonka, tak ľahni na jej miesto do truhly. Ona bude po kostole všetko rozbíjať, trhať a hnevať sa, že je lačná, ale teba nenájde.“

Tak sa stalo. Princ posiel do kostola i stal si tam konca jej hlavy. Žena vyšla z krypty a vojaka nenašla, i začala kričať na svojho muža, na kráľa:

„Čakaj, starý pse, nemáš mi už čo dať zjesť, tak teba zjem, starý pse!“

Ako ona tam už po kostole všetko pobila, všetko potrepala a dvanásta hodina prichodila, prišla ku krypte a videla v truhle princa ležať, tak povedala:

²čakov (z maď.) — vojenská čiapka

³kapráľ (z franc.) — desiatnik

„Hybaj het z môjho miesta, bo ťa zjem!“ A oheň púšť a na neho: „Hybaj het, bo ťa spálím a odstúp sa mi, bo to nie je tvoje miesto, ale moje!“

Ale on sa neozýval nič, ani sa nerušal, bo on strach mal veľký. Naľakal sa a len si ležal. On už taký bol ako napoly umretý od strachu. A ona už celkom obelela, bo predtým strašne čierna bola. A tak ona povedá:

„Môj synu, hybaj het z môjho miesta, bo to nie je tvoje! To moje miesto naveky tu bude!“

A tak oblapila a pobožkala ho:

„Id' synu, bo to je moje miesto!“

Ona ho sama podvihla:

„Za to ti ďakujem, že si ma vyslobodil, že nemusím viacej po svete pokutovať, bo ja už budem teraz spočívať v pokoji, za to ti ďakujem! A svoju dcéru princezu, ako i otec povedal, tak i ja tebe oferujem za ženu a po smrti kráľa nech všetko bude tvoje a mojej dcéry! Môžeš s mojou dcérou šťastlivo kraľovať, akoby si bol princ, a nie klobučnícky tovariš!“

Kaprál ráno pozrie: varta žije! Uteká ku kráľovi:

„Varta žije!“

A kráľ povedá:

„Treba zapriať do koča štyri kone a vziať vartu do koča a tak ho priviezt' ako princa, a nie ako klobučníckeho tovariša, keď tú strašnú vartu vykonal!“

„A teraz ti, synu, dám pol kráľovstva, aj princezu za ženu a po mojej smrti všetko tvoje bude!“

A potom sa ho pýta, či je syn.

„Ja som,“ povedá, „kráľovský syn, ja nie som klobučnícky tovariš, len sveta probujem.“

„No, tak ja, môj synu, keby bol vedel, že ty si kráľovský princ, tak by som ťa nebol poslal na vartu.“

Potom urobili veselie a pobrali sa s princezou. A tak požili z pol roka.

Raz povedá mladý kráľ svojej žene:

„Ja idem svojho otca pozrieť, či žije a ako sa má, bo chcem, žeby vedel, ako som ja pochopil a ako som sa oženil, aké strašné varty som vykonal. A keď mi Pán Boh dopomohol strašné varty vykonať, a keď som sa už oženil, chcem, žeby otec vedel, že ja som už v dobrom poriadku.“

„Hej, muži, keď ty ideš, tak i mňa ber so sebou, nenechaj ma doma, bo i ja chcem vidieť tvojho otca!“

No, oni sa zobrali, vzali kočiša i sluhu so sebou. A tak oni dali zapriať do koča štyri kone a išli otca pozrieť. A tak ako išli po krajinskej ceste, na boku boli mláky, kde kačky plávali. On skočil za kačkami s puškou k tým mlákam a povedá kočišovi:

„Id'te a pri krčme ma počkajte!“

Pošli si oni ku krčme, tam zastali a pána čakali. Oni dvaja, kočiš aj sluha, pošli si pálenky vypiť aj zakúriť v krčme. V tej krajine nebolo kráľa, len prvý minister tam bol, ktorý ženy nemal. Ide tade ten minister kolo tej kráľovnej, ako v koči sedela sama; on sa jej uklonil a pýta sa, skade je, aj čo za jedna. A tak povedá:

„Ale čo to za kráľ, keď ich tu na ceste pri krčme nechal? On pošiel za kačkami a ich nechal pri krčme ako židovku. Vedia čo,“ povedá, „ja nemám ženy a budem kráľom v tejto krajine, tak nech idú so mnou. Keby ich muž statočný bol, tak by ich nenechal samú na ceste pri krčme!“

A ona počúvala a skočila do koča k tomu ministrovi, ktorý bol šumný, a poslala s ním het.

Príde kráľ, pozrie do koča, kočiš i sluha sú v krčme ešte. On povie:

„A pani sa kde podela, pani v koči niet?“

„Nuž my sme si vypili kus pálenky a zakúрили sme si tu v krčme, nuž my nevieme, kde sa zatiaľ podela.“

Ale žid povedá:

„Hej, pane, či oni sú kráľ?“

Povedá:

„Hej, ja som kráľ!“

„A ich žena je čo?“ povedá.

„Moja žena je kráľovná!“

„Hej, pane, keby ich žena bola kráľovná, tak by to neurobila, čo urobila, by neutiekla od nich a ich by nenechala! Ale je nestatočná a poslala s druhým. Ja som sa pozeral cez oblok: po ceste išiel jeden pán na štyroch koňoch, pri nej zastal a porozprávali sa a pobrala sa a poslala s ním.“

Tak kráľ povedal:

„Tak, chlapci, dám vám písmo k starému kráľovi, vráťte sa nazad a povedzte, že pani ma tak i tak nechala, poslala s jedným pánom na štyroch koňoch.“

Kočiš i sluha sa vrátili nazad a kráľ išiel tou cestou, kade ten pán s jeho ženou pošiel. Všade sa pýtal, kade išiel pán na štyroch koňoch a všade išiel za ním. A tak prišiel hen do toho mesta, skade ten minister bol. A tak čo mladý kráľ neurobil! On sa tam zverboval za vojaka. Ako prišli raz vojaci na parádu pred ministra, jeho žena ho spoznala, a svojmu mužovi povedá:

„Pozri, tu môj muž za mnou prišiel! Čo budeme s ním robiť?“ pýta sa ona.

A on povedá:

„Ja budem vedieť, čo s ním robiť!“

A tak on ho navečer zaraz vzal k bráne kráľovskej — minister tam býval, bo kráľa nebolo — postavil ho tam na vartu a vojak musel tam vartovať do rána. Naráno príde k nemu ten minister a vzal od neho gver. Potom mu vzal kráľovnin prsteň a hodil ho do gvera a tak zapchal, zatvoril gver. A pohrkal gverom a pýta sa ten minister:

„Čo ty to máš v gveri?“

Tak povedá:

„Nič, ja som tam nič nepoložil!“

Tak minister gver otvoril, obrátil a z gveru prsteň vypadol.

„No,“ povedá, „prvú noc vartuješ, a ukradol si kráľovnej prsteň? Ty si teda veľký živáň, keď tak vieš kradnúť!“

A tak dal ho lapiť a bez všetkého práva chcel ho dať zavesiť.

Tak už sa mu šibeň našla, čo sa mu na nebi ukázala!

Ako ho mali zavesiť, prosil ministra, žeby sa s jedným starým vojakom pohovárať mohol. Mladý kráľ tomu starému vojakovi povedá:

„Pán otec, ja,“ povedá, „tu mám peniaze, tak to im nechám, ale nech oni urobia, čo ja ich budem prosiť!“

Sňal teda svoj prsteň, čo si u svojho otca v záhrade z vrby spravil, čo mu ten zemský duch nakázal spraviť a povedal starému vojakovi:

„Ten prsteň nech rozkrútiť, zato som im tie peniaze nechal, žeby mi boli na pomoci po mojej smrti! Keď ma sním zo šibene a zahrabú ma do hrobu, nech oni tými prúťkami z toho prsteňa tri razy uderia po mojom hrobe, nech sa neboja nič, ja im neurobím nič, keď ma budú zmŕtvych dvíhať. Ako uderia tými prúťkami, tak ja vstanem. Nech sa neboja, im ešte dobre bude pri mne!“

A tak sa stalo. Mladého kráľa zavesili na šibeň a zahrabali ho. Ale starý vojak prišiel zaraz k hrobu, ako ho zahrabali. Báľ sa uderiť na hrob viselca, ale sa odvážil a uderil prúťkami tri razy po hrobe. Zem sa otvorila a nevinný vstal z hrobu. Ale úbohý vojak sa naľakal a utekal od neho. Prišiel k mestu a tu sa zastavil a počkal ho; myslel si, že mu už pri meste nič neurobí.

Keď ho kráľ dohonil, „nech sa ma neboja,“ povedá, „ja im neurobím nič, ale ak majú z tých peňazí, čo som im dal, tak nech mi kúpia dajaké šatočky, hunku i dajaký klobúk, bačkory, len žeby som oblečený bol.“

No dobre, tak starý vojak ho obliekol. Potom povedal mladý kráľ:

„Či majú ešte z tých peňazí? Tak nech mi požičajú na pár dní!“

A tak mu vojak požičal a on už sa tam po meste prechádzal ako prostý človek.

Stalo sa, že minister chcel, žeby ho vyvolili za kráľa, a tak zišli sa ľudia, žeby ho postavili za kráľa. Krajina tak súdila, že pustia korunu nahor, a na koho sadne, to bude kráľ. A ten princ prišiel i s tým starým vojakom prizrieť sa k bráne. A tak pustili raz korunu — sadla na princa! Tak vivat,⁴ bol kráľom! A starý vojak sa zaradoval.

„No vidíš,“ povie princ, „ja som ti povedal, že ti bude dobre pri mne!“

Ale mu sňali korunu, bo jeho nechceli za kráľa. Pustili korunu druhý raz nahor, a ona zas sadla na neho! Sňali ju druhý raz a pustili tretí raz — zas na neho sadla! Vtedy už usúdila krajina, že ten bude kráľ, na koho sadla tretí raz koruna. Tak vivat kráľ! A vzali ho do zámku. Žena ho už tam nepoznala, že je ten jej muž, bo sa druhý raz už zrodil. Tak sa on stal kráľom a prvý minister, čo jeho ženu ukradol, odvieďol, zostal, ako bol, minister. Kráľ naráno povedal ministrom:

„Nech vyjde vojsko pod parádu!“

Tak vyšlo vojsko pod parádu vonka z mesta. A tomu starému vojakovi, čo mu peniaze požičal, povedal: „Neidť tam s vojskom, ale idť do krčmy, napi sa a zašpiň sa, žeby si bridký bol!“

Tak vyšlo vojsko pod parádu. Prišiel kráľ pozrieť sa. Každý vojak je tu, len toho starého niet. Tak pýta

⁴vivat (lat.) — nech žije, sláva

sa kráľ jeho kaprála:

„A kde ti je vojak?“

„A ja neviem. To je starý, nechce poslúchať už!“

„A tam kto spieva v krčme? Id' len pozrieť, azda on tam bude!“

A on tam bol a kapráľ ho sprevádza do šíku. Ale on je opitý, ide si spievajúci a kúriaci. Kapráľ mu povedá:

„Ticho buď, nespievaj!“

A on:

„Ja sa nebojím ani kráľa, bo ja som starý vojak, ja som veľa slúžil!“

Stal si do šíku a vojak ešte si spieval. Tak kráľ ministrom:

„Ej, tak toto je také regulárne vojsko, tak ty tak dozeráš? Tak vy dvaja budete zavesení!“ povedal kráľ.

A kapráľ i starý vojak mysleli, že to oni dvaja budú zavesení. Kráľ rozkázal, žeby dva stĺpy zakopali a dvoch priviedli: kaprála i starého vojaka. Ministrova žena povedá mužovi:

„Keď budú vešať, i ja sa pôjdem dívať!“

Tak i ona sa išla dívať. Úbohý kapráľ pod šibeňou plakal, že musí visieť nevinný mladý človek, ale starý vojak si spieval a povedal:

„Neboj sa, bratu, nič nám nebude!“

Ten povedá:

„Ty si starý, ty nedbáš už o seba, ale ja mladý za teba musím visieť nevinný!“

A tak si stali pod šibeň. Ale kráľ povedá:

„Hej, chlapci, pod'te het spod šibene, bo vy ste celkom nevinní!“ A ukáže na svojho ministra: „Ty si vinný, ty si moju ženu na ceste ukradol a mňa si dal nevinného zavesiť! Ty si živáň, teraz ja teba dám zavesiť! Ja som kráľ bol i budem, ale tebe Pán Boh nedopomohol kraľovať, bo ty si nebol statočný človek.“

A tak dal ministra zavesiť. A potom žene:

„Ženo, ja som za teba strašné varty robil, a ty si ma nechala, ty si pošla s druhým, so živáňom, a mňa si dala zavesiť! Ja ti smrť neurobím nijakú. Ale dám pismo tvojmu otcovi a napíšem, čo si ty so mnou urobila a nech tvoj otec urobí s tebou, čo chce. Ja ťa za ženu viacej nechcem!“

A tak napísal pismo, dal žandárom a tí ju odvedli k otcovi. A otec sa nahneval, že s mužom tak zle robila a jemu, kráľovi, na hanbu bola, a preto sám ju dal zahubiť.

Zakliata žaba

¹

Bola jedna pani a mala tri dievky. Veľmi bola ochorela, tak sa jej prisnilo, že keby sa ona vody napila z jazera, že by pritom ozdravela.

Poslala najstaršiu dievku na vodu do toho jazera. A tam jedna veľká žaba! Tak sa ona ľakla tej žaby, a ešte aj hrnček tam do vody pustila.

Na druhý deň poslala strednú dievku. Tak aj tá tak pochodila. Keď sa jej tá žaba ukázala, od strachu pustila hrnček do vody.

Potom už išla najmladšia. Tú volali Herumia.² Prišla k tej vode, tak tá žaba sa jej spytovala: „Či pôjdeš za mňa?“

Tak sa sľúbila tej žabe. A žaba jej dala vody nabrat'. Priniesla vody materi, tak jej ozdravela.

Večer skáče žaba k vrátam a volá:

*Heru, heru, Herumia,
otvorže mi, moja milá!
Či vieš, čo si sľubovala,
keď si z jazera živú vodu brala?*

Tak jej otvorili, a tam prišla žaba. Začali večerať a žaba opäť kričala:

*Heru, heru, Herumia,
mňa ku stolu, moja milá!
Či vieš, čo si sľubovala,
keď si z jazera živú vodu brala?*

Tak ju posadili k stolu.

Potom líhali spať. Tak žabe len dajú onuc dali na spanie. Začala žaba volať:

*Nie na onuc, moja milá,
len na posteľ, moja milá!
či vieš, čo si sľubovala,
keď si z jazera živú vodu brala?*

Tak sa potom na posteľ uložili s Herumiou. A tá žaba bol mládenec zakliaty, kým jedna naň ruku nepoloží. Tak, keď si ľahol, zvrhol zo seba žabaciu kožu a bol pekný mládenec.

¹Juliana Korenová, rod. Poprocká, z Ratkovej (Gemer), 27. októbra 1900. Posiaľ neuvverejnený rukopis z pozostalosti S. Czambela v Literárnom archíve Matice slovenskej.

²Herumia — Hermína

Tri po pysku

¹

Jeden otec pošiel do krčmy. Syn za ním prišiel a tam sa povadili, bo ten syn veľmi zle robil. Tak otec ho napomínal:

„Synu, nedobre robíš!“

Syn natoľko sa nahneval, že otca uderil tri razy po tvári. Otec vtedy zo žiaľu veľkého pošiel domov a tak sa rozžialil, že o pár dní z toho žiaľu umrel. I syn do takej chorosti prišiel, že nezadlho i on umrel.

Ako umreli, v tej krčme, keď prišla desiata hodina večer, už nikto nemohol obstať, bo veľmi strašilo. I veľa ľudí tam umrelo zo strachu, čo tam nocovalo.

O pár rokov prišiel jeden vandrovný kováčsky tovariš a pýtal sa ku krčmárovi na noc. Krčmár mu to vraví:

„Ja ich nemôžem prenocovať, bo ani ja tu nenocujem už tri roky, bo tu veľmi straší.“

„Pán krčmár, ja sa strašidla nebojím, ja zostanem tu na noc!“

„Dobre, ale ja za nich nestojím.“

Richtár bol v krčme a vraví na to:

„Nech mu dajú pokoj, krčmáru!“

Krčmár mu dal jednu holbu pálenky, i karty i sviečky. Krčmár odišiel do druhého bývania.

Ten si sedí, prišla desiata hodina. Len raz čuje veľký krik a všelijaké lármu, s reťazami štrngotanie, ako keby furmani išli.

Naraz len sa dvere do krčmy otvorili, i prídu dvaja vojaci a hľadajú na kováča. On len sedí a hľadá tiež na nich.

Tí sa skrútili i pošli vonka. I prinesú so sebou dve kozliny.² Zas sa skrútiť a von pošli. Vtedy prinesú jednu truhlu a položili ju na tie kozliny. Jeden z tých vojakov si stal k nohám, druhý k hlave. Vtedy truhla sa začne otvárať, i vyjde z nej toho starého umretého otca umretý syn. Po smrti vstal a sadol si na lávku k tomu kováčskemu tovarišovi. A ustavične ide k nemu a ustavične ho tiska k múru ďalej. Kováčsky tovariš mu vraví:

„Sed' si, keď ti dobre, bo ak nie, tak ti dám jednu na pysk!“

Ale ten umretý zas ho ďalej tiska, vtedy kováčsky tovariš dal mu jednu na pysk.

Krátky čas posedel umretý, a znova začal ho tiskať. Kováčsky tovariš zas mu dal jednu po pysku.

Zas čas posedel si spokojne ten umretý a zas sa obrátil a zas začal tiskať kováča. Ale kováč mu toto povedal:

„Keď nebudeš spokojný, že ma ešte tiskať budeš, tak ti takú dám, čo ťa fras ulapí!“ A dal mu.

Vtedy ten umretý vstal a poďakoval mu za tie tri po pysku a povedal mu:

„Ty si ma vyslobodil, bo ja by bol sem naveky chodil strašiť, dokiaľ by ja bol nedostal tie tri po pysku, čo som ja svojmu otcovi dal.“

A vtedy všetko sa stratilo, i vojaci i truhla i kozliny i umretý syn.

Ráno prišiel krčmár, že čo sa stalo s kováčom, či on ešte žije. Našiel ho zdravého a pýtal sa ho, čo videl.

„Videl som to i to,“ i porozprával mu, čo sa s ním stalo.

Krčmár sa veľmi čudoval, i veľmi sa zaradoval a vyňal dvadsať zlatých a kováčovi podaroval.

A odvtedy tam nikdy nestrašilo.

¹Michal Balogh, 72-ročný, z Vranova nad Topľou (Zemplín), 13. októbra 1904. Czambel § 186, 365 — 366.

²kozliny — drevený podstavec na rúbanie dreva, koza

Tri priadky

1

Bola raz jedna chudobná vdova a tá mala len jednu dcéru, ktorá sa Zuzka volala. Nemali ani roličky, ani kravičky, tak sa museli len z pradenia chovať. Zuzka bolo pekné a poriadne dievča, ale mala jednu veľkú chybu, že bola veľmi lenivá, čo ju raz matka ku kolovrátku posadila motať, vždy sa rozplakala, a keď ju matka priasť prisilila, pustila sa nahlas do revu. To matku veľmi mrzelo, a v jeden deň tak sa na ňu rozhnevala, že ju dobre vybuchnatovala. Potom sa Zuzka² tak žalostne rozplakala, že ju bolo naďaleko čuť.

Nenazdajky práve vtedy išla tadiaľ kráľovná. A keď ten žalostný plač počula, ostala stáť, zišla z koča a vošla do chyže, bo si myslela, že sa v chyži dajaké nešťastie stať muselo. Keď Zuzku tak žalostne plakať videla, pýtala sa jej šumne:

„Čo ti je, že plačeš, moje zlaté dieťa?“

„Ach, matka ma ubila!“

Vtom sa obrátila kráľovná k matke:

„Prečože biješ to nebožiatko dievča?“

Matka sa zľakla a nevedela priam, čo má na to odpovedať, bo sa hanbila pred kráľovnou povedať, že má takú lenivú dcéru, čo ju preto i biť musí. Naostatku povedala:

„Ach, najmilostivejšia kráľovná, ja mám s tým dievčaťom veľké trápenie, bo nechce nič inšie robiť, len priasť; pri praslici by deň i noc sedelo. Dnes ma už veľmi nahnevala a dala som jej zopár pästou po chrbte.“

Kráľovnej sa dievča veľmi zapáčilo, bo i ona veľmi rada mala pradenie, a preto povedala matke:

„Ja vám chcem dačo povedať, matko; keď vaša dcéra naozaj tak rada pradie, tak ju dajte mne, ja sa o ňu budem starať. V mojom zámku mám dosť najkrajšieho a najjemnejšieho ľanu a keď bude u mňa taká vrtká ako doma, tak jej obeciam, že to neobanuje.“

Tomu sa matka veľmi potešila a kráľovná vzala dievča priam so sebou na svoj zámok.

Keď tam prišli, vzala kráľovná Zuzku za ruku a odvieďla ju do troch veľkých chyží, v ktorých bolo nakladené plno ľanu, až po povalu. Ale aký to bol ľan! On sa blyšťal ako zlato a strieborné nitky boli také mäkké ako napradený hodváb. Potom povedala kráľovná:

„Bud' vrtká, moja dcéro, a keď ten ľan, ktorý si tu videla, všetok spradieš, vtedy dostaneš môjho syna za muža a budeš kráľovnou.“

Dala jej doniesť i veľmi peknú praslicu zo zlata a plný kôš zlatých vretien a nechala ju samú v prvej chyži.

Keď kráľovná od nej odišla, sadla si Zuzka k obloku a počala plakať, že by sa bola skala nad ňou pohla, bo videla, že toľko ľanu spriasť nemôže, hoc by priadla za sto rokov od rána do večera každý deň. A akože by ona bola mohla dačo urobiť, keď tak nerada priadla! Tak v myšlienkach presedela celú noc, veľmi plakala a až do samého poludnia ani prstom nepohla.

Keď prišlo poludnie, prišla sa kráľovná pozrieť, koľko Zuzka napriadla a veľmi sa začudovala, keď videla, že sa ani prstom priadze nedotkla. Zuzka sa vyhovárala, že jej je veľký žal' za matkou a že od plaču nič robiť nemohla. Kráľovná jej uverila a ju potešila:

„Nermúť sa, moja dcérečko a bud' zajtra vrtkejšia, žeby si môjho syna za muža dostala.“

Keď kráľovná od nej odišla, Zuzka si zas³ k obloku sadla, von vyzerala, vzdychala si a nič inšie až do večera nerobila, a tak i druhý deň až do poludnia.

Napoludnie prišla zas kráľovná a začudovala sa ešte väčšmi ako včera, keď videla, že sa Zuzka ľanu nedotkla, i hnevala sa. Zuzka sa tak vyhovárala, že ju hlava veľmi bolela, a preto nič robiť nemohla. Kráľovná sa s tým uspokojila, ale keď od nej odchádzala, ostro jej dohovárala:

¹Rozprávku prebral Czambel od Jána Kovalčíka (Slovenské pohľady 1900, 309 — 397), z jazykovej stránky ju upravil podľa rozprávania Zuzany Kačírovej z Hnilca (Spiš), 1. septembra 1904. Czambel § 136, 247 — 252.

²Potím še tak... > Potom sa Zuzka tak...

³zas še... > Zuzka si zas...

„Teraz je už ostatný čas, aby si sa do roboty lapila, keď chceš môjho syna za muža dostať a kráľovnou sa stať.“

Ale aj tretí deň Zuzka nič nerobila, ako i za prvé dva dni; na praslicu sa ani neobzrela, ale len ustavične pri obluku sedela a ustavične von oblokom hľadela.

Keď prišlo poludnie, vošla dnu dverami kráľovná, a keď videla, že Zuzka zas nič nerobila, veľmi sa nahnevala a skríkla:

„Čuješ, Zuzko, dnes je ostatný termín! Keď ešte ani zajtra priadze nenájdem, tak nielen môjho syna za muža nedostaneš, ale ťa dám zavrieť do áreštu, kde je plno hadov, žiab a jašteríc a tam od hladu zahynieš! Potom už nebudeš viac daromníčiť a mňa klamať!“

S tým sa kráľovná od nej odvrátila, vyšla z chyže von a durkla dverami.

Len teraz ešte bola Zuzka v strachu, studený znoj jej kvapkal z čela, keď si na zajtrajší deň pomyslela. Čo si mala počať? Naostatku len nakrútila ľanu na praslicu, sadla si k nej a počala priať. Ale akože mohla pri tej praslici dlhšie vydržať, keď bola taká lenivá! A tak zas len prestala priať, postavila sa k obluku a nahlas plakala až do samého večera.

Naraz zaklopká dakto na oblok. Zuzka pozrie a vidí tri bridké staré ženy. Jedna mala takú dlhú spodnú gambu, že jej až na bradu visela, druhá mala na pravej ruke tak veľký palec, že si ním celú dlaň zakryť mohla a tá tretia mala takú širokú pravú nohu, akoby ju len cepmi bola rozmlátenú mala. Ako ich Zuzka zazrela, veľmi sa preľakla a nastrašila tak, že od obluka až nastred chyže odskočila. Ale tie staré ženy sa na ňu usmievali a kývali, žeby im len oblok otvorila, a žeby sa ich nič nebála.

„Pán Boh daj šťastia, šumné dievča,“ povedali, „čože tak žalostne plačeš?“

Zuzka sa osmelila a s plačom odpovedala:

„Ach, akože by som ja zarmútená neplakala, keď mi rozkázali, žeby som spriadla všetok ľan, čo je tu, i ešte v dvoch chyžiach druhých je naukladaný.“

Tak rozprávala Zuzka tým starým ženám všetko, čo sa s ňou stalo, a i to sa im priznala, že jej kráľovná obecala, že keď ten všetok ľan spradie, že jej syna dá za muža a s ním i kráľovstvo že dostane.

„Ale čo mi to všetko spomôže,“ povedala ďalej, „ja, zakiaľ budem živá, toľko ľanu nespradiem.“

Na to sa zasmiali staré ženy a povedali:

„Keď nám obeciaš, že nás na svoju svadbu zavoláš, k stolu nás posadiš medzi druhých hostí, že sa za nás hanbiť nebudeš, tak sa ti podvolíme, že všetok ten ľan spradieme za teba. Len sa tak začuduješ, ako nám to chytro pôjde!“

„Ach, s najväčšou radosťou vám všetko po vôli spravím,“ odpovedala Zuzka, „len začnite čím skorej!“

Tri ženy vošli cez oblok do chyže, kázali Zuzke, žeby si ľahla spať a lapili sa priam do roboty. Stará s veľkým palcom ťahala nitky z ľanu, tá s veľkou gambou ich slinila a tá so širokou nohou ťahala koliesko a robota im išla od ruky, akoby páčil. Musím vám povedať, že to bola praslica s kolieskom, kolovrátok. Keď ráno počalo svať a Zuzka z postele vstala, začudovala sa, keď videla peknú, rovnú a tenučkú priadzu tak, že jej od radosti až srdce skákalo; v ľane ale už bola taká diera, do ktorej by sa i sama bola vmestila. Ženy odišli a obekali, že navečer zas prídu a odišli cez otvorený oblok.

Kolo poludnia prišla kráľovná pozrieť, či Zuzka zase nedaromníčila. Ale ako tak mnoho peknej priadze zazrela, začudovala sa tomu, jej čelo sa vyjasnilo a pochválila Zuzkinu usilovnosť.

Ako sa zmrklo, stáli zas tri staré ženy pri obluku, a Zuzka im s radosťou otvorila. Tak to išlo každú noc, na mrkaní prišli a na svitaní odišli; a keď Zuzka spala, ľanu v chyži ustavične odbúdalo a naostatku celá prázdna ostala. Za každým razom, keď kráľovná napoludnie do chyže prišla pozrieť priadku, nemohla sa ani nad peknou priadzou prenačudovať, a ani nevedela, ako má jej usilovnosť a jej šikovnosť pochváliť. Viac ráz povedala:

„Moje zlaté dieťa! Aký mi žiaľ, že som ti spočiatku tak ublížila!“

V druhej chyži tiež tak chytro ľanu odbudlo, a keď sa i tá vyprázdnila, počala kráľovná pripravovať sa na svadbu. Naostatku, ako už v tretej chyži ľanu len kúšik bolo, ďakovala Zuzka dobrým starým ženám z celého srdca, že jej tak z biedy pomohli; tie jej ale odpovedali: „Len nezabudni, čo si nám obecala a uvidíš, že neobanuješ!“

A keď už zo všetkých troch chyží ľan spradený bol, už bolo všetko na svadbu hotové. Mladý kráľ sa veľmi tešil zo svojej mladej, krásnej a pyšnej nevesty a v jeden deň jej povedal:

„Žiadaj, čo chceš odo mňa, a to všetko sa ti stane.“

Tu prišli Zuzke na myseľ tie tri staré ženy a odpovedala:

„Ja mám doma tri staré tetky, ony sú chudobné, ale dobré a statočné ženy a veľa dobrého mi urobili. Tak dovoľ mi, žeby som si ich na moju svadbu zavolať mohla.“

Vďačne na to pristali mladý kráľ i jeho matka.

V deň svadobný, práve keď už hostia k stolu sadat' počali, otvorili sa dvere a dnu do chyže vošli tri staré ženy, pekne po starosvetsky oblečené. Len čo ich zazrela mladá nevesta, išla im v ústrety a privítala ich šumne.

„Vitajte mi, moje ľúbe tetky, z celého srdca vás vítam! Poďte a sadnite si ku mne k stolu.“

Hostia sa len jeden na druhého dívali a boli by sa všetci rozrehotali, keby sa kráľ a nebolí báli; kráľ sám, ako i kráľovná sa zapálili v tvári ako najkrajšie ruže, ale nesmeli nič mladej neveste povedať, keď jej už pred svadbou na to privolili.

Pri stole kládla im Zuzka sama najlepšie kúsky na tanieri, nalievala im z najlepšieho vína a núkala ich privetivo, žeby len jedli a pili.

Keď od stola všetci povstávali, prišiel kráľ k starej žene so širokou nohou a pýtal sa jej:

„Lúba matko, povedzte mi, prosím vás, prečože je vaša noha taká široká?“

„Od pradenia, najmilostivejší kráľovský synu, od pradenia.“

A on sa obrátil k druhej, so širokým palcom a pýtal sa:

„Lúba matko, prečože taký široký palec máte?“

„Od pradenia mám, môj pane, od pradenia.“⁴

Potom išiel ešte k tej s veľkou spodnou gambou a pýtal sa jej tiež:

„Lúba matko, od čoho máte takú veľkú spodnú gambu, ktorá vám až niže brady visí?“

„Od pradenia, milostivý pane, od pradenia.“

Keď to mladý kráľ počul, veľmi sa preľakol a zakázal navždy svojej peknej žene priasť, najviac ale kolovrátko sa dotknúť, žeby aj ona nedostala od pradenia takú širokú nohu, taký veľký palec a bridkú gambu, ktorá by jej až niže brady visela.

Vtom sa stratili tri staré ženy z paláca a nikto nevedel, kde sa podeli. Len Zuzka ich v srdci požehnávala, koľko ráz si na ne pomyslela, a nikdy tak s radosťou žena rozkaz svojho muža neposlúchla ako Zuzka, už teraz mladá kráľovná, kráľov rozkaz, žeby nikdy viacej nepriadla.

⁴od predzena taki široki palec... > od pradenia takú širokú nohu, taký veľký palec

Zbojníkova žena

1

Bol jeden chudobný človek a mal tri dievky. Tie dievky nič nerobili, len sa v prachu na ceste ihrávali. V tom prachu našli tri turáky a prišli domov. Hovoria otcovi:

„Apko, našli sme tri turáky. Tam a tam bude jarmok, za tie tri turáky hybajte na jarmok a tam nám nakúpte šiat, ako dievkam prináleží, keď sa vydávajú.“

A on išiel a narietal, čo im on za tie tri turáky nakúpi. Tam ho postretol jeden pán a pýtal sa ho, čo mu je. Chudobný človek povedal, že má tri dievky, a tie nič nerobia, len sa na ceste v prachu ihrávajú a v tom prachu našli tri turáky a doniesli otcovi, že tam a tam bude jarmok, aby im išiel nakúpiť šiat, ako prináleží dievkam, keď sa vydávajú. Preto narieta, čo on, otec, za to kúpi. Ten pán povedal:

„Dám ti dosť peňazí, až mi dáš voľaktorú za ženu.“

On sľúbil, že mu dá, ktorú bude chcieť.

Keď otec prišiel z jarmoku, doviezli mu vozy, čo nakúpil dievkam.

Navečer prišiel ten pán a pýtal sa, ktorá má zaňho vôľu. Najstaršia povedala, že ona zaňho pôjde. Pán povedal, že svadbu len doma bude robiť. Tak ju vzal sebou. Išli cez jednu horu. Ona mu hovorí:

„Muž môj sladký, ja by veľmi vodu pila.“

A on:

„Hybaj, žena moja, hentam je jedna studnička, tam je jedna korčuška,² tou sa napi vody. Prídu ta tri holúbky, ale tie nenapoj!“

Tak ich ani nenapojila. Prišla k mužovi a išli cez tie hory ďalej. Doviedol ju do jedného domu a ten bol zo samých človečích hláv. Aj jej dal variť jednu človečiu hlavu. Išiel preč a jej povedal: „Žena moja, tu máš túto hlavu. Keď sa tá hlava uvarí, potom ty zjedz uši aj nos z nej.“

Keď sa hlava uvarila, uši, nos odrezala a hodila ich mačke. Prišiel pán domov, pýta sa jej, či tú hlavu uvarila a či nos, uši zjedla. On kričí:

„Uši, nos, kde ste?“

Ony sa jej ohlásili:

„Tu sme, tu, mačke v bruchu!“

A on vstal hore a rozdrapil ju na dve polovice. Zavesil ju do komory na klin a potom zas išiel k tomu svokrovi:

„Ej, apko môj, ako vy ste vaše dievky hanili, že nevedia nič robiť, len na ceste v prachu sa ihrávať, a vzali mi ju za kuchárku! Keby ste mi ešte z hentých švagrín jednu dali!“

Otec sa pýta, ktorá má vôľu zaňho ísť. Tak išla stredná.

Išli zase cez tú horu a hovorí aj tá:

„Muž môj drahý, však by som vodu pila.“

A on jej povedal, že je tam jedna studnička, aby išla a aby sa napila vody korčuškou. Prišli aj tie tri holúbky k nej, ale tie nenapojila. Vrátila sa k mužovi a išli zas cez tú horu.

Doviedol ju do toho domu, čo mal zo samých človečích hláv. Dal aj tej variť jednu človečiu hlavu a povedal jej, keď sa uvarí, aby uši, nos odrezala a aby ich zjedla, zakiaľ on domov príde. Hlavu uvarila, uši, nos odrezala a hodila ich psovi. Pán prišiel domov a pýtal sa jej, či uši, nos zjedla. Kričí:

„Uši, nos, kde ste?“

Ony sa ohlásili, že sú psovi v bruchu. Potom aj tú chytil a rozdrapil na dve polovice a zavesil aj tú do komory.

Potom išiel zase k tomu svokrovi pre tú najmladšiu a povedal:

„Ej, apko môj, však ste vy vaše dcéry veľmi hanili, že nevedia nič robiť, a ta vzali mi aj tú

¹Mara Malá, asi 60-ročná, z Prilep, asi 45 rokov bývala v Nemčiňanoch (Tekov), 16. mája 1903. Polívka III, 390 — 392.

²korčuška — nádobka na pitie vody

druhú za ševkyňu.³ Či by ste mi ešte nedali aj tú najmladšiu?“

On aj tú prisľúbil.

Aj s tou tak išiel cez hory. Aj tá mu tak hovorila:

„Muž môj sladký, ja by veľmi vodu pila, ledva od smädu idem.“

Aj tej povedal:

„Tam je jedna studnička a jedna korčuška, tou sa napi vody!“

Prišla k studničke a napila sa vody. Prišli k nej tie tri holúbky a ona ich napojila a ony jej hovoria:

„Dievka moja, tento tvoj oddanec je zbojník, on ťa dovedie do domu zo samých človečích hláv, dá ti variť človečiu hlavu, keď pôjde preč a povie ti, aby si ty tú hlavu uvarila a zakiaľ on domov príde, aby si ty uši, nos z tej hlavy zjedla. A ty uši, nos odrež a uviaž si na teplý žalúdok. Keď on bude kričať: ‚Uši, nos, kde ste?‘ ony sa ohlásia: ‚Tu sme, tu, na teplom žalúdku!‘ Tak on bude myslieť, že si ich ty zjedla a on ťa chyť a povie ti: ‚Ty si moja verná manželka.‘ A potom pôjde preč a on ti bude dávať od dvanástich izieb kľúče. Ty mu povedz: ‚Ako by ti bola verná manželka, keď mi ty nedáš od tej trinástej izby kľúče?‘ V tej trinástej izbe, tam je dvanásť obrov a jeden klobúk a jedna divá dievka a divý brav. Keď ty zavrtíš ten klobúk, tých dvanásť obrov vyskočí a čo im rozkážeš, to učinia.“

Včul' ona išla k mužovi a on ju hrešil, kde už toľko bola, a ona mu povedala, že tá voda taká dobrá bola, že sa aj po tri razy vrátila, čo ju išla piť.

Potom išli do toho zbojníkovho domu. Dal aj tej variť tú človečiu hlavu. A povedal jej:

„No, žena moja, ja idem preč, a tu máš túto človečiu hlavu, a zakiaľ ja domov prídem, uši, nos z nej zjedz!“

A s tým odišiel. Keď sa vrátil, pýtal sa:

„Žena moja, uvarila si hlavu?“

„Uvarila.“

„A uši, nos si zjedla?“

„Zjedla.“

On kričí:

„Uši, nos, kde ste?“

Ony sa ohlásili, že sú na teplom žalúdku. On ju vtedy chytil okolo hrdla a povedal:

„Ty si moja verná manželka!“

Potom jej dal kľúče od dvanástich izieb a ona mu povedala, že ako by bola verná manželka, keď jej od tej trinástej izby kľúč nechce dať. Ale potom on jej dal aj od tej trinástej izby kľúče a zas išiel preč. Keď ona vedela, že je už hodne ďaleko, išla do tej trinástej izby a klobúk zavrtela a povedali jej tí obri:

„Čo rozkážeš, čo chceš?“

A ona im povedala:

„Nič nerozkážem inšie, len za čierne more ma zaneste a zo samého diamantu kaštieľ aby mala tam hotový!“

Potom ona divú dievku odviazala, aj divého brava a to si sebou vzala za čierne a za červené more.

Keď on domov prišiel, nuž jeho manželku doma nenašiel. Hľadal ju za sedem rokov a zodral sedmoro železných bôt a na ten siedmy rok ju našiel, a keď tam prišiel, pýtal sa jej čelade, v ktorej izbe pani býva. Keď mu ukázali, v ktorej izbe ona bola, on zaklopal na dvere. Otvorili sa mu. Povedal:

„Ej, mladá pani, už som ťa sedem rokov hľadal, sedmoro železných bôt som zodral, ale už včul' mi neujdeš, len sa ber!“

A ona mu hovorí:

„Muž môj sladký, kde si ty videl, aby žena popredku chodila?“

³ševkyňa — krajčírka

Tak on ju poslúchol a išiel popredku a ona sa chytro obrátila a divú dievku aj divého brava odviazala a tam ho na drobné kúsky roztrhali.
A ja som bola tam, a zem ma vyhodila až sem.

Juhás Paľko

1

Bol jeden kráľ a ten kráľ mal stádo oviec. Mal troch bojárov,² dvaja boli sedliaci a tretí bol Juhás Paľko. Tak povie Paľko svojim kamarátom:

„Kamaráti moji, tej noci neodchádzajte od svojich oviec, lebo prídu vlkolaci, všetkým vašim ovciam hlavy poodhrýzajú!“

Tí ho ale na posmech obrátili. Tak odišli a on pri svojom stáde zostal. A tí, keď prišli, našli svojim ovciam všetky hlavy poodhrýzané. Tak sa s ním vadili, že on tým ovciam všetky tie hlavy poodrezoval. A s veľkou žalobou išli pred jasného kráľa žalovať, čo sa stalo, že tým ovciam on tie hlavy poodrezoval.

Kráľ veľmi rozhnevaný Juhása Paľka dal zamurovať do jednej veľmi malej chalúčky, a tam nemal len taký malý oblôčik, čo mu mohli pokrm podať. Tak ho trápili, že nemal len trošku vody a kúšтик chleba.

A ten kráľ mal princezku a tá mladá princezka mu pokrm dávala, čo ani jej tatík nevedel.

Potom on tam bol, až raz prišla novina od tureckého bašu. Poslal kráľovi³ tri kone. Jestli neuhádne, ktorý je z tých koni starší lebo mladší, že bude s ním próba. Kráľ nevedel, ktorý je starší lebo mladší.

Tu išla mladá princezka k Juhásovi Paľkovi a sa ho pýta:

„Juhás Paľko, nám prišla mrcha novina, môjmu tatíkovi. Poslal nám baša tri kone. Tak môj tatík nevie, ktorý je starší, ktorý mladší, ktorý stredný.“

Juhás Paľko odpovie:

„Princezka, ja im poviem, ale nech ma pred ich tatíkom nevyzradia! Tak, osvietená princezka, nech predložia tým koňom sena, mládze⁴ a potom ovsa. Ten starší pôjde k senu a ten stredný pôjde k mládzi a najmladší pôjde k ovsu. A nech povedia svojmu tatíkovi, že sa im toto snívало, nech ma nevyzradia, že to odo mňa počuli.“

„Pán tatík, mne sa voľačo snívало.“

„A čo, dcéra moja?“

„Aby si dal pred kone sena, mládze a ovsa. Najstarší kôň pôjde k senu, stredný k mládzi, najmladší k ovsu.“

Dobre. A tak sa aj stalo, že kráľ sa dozvedel, ktorý je starší, ktorý mladší a ktorý stredný. Nakrátko mal kráľ pokoj od bašu.

Zase nezadlho poslal baša jednu palicu a odpísal, že jestli tej palici neuhádne, ktorý je tenší koniec lebo hrubší, že bude s ním próba.

Potom tá princezka zas išla k Paľkovi a povedala:

„Paľko, zas máme novinu. Poslal baša môjmu tatíkovi jednu palicu, že jestli neuhádne, ktorý koniec tej palice je hrubší lebo tenší, že bude zle s ním.“

Paľko povedal:

„Ja im poviem, princezka, ale nech nevyzradia, že som to ja povedal, ale nech povedia, že sa im to snívало. Nech tú palicu zahodia do vody, ktorý koniec bude hrubší, ten sa obráti dolu vodou.“

A tak sa stalo. Kráľ to odpísal bašovi a kráľ mal zase potom pokoj.

Nebolo tak dlho. Odpísal mu baša:

„Ja budem pri obede v sedemdesiatej krajine, a keď ponesiem mäso na vidličke do úst, to mi musíš odstrelit!“

Už sa kráľ trápil, že to nemôže na žiaden spôsob urobiť. Zas išla tá princezka k Juhásovi Paľkovi na pomoc:

¹Tereza Drevová, 70-ročná, zo Sv. Beňadika (Tekov), 21. septembra 1900. Polívka IV, 457 — 459.

²bojtár (z maď.) — honelník, pomocník pastiera oviec

³poslal mu > poslal kráľovi

⁴mládza — otava, druhá alebo tretia tráva

„Juhás Paľko, zle je s nami. Môj tatík skoro zúfa. Odpísal mu baša, že jestli mu mäso, keď bude pri obede a ho ponesie do úst na vidličkách, voľakto neodstreli, že bude s ním próba.“

Tak potom Paľko povedal:

„Nech ma kráľ vypustí z klieťky a dá mi gver do ruky a ja to mäso v sedemdesiatej siedmej krajine odstrelím.“

A kráľ na to pristal. Juhás Paľko nabil gver.⁵ A keď baša niesol na vidličkách mäso, tak mu ho odstrelil. Baša hneď nato odpísal kráľovi:

„Viem, že máš pri sebe Paľka.“

A ten Paľko bol vlastný brat bašov, ktorý ho od seba odohnal. Potom Paľko vyhnaný vyšiel sveta probovať, pásol u kráľa stádo a sa nevyzradil, že je brat kráľa.

Zanedlho písal baša kráľovi, aby mu poslal Paľka na hostinu. Tuná chcel baša Paľka usmrtiť. Ale Juhás Paľko sa nebál, zobral sa a išiel. Cestou vidí jedného, čo prekračoval kroky.

„Pomáhaj ti Pán Boh! Čo ty robíš?“

„Nuž, už som celý svet poprekračoval, nemám kde kráčať!“

„Ej, ty si silný chlapík!“

„Ach, čože by ja bol, lež Juhás Paľko, to je silný chlap, keď mohol do sedemdesiatej krajiny bašovi mäso, keď ho na vidličkách niesol, od úst odstreliť!“

„No, keď si mu ty taký priateľ, hybaj so mnou, ideme k nemu na hostinu.“

Išli spolu. Zase videl jedného, čo hľadel do oblakov. Zas aj tomu povedal:

„Pomáhaj ti Pán Boh! Čo ty robíš?“

„Ja som už celý svet prehľadel, už nemám čo hľadiť!“

„Ej, ty si silný chlapík, keď si mohol celý svet prehľadiť!“

„Ej, čože by ja bol, ale Juhás Paľko, to je silný chlap, ktorý mohol do sedemdesiatej krajiny bašovi mäso, keď ho na vidličkách niesol, od úst odstreliť!“

„Hybaj so mnou, ideme mu na hostinu.“

Zase išiel ďalej. Prišli k jednému, čo všetku zem zjedol, čo dvanásť párov volov zoralo.

„Ej, ty si silný chlapík, keď toľkú zem môžeš zjesť!“

„Čože by ja bol silný chlap, ale Juhás Paľko, to je silný chlap, keď mohol tureckému bašovi mäso, keď ho na vidličkách niesol, od úst odstreliť!“

„No hybaj so mnou, ideme mu na hostinu.“

Zas išli ďalej. Videl jedného, čo mal také fúzy, aké nikto dosiaľ nevidel.

„Ej, ty si silný chlap, keď také fúzy máš!“

„Ale čože by ja bol silný chlap, lež Juhás Paľko, to je silný chlap, keď mohol tureckému bašovi mäso, keď ho na vidličkách niesol, od úst odstreliť!“

Vzal sebou aj tohto.

Prišli k tureckému bašovi. A bola tá hostina. Zabil im jedného vola a ten, čo tú zem jedol, povedal:

„Čo nám jeden vôl, aspoň dvanásť volov nech nám dá a nech nás nasýti!“

Dal baša dvanásť volov zabiť a chlapi to pojedli.

Baša sa hneval, že stratil dvanásť volov a chcel ich usmrtiť. Dal zakúriť do pece, dvanásť siah dreva vkladli dvorania, aby všetci hostia tam zhoreli, ale ten s tými veľkými bajúzmi všetko zahasil.

Potom si baša pomyslel: „Títo by ma tu vyjedli celkom!“ A preto Paľkovi neurobil nič, ale ho dobre obdaroval, aby sa od neho oslobodil, a Paľko zas obdaroval tých, ktorí boli s ním.

Keď prišiel on, Paľko, naspäť ku kráľovi, u ktorého slúžil, ten ho privítal a povedal:

„No, synu môj, ty si hodný chlap! Dám ti svoju dcéru za ženu.“

Tak sa stalo a po smrti starého kráľa stal sa Paľko kráľom.

⁵Nabil gver > Juhás Paľko nabil gver

O chudobnom a bohatom bratovi

1

Boli dvaja bratia. Jeden bol chudobný a druhý bol veľmi veľký boháč. Ten chudobný nemal viacej pri svojej duši ako jednu kravičku. Tak už videl, že nemá čo jesť so svojimi deťmi i so svojou ženou, tak vrel žene:

„Ženo, už musím s tou kravičkou ísť na jarmok, bo už nemáme čo zjesť, a my nemôžeme byť ďalej o hlade.“

Tak žena mu vymietla ostatnú múčku z bočky a upiekla mu na cestu jeden vakarovík.² On vzal i sebe, i kravke tam, čo mal a išiel na jarmok i s bratom bohatým.

Pokiaľ na jarmok došiel, tak i svoje, čo mal, zjedol, i kravka mu všetko zjedla. A stalo sa, že on kravku na jarmoku nepredal. Veľmi sa trápil, ako on domov dôjde o hlade, a čo bude s deťmi jesť, keď už nemá ničoho nič. Veľmi bol lačný, čo už nemohol od hladu vydržať. Kravke, čo tam všelijakí kočiši krmili, pozbieral po ceste a jej dal, a sám už nemal čo zjesť. Tak vrel bratovi:

„Bratu, preboha ťa prosím, daj mi hoc len na raz do úst!“

A brat mu tak povedal:

„Dám ti, keď si dáš jedno oko vylúpnuť. Dám ti kus opreska i porciu pálenky.“

Chudobný človek tak povedal:

„Bratu, už teraz nemôžem vyžiť na svete, čo vidím, a ako si dám vylúpnuť oko, tak už zahyniem i so svojimi deťmi.“

Ako ho raz hlad prichytil, dal si oko vylúpnuť. Tak mu brat dal toho opreska i porciu pálenky. Zahryzol si a išiel zbohom ďalej.

Príde do druhej krčmy, zas tak veľmi vylačnel, a zas si prosil od brata.

„Dám ti, bratu, i teraz, keď si dáš i druhé oko vylúpnuť.“

„Ak už dám i druhé, tak ja nemôžem ani k svojim deťom dôjsť. Daj mi jesť teraz a oči až doma vylúpneš, bo ešte ani túto ostatnú kravku mi nebude mať kto poviesť.“

„Vera, bratú, ja ti tu jesť nedám, keď si nedáš i druhé oko vylúpnuť! Ja i teba odvediem domov, i kravku ti...“

Ako už nemohol ďalej hlad vydržať, tak si dal i druhé oko vylúpnuť. Už nemal ani jedno. Čo mu brat tam dal, to zjedol, i kravke mu dačo hodil.

Išli ďalej. Ako išli, tak prišli do jedného veľmi veľkého lesa. Ako prišli doprostred lesa, tam práve utrafili pod šibeň. Bohatý brat vraví chudobnému:

„Bratu, ostaň ty tu, ja idem ďalej na stranu a k tebe prídem zaraz.“

Ako on ho tam nechal, po neho nikdy viacej neprišiel. Vzal sa i s kravkou a pošiel domov. Deti, ako sa dozvedeli, že brat otcov je už tu, pošli sa pýtať, či nejdú i ich otec. Ten bohatý brat im tak vrel:

„Ja som vášho otca na jarmoku nevidel, ani som sa ja s ním nezišiel.“

Tak plakali deti i s materou, už nemohli od hladu ani vydržať.

Ako ten chudobný zostal pod šibeňou, tak Pán Boh zoslal z neba také tri vtáčky, čo mu vraveli: „Idť, človeče, na kolenách dajako, šmýkajúci, a na jednej lúke nájdeš jednu studienku, pri tej studienke jest taká tráva, čo keď tou vodou oči vymyješ, a trávou sa poutieraš, tak zaraz uvidíš!“

On pošiel, ako mu tie vtáčky vraveli, len išiel a došiel k tej studienke. Ako si vodou oči počliapkal a trávou sa poutieral, zaraz uvidel! Tak sa veľmi zaradoval, len sa rmútil, že ako pôjde k svojim deťom, keď nemá ani kravky, ani ničoho pri svojej duši. Tak čo bude s deťmi jesť? Prileteli tie tri vtáky zas k nemu a tak mu vraveli:

„Chudobný človeče, už sme ti jednu radu dali, ty si uvidel na oči! Teraz ti dáme druhú radu, že budeš mať i čo jesť s deťmi!“ Ďalej vraveli: „V jednej dedine voda skapala, vody niet nič, idť

¹Anna Plichtová zo Žiroviec (Abauj), 30. júla 1905. Czambel § 183, 355 — 356.

²vakarovík, opresok — postruhník, pagáč

cez tento les, trafiš na jednu lúku, tam nájdeš jednu studňu a na nej veľký kameň privalený. Ty ho neodgúľaj, ale id' prv do dediny do krčmy. Tam povedz ľuďom, že tak i tak, ty im vodu pustiš, keď ti dobre zaplatia.“

Tak sa stalo. Ľudia mu veľa peňazí obecali, len nech im vodu pustí. On pošiel na tú lúku, odgúľal ten kameň, už mali ľudia dosť vody. Pošiel nazad do dediny, tak toľko mu dukátov zlatých dali, čo ledva ich uniesol domov.

Ako prišiel k svojim deťom, veľmi sa zaradovali. A plakali, kde bol toľko. On im všetko rozpovedal, ako sa s ním vodilo, že mu brat oči vylúpol.

Ráno im kázal, žeby mu pošli k bratovi po korec, čo pomerajú peniaze. Ale im tak povedal, žeby nepovedali, načo im ten korec. Deti pošli. Pýtal sa ich báčik, čo budú tým korcom merat', že ani pšenice nemajú, ani nič, tak načo im ten korec?

Deti s korcom prišli domov, tak pomerali tie peniaze, ale kdesi na obrúčku sa ulepil jeden dukát. Ako odniesli korec, tak báčik hľadel, čo ním merali, či sa dakde dačo nevopchalo. A ako obrátil korec naspäť, tak našiel tam jeden dukát zlatý, zaraz udrel na brata chudobného, skade vzal tie peniaze. Ten brat chudobný mu tak povedal:

„Bratu, daj si tak oči vylúpnuť ako i ja, tak i ty toľko peňazí prinesieš!“

Bohatý brat tak vravel:

„Tak vylúpni mi oči, bratu, a poved' ma tam na to miesto, kde som ťa ja vtedy nechal!“

„Ja ti to vďačne tiež urobím.“

Tak vylúpol mu oči a zaviedol ho tam pod tú šibeň. Ako ho tam nechal, tam zostal. A tam je i doteraz, keď neumrel.

Adesa, otvor sa!

1 2

Raz boli dvaja bratia. Jeden bol bohatý, druhý bol chudobný, lebo ten bohatý odobral tomu chudobnému, čo mu prináležalo po rodičoch imanie. Tak tento mladší brat, keď už bol veľmi schudobnený, pustil sa do plaču pred ženou:

„Žena moja, čo si my teraz počneme? Ten môj brat je taký, že má radšej svojho psa ako svojho vlastného brata! Vidiš, žena moja, nemáme ani čo jesť, deti sú nám otrhané! Rady si nevieme dať od hladu a biedy! Chod' ešte raz k môjmu bratovi a požičaj si na vahan múky aj omasty, aby sme od hladu aj s deťmi neumreli!“

Žena ho poslúchla, aj teda išla si tej múky požičať.

Ale starší brat-skupán a jeho žena tiež, obkriekli ju:

„Vy takí a takí, darebáci, naničhodníci, vám sa nechce robiť, len druhý aby vám do hrtana dával! No ale počkaj, švagríná, teda ti už len požičiam tej múky aj tej omasty, ale len tak ti ju dám, ak mi ju trojnásobne vrátiš!“

Žene sa vzdychlo:

„Pani švagrínka aj pán švagor, keď nám Pán Boh pomôže zarobiť, tak vám vrátíme aj múku aj omastu.“

Milá žena prišla domov plačúci. Jej muž ju vyzerá pred dvermi.

„No, žena moja, čo si vykonala?“

„Ach, čože som vykonala, mužík môj, veď ma vidíš, že ma idú slzy zalíť! Ten tvoj brat a švagríná skočili do mňa, že ako sa ja opovážim do ich domu prísť požičiavať! Vidiš, túto múku aj omastu musím im trojnásobne vrátiť! Muž môj, len hľad' za voľákom robotou, aby sme mohli vrátiť, lebo už tuná nemáme takého človeka, čo by nám ešte raz v núdzi pomohol!“

Povie jej manžel:

„Oj, stará moja, veď je Pán Boh bohatý, veď nám ten ešte pomôže, len mi chod' z tej múky pagáč upiecť.“

„A načo ti je, starý môj? Veď je tu múky málo pre nás všetkých!“

„Stará moja, len mi ho ty skorej na ohništi upeč, lebo idem do hory na drevo aj na mach. Mach sa nám zide na obloky a drevo si predáme a tomu bratovi skupánovi vrátíme, čo nám požičal, aj nám ešte voľáčo zvýši.“

Žena na to pristala a bola rada, že si jej muž tak dobre premyslel. Vzala upečený pagáč z ohniska a strčila mužovi do haleny, aby si to teda vzal so sebou. Muž od radosti povie žene:

„Máš tam tie káry, a toho jedného koníka, čo máme, zapriahni, a vejmeno božie pôjdem do hory.“

Tak sa vybral a išiel.

Išiel dolinami, až prišiel na jednu lúčinu. Tam si koníka nechal aj s kárami a sám išiel hore do pirt³ drevo hotoviť, aj ten mach zbierať. Keď mal drevo nahotovené, zvliekol si ho dolu ku káram a vrecia, čo boli na mach, nechal si hore pri jednej skale, lebo tam videl najkrajší mach, a pomyslel si tam, keď drevo bral: „Teraz si vezmem drevo a potom vyjdem hore na mach.“

Ako hore vyjde k tej skale, tuná zrazu vidí dvanástich zbojníkov ozbrojených od päty do hlavy a trinásty ich viedol napredku. To bol hajtman zbojnícky. Milý človek, ako videl, veľmi sa ľakol, lebo hneď vedel, že sú to zbojníci. Kde sa tuná ukryť? Skočil za jeden hrubý dub a ten bol deravý. Vtiahol sa doňho dnuka a všetko videl, čo tí zbojníci robia. Hajtman, keď už došli k tej skale, zosadol z koňa a načiahol rukou a sňal jeden prút a švacne tým prútom tú skalú a zavolá:

„Adesa, otvor sa!“

¹Jozef Kubizna, 45-ročný, z Necpál (Turiec), 17. novembra 1900. Polívka IV, 310 — 316.

²Adesa — „zaklínacia“ formuľka, ktorá pravdepodobne nemá zmysel, možno je utvorená z mena mesta Odesa (výsl. adesa), aby sa rýmovala s druhou časťou („otvor sa!“)

³pirt — chodníček v horách, vyšliapaný ovcami

To tri razy opakoval a skala sa s veľkým hmotom otvorila. Trinásti zbojníci vnišli do nej, a hajtmán aj s prútom. Skala sa hneď za nimi zatvorila.

Milý človek, keď to videl, pobral mach aj drevo a doviezol domov. A bol veľmi smutný po celej ceste, že nemôže zvedieť, ako to môže byť, že sa tá skala otvorila a zatvorila. Aj si myslel celou cestou: „No počkajte, veď vás ja dostanem! Vo dne v noci nebudem spať, a predsa musím vedieť, čo a ako je to!“

Keď domov prišiel, mach pozhadzoval a drevo išiel predat. Pár groší dostal za drevo, pokúpil živnosť pre deti aj pre ženu. Ako to jeho švagriná zbadala, že doniesol groše, hneď pribehla po múku aj po omastu:

„Švagriná, ty si dostala teraz peniaze, vráť mi múku aj omastu!“

„Ale, bože môj, akože ti ju mám vrátiť, keď sama potrebujem pre deti?“

„No vieš čo, jestli mi ju zajtra do večera nevrátiš, máš toho koníka, aj toho ti vezmem!“

Muž bol namrzený tak, že nemohol celú noc spať. Až k ránu sa zobral, nepovedal žene nič a odišiel do tej hory, kde sa tá skala za tými zbojníkmi zatvorila.

Keď prišiel k dubu, zase sa vopchal do tej diery, kde bol prv. „Ej,“ myslí si, „veď vás ja musím dostrieť, čo ste vy za vtáci!“ Ako si takto myslí, vtom sa skala otvorí a trinásti zbojníci vyjdú z nej, hajtmán popredku. Ako hajtmán skočil z koňa, hneď sluha k nemu priskočil a oddal mu prút. Hajtmán vzal prút a za ten čas mu zbojník koňa držal. Hajtmán prišiel k skale, tri razy ju šibol:

„Adesa, zatvor sa!“

A skala sa s veľkým hmotom zatvorila. Prút potom položil na to prvé miesto, kde prv bol.

Chudobný človek od radosti: „No, počkajte kamaráti, veď vás ja vypasím, čo vy tam máte za schovávančky!“

Díval sa za zbojníkmi, či sú už ďaleko. Keď už boli na pol míle, vyšiel vonka z toho duba a utekal k tej skale. Uchytil ten prút a si pomyslel: „Ej, čiže mne to tak pôjde ako tomu hajtmánovi?“

Švacne ním tri razy a za každým povie:

„Adesa, otvor sa!“

Vtom sa mu skala otvorila.

Keď dnuka vnišiel, v prvej izbe našiel samé kosti z ľudí a samé hlavy, v druhej izbe našiel dvanásť postelí, v tretej izbe len jednu posteľ. V štvrtej izbe našiel samé flinty, fokoše,⁴ šable, budzogáne, v piatej izbe našiel striebro, v šiestej samé zlato. Ešte tam videl všelijaké izby, ale od veľkej radosti, čo sa mu tak blyšťalo, nemohol sa dívať, len vybehol vonka z jaskyne a utekal chytro na tú lúku, kde si koňa nechal, po vrecia. Zase sa vrátil do jaskyne a vrecia si nasypal zlatom a striebrom, koľko mu len vrecia stačili, doniesol ich ku koníkovi, na káry poukladal a očistom nakládol navrch na tie vrecia machu a dreva. Potom sa zase rozbehol nazad a tým prútom zase uderil skalú tri razy a zavolať:

„Adesa, zatvor sa!“

Skala s veľkým hmotom sa zatvorila. Prút položil na to isté miesto, kde ho aj našiel, aby to nezbadali zbojníci, že tam voľakto bol.

Tuná chudobný človek, keď to domov zaviezol, drevo a mach pozhadzoval dolu, potom vzal vrecia a doniesol ich dnuka do izby:

„Ej, žena moja, nebudeš ty už viacej hladovať, ani ja, ani tvoje deti!“

Vtom z jedného vreca vysypal samé dukáty. Keď to žena videla, div od radosti z kože nevyskočila:

„Nuž, mužičku môj drahý, kdeže si ty vzal také ligotníky?“

„No, žena moja, len buď ticho, neprav nikomu nič, veď ti potom všetko porozprávam, ako sa mi čo vodilo. Ale vieš čo, žena, choď za ten čas požičať štvrtáčky⁵ k bratovi: premeriame tieto

⁴fokoš (z maď.) — hrubá palica so sekerou, druh valašky

⁵štvrtáčka — korec, miera na obilie

peniaze, koľko ich bude!“

Žena odišla, prosila švagrinú, žeby jej štvrtáčky požičala. Švagriná jej na to povie:

„A čože ideš merať? Ak tú múku, čo si mi dlžná, to si nemusela ani merať, však vieš, že ju musíš trojnásobne vrátiť!“

„Ale švagrínka moja, len mi požičajte, veď vám ju o chvíľu donesiem.“

Bratova žena vyšla von a lámala si veľmi hlavu: „Ale čo tí ľudia tam majú, keď ešte aj štvrtáčky požičiavajú? Veď už od hladu umierali! No počkaj, veď sa ja prezviem, čo vy tam meriate!“

Medzitým jej dno na štvrtáčke natrela cestom. Chudobná vzala štvrtáčku, nevedela o ničom, a doniesla ju domov. Keď peniaze boli pomerané, muž jej povie:

„Stará, zanes tú štvrtáčku domov, aby zasa trojnásobne nepýtali.“

Ona štvrtáčku vzala a doniesla švagrinej, ale nevedela, že sa jej na dno pár dukátov prilepilo.

Keď štvrtáčku oddala, poďakovala sa pekne a odišla domov.

Skupáňova žena vzala štvrtáčku a prezerá dno. Div divúci! Keď videla, že je dno zlatými dukátmi oblepené, div ju nepuklo od jedu. A zavolá:

„Mužu, hybaj skorej sem! Ale by si ty veril tvojmu bratovi, čo ti ten peňazí má? Dívaj sa, požičala som ti mu štvrtáčky a chcela som vedieť, čo budú merať, tak som jej cestom natrela dno, dívaj sa, aký zázrak: na dne samé dukáty!“

Div ho neporazilo od jedu, keď to videl:

„No počkaj, ja sa musím dozvedieť, kde si ty to zlato nabral!“

Celú noc si hlavu lámal na tom, kde jeho brat k tomu zlatu mohol prísť. Ráno zavčasu, keď vstal, utekal k bratovi. Podal mu ruku a len sa mal okolo neho — „braček môj“ a „braček môj“, čo to nikdy nebolo! Odrazu mu začne:

„Brat môj drahý, ty si si tam zabudol v štvrtáčke jeden dukát, a jestli neveríš, tuná ti ho ukazujem. Ak mi nepovieš, kde si vzal dukáty, pôjdem ťa zažalovať! Ak sa mi nepriznáš, aj tak ťa obesia!“

Chudobný brat sa dost' vyhováral, ale sa mu vyhovoriť nemohol, lebo bol jeho brat taký bezočivý, že mu ani z domu odísť nechcel. Keď chudobný nechcel nič vyjaviť, tak mu brat sľuboval vrátiť všetko, čo mu po rodičoch odobral. Chudobný ženu vonka zavolať o poradu:

„Vieš, žena moja, čo, keď ma už ten brat tak prisiluje, aj majetok mi sľubuje, čo mi odobral, tak mu ja všetko vyjavím!“

A potom rozpovedal bratovi o všetkom.

Boháč, keď to počul, div sa oblakov od radosti nechtyl. Pribehol domov:

„Žena, zapriahaj mi! A ja za ten čas vrecia idem brať! Toľko zlata ti došikujem, aj striebra, čo ho sedemdesiat sedem kráľov nemá!“

„Nuž a kdeže ho vezmeš, len netáraj bláznivstvá!“

„No, keď ti vravím, len skorej zapriahaj, aby som skorej mohol odísť!“

Keď mal zapriahnuté, vrecia hore vyložené, šibol kone a hybaj cvalom do hory! Keď do hory prišiel, vrecia pobral a hybaj k tej skale! Prút našiel, tri razy skalu šibol:

„Adesa, otvor sa!“

Skala sa mu s hrmotom otvorila. Vrecia zobral, hybaj dnuka! „Ej,“ myslí si, „počkaj si, brat, veď ťa ja prevediem, nebudeš ty viacej tohto zlata, striebra lízať!“ Vtom si vrece vezme a lopatou začne doňho dukáty hádzať.

Vráťme sa teraz k zbojníkom. Keď sa hajtman po prvej krádeži domov vrátil s dvanástimi zbojníkmi, div z nôh nespadol, keď videl z jednej hromady všetko zlato, z druhej hromady striebro pobraté.

„Kamaráti, zle je!“ zavolať na chlapcov. „Už sme tuná prezradení, to sami vidíte na svoje vlastné oči!“

Tí hneď všetci kričali:

„Ej, bist'ubohu, však ho musíme dolapiť!“

Medzitým hajtman rozkázal, aby sa všetci dvanásti okolo skaly poschovávali. A on trinásty

išiel skalu zatvoriť. Takto oni striehli toho, kto ich to obkradol.

Ako tak striehli, na nešťastie prišiel ten lakomec na zlato a striebro, o ktorom sa od brata dozvedel. A títo trinásti sa hneď vrhli naňho, keď si zlato sypal do vriec.

„No, už si nám, vtáčku, v kletke, už nám ty viacnej neujdeš!“

Vtom pochytili šable a milého človeka rozsekali na kúsky. Keď bol rozsekaný, kúsky pozbierali a popchali do jedného vreca a odniesli preč od tej skaly a vreca tam zahodili. Zbojníci boli radi, že sú už slobodní a že zabili toho, čo im chodil na zlato. A ďalej chodili po zbojstve.

Keď sa boháč nenavracal domov, jeho žena prišla k švagrovi a povedala:

„Jaj, veď môj muž nič nechodí domov, čo sa tomu mohlo stať?“

A rozpovedala, kde išiel. Chudobný brat vedel hneď, čo sa mohlo s ním porobiť, aj sa vybral na cestu brata hľadať, o čom ani jeho švagrína nevedela.

Keď prišiel do hory, našiel tam sečku aj vrecia prázdne. Išiel horevyššie brata hľadať. Ale toho nikde nemohol nájsť, až odrazu vidí jedno vrece napchaté. Myslel si: „To brat nabral! No počkaj, brat môj, idem ti toto zlato odnieť!“

Prišiel k tomu vrecu. Čo tuná vidí? Vlastného brata posekaného. Vzal vrece, položil na voz a odišiel domov. Myslel si: „Vidíš, brat, aký si bol lakomec, tak ťa Pán Boh potrestal!“

Keď ho domov doviezol, žena boháčova ho prosila, aby nevyzradil vec nikomu. Keď ho vonka vysypali z vreca, povie švagrovi:

„Švagar môj, keď ho ľudia prídu pozrieť, a keď ho nájdú takéhoto dosekaného, to sa hneď všade rozchýri, že môj muž ako pochodil, a to môžu tí zbojníci počuť a na nás sa vypomstia.“

„No, neboj sa nič, švagrína, veď ja to všetko dobre spravím. Vieš ty o tom čižmárovi, čo na konci dediny býva? Ten má hromadu detí, roboty nemá, hladu dosť, ten nám ho príde dohromady pozošovať, aby o tom nik nevedel, že je posekaný.“

„A veru, švagre, dobre vravíš, prosím ťa, len choď k nemu, v noci aby prišiel.“

Švagar odišiel k milému čižmárovi.

Ten sa bez roboty pri peci opeká. Čižmár z radosti prácu prijal, bol rád, že si zarobí. Vzal dratvu, šidlo a hybaj k milému skupáňovi zošívať! Keď už bol hotový so zošívaním, zaplatili mu veľmi dobre a mu prikázali, aby to nikomu nevyjavil. Vypit' mu dali, koľko chcel, lebo tak ho pozošoval, ako keby bol v celkosti umrel. Nebolo mu nič poznať, že bol zošívany. Keď mal čižmár pár dukátov vo vrecku, vytrúsil si zopár skleničiek a išiel si domov spievajúci s veselým duchom.

Medzitým hajtman zase bol namrzený, že nenašiel tam to vrece s rozsekaným telom. Myslel si: „Už sme my prezradení, už o nás musia viacnej vedieť. Akže by inší nevedel o nás, tak domáca rodina bude vedieť, lebo ho inší nevzal ako domáci.“

„Viete, chlapci, čo?“ ozve sa hajtman. „Kto mi toho vynájde, kto to telo odtiaľto vzal, alebo jeho ženu alebo deti, tomu polovičku striebra a zlata dám. Ale jestli ho nevynájde voľaktorý z vás, ktorý sa na to vezme, bude o hlavu kratší!“

Tak všetci kričali: „Ja! Ja!“ čo by boli všetci radi ísť. Ale hajtman povedal, že pôjdu od najstaršieho. Najstarší sa vybral, ale nenašiel nikde nič. Tak bol o jednu hlavu kratší. Ešte sa potom dvaja vybrali, ale aj tí tak obišli ako prvší kamarát. Nahneval sa hajtman:

„No takto by som ja o všetkých mojich chlapcov prišiel! Idem sa ja sám vybrať hľadať ho.“

Vopchal si do vrecka pár dukátov a hybaj na cestu preoblečený.

Raz v noci príde do jednej dediny a tam na kraji stál jeden domček, a počúva, ako si tam jeden mužský spieva. Príde do dvora, pozrie oblokom, tu vidí čižmára pri stolci, ako si upíja a všelijaké pesničky vyspevuje. „Ej,“ myslí si hajtman, „či bys' ty dačo nevedel o tom rozsekanom?“

Vtom zabúcha na oblok a čižmár vďačne mu išiel otvoriť, lebo bol rád, že bude mať kamaráta. Hajtman mu povie:

„Ej, braček, čiže ty máš veselý život! Keby ho ja mal taký! Vidíš, ja sa túlam po celom svete a

od hladu idem umrieť, roboty málo, kde a čo aj voľakde jest, neplatia.“

„No,“ povie čížmár, „tu máš kus chleba a vypi si zo skleničky!“

Keď si hajtman vypil, potom už dotieral všelijakými rečami:

„Čo si ty taký veselý?“

Čížmár mu povie:

„Ej, braček môj, keby mal taký zárobok, ako pred troma nocami, do roka by som nič nerobil, len takto by si upíjal ako teraz!“

„Nuž a akože?“

„Nuž ako?“ povie veselo čížmár, „ak ma nevyzradíš, poviem ti: ja som ti bol doktorom.“

„Nuž a akým, povedzže mi,“ lebo už badal, že ten voľáčो vie. „Povedz mi len, aký zárobok si mal! Ja sa ti odslúžim.“

„Nuž braček môj,“ povie čížmár už taký dobre potrudzený, „takto som si vyrobil: Braček, veď si ty, hádam, aj poznal toho skupáňa, čo ho rozsekali pred štyrmi dňmi, len neviem kde. Tak tamtoho som zošival dohromady a za to som dostal, za ten doktorský kunšt, že som ho zošil, sto dukátov.“

Povie mu hajtman:

„Ej, braček môj, keby si ty mňa do toho domu doviedol, kde si toho mŕtveho zošival, ja by ti dal dvesto dukátov!“

Čížmár sa ulakomil na peniaze a pristal pod tou výmienkou, že ako vyjdú z domu, hajtmanovi oči zaviaže, došikuje ho pred tú bránu rozsekaného, a odtiaľ nazad, a len tu doma po návrate mu oči odviaže.

Čížmár hajtmanovi oči zaviazal, aj ho viedol k tomu domu, kde rozsekaného zošival. Keď ho ta doviedol, povie mu hajtman:

„No, vieš čo, teraz odíď na desať krokov odo mňa!“ A hneď ho zas volal nazad:

„No a teraz poďme domov, už je dobre, už viem všetko.“

Keď prišli k čížmárovi, čížmár hajtmanovi oči odviazal a tento mu vyplatil dvesto dukátov a s tým odišiel preč.

Čížmára to mrzelo na druhý deň a išiel si obzrieť tú bránu, kde došikoval toho hajtmána. Išiel ráno zavčasu, ešte boli všetky brány pozatvárané. Čo tu vidí? Na toho skupáňovej bráne čiaru spravenú kriedou. Čížmár, figliar, keď to videl, vytiahol kriedu z vrečka a po všetkých bránach čiary porobil.

Keď čížmár odišiel preč, zišiel sa so skupáňovým bratom a mu rozpovedal, ako sa mu v noci vodilo. Tuná brat rozsekaného hneď robil prípravy, aby zbojníkov mohol chytiť.

Na druhý deň hajtman prišiel do dediny a díva sa po vrátach a čo tu vidí? Na každej bráne je čiara spravená kriedou.

„No, počkaj, čížmár, veru si ma ty previedol! Smrťou za to zaplatíš!“

Ale čížmár, ráno keď domov prišiel, ušiel preč aj s deťmi aj so ženou, lebo vedel, čo s ním bude.

Hajtman už vedel, z ktorej dediny bol ten rozsekaný, do tých čias sa dopytoval, až sa dozvedel, z ktorého domu bol pohreb. Domáci u rozsekaného tiež zbadali, že sa hajtman dopytoval na nich, tak urobili veľké prípravy.

Hajtman, preoblečený, skutočne prišiel večer nocľah si pýtať. Čížmár hneď nato prišiel ta a hajtmána poznal. Naskutku ho poviazali a do tých čias ho trápili, kým všetko nevyzradil. Potom už vyzradil, že prídu v tú noc deviati zbojníci, jeho kamaráti, v sudoch zatebnení. V každom sude budú po štyria a deviaty bude poháňať. A keď sudy poskladajú dolu z voza, aby domáci zabúchali na sud, a odtiaľ sa ohlásia zbojníci: „už?“, a domáci nech povedia tiež: „už!“ Tak sa dná na sudoch pootvárajú a zbojníci von vyjdú.

Aj skutočne tak sa stalo, ako hajtman povedal. Prišiel jeden paholok nocľah pýtať, aj s vozom, kde mal naložené dva sudy. Domáci mu veľmi vďačne dovolili. Keď prišiel dnuka do dvora, hneď za ním bránu zatvorili a tak milých zbojníkov všetkých do jedného pochytali, aj povešali.

O psíkovi a mačičke

1

Bola jedna matka, mala tri dievky. Jedna sa volala Mariška, druhá Zuzanka a tretia Julia. Tak ona tú najstaršiu vypravila do služby. A povedala jej mat':

„Tu máš, Mariška, toto kľbko. Ako prídeš do hory, tak si ho pust' a za koniec ulap. A ty chod' za ním, kde ťa pošikuje.“

Tak ona išla. Prišla na jednu lúku, k jednej studničke. Ona tam vodu pila a prišla jedna baba k nej a povedá jej:

„Dievča moje, či by si nešla slúžiť ku mne? Robotu nebudeš mať veľkú, iba jedného psíka chovať a mačičku.“

No tak ju ona odšikovala do jedného domu a tam jej tak povedala:

„Dievča moje, ty nič nebudeš robiť, iba toho psíka chovať, aj mačičku, ale ich aj umývať každý deň, aj česať. A ja,“ povedá, „odídem, neprídem iba o pol roka nazad.“

Tak ono, dievča, tak robilo, ako jej baba kázala. Ale ona vera už potom nedávala psíkovi ani mačičke žrať, radšej sama zjedla, ani ich neumývala.

Prišlo pol roka, vyzerá babu, že už domov príde. Ona vyšla von na chodník a prišla vtedy baba k nej a ten psík pri tom dievčati, aj mačička. Baba niesla tri škatule, jednu starú z nich niesla. Baba jej povedá:

„No, dievča moje, dostaneš dve škatule za tú službu.“

Ako si chcela vziať škatule, tak psík zavolať „hau“ a mačička „mňau“, a povedali babe, že ona ich jedlo sama zjedla, a im nedala jedla. „Ani nás neumývala!“

Tak ona si vzala dve škatule nové a išla domov zbohom. Doma škatule otvorila, tak v nich bolo: hady, žaby, jašterice. To jej bolo za službu!

Potom sa vybrala Zuzanka do tej istej služby a prišla aj k tej istej studničke. Aj tá baba k nej prišla. Aj tak jej porozprávala o psíkovi aj o mačičke a že ju vezme do služby, aj jej povedala, čo bude robiť.

Ona aj išla tavon a mala všetko, čo treba. A zas baba odišla het na pol roka. Ona mala to isté robiť všetko, čo jej sestra robila.

Ako pol roka prichádzalo, tak Zuzanka vyšla vyzerat' babu von s mačičkou, aj so psíkom. Psík bol veľmi chudý, aj mačička, lebo im nedávala nič žrať. Sama pojedla všetko mäso aj mlieko. Baba sa spytuje, ako ich chovala. Ona povedala, že ako kázala, tak robila. Ona jej dala za službu z troch škatúl vybrať jednu. Ako si vyberala, tak psík zavolať „hau“ a mačička „mňau“.

„Ona,“ povedali, „všetko pojedla, a nám nič!“

Tak jej dala starú škatuľu.

Prišla domov, otvorila ju, tak mala hady v nej, aj žaby, aj jašterice.

Potom povedá ich najmladšia sestra:

„No ved' ste ho vyslúžili! Ved' vy ste nič nedoniesli domov! Počkajte, teraz ja idem do tej služby! Uvidíte, či ja nedonesiem!“

Ona išla, mat' jej dala kľbko, a išla do hory a pustila kľbko a ona išla za ním. Prišla na jednu lúku a tam ju už čakala jedna baba a spytuje sa jej:

„Kde ideš, dievča?“

Ona povedala:

„Nuž idem do služby.“

A spýtala sa jej baba, aké je jej meno. Tak ona povedala, že ju Juliškou volajú. No a baba ju volala do služby, že nič nebude pri nej robiť, len psíka jedného chovať mäsom, aj mačičku mliekom, a každý deň ich umývať aj česať.

„No a teraz, Juliška, ja teba nechám doma a ja idem het, iba o pol roka nazad prídem.“

Tak Juliška chovala ich, ani sama nejedla, aj riadila ich. Prichádzalo pol roka, išla Juliška

¹Jozef Šramko, 25-ročný, z Revúcej (Veľká Revúca; Gemer), 24. októbra 1900. Polívka III, 325 — 326.

vyzerat' babu a psík šiel pri nej, aj mačička.

Už boli veselšie ako pri tamtých sestrách jej. Prišla baba k nej a zas niesla štyri škatule, tri nové a jednu starú. Baba jej povedá:

„No Juliška moja, akože si sa ty richtovala, či si ty všetko tak robila, ako som ti kázala?“

A ona jej odpovedala:

„Všetko tak som konala, ako som mala rozkázané.“

„No a teraz, Juliška moja, čo si ty vyberieš za tú službu tvoju? Ktorú si ty z tých škatúl vezmeš?“

A na tie slová psík zavolal „hau“, mačička „mňau“, a tak povedali babe, že ona sama nejedla, ale všetko im dávala. Aj že ich poriadne riadila. Tak psík zavolá jej, Juliške:

„Vezmi si ty tú starú škatuľu! Z tamtých si,“ povedá, „neber!“

Tak Juliška si vzala starú a šla domov. Doma otvorila, tak mala v nej groší aj hodvábu na šaty. Potom jej povedajú tie sestry, že ako ona poslúchala, že ony nemohli nič vyslúžiť, a ona že si vyslúžila? Ona im len tak odštekla, že kto ako poslúcha, nuž tak sa má.

Hanička bez rúk

1

Bol jeden mlynár i s mlynárkou a mali jedno dievča. Mlynárka ochorela a v tej chorosti umrela. Mlynár gazdovstvo dobré mal, musel sa oženiť a vziať si druhú ženu a dievčaťu macochu. Dobré vieme, že ešte ani jedna macocha nebola dobrá; len jedna dobrá bola, aj tú diabli vzali! Na to dievča nikdy nedala cti-viery, len mu vždy nadávala a preklínala. Pritom sa i otec planým urobil, radšej videl macochu ako svoju dcéru.

Raz bolo v dedine veselie. V dedine najsamprv volajú kováča, kolesára, mlynára, richtára a konšelov² — bez tých sa nemôže nič stať v dedine, žiadne veselie, žiadne krstiny — tak i mlynára prišli volať na veselie. A on sa obecal, že pôjde i so ženou. Zavolať svoje dievča do chyže a prikazovali mu, žeby nedalo nikomu nič, pokiaľ otec i matka neprídu domov. „Bo keď dáš,“ povedal otec, „tak ti, ako prídeme domov, poodtínam ruky až po plecia!“

Ako oni odišli na veselie, hneď prišiel do mlyna jeden starý žobráčik, ešte tí ani na veselie nedošli, a prosil od toho dievčaťu almužnu.

Dievča odopieralo, že nedá, že otca ani matky doma niet, a jej mocne prikazovali, žeby nedala nikomu nič, bo keď dá, tak ako prídu domov, že jej ruky poodtínajú!

Žobráčik ju unoval a prosil, že ani otec ani matka nebudú vedieť, keď mu dá. Dievča natoľko sa dalo nahovoriť, že pošlo do šafárne,³ otvorilo a dalo žobráčikovi do priehŕstia múky. Nasýpala mu do tej istej torby, v ktorej už mal múku. Žobráčik poďakoval tomu dievčaťu a vyšiel vonka a rozsypával tú múku od mlyna po tom istom chodníčku až tam, kde oni boli na veselí.

Mlynár s mlynárkou dlho sa nebavili na veselí, kúštik sa najedli i napili, i vrátili sa nazad domov, bo mali doma statky, tak im bolo treba ich kŕmiť. I vyšli vonka, išli po tom istom chodníčku, kade ten žobráčik múku rozsypával. A mlynárka k mlynárovi vraví:

„Vidíš, aké my máme plané dieťa! Keď z domu vyjdeme, tak všetko nám z domu dáva!“

I prišli až k mlynu a ustavične tú múku sledovali a pri mlyne toľko bolo rozsypané, ako keby dakto dva korce bol rozsypal. A mlynár sa mocne rozhneval a na dievča mocne kričal a vzal sekeru a dievča ku klátu a odtiaľ mu obidve ruky až pri pleci. A s tým ho vystrčil vonka a povedal:

„Id', kde sa ti páči, bo ja také decko nechcem vidieť na očiach!“

Mlynárka sa tomu mocne radovala, že radšej vidí ju ako svoje vlastné dieťa. A oni ďalej žili, mlynár i s mlynárkou; ale teraz ich nechajme a poďme ďalej za dievčaťom!

Dievča biedne inakšie sa chovať nemohlo, len čo sa páslo; dakde našlo jahody na zemi alebo dajaké nízke stromy s ovocím, tak sa napáslo gambami ako statok. Ono si rozmýšľalo tak: „Hoc pôjdem po žobraní, dajú mi, ale kŕmiť ma nikto nebude. Bo dost', že žobrákovi dajú, nie žeby ho ešte aj kŕmili!“

Naša Hanička, bo ju tak volali, trafila po veľa chodení do jednej veľkej kráľovskej záhrady, kde bolo veľa ovocných stromov: hrušky a jablká. A veľká tráva v tej záhrade bola. Tak ona sa tam pásala. Ale len tak ojedala tie stromy, že ani jedno jabĺčko alebo hrušku celkom nezjedla, len z ktorého polovičku, ktoré ohryzla dookola a ohryzok vždy nechala. Ruky nemala, tak odtrhnúť nič nemohla, len čo gambami dosiahla.

Ona z veľkej trávy vychodila len ráno včas alebo večer, keď nikto v záhrade nebol. Raz mladý princ príde do záhrady, i vidí tie stromy všetky kolo spodku poojedané. On sa tomu začudoval a išiel k otcovi a povedal mu o tom, čo v záhrade videl a povedal:

„Otec, čo to za zver bude v tej našej záhrade, ktorý ovocie len zospodku ohryzie, ale celkom ani jedno nezje?“

Kráľ na to odpovedal:

¹Ján Kaščák z Veľkého Šariša (Šariš), 7. septembra 1892. Czambel s rozprávačom prezrel v Prešove 20. júna 1904. Czambel § 143, 266 — 271.

²konšel (z lat.) — obecný starejší, prisažný člen mestskej rady

³šafárňa (z nem.) — truhlica na potravu

„Vezmi si, synu, jágra a id' do záhrady a ovartujte, a uvidíte, čo to za zver!“

Mladý princ si nevzal ani jágra, ale vzal pušku na plece a išiel sám vartovať. Ale neskoro vstal, a neovartoval nič. Vstal i na druhé ráno a išiel zas vartovať, ale keď zas neskoro vstal, zas nič neovartoval. Na tretie ráno vstal veľmi včas, i vzal pušku na plece a išiel a prizeral sa zo strany, a videl tam pod jedným stromom stáť jedno dievča bez rúk s kučeravými vlasmi. On nato natiahol pušku a dievča sa mu stratilo v tráve. On si však zapamätal ten istý strom, pri ktorom dievča stálo a išiel k tomu stromu, i posiel k nemu, hľadal po tráve. Našiel ho. Dievča sa zľaklo a kľaklo na kolená a prosilo, žeby mu prepáčilo a daroval život, a takto vpravelo o tom, čo sa s ňou stalo:

„Najjasnejší princu, ja som mala otca i macochu a oni išli na veselie a mňa nechali doma a prikazovali mi, žeby som nikomu nič nedala, pokiaľ oni domov neprídu, lebo že mi inakšie obidve ruky odtnú až pri pleciach. Ale prišiel ku mne jeden žobráčik a ten ma veľmi prosil, žeby som mu dala kus múky. Ja som sa nad ním zamilovala i dala som mu jeden rumplík⁴ múky a vysypala som mu do torby, v ktorej už múku mal. Otec i macocha, keď prišli domov, dozvedeli sa o tom a boli veľmi zlí, a otec odťal mi ruky až pri pleci a vyhnal ma z domu, žeby som išla, kde ma dve oči povedú. A ja som poslala svetom a došla som až sem. A tu sa chovám a ohrýzam ovocie.“

Princ nad ňou zaplakal a veľmi ju ľutoval:

„Netráp sa nič,“ hovorí, „pod' so mnou do zámku, dám ťa tam obliecť a dám ti frajcimerku, čo ťa bude kŕmiť!“

A tak ju vzal a priviedol ju pred starého kráľa. Starý kráľ sa tiež nad ňou zamiloval a vďačne ju prijal. Dal ju krásne obliecť, začesať, a z nej veľmi krásna dievka bola, že jej vo svete bolo treba hľadať pár. Mladému princovi bolo práve na ženie. Prišiel k svojim rodičom a povedal, že sa chce ženiť. Rodičia sa mocne zaradovali a pýtali sa ho:

„Koho si vezmeš?“

A on im odpovedal:

„Ja si vezmem Haničku, tú bez rúk!“

Na to rodičia odpovedali:

„Načo by si bral žobráka?“

Princ na to:

„Ja som sám pán, mám všetkého dost', tak môžem si vziať i chudobnú!“

Rodičia, keď nechceli inakšie urobiť, privolili, žeby si vzal Haničku. A on si ju vzal a prisahal s ňou. Žili mesiac, dva a medzitým prišlo jedno pismo, že starý kráľ musí ísť do vojny. Starý kráľ žaloval sa princovi a tento odpovedal, že on rád pôjde za otca do vojny. Kráľ:

„Ty si ešte mladý, dakde smrť podstúpiš.“

Ale princ na to nedal nič, len sa pripravil a odobral sa.

Mladá princezná Hanička už bola v tiaži. I prišiel čas pôrodu a porodila veľmi krásneho chlapca. I sadol nato starý kráľ a napísal pismo so zlatými literami a poslal ho s jedným vojakom za princom, bo dakedy pošty neboli. Vojak sa vzal a posiel. Tak ďaleko išiel, až prišiel do toho mlynčeka, z ktorého Hanička bola. A prosil sa na noc. Mlynár i mlynárka odopierali mocne, bo si mysleli, že to dajaký zbojník, báli sa, bo ten mlyn bol v poli. Ale vojak natoľko sa prosil, bo že je unavený, že mlynár s mlynárkou sa nad ním zamilovali a prijali ho na noc.

„Zďaleka idú, pán vojak?“ hovorili mlynár i mlynárka.

„Idem z toho a toho mesta od kráľa s jedným písmom k mladému princovi,“ odpovedal vojak.

„Naša princezná, mladého princa žena, ktorá je bez rúk, porodila veľmi krásneho chlapca a to idem princovi oznámiť.“

Macocha zaraz myslela, že to bude tá istá Hanička, jej pastorkyňa, ktorú bez rúk do sveta vyhnali. A zaraz hľadela urobiť podlosť. Kúpila pálenky a dala vojakovi piť, až sa vojak opil a

⁴rumplík (z nem.) — miera pálenky ap. (2 dcl)

ľahol si spať. Macocha, ako už vojak spal, vyňala písmo, prečítala i videla, čo tam stojí. Ona hneď to písmo hodila do šporáka a napísala druhé a strčila vojakovi do kešene. V tom písme stálo, že mladá princeza porodila psa a že čo majú s ním urobiť? Vojak ráno vstal a poďakoval za nocľah a išiel ďalej, až k mladému princovi. Princ odobral písmo, hlavou krútil a sám k sebe hovoril, čo vojak nečul: „Darmo, čo mi Pán Boh požehnal, to vďačne od Boha prijmem.“ A tak sadol k stolu a písal druhé písmo — a dal ho vybiť diamantovými literami, žeby toho psíka ako najlepšie opatrovali, i jeho mladú ženu, že on všetko od Boha prijme, čo mu Pán Boh dal, a tak poslal vojaka domov. Vojak išiel domov a kde mu bolo prvý raz dobre, tam ťahal i druhý raz na noc, bo nevedel nič o podlosti mlynárky.

I prišiel zas na noc do toho istého mlyna a mlynárka ho už teraz vďačne prijala a privítala. Zaraz bežala po pálenku a tak vojaka opojila, že spal ako bez seba. Ona mu zas odobrala písmo, čo od princa niesol, i prečítala ho a videla, že v tom písme veľmi dobre stojí pre Haničku; i hodila ho do šporáka a napísala druhé, v ktorom bolo, že keď kráľ toto písmo od vojaka dostane, zaraz žeby Haničku i s dieťaťom vyhnali do sveta.

Vojak písmo doniesol. Keď starý kráľ písmo prečítal, mocne zaplakal i so starou kráľovnou, bo im bolo žiaľ i za chlapcom i za ňou, bo že čo si ona počne bez rúk s tým dieťaťom. Ale syna veľmi radi videli, bo len toho jedného mali, tak mu urobili po vôli. Priviazali Haničke chlapca k prsiam a pustili ju do sveta. Hanička s veľkým plačom chodila, ale nezúfala ani nepreklínala muža, len išla. A prišla k jednej vode, neveľmi veľkej, z ktorej vody prúdik išiel do hĺbočiny. Ona svoj život ľutovala, nemohla sa odrazu zatopiť, ale ľahla si na prúdik, že počká, až ju ten prúd zhrnie až do hĺbočiny a že sa tam zatopí.

Ona si ľahla a ako si ľahla na ľavý bok, zaraz jej vyrástla ľavá ruka. A veľmi Bohu ďakovala, že už jej jedna ruka vyrástla, ale ona ešte vždy nebola spokojná, že to dieťa ešte nemôže vychovať s jednou rukou. I hodila sa na pravý bok do prúdu, že azda ju znesie a že sa zatopí. Ale ako si ľahla, vyrástla jej zaraz i druhá ruka. Tak potom zdravá vyšla na briežik a veľmi Bohu ďakovala, že jej Pán Boh dal spôsob vychovať svoje dieťa. S tým sa vzala a išla. Sama nevedela kde. Tak ďaleko, až do jedného veľkého lesa, kde bol jeden opustený kaštieľ a ten kaštieľ postavil tam ten žobrák, ktorému múky dala, a ktorý vždy na ňu myslel, že za svoju dobrotu toľko trpela a teraz jej chce byť na pomoci. Bo ten žobrák bol Kristus Pán. Ona vošla do toho kaštieľa a našla tam v jednej chyži posteľ, kolísku a na stole pre jednu osobu obed a pre dieťa mlieko. Ona tam zostala žiť. Každý deň bolo pre ňu postavené jedenie i pitie, i všetko, čo sa jej páčilo. A ona tam žila pobožne.

A teraz sa vráťme nazad k princovi. On sa vrátil z vojny domov a zaraz sa pýtal na svoju ženu Haničku a na psíka. Starý kráľ i kráľovná na neho len oči vytriešťali a pýtali sa:

„O akom psíkovi ty vravíš?“

A on odpovedal:

„O tom, čo ste mi o ňom písali a čo Hanička porodila!“

A oni sa čudovali a hovorili:

„Však Hanička porodila šumného chlapca, a nie psíka!“

Princ vyňal písmo a ukázal im. Kráľ čítal a veľmi sa čudoval.

„To som nepísal ja,“ hovoril kráľ.

„A kde je moja žena?“ pýta sa netrpezlivo princ.

„Nuž tú sme vyhnali do sveta i so synom, bo si tak písal. Tak sme ti, hoc len s bolesťou a so žiaľom, urobili po vôli!“

A teraz čudoval sa zas princ:

„Ja som o tom nepísal,“ vravel, „ukážte mi to písmo!“

Kráľ písmo ukázal a princ povedal:

„To nie je moje písmo!“

Tak princ sa rozžialil mocne a nemal doma pokoja, len ho vždy z domu vyhánalo. A vzal si jágra a chodili do lesov na poľovku. Raz veľmi ďaleko zašli, takže už veľa týždňov doma

neboli, a nakoniec natrafili do toho istého lesa, kde Hanička i s chlapcom bývala. A chodili po lese a nemohli nájsť dedinu, ani nijaké mesto. Tak povedal princ jágrovi:

„Id' na jeden vysoký strom a pozeraj, či neuvidíš, či sa dakde nesvieti!“

Jáger vyšiel na strom a videl, že sa dakde svieti, ale veľmi ďaleko. Princ mu na to povedal, žeby si dobre pamätal, kde sa svieti. Jáger zišiel dolu, i išli a prišli k tomu kaštieľu, v ktorom Hanička i s chlapcom bývala. A pozerali do obloka a videli tam ženu. Pozreli jej na tvár, a tak sa im videlo, ako keby to bola princezná, žena mladého princa. A s tým poslal princ jágra pýtať sa, či by ich neprenocovala. Jáger prišiel do chyže i pozdravil. Hanička odzdravila a povedala, že môžu u nej obidvaja prenocovať. Tak vošiel i princ.

Pokiaľ Hanička večeru zrichtovala, tí dvaja, princ i s jágrom, o tom sa dohovárali, že táto domáca gazdiná celkom tak vyzerá ako princeza, žena princova, len že má ruky. Keď sa navečerali, viac o tom nevraveli.

Princ si ľahol na posteľ a jáger na lávku. Medzitým Hanička šila a chlapec sa bavil kolo nej. A visela princova ruka z postele dolu, i povedala Hanička synovi:

„Id' a zdvihni ruku svojmu tatušovi!“

Jáger nespál a to čul. Ráno to rozpovedal pánovi. A pán nechcel veriť a hovoril:

„Tak ja sa chcem presvedčiť, a budeme do večera po lese chodiť a zas tam pôjdeme na noc!“

I prišli tam i druhý raz, zas sa tak stalo, ako prvý raz bolo. Princovi spadla ruka a Hanička poslala syna, žeby mu zdvihol ruku, bo že mu stŕpne a bude ho bolieť, a pritom povedala:

„Zdvihni ruku tomu pánovi, to je tvoj otec!“

Ale princ zas spal a jágrovi, ktorý to čul, veriť nechcel.

Prišli na tretiu noc a princ si veľmi zaumienil, že teraz spať už nebude. A nespál. Hanička bola pri stole a chlapec sa bavil kolo nej. Obzrela sa a zbadala, že princovi noha z postele visí, ktorú on náročky spustil. A tak povedala chlapcovi:

„Id' a zdvihni tamtú nohu, bo je to tvoj otec!“

Ale princ sa nohou zapieral a slabý chlapec nemohol nohu zdvihnúť. Prišla matka a pomáhala mu. Tu princ skočil z postele a skríčal:

„Ako sa ty opovážiš povedať, že ja som tvojmu chlapcovi otec?“

A ona tak počala rozprávať:

„Ja som jedného mlynára dcéra. Otec mi obidve ruky odťal. Chodila som po svete a prišla som do kráľovej záhrady a vzal si ma za ženu princ toho kráľa. A my sme žili spokojne, pokiaľ muž neodišiel do vojny. Medzitým som ja porodila toho chlapca a mňa zo zámku i s ním vyhнали, bo tak muž môj rozkázal.“

Princ sa na ňu prizeral, vyzerala akurátne tak ako jeho žena, len že ruky mala. A preto sa pýtal:

„A kde si vzala ruky, keď ti ich otec odťal?“

A ona hovorila:

„Keď ma zo zámku vyhнали, tak som sa zas pustila svetom, i prišla som k jednej vode a chcela som sa zatopiť. Ľahla som si na prúd ľavým bokom, a zaraz mi vyrástla jedna ruka, ľahla som si pravým bokom a vyrástla mi i druhá ruka, bo ten prúd mal takú moc!“

Tak kráľ kľakol pred ňou na kolená a krásne ju odprosil, žeby mu prepáčila, že on tomu nič nie je vinový. A rozpovedal, čo sa stalo s tými písmami.

Keď sa vrátili do zámku, zaraz dali zavolať toho vojaka a vypýtali sa ho, kde nocoval, keď s tými písmami chodil. A tak sa presvedčilo, že písma prečarala mlynárka, Haničkina macocha. Kráľ dal ju roztrhať a princ s princeznou žijú i dodneška dňa, keď nepomreli.

Snehbelavá a dvanásť baniarov

1

Bola jedna kráľovná a bola samodruhá a sedela pri obluku. Pršal sneh. Ona si pomyslela: „Ach, bože, bože, keby ja len také dievča mala, že by bolo tak biele ako ten sneh!“ A upichla si prst a tiekla jej krv. A tak povedala: „Ach, bože, bože, keby ja také dievča mala, že by bolo tak biele ako ten sneh a že by bolo tak červené ako tá krv! A vlasy že by malo také ako ebenové drevo!“ Len sa jej aj tak stalo. Narodila to dievča a bolo veľmi krásne. Tak jej dali meno Snehbelavá. Ale jej tá mati zomrela.

Potom si ten kráľ vzal druhú ženu a tá druhá žena kráľova bola pekná a na dievča sa hnevala, že bolo ešte krajšie ako ona. A mali také zrkadlo doma, čo vedelo vraviť. Ona si zastala pred to zrkadlo a spýtala sa ho:

*Povedz mi ty, zrkadielko,
kto je krásna v krajne tejto!*

Zrkadlo jej odpovedalo:

„Krásna si, kráľovná, krásna a ľúbezná. Nepochybujem ťa. Ale Snehbelavá je ešte krajšia, kvet krásy, ktorá ťa prevýši!“

Kráľovná sa nahnevala a dala to dievča zmárniť jednému chlapovi, čo bol pri dvore. A ten chlap ho viedol ta ďaleko do hory. Šanoval ho, že bolo pekné, a ho nezmárnil. Dievčatko nechal v hore a išiel domov.

Dievčatko išlo, ani nevedelo, kde ide. Bolo veľmi uplakané, utrápené.

Prišlo k jednej jaskyni a tam bol jeden domček. Tak zišlo tadnu do neho. Ale bolo ustaté, tak si ľahlo do postele. A tam bolo dvanásť postelí, aj dvanásť tanierov, aj dvanásť pohárov, aj dvanásť párov vidličiek.

A tam bývalo dvanásť baniarov a tí chodievali do roboty vo dne. Prišli večer domov a poznali, že voľakto tam bol. Zazreli, že v posteli krásne dievča leží, to dievča ich zdurilo.² Zhovárali sa, žeby ho nezobudili. Potom sa prebudilo a oni veľmi pekne okolo neho chodili a povedali jej tak:

„Nič sa neboj a zostaň za gazdinú. Bude ti veľmi dobre, budeš mať všetkého dost.“

Čo mala robiť, bolo jej už hocako. Tak sa im sľúbila. Dievčatko zamálo spokojne žilo s nimi. Jej macocha, tá kráľovná, išla si zas stať pred to zrkadlo a opýtala sa ho, že sa nazdala, že je ona najkrajšia, že Snehbelavá už zomrela. A opýtala sa toho zrkadla:

*Povedz mi ty, zrkadielko,
kto je krásna v krajne tejto!*

Zrkadlo jej odpovedalo:

„Krásna si, kráľovná. Nepochybujem ťa. Krásna si a ľúbezná, ale medzi horami býva spolu s baniary³ Snehbelavá, kvet krásy, ktorá ťa už prevýši!“

Kráľovná sa ukrutne nahnevala. Vzala si sebou jeden hrebeň a dala otravu do neho a tašla ju hľadať. Tak ju našla. Volala do obluka:

„Kúp si tento hrebeň!“

Ona povedala, že si nekúpi.

Ale veľmi vynukovala a ukazovala ho jej:

„Kúp si ho, aký je pekný! Bárs len raz začiahni do tvojich krásnych vlasov!“

Tak sa jej zapáčil a si ho vzala. Začiahla do vlasov raz, spadla na zem a zomrela. Macocha už tašla z radosti domov.

Prišli domov večer baniari. Našli ju na zemi spadnutú. Preberali ju, aj vodou oblievali, že čo sa jej stalo? Ona povedala, že macocha prišla a dala jej jeden hrebeň, že ho nechcela ani vziať, ale

¹Anna Benčoková z Hontianskych Tesár (Hont), 27. septembra 1900. U Polívku III, 301 — 302 iba obsah s úryvkami.

²to dievča zdurilo > to dievča ich zdurilo

³baniar — baník

ju veľmi prosila, aby si ho vzala. Tak si začiahla do vlasov raz a spadla na zem a zomrela. Povedali, žeby viac nepripustila nikoho k sebe.

Macocha raz zasa išla opýtať sa zrkadla:

*Povedz mi ty, zrkadielko,
kto je krásna v krajne tejto!*

Zasa jej povedalo:

„Krásna si ty, kráľovná, nepochybujem ťa,⁴ ale medzi horami býva spolu s baniary Snehbelavá, kvet krásy, ktorá ťa už prevýši!“

Zasa sa ukrutne nahnevala a obliekla si aj druhé šaty, žeby ju nepoznala. A vzala si jedno jablko sebou a dala otravu doňho.

Zasa prišla k nej, ale ona už bola zavretá. Búchala, klopala pod oblokom, a tá sa jej neozvala. Tu šla k obloku a ukazovala jej to jablko:

„Kúp si toto jablko!“

A ona povedala, že si ona nekúpi, že jej gazdovia zakázali, žeby nikoho k domu nepripustila. Prekrojila ho napoly a povedala jej:

„Vezmi si bár len túto polovičku, bár ho len okoštuj!“

Potom otvorila oblok a vzala si ho. Ako jedla, tak jej tadnu zbehlo a sa zadrhla a zasa zomrela. Prišli večer baniari domov. Plakali za ňou veľmi, nemohli ju prebrať.

Dali jej spraviť sklenú truhlu. A tak bola čerstvá, že nepremenila podobu, akoby len spala. Tú truhlu niesli štyria. Išiel tade jeden kráľovský syn na koči a povedal im:

„Začo mi dáte tú truhlu?“

A tí povedali:

„Za žiadne zlato ti ju nedáme.“

„Teda mi ju darujte.“

Tak ako ju niesli do toho hintova, len sa jeden potkol do stúpadla, truhla sa drgla a na tom dievčaťu polovica jablka vyfrkla. Vzdychla zhlboka:

„Ach, bože môj, kde som ja?“

Kráľovský syn povedal:

„Neboj sa, u mňa!“

Opýtal sa jej:

„Ako sa ti to stalo?“

Rozpovedala mu všetko. Potom jej povedal:

„Či mi budeš žena?“

Ona sa mu sľúbila a hneď robili svadbu. A že bol kráľ bohatý, povolali všetkých pánov na svadbu. Dali zavolať aj tú jej bezbožnú macochu.

Macocha sa už veľmi richtovala na tú svadbu, ale nevedela, že je Snehbelavá živá. Tašla si pred to zrkadlo zastať, lebo sa nazdala, že teraz už bude najkrajšia. Opýtala sa:

*Povedz mi ty, zrkadielko,
kto je krásna v krajne tejto!*

Zrkadlo jej odpovedalo:

„Krásna si, kráľovná, krásna si a ľúbezná.“

Ona bola rada, obliekla sa a išla na tú svadbu. Ako išla do dverí, zazrela Snehbelavú pri stole. Hneď sa zdurila, že nebude už ona najkrajšia.

Tu zrichtovali jej železné črievce a stiahli jej na nohy a potom hrali. Musela tancovať, kým sa nepretrhla, kým nezdochla.

A Snehbelavá žila a bola už potom na pokoji.

⁴nepochybujem ťa — nevidím na tebe žiadnu chybu

Šaty za tanec s čertmi

¹

Bola jedna macocha, tá mala dve dcéry: pastorkyňu i svoju vlastnú.

Raz v zime poslala tú pastorkyňu na oheň. Prišla pastorkyňa za dedinu, ďaleko do poľa, išla, kde videla svetlo. Našla tam jeden budúnok, tam sa svietilo. A tam čerti tancovali. Tak ju volali na tanec jeden pred druhým:

„Dievočko, pod' so mnou na tanec!“

Ona odpovedala:

„Akože môžem ísť, keď nemám šumné šaty? Nemám šumnú šatku.“

Druhý raz ju zas volali, tak odpovedala:

„Nemám šumnú furtušku!“

Tretí raz odpovedala, že nemá šumný lajblíček, štvrtý raz, že nemá šumnú sukňu, piaty raz, že nemá šumnú kosičku.² Potom zas hovorila, že nemá šumné čižmy, zas, že nemá šumnú stužku, šumnú košeľu, šumnú šnúрку do vlasov. Tak potom jej to všetko čerti nanosili, celé oblečenie, čo jej bolo treba. Vtom uderila dvanásta hodina a diabli sa prepadli. Pastorkyňu Pán Boh zachránil od diablov, ona si nabrala ohňa a prišla domov.

Macocha sa jej pýtala, kde bola na ten oheň a skade vzala také šumné šaty a jej ich veľmi závidela.

Tak povedala:

„Stade mám šumné šaty, kde som na oheň bola.“

Macocha sa zlakomila, že tá je taká zaodetá, že má šumné šaty, a na druhú noc poslala svoju dcéru na oheň.

Prišla jej dcéra do toho istého domu, kde sa svietilo. Tam diabli zas tancovali a ju volali na tanec. Ale ona rozpovedala, že nemá šumné šaty a všetko vyrátala naraz, jedno za druhým pospolu. Tak sa pred ňu naraz všetko postavilo.

Vzali ju potom medzi seba na tanec a tak s ňou tancovali, kým ju na kusy neroztrhali.

Mat' ju čakala do rána. Potom ju išli hľadať a našli z nej len kosti a kusy z tela.

¹Zuzka Šimšaiová z Markušoviec (Spiš), 28. augusta 1904. Czambel § 119, 225.

²kosička — trojuholníková šatka na šiju

Zlatá dievka z vajca

1

Za starodávna v Británii meste jeden kráľ bol, ktorý jedného syna mal, Sempeter² sa volal. Otcovi povedal, keď sa chce ženit, že on takú ženu chce, čo nebola ani na slnci, ani na mesiaci, ani na vetre, ani pod oblohou nebeskou. Že on za takou tajde.

Vyprosil si od otca jedného mládenca, s ktorým vovedne šli. Tak šli horami, vrchami, dolinami. Na jednom vrchu našli jednu starú babu.

„Dobrý večer, stará mati!“

„Pán Boh daj! Vezmi tie vidlice a podopri pod tieto moje mihalnice, nech ťa spoznám, kto si! Vitaj, Sempeter z Británie! Čo potrebuješ?“

„Prosím ich, pani matko, nech mi povedia o takej panej, čo nebola ani na slnci, ani na mesiaci, ani pod oblohou nebeskou! Takú potrebujem za ženu!“

„Najjasnejší kráľu, o tom ja neviem, ale moja sestra na tom druhom vrchu vie. Tá vás naučí, ako máte robiť!“

Tak zbohom šli ďalej.

Večer prídu k starej babe:

„Dobrý večer, stará mati!“

„Pán Boh daj! Kde ste sa tu vzali? Vezmi tie vidlice a podopri pod moje mihalnice! Vitaj, vitaj, Sempeter!“

„Stará mati, či ste nepočuli o takej a o takej panej, čo nikdy nebola ani na slnci, ani pod mesiacom, ani pod oblohou nebeskou, ani ju vietor nikdy neobvial?“

„Viem, dieťa moje! Jestu tuná na jednej lúke jedna krivá vrbá a pod tou krivou vrbou jestu jedna sliepka a pod tou sliepkou tri vajcia. Kto z tých vajec vezme jedno cez dvanástu hodinu, bude mať peknú zlatú mladú ženu!“

Nuž tašli k tej sliepke. Pán vzal jedno vajce a mládenec si vzal dve vajcia o dvanástej hodine. A s vajci utekali, ako vládali, kým k starej bosorky neprišli, lebo tá sliepka vzletela a plameňom za nimi hnala. Keď prišli k starej babe, tá ich naučila, čo s tým vajcom majú robiť.

„Syn môj, keď prídeš do slávneho drahého hostinca, rozkážeš tristoraké jedlo. Až to nebude hotové pre tvoju paniu, tak z tvojej panej nemáš nič, umrie ti!“

Šli vovedne ako vrchami, tak dolinami a prišli do jedného mesta. Videli tam hostinec veľmi drahý. Povie pán mládencovi:

„Chod' sa opýtať, či bude tam tristoraké jedlo!“

Krčmár povedal, že bude. Keď krčmár zhotovil jedlo, zavolať princa:

„No, už je hotové všetko, čo je rozkázané!“

Krčmár sa nazdal, že tam mnoho ľudí príde, a tam neprišli, len traja ľudia. Princ sa krčmára opýtal, či je už všetko hotové. Krčmár povedal:

„Už je všetko hotové!“

Vtedy čiahol princ do vaku a vytiahol vajce z vaku, vzal nožík, rozkrojil ho: vyskočí z neho dievka zlatá od päty do hlavy. Hop, ale dievka sa obzrela na obed: chybelo dvadsatoraké. Tak spadla a umrela. V strachu princ nevedel, čo má s ňou robiť. Vzal šabl'u a mládenec bajonet a dosku z dlážky vyvalili a tadnu ju položili.

Vtom ale vyšli von z krčmy. Princ povedal:

„Mládenec môj, ja sa vrátim, tam ostali dve vajcia, tak si ja tajdem po jedno, a čo život utratím!“

„Nepôjdu, lebo som ja vzal jedno, tak im ho dám, ale iba v ich kraji!“

„Ale ti neverím, ukáž!“

Ukázal mu, tak mu ho razom musel dať. Tak šli horami, dolinami. Prišli zas do jedného hlavného mesta, tam videli veľmi hlavný hostinec.

¹Jano Urda Králik, 78-ročný, z Málinca (Novohrad), 3. novembra 1900. Polívka III, 215 — 219.

²Sempeter — z maď. Szent Péter (Sv. Peter)

„Hej, mládenec môj, mohlo by v tomto hostinci vystáť tristoraké jedlo?“

„Pán krčmár, či by nemohlo vystáť v tomto hostinci tristoraké jedlo, čo každé druhé bude?“

Krčmár povedal, že vystane. Krčmár hotovil, kde aké kuchárky nazhonobil, a hotovili ten obed. Keď bol obed hotový, znosil stolcov veľa dlhých, čo sa nazdal, že príde ta veľa vojska jest'. Keď bolo všetko znosené:

„No, už je všetko!“

Tu princ pozrie, videl, že je toho veľa.

„No, tohoto je moc, môžeme zahubiť to vajce!“

Mládenec mu nezbraňoval. Chytí princ nôž, rozkrojí vajce, vyskočí z neho von zlatá dievka.

Tak sa od nej zasvietila krčma, akoby horela! Dievka sa obzrela a videla, že tam chybí desatoraké jedlo. Spadla hneď a umrela. Tak ako prvú pochovali, tak aj druhú, pod dlážku tadnu vrhli. Princ sa pustil plakať. Keď sa vyplakal, mládenec mu povedal:

„Nech neplačú, tu je ešte jedno vajce, ale im to nedám, iba v našom kraji.“ A tak šli vovedne.

Ako prišli do svojho kraja, tak prišli do jedného hlavného mesta, čo starý kráľ takého nemal.

Mládenec ťašiel do krčmy:

„Pán krčmár, či tuto môže byť tristoraké jedlo a každé inakšie?“

„Môže aj štyristo jedál byť a každé druhé.“

Tak krčmár hotovil a princ si sadol za stôl aj s mládencom. Keď už jedlá zhotovili, tak ich krčmár znosil a dlhé stolce pokládol a na každý tanier druhé jedlo.

„No, či je tu všetko?“ princ sa opýta.

„Všetko!“

„No, mládenec môj, vezmi vajce a zahub!“

Zahubil vajce, vyskočí dievka von zlatá, čo sa tak zasvietila krčma, akoby odspodku v plameni.

Vyskočí pani von, princa chytí a objíme:

„Ja som tvojou až do smrti!“

Vezme lyžičku, tak si z každého jedla zastrebľa za jednu lyžičku.

Princ sa radoval, že krásnu zlatú princeznú šikuje. A tak šli.

Ešte jeden deň mali chôdze a tak prišli do ich majera najskorej. Tam si vypýtali kus mlieka a masla. Keď si zajedli, ťašli do záhrady oddýchnuť si, lebo bola horúčava veľká. Pán zaspal pod jednou jabloňou v chládku aj s mládencom. Tá zlatá dievka nespala. Tam prišla jedna stará majernička:³

„Najjasnejšia princezná! Nech idú pozrieť, aké máme krásne ruže po záhrade.“

Princezná šla s radosťou s tou majerničkou po záhrade. Videla tam studňu. Opýtala sa princezná tej starej majerničky:

„Čo to máte tamto?“

„Tam je studňa hlboká. Jedno vedro ta dnu ide a druhé von.“

Princezná nazerala do tej studne a majernička chytila ju za nohy a vrhla ju tadnu do studne. Tak tá zlatá dievka, nebožiatko, ostala v studni, ale sa nezasušila, ostala zlatou rybou.

Majernička stará, čo nevyhútala? Bola veľmi bohatá, dievku si obliekla do veľmi drahých šiat a postavila ju k princovi. A princ to nespoznal, ale mládenec spoznal, že je to nie dievka z vajca. Ale mládenec sa bál povedať pred pánom. Tak šli vovedne. Mládenec čušal. A prišli k otcovi do Británie mesta. Princ so ženou boli tam vovedne za sedem rokov. V tom čase Pán Boh požehnal princovi triročného chlapca.

Tých necháme a tajdeme k tej studni.

Zažiadalo sa starému kráľovi piť z tej studne, lebo bola v nej dobrá chladná voda. Poslal mládenca na vodu. Jedno vedro tadnu šlo a druhé von. Keď vedro tadnu vnišlo, začrela sa mu zlatá ryba, a to tá dievka bola! Tak tú rybu doniesli kráľovi upražiť na obed. A to bola ryba, čo žiaden na svete takú nevidel! Tak ju hneď hotovili pre kráľa. Mládenec dostal za ňu dar od kráľa. Keď tú rybu škrabali, prišla stará majernička tadnu do kuchyne. Ona bola varovkyňa

³majernička (z nem.) — nájomníčka majera, šafárka

tomu dieťaťu, chlapcovi, čo princ mal od jej dievky. Schytila sa za brucho tá stará bosorka, že až z tej ryby koštuje kto, že razom umrie! Chytili rybu, hneď ju do ohňa vrhli, aj všetky šupiny, z nej čo naškrabali. Ale odletela jedna šupa, ktorá sa skryla medzi dosky. A tak ráno, keď mládenec chyže zametal, vymietol von tú šupu z tej ryby a v smetiach ju vrhol na hnoj. Do rána narástla tam jedna zlatá hruška a na nej hrušky až hen po zem!

Keď ráno starý kráľ vstal, vidí cez okno, čo sa to zasvietilo v jeho dvore. Veľmi sa zaradoval, že mu Pán Boh na jeho staré dni taký strom požehnal. Ale stará bosorka videla tú zlatú hrušku, ľakla sa a svojej dievke povedala:

„Až tú hrušku nevykopú zo zeme, už je po našom živote! To je, dievka moja, tá švandra,⁴ čo som ju do studne vrhla!“

Tak hrušku hneď rozkázala vojsku vykopať a spáliť. Vtom vietor zavial, keď tá hruška letela, tak jeden brosk⁵ odfrkol za bránu. Z toho brosku sa spravil jeden zlatý krížik.

Šla jedna stará žena z modlitieb z kostola. Našla si ten krížik na chodníku. Vzala si ho a doniesla do svojho domu a zakvačila ho na klinček. V tom okamžení krížik prevravel hlasom: „Hej, mamičko moja, veď som už tak vylačnela, lebo som už sedem rokov nejedla!“

Baba sa trhla, že kto to na ňu zavolať. Ozrie sa a predesí sa, že tam na klinčeku vidí zlatú dievku visieť na ručníku.

„Hej, mamó moja, keď mňa Pán Boh obživil, vo vašej starosti budem vás opatrovať, len mi dajte dačo zajesť!“

Mala stará baba jedno vajce uvarené, tak ho zjedli obe vovedne. A tak potom dievka, keď sa najedla, povedala matke starej:

„Mamičko, načim nám zarobiť kus groša, len ma vypravte do fabriky!“

Tak šlo dievča robiť do fabriky. Baba mu nadriapala handry na hlavu, aj ju obliekla a tak ju vypravila do roboty.

Prvý deň robí. Prišiel kráľ mladý pozrieť na fabriku. Ona na kraji sedela. Hneď sa zastavil kráľ:

„Dievka moja, kde si sa tu vzala? Takú krásu som nikdy nevidel. Nože si odkry ten ručník!“

„Ej, neodkryjem ho, lebo mi je chrastavá hlava!“

Nechcela sa ukázať, že je ona zlatá dievka. Kráľ od nej ťašiel k druhej, tretej, až do tisíc a vrátil sa domov.

Na druhý deň prišiel najdrieť k tomu dievčaťu chudobnému, čo tú starú chovala a čo za sedem rokov nič nejedla, iba po siedmich rokoch jedno vajce spolu s babou zjedla. Prišiel kráľ k nej:

„Dievka moja krásna, ľúba, čo sa ti snívало?“

Ona si vzdychla k Pánu Bohu a zavolala:

„Ej, bože môj, bože môj, čo sa mne snívало? Mne sa s nimi, najjasnejší kráľu snívало! Keď oni môj sen vypočúvajú, tak budú aj plakať! Ale im ho nepoviem, lebo je dlhý! Keď boli mladý, otcovi povedali, že sa chcú ženiť a že si chcú takú paniu vziať, čo nebola ani na slnci, ani na mesiaci, ani na vetre, ani pod oblohou nebeskou, a ktorá nebola ani narodená. Tak vtom strnul kráľ starý, lebo sa preľakol za svojho jediného syna, že ho už nikdy nevidí, keď raz odíde.“

Kráľ mladý povedal:

„Hej, dievka moja, to bol pekný sen so mnou, ale mi ďalej rozprávaj ten sen!“

„Hej, dostali oni jednu krásnu dievku, že takej nebolo v tomto svete, ale si ju nevedeli varovať!“

A potom vyrozprávala všetko, čo sa s ňou robilo, akoby sa jej to bolo snívало.

Kráľ mladý všetko vypočúval, ten sen o jej živote a o jeho ženení. Spoznal ju, že je ona tá pravdivá jeho žena, a tak ju vzal na ruky a niesol si ju do paloty.

Ráno zavolať svoju podvrhnutú ženu a sadol si s ňou za stôl. Potom zavolať jej mater, tú majerníčku. Sadli si dovedna za stôl. Zavolať k tomu štyriadvadsiatich radcov a opýtal sa ich:

„Čo by taký človek zaslúžil, čo by nás dvoch roztrhol?“ A ukázal na seba, aj na ženu.

⁴švandra — otrhaná, nemravná žena

⁵brosk — halúzka

Jeho žena povedala, že je taký človek nehoden, len železného koňa rozpáliť a naňho ho posadiť, aby zahynul. Tak kráľ povedal:

„Ženička moja, aké si si právo odtrhla, s takým pôjdeš!“

Hneď podvrhnutú ženu chytili, aj jej mater a posadili ich na koňa ohnivého a tak obe zhoreli.

Potom si princ došikoval zo susednej chyže svoju vlastnú ženu, čo za sedem rokov za ňou putoval, a všetko sa zradovalo nad jej krásou.

Princka v ježovej koži

1

Kde sa stalo, tam sa stalo, v sedemdesiatej krajine, kde blcha nedoskočila a voš dokročila, tam bol jeden chudobný človek v jednej doline, pastier. Pásol kravy. Veľmi psotili, nemohli sa z toho vychovať. Povedal syn otcovi:

„Otec môj dobrý, z tohto nám je nič. Ja vás idem nechať, lebo si nemám za čo ani dohánu kúpiť.“

Tak sa od otca odobral. Zašiel do veľkých hôr. Tam ho nocľah zašiel. „Kdeže ja pôjdem teraz? Bojím sa, že ma zvery rozdziapu!“

Vyšiel na jednu veličiznú jedľu a tam na tej jedli si spravil nocľah. Idú zbojníci traja vedľa tej jedle. Povedal jeden z nich:

„Kamaráti moji, prenocujme pod touto jedľou, bo je hustá, haluznatá!“

Tak ostali a nakládli si ohňa. Ako si ohňa nakládli, povedal jeden z nich:

„Moji kamaráti, zišla by sa nám večera!“

Povie:

„Má daktorý dačo?“

Jeden povie:

„Ja mám! Taký meštek, keď ho strasiem, máte peňazí dost, akých chcete.“

„Čo mne z tvojich peňazí,“ povie druhý, „keď nám treba jest?“

„Eh,“ povie druhý, „nebojte sa, kamaráti, nič! Ja mám takú fajku, keď ju stisnem, hneď máme na stole, čo chceme.“

Povie jeden z nich:

„Stisni ju, kamarát!“

Hneď ju stisol, vyskočí zemský duch:

„Čo chcete, kamaráti?“

„Tri husi pečené, tri litre vína a jeden chlieb!“

Keď to zjedli a víno vypili, tak ešte zavolať jeden kamarát z nich:

„Bolo to dobré víno, ešte raz tú fajku stisni, čo si vypijeme, budeme lepšie spať!“

Keď sa napili, povedali tretiemu kamarátovi:

„Čo ty máš za vec? My sme už svoje ukázali!“

„Mám ja jeden nôž. To je taký nôž, keď ho za obalok² vopchám, nik ma nevidí, a keď ho do bľachu vopchám, zaraz sa sám bľach otvorí.“

Keď už spať chceli, pýtali sa:

„Kde si tieto veci podejeme?“

Jeden povie z kamarátov:

„Daj tú fajku sem, do tohto mieška ju zaštechnem. A nôž do jedle bodnúť, čo najvyššie a meštek zavesiť na ten nôž, aby to nik nevzal!“

Ten na tej jedli dobre počúval. „Ach, bože, zišla by sa mi aspoň jedna vec z toho, taký som chudobný!“

Ako zbojníci pozaspávali, milý čeladník pomaličky z jedle dolu šiel, jednou rukou sa zadržal a druhou tie veci vzal. A utekal horami i s tými vecami a pozeral, kde by dáke svetlo videl.

Videl jedno svetielko malé ďaleko ako hviezdička. Ta sa len ťahal, ta utekal, bo sa veľmi bál.

Čo ďalej bežal, to sa mu väčšie svetlo videlo. Prišiel tam k jednému domčeku maličkému. Tam jeden pustovník býval v horách, čo žil iba na samých korienkoch. Čeladník volal pod oblokom, žeby tam mu dal nocovať. Pustovník zavolať naňho:

„Povedz mi, či si dobré, či si zlé! Ja ti otvorím, ak si dobré! Pomodli sa mi pekne pod oblokom!“

Tak sa pekne pomodlil, tak ho pustil do izby.

¹Ján Valko, asi 65-ročný, z Vyšného Sliača (Liptov), 19. októbra 1905. Polívka II, 470 — 475.

²obalok — obšívka okolo pása, pás

„Môj syn, kde si sa tu vzal,“ pýtal sa ho pustovník, „v týchto čiernych horách?“

„Ja neviem cesty.“

Opýtal sa ho pustovník:

„Môj syn, hádam by si aj dačo zjedol? Ja by ti dal, ale pozri, ja iba na týchto korienkoch žijem.“

„Nebojte sa nič, môj starý otec!“ povedal čel'adník. Vytiahol fajku a stisol. Hneď vyskočil zemský duch:

„Čo rozkážeš, pane?“

„Jeden liter vína, jeden chlieb a jednu hus!“

Čel'adník zavolať na pustovníka:

„Starý otec, nech sa páči teraz večerať!“

„Veru, môj syn, aj ja som voľakedy také užíval. Ja neviem, či už teraz budem vedieť také jest’.“

Pribral sa a navečeral sa s ním.

Povie pustovník takto:

„Môj drahý čel'adník, ty mne dáš tú fajku. Ja mám jeden klobúčik, keď ho ja tri razy na hlave skrútim a si tak pomyslím, tak aj päťdesiat regimentov do povetria uchytí.“

„Zajtra ráno pôjdeme ho skúsiť,“ čel'adník povie.

Pustovník:

„Tu neďaleko jest jeden hrubý dub, tak si od neho päťdesiat krokov staneš a vtedy si ten klobúčik tri razy skrúť na hlave a pomysli si, žeby ten dub aj s koreňom vytrhlo.“

Tak urobil, a skutočne, po dube iba jama ostala. Tak povie ten pustovník:

„Ja ti dám tento klobúčik a ty mne daj tú fajku! Ty sa s tým klobúčikom, aj s tými dvoma vecami druhými vyživíš.“

Čel'adník:

„Nedám vám tú fajku, ale stisnem ju, a dám vám toľko nanosiť, čo vám bude za sedem rokov trvať!“

Pustovníkovi sa to nepáčilo, lebo by mu bolo lepšie, keby každý deň mohol čerstvé jest'. Ale čel'adník fajku nedal, len mu dal všakových vecí nanosiť na sedem rokov, a klobúčik si vzal.

Prišiel k jednému kráľovi. Tam sa pýtal do služby. Vzali ho za kuchtu triesky nosiť. Počúval a dobre sa držal. Raz sa opýtal ten čel'adník kuchárky, čo je ich pán taký smutný. Že ide do bitky s nepriateľom, ale že je nepriateľov viacej.

„A kdeže sa to budú biť?“ opýtal sa ten čel'adník.

„Tam a tam, na tých lúkach!“

Keď kráľ odišiel do bitky, milý čel'adník skočil si tam, kde spal, a vzal si fajčku do hrsti a stisol.

„Čo rozkážeš, pane?“ pýtal sa zemský duch.

„Rozkážem medeného koňa, medené sedlo, i medený sersám!“³

A šiel do tej bitky. A vzal si všetko sebou, i klobúčik. Iba si fajku nevzal. Ako prišiel, kde sa bili, prišiel ku kráľovi samému, opýtal sa ho, či mu môže byť na pomoci.

„Veru, vďačne by prijal pomoc!“

Tak si on hneď položil nôž za obalok, aby ho nik nevidel a klobúčik na hlavu, a postavil sa pred nepriateľa, čo ho tam nik nevidel. Tri razy skrútil klobúk na hlave a povedal:

„Sedemdesiat regimentov nepriateľových nech do povetria uchytí!“

Tak nepriateľa zbil, ale aj samého ho poranili; tak mu jeho kráľ hodvábnym ručníkom sám zaviazal ruku. A na ručníku mal kráľ meno.

Spravili pokoj. Kráľ chcel toho svojho kuchtu domov pojať, že mu dá hostinu spraviť a že mu dobre zaplatí. Pekne šiel s ním. Keď už boli neďaleko zámku, vtedy si nôž vopchal za obalok a šmykol chytro do dvora kráľovského a stisol raz fajku.

„Čo rozkážeš, najjasnejší princ?“

Už mu povedal tak:

³sersám (z maď.) — postroj, riad na koňa

„Nech tieto šaty zo mňa skapú, aj kôň nech zmizne!“

A on zas šiel na svoje miesto. Keď prišiel kráľ, on už triesky niesol do kuchyne.

Kráľ bol smutný, že nemohol s tým osloboditeľom byť.

Tretí deň milý kuchta zasúkal rukávy a doniesol triesky. Kuchárka fľokla mu na ruku, videla kráľov ručník s jeho menom. Hneď bežala ku kráľovi:

„Čo im poviem, najjasnejší kráľ! Keď tento náš kuchta má vlastný ich ručník na ruke!“

Hneď poslali dvoch poňho, aby šiel hore. Pýtal sa ho kráľ, kde ten ručník vzal.

„To som našiel,“ povedal.

„Dám ti pokoj za dva dni, potom ťa dám obesiť, ak mi nepovieš pravdu! Dobre si rozmysli!“

O dva dni ho zavolať zase:

„No, a si si už rozmyslel? Povedz, kdes' ten ručník vzal?“

Zase len povedal, že ho našiel.

„Ešte ti dám tri dni pardon,⁴ potom už bude s tebou zle!“

Zase o tri dni ho zavolať:

„Si si už rozmyslel? Kde si ho vzal?“

Zase len povedal, že ho našiel. Ta s ním šli na šibenicu. Tam mu už súd vyčítali, že ho obesia.

Ešte raz zavolať kráľ naňho:

„Povedz mi na ostatnom stupni, kdes' ten ručník vzal?“

Kuchta:

„Však mi ho sami uviazali na ruku!“

„Vars' to ty bol? Pardon ti je!“

Do koča ho posadil a dal mu dobrý obed.

„Synak môj, ak sa mi neukážeš vo dvore taký, aký si vtedy bol, na tom istom koni a v takých istých šatách — i tak bude s tebou zle!“

Milý čel'adník chytro odpovedal:

„To nebude trvať ani pol hodiny.“

Raz skočil k svojim veciam, chytil fajku a stisol. Vyskočil zemský duch:

„Čo rozkážeš, najjasnejší princ?“

„Toho koňa i tie šaty, čo som mal vtedy v tej bitke!“

Hneď to bolo hotové. Keď si raz vyskočil na medeného koňa a vyskakoval, tak videl kráľ oknom, aj princka. Princka ukazovala prsteň zlatý a ponúkala mu ho, že bude jeho, ak si ho dostane. On vyskočil tak ako na posmechy, čo ho nedostal, ale potom ešte raz vyskočil a jej prsteň zlatý strhol z prsta. Kráľ povedal:

„Už viem, že je on! Došikujte ho hore!“ povedal k sluhom.

Hneď robili svadbu.

Po svadbe sa ho jeho žena opýtala, v čom to má takú veľkú silu.

„Ja mám jeden taký meštek,“ povedal, „keď budem triasť, aké poviem, také peniaze budú z neho padať. A mám jednu fajku, keď ju stisnem, zemský duch vyskočí, a čo chcem, to mi donesie. A mám taký nôž, keď ho vopchám za obalok, nevidí ma nik. A mám taký klobúk, keď ho skrútim tri razy na hlave, vtedy viator päťdesiat regimentov do povetria uchytí.“

Žena:

„Ej, teraz my už budeme bohatí! Nože si tie veci dajako zariad', aby z nich dačo neskapalo!“

„Ved' ich zariad' ty!“

Nuž zariadili ich v jednej izbičke, kde spávali.

Potom čo bolo? Raz sa ho opýtala žena, z akého je rodu, že ak sú mu rodičia chudobní, že im peňazí zavezu. On už potom povedal:

„Vera chudobní, ja som vera iba jedného pastiera syn, ja som od neho utiekol, keď som sa u neho nemohol ani vychovať.“

Povedala mu:

⁴pardon (z franc.) — milosť, odpustenie

„No, ty somár, nemohol si dávno povedať, boli by sme im peňazí zaviezli! To pôjdeme zajtrašný deň!“

Princeza si pojala frajcimerku aj mládencov a šli do tej istej dediny. Napísali vopred o kvartiel pre kráľa na jeden nocľah. Tak dostali jednu izbičku u farára. Povedala ona:

„Chod' proti tomu tvojmu otcovi, keď pôjde s tými kravami, a nech príde ku mne, ja ho obdarujem!“

Proti otcovi šiel. Otec chudák nemal si za čo dohánu kúpiť, tak pipasár cmúľal. Tak hrubo skričal naňho:

„Či si nemáte za čo dohánu kúpiť? Hybajte sem!“

Pojal si ho za ruku ku kráľovnej.

„Starý otec,“ povie kráľovná, „dajte ten klobúk sem, či vám je nie deravý!“

„Aký je, taký je, ja inšieho nemám, to mi je i na sviatok, i na delací deň.“⁵

„Dobre si ho, starý otec, vysúkajte!“

Tak mu nasypala plný dukátov.

„A viac kravy nepaste! A ženička vám žije?“

Že žije.

„Nech príde sem, že ju kráľovná volá.“

Tá pribehla.

„Stará matka, máte dobrú zásterku?“

„Mám, akú mám, tá je i na sviatok, i na delací deň.“

„No, držte si ju!“

Tak jej sype peniaze, kým mohla v rukách držať. Ešte sa aj opýtala:

„Stará mať, unesiete viac?“

„Veru nie, už viacej neunesiem!“

Tak teda už prestali kravy pásť.

Jednu noc nocovali tam. Čo sa stalo večer, keď mali večerať? Milá princka posielala frajcimerku po opoj⁶ do apatieky. Frajcimerka vedela už, na čo to je, a nechcela ísť. Tak sama princka šla.

Ako večerali, na tanier vliala svojmu mužovi toho opoju. On nevedel o tom nič, že sa opije. Ľahli si, keď sa pozobliekali. Šaty si pokládli na stôl a ľahli si do postele. Keď princ zaspal, poslala frajcimerku, aby kočiš zapriahol, že idú preč.

Princka vzala šaty zo stola, i svoje i mužove, a jeho nechali spať, a zavrela dobre a kľúč zahodila.

On sa prebudil ráno, keď dvanásť hodín prešlo. Panej nenašiel pri sebe. Vstal a šiel k stolu. Tu nevidel ani šiat. Von nemohol vyjsť. Farár sa divil, že tak dlho spia, pozeral kľúčovou dierkou, čo to? Videl kráľa, že sa v gatiach prechodí. Ale nevedel, čo sa stalo. Došikoval zámočníka, aby dvere otvoril. Dvere otvoril.

„Čo ty tu robíš v tých gatiach?“ chcel ho farár aj biť.

Ten v tých gatiach povedal farárovi:

„Ja som ten kráľ, čo ma včera videli, ale že som z chudobného rodu, žena ma nechala a všetko zobrala, iba v gatiach ma nechala. Pán farár, nech mi dajú dajakých starých nohavičiek!“

Taký schudobnený prišiel k rodičom svojim. Veľmi sa zaradovali, že ho len videli ešte!

„Ej, môj syn, keď si len prišiel, už nám bude dobre! Včera bol kráľ tu, veľmi nás obdaroval. Teraz si kúpime panstvo.“

On povedal:

„Čože mne z vášho panstva? Ved' som to ja bol včera ten kráľ, čo ste ma videli. Žena ma tak obriadila, nechala ma, že som z chudobného rodu!“

„Neboj sa, môj syn, keď ťa nechala, ako chce, ved' ti už bude dobre tu!“

⁵delací deň — všedný, pracovný deň

⁶opoj — omamný nápoj

„Ej, čože mne z vašich peňazí. Ja mám štyri veci tam, keby sme tie mali, potom by sme boli bohatí iba!“

„Čo ťa, môj syn, do tých vecí.“

Syn povedal:

„Ja si tie musím dostať!“

Tak sa vybral ta.

Išiel tou istou cestou, čo prv chodil. Prišiel akurát k tomu pustovníkovi na nocľah. Pustovník sa ho opýtal:

„Kde si sa tu vzal?“

On povedal, že prišiel o tie všetky veci.

„Tak tebe treba,“ povedal pustovník. „Vidíš, hádam by si si i zajedol?“

„Ved' mám peňazí dost', ale nemám čo kúpiť.“

„Keby bola tá fajka tu, bol by si sa i ty najedol, i ja. Ja ti už nemám čo dať. Už sa mi všetko minulo, čo si mi na tých sedem rokov nechal.“

Ráno, keď vstal, opýtal sa ho pustovník:

„Či by si veľmi jedol?“

„Veru by hej!“

„Vidíš hen tie hrušky? Chod' si jednu odtrhnúť, najedz sa jej!“

Pustovník šiel si korene hľadať.

Keď z hrušky odhryzol a to prežrel, zaraz ježova koža na ňom narástla. Tak sa nemohol ani hnúť spod hrušky.

Pustovníka brat prišiel opáčiť. Ten bol tiež pustovník. Videl toho chudáka pod hruškou:

„Môj syn, čos' to urobil?“

„Starý otec, bol by veľmi jedol, len som si jednu hrušku odtrhol a kúšтик som zjedol, zaraz na mne táto ježova koža narástla!“

„Synku môj, pozriže, hen, pri tom potôčku jest jabloň a jabĺčka sú na nej, po samú zem visia. Ako môžeš, tak sa dotiahni a odtrhni si jedno a kúšтик z neho zjedz, hned' si spomôžeš!“

Keď kúšтик jabĺčka zjedol, zaraz ježova koža z neho spadla. Bol veľmi rád. Odtrhol si štyri hrušky a dve jabĺčka a šiel do toho mesta, odkiaľ mal ženu.

Hned' si vopred kúpil šefranícke⁷ šaty a tak prišiel do jedného hostinca. Pýtal si od hostinského stolec a jednu plachticku. Išiel pred kostol, štyri hrušky položil na stolec. Kadenáhle ich položil, veľká vôňa prišla do kostola od nich. Ľudia sa ani nemodlili, len pozerali, čo to vonia. Išli z kostola von, nemohol žiaden tie hrušky kúpiť, boli drahé. Šla princka aj s frajcimerkou, tá sa pýtala:

„Čo taká hruška koštuje?“

„Každá dukát.“

Ona štyri dukáty odčíta, hrušky vezme domov, do svojej izbičky. Od nich vôňa veľká ostala.

Princka sa ani nestačila zobliecť, len tie hrušky chytro koštovať! Tak koštovala, hned' ježova koža na nej narástla. Veľmi sa zahanbila, utiekla do pece od hanby.

Prišla frajcimerka zase do izby. Videla hrušku načatú:

„Ej, veruže ju idem i ja koštovať!“

Ako ju koštovala, i na nej narástla ježova koža. Hybaj i tá do pece!

V peci našla princeznú.

„Čo tu robia?“

„Len som tie hrušky koštovala, ježova koža na mne narástla!“

„Ved' som i ja koštovala, i na mne narástla!“

Povie frajcimerke:

„Chod' ich chytro odhodiť preč, aby ich rodičia nekoštovali, aby i tí neprišli do toho!“

Všetko mesto prehľadali, nemohli nájsť nikde ani princky, ani frajcimerky. Voľakomu zišlo na

⁷šefraník — podomový obchodník so šafranom, korením a rozličným drobným tovarom.

rozum do pece kuknúť. Tam ich našli.

„Čože vám je?“

„Ježova koža je na mne, čo som z jednej hrušky koštovala, hanbím sa vyjsť.“

Všetci doktori, čo boli v meste, sa zišli, žeby jej spomáhali, ale jej nemohli pomôcť. Koža bola prirastená pri tele. Písali po všetkých krajinách, že keby sa taký doktor našiel, kto by princke spomohol, že dostane pol kraľovania.

Ten istý oklamáný jej muž mal peňazí dosť. Urobil tak: kúpil si doktorské šaty a prišiel naspäť do toho hostinca. Opýtal sa:

„Čo nového?“

„Veľmi je zle v meste u kráľa. Princka má ježovu kožu na sebe, čo jednu hrušku koštovala aj s frajcimerkou. Obe sú v tom. Všetci doktori sa schádzajú a žiaden jej nemôže pomôcť.“

On povie:

„Ja som taký doktor: čo by umrel, ešte ten umretý musí čo len tri slová so mnou stratiť!“

Hostinského poslal ten doktor oznámiť do kráľovského dvora, že u neho je taký doktor, čo aj umretého vzkriesi, nielen z ježovej kože vymôže.

Hneď sadli do koča a poňho!

Ako šli, videli jedného žobráka pri priekope, čo zomieral. Postál kráľ trocha tam, kým zomrel. Prišli do toho hostinca a vzali doktora sebou. Prišli k tomu umretému žobrákovi. Povedal kráľ:

„Keď si ty taký doktor, vzkries tohto mŕtveho, a uverím ti, že si dobrý doktor!“

„Nech postoj, kým zídem z koča.“

Vyňal jabĺčko, rozkrojil a potrel mu popod nos. Hneď vstal a opýtal sa:

„Čo rozkážete?“

„Len spi, ako si spal!“

Prídu domov ku kráľovi.

„Kdeže je tá princka?“

„V tejto izbičke.“

Povedal kráľovi, že tam nesmie nik byť, iba doktor sám.

Zavolá doktor najprv frajcimerku z pece. Keď vyšla z pece, opýtal sa jej takto:

„Moja dievka, nepovieš nikomu, čo ja tebe dám?“

„Nech mi len spomôžu, ja nepoviem nikomu! Všetko im dám, moc peňazí, čo mám tu vyslúžené!“

„Moja dievka, ja nechcem nič od teba.“

Teda z tohto jabĺčka kúšik zjedla a hneď ježova koža z nej spadla!

Milý doktor chcel ísť preč. Prišiel kráľ, že prečo nespomohol princke? On povedal, že tej nejde pomôcť.

„Dám ti polovicu kraľovania.“

„Nechcem nič, mám dosť!“

Potom ho uprosil.

A opýtal sa kráľa, či má korbáč.

„Mám.“

„No nech ho donesú sem. Ale nepotrebujem tu nikoho.“

Zavolal princku z pece, zaťal ju najprv korbáčom.

„A mi to tak spomáhajú?“

„Tak!“

Opýtal sa jej:

„Vieš, kto ťa bije?“

„Pán doktor!“

„To ťa tvoj vlastný muž bije, že si mu pokradla jeho veci!“

Povedala:

„Tam sú ti všetky, kde bývali, zavesené!“

Šiel si ich najprv vziať. Keď si ich vzal:

„Vidíš, ty si si tak zaslúžila, že ostaneš v ježovej koži na večnosť!“

A pošiel von.

Ale sa mu chytila nôh rukami a veľmi ho prosila, že bude dobrá, žeby jej len spomohol.

Doniesol krucifix na stôl, tak ju sprisahal sedem ráz, a len potom jej dal kúšтик jablka zjesť.

Koža z nej spadla. Chytili sa okolo hrdla a bozkali sa. Iba potom bolo veselie pekné.

I ja som bol tam, jedol a pil som. Bozkal som kráľovnú, dal mi kráľ frčku, hneď som sem odpadol!

Čertov sluha

1

Boli dvaja ľudia a dobre sa mali. On si povedá žene:

„Ja neviem, komu robím, keď deti nemáme.“

Tak im Pán Boh požehnal jedného syna. A to také lačné bolo, naveky by bolo jedlo. Tak keď tri roky malo, už zo tri misky kaše zjedlo. Tak on jej povedal:

„Toto nám Pán Boh dal za trest, že sme ho unúvali, že deti nemáme!“

Tak už sa mýňalo aj z komory. Už mu bolo dvanásť rokov, tak ho poslali slúžiť. Tak keď išiel cestou, spomínal si, že len by sa mu za službu najesť dali. Tak prišiel do jedného mlyna, tak sa tam ponúkol tomu mlynárovi, že on za desiatich spraví, lež aj zje za desiatich. Tak ho mlynár vzal. Na druhý deň tašli do hory na drevo s vozom. Povedá mlynár:

„Vezmi sekeru, pílu, polož na voz!“

A on povedá, že jemu nič netreba.

Mlynár žene povedá, žeby navarila pre šiestich. Keď prišli do hory, tak on trhal stromy rukami a tak na voz vylúčal.² Tak mlynár:

„Ej, z toho bude, z toho bude sluha!“

Tak prídu domov, mlynárka hľadá, kde sú tí šiesti chlapi. Sluha z voza zmetal a išiel jesť. Po jedení mlynár mu povedá:

„Či si sa najedol?“

„Kus,“ povedá.

Tak za pecou bola jedna miska súkancov³ a jeden hrniec mlieka; tak mu dal jesť.

„No, či si sa najedol?“

„Dobre som sa najedol!“

Mlynár mal veľa všetkého, ale ho držať nemohol, bo mlynárka plakala, že ustane v tom varení. Tak ho poslali ta.

Išiel cestou, a stretne sa s jedným človekom, tak sa ho ten pýta:

„Kde tajdeš?“

„Službu si hľadám.“

„Nuž poď ku mne slúžiť. U mňa ti dobre bude, ale ja som čert!“

Tak ho čert odniesol do pekla. Tak mu povedal, čo bude v tom pekle robiť.

„Nič,“ povedá, „iba pod tieto tri kotly budeš klásť.“

Tak kládol, dobre mu bolo. Čertíci mu jesť aj piť nosili. Tak za sedem rokov tam slúžil. A že sa iba napokon budú jednať. Tak ako kladie pod ten kotol, tak v jednom kotle začalo vzdychať:

„Jaj, pusť ma, prosím ťa, na dobrej ti pomoci budem!“

Tak podvihol panvičku, tak vyletela holubica. A tá mu povedala:

„Vidíš ten randavý kabát, iba ten si pýtaj za tú službu.“

Tak sedem rokov už vyšlo, povedal čertovi, žeby ho vyplatil.

„Veď ťa vyplatím,“ povedal čert.

„Ja nechcem, iba ten randavý kabát, však si mi povedal, že mi dáš, čo si vyberiem.“

Tak mu čert potom len dal ten kabát randavý. Tak ho potom čert vyniesol z pekla na ten svet.

„A počuj! Či ty vieš, čo je to za kabát? To je kabát taký: do tohoto vačku siahneš rukou, naveky toliare naberieš. A do tohoto siahneš rukou, naveky si dukáty naberieš.“

No tak on potom prišiel k otcovi v takom otrhanom kabáte, zamazaný.

„No, vera si vyslúžil! Taký roztrhaný si prišiel!“

A ešte mu žila aj mať vtedy. Tak zaraz začal z vačku toliare metať a z druhého dukáty. Tak sa rodičia zaradovali. Izbu rozmetal a dal cifrovanú stavať. Potom, keď si to už postavil, tak chudobným ľuďom dával peniaze na spomoženie.

¹Juliana Koreňová, rod. Poprocká, 68-ročná, z Ratkovej (Gemerská), 27. októbra 1900. Polívka IV, 124 — 125.

²vylúčať — vyhadzovať

³súkance — súľané slíže, súľance

O tom sa dozvedel aj cisár, že on toľko peňazí rozdáva. Chcel vedieť, kde on to berie. Tak poslal vojakov k nemu. Ako tí vojaci prišli, rozkázal pre nich, žeby im navarili obed cifrovaný. Každému pod tanierom bol dukát položený.

A to prišlo cisárovi do uší, tak sám cisár k nemu prišiel a ponúkol mu dievku za ženu.

Pre cisára dal obed ešte inakší pripraviť. Tak keď sa cisár najedol, zavolať ho aj on k sebe tú jeho dievku pozrieť. Tak si sadol v tom svojom randavom kabáte do koča k cisárovi.

Prišli do cisárovho domu, tak cisár povedal dievke, že sa musí zaňho sľúbiť, bo je bohatý. Bol pľuhavý, ale ho bozkávali od päty po hlavu. Dievka nechcela otcovi vôľu zlomiť, tak sa mu sľúbila.

Vrátil sa domov. Tak keď domov prišiel, už nechcel jesť. Mat' mu povedá:

„Či sa ti tá páčila?“

„Mne sa ona páčila, ale ja neviem, či som sa jej páčil.“

Tak chodil z izby do izby a priletela tá holubica k nemu na oblok a povedala mu:

„Pán Boh ti daroval peknotu, že si dobre chudobným ľuďom robil.“

A bol potom veľmi pekný. Dal spraviť desať truhlíc. Do piatich naveky šmáral z vaku toliare a do piatich naveky metal opäť z druhého vaku dukáty. Potom otvoril oblok a čert tam bol.

Tak vrhol mu ten čertovský kabát. Čert zvolal:

„No veď ja takého sluha viac nikdy nechcem, čo všetky peniaze z pekla vynosí!“

Potom kúpil pekné kone, pekný voz a vzal si otca, mater do koča, pekné šaty pre seba, pre mladú. A išli k cisárovi na svadbu. A vtedy sa už páčil mladej, bo bol už pekný.

O dvoch verných priateľoch

1

Kde bolo, tam bolo, bol jeden chudobný človek a mal on jedného syna. Ako boli pri obede, syn sa rozosmial. Pýtal sa ho otec:

„Čo sa smeješ, synu?“

Syn nechcel mu to povedať. Otec ho ustavične unúval, čo sa smial pri obede. Ako ho už toľko unúval, syn povedal, že mu jeden slávik zaspieval, že on taký pán bude, že otec mu bude dávať vody na umývanie, i ručník do rúk. Otec sa veľmi nahneval. Dal spraviť košík, syna položil doňho a pustil košík do mora. Bohvie, kde voda niesla toho chlapca...

Ulapili ho dajakí sluhovia kráľovskí a odniesli ho k svojmu kráľovi. Chlapec bol veľmi šumný. Kráľ ho mal ako za svojho. Rástol, rástol, ako vyrástol veľký, kráľova princeza chcela ho za muža. Ale kráľ ani počuť nechcel o tom. A mala už princeza svoje roky. Boli vohľadady, ale nikoho nechcela, len Lajoša. Prišiel vohľadník druhý, tretí, ale princeza vonkoncom nikoho nechcela, len Lajoša. A kráľ mu ju nechcel dať. Bol v tom meste jeden sluha, Šandor, takej istej podoby ako Lajoš. Povedal mu Lajoš:

„Mne kráľ princezu nedá za ženu, ale ja nechcem, žeby bola ženou kráľovských synov. Ty si takej podoby ako ja, tak chcem, žeby bola tvoja!“

A tak oni sa dohodli, že princeza musí byť Šandorova, keď nemôže byť Lajošova.

Lajoš povedal kráľovi, že musí ísť k materi, že mu je na smrteľnej posteli, žeby ho pustil z kráľovského domu. Kráľ bol rád, pustil ho. O rok vrátil sa Šandor v oblečení Lajoša do kráľovského domu a každý myslel, že to je Lajoš. I princeza tak myslela a veľmi bola rada, že sa jej vrátil. A vtedy bol jeden vohľadník u princezy a princeza mu povedala:

„Budem tvojou ženou, keď sa vyrúbeš s tým, koho ľúbim a keď ho premôžeš!“

Princeza vedela, že Lajoš dobre vie rúbať šablou, a nebála sa. Ale Šandor sa veľmi bál, bo nikdy nemal šablú v rukách. Písal Lajošovi, čo má urobiť? Lajoš, ktorý svojou šablou si vedel i chleba vyhľadať a našiel si aj princezu u druhého kráľa, krajšiu ako tamtá bola, napísal Šandorovi:

„Ja sa budem rúbať s vohľadníkom miesto teba, bo chcem, žeby princeza bola tvojou ženou! Ale o tom moja žena nesmie vedieť! Pod' ku mne, budeš miesto mňa s mojou ženou! Ale zle s tebou bude, keď ma s ňou oklameš!“

Šandor prišiel k Lajošovej žene a Lajoš sa s vohľadníkom šťastne vyrúbal. Keď sa vrátil Šandor k svojmu kráľovi, tak sa pobral s princezou. Ona ho nevedela rozoznať od Lajoša. Myslela, že je ženou Lajoša. A Lajoš prišiel domov. Keď išli spať, žena sa ho pýtala:

„Ako mám postlať?“

„Ako najvyššie a ako najužšie!“

Ona mu odpovedala:

„Prečo si kázal tamtie dve noci postlať ako najširšie a ako najnižšie, a prečo si položil šablú medzi nás, a prečo si povedal, že kto sa ruší jeden k druhému, tak ho šabl'a zrubie?“

Lajoš nič nepovedal, ale už vedel, že ho Šandor neoklamal. Ale ona ho unúvala, prečo jej nechce povedať o tej šabli.

Tak on jej odpovedal:

„Hoc svoj život utratím, predsa nepoviem nič!“

Ona sa nahnevala a tak mu porobila, že tak oprašivel, čo už na celom svete takého žobráka nebolo ako on. A tak on sa vzal a išiel po žobraní po svete ako žobrák. I chodil pár a pár rokov. A kde trafil — ako k Šandorovi! U neho bola veľká hostina. Tam stála varta a nepustila nikoho, ale on vedel, že tam Šandor býva. On prosil tú vartu v mene Šandora, žeby ho pustili do dvora. Varta posla k Šandorovi a Šandor povedal:

„Pustiť ho treba, kto sa v mojom mene prosí!“

¹Andrej Majoroš, 54-ročný, z Geče (Abauj), 24. júla 1905. Czambel § 175, 339 — 341.

Ale Šandor vtedy s ním nehovoril, bo mal hostí. Ako sa už rozišli, tak sa vtedy pohovárali a poznali jeden druhého. Pýtal sa Šandor, čo je on taký sprasívený. Odpovedal mu, že mu žena tak porobila.

Šandor doktora za doktorom vozil k nemu, ale žiaden doktor mu nemohol na liek trafiť. Lajošovi sa jednu noc prisnilo, že Šandor má štyroch chlapcov, že keď ich otec zareže a tou krvou ho pomastí, tak bude ešte raz krajší, ako bol. Ale Lajoš to nechcel povedať svojmu kamarátovi, bo nechcel, žeby on chlapcov utratil pre neho.

Na druhú noc sa Šandorovi prisnilo, že keď svojich štyroch chlapcov zareže a tou krvou Lajoša pomastí, tak bude ešte raz krajší, ako bol. Pošiel Šandor k Lajošovi a povedal mu, čo sa mu prisnilo: že keď svojich štyroch chlapcov zareže a ich krvou Lajoša pomastí, tak bude Lajoš ešte raz krajší, ako bol. Lajoš toto odpovedal:

„Mne sa to už prvej noci prisnilo, ale ja to nechcem, žeby si ty svojich chlapcov pre mňa zarezal!“

Pošiel Šandor k žene a i jej povedal, čo sa mu prisnilo, že keď svojich chlapcov zarežú a ich krvou Lajoša pomastia, tak bude Lajoš ešte raz krajší, ako bol. Ona odpovedala, že hoc ešte štyroch budú mať, i tak ich treba zarezať.

A tak ona ulapila lavór a otec ich rezal a Lajoša ich krvou pomastili. Všetkých štyroch zarezali a poobliekali ich ako umretých ľudí. Ale čo sa stalo? Naráno už všetci štyria tancovali, len na šijach mali zlaté retiazky. Lajoš bol ešte raz krajší ako predtým. Tak až vtedy sa zveril Šandorovej žene, že to je on, čo ho ona chcela a že on sa bol za Šandora rúbať.

A žijú i doteraz všetci, keď neumreli.

Pravda v mechu

1

Bola jedna mať a mala ona troch synov a najstaršieho si vypravila na vandrovku a tomu napiekla koláče. Nuž sa on pohol z domu. A mať veľmi za ním plakala.

A on len išiel pomaly, išiel on horami, lúkami a nemohol nikde do dediny prísť. Tak len on Boha prosil, keby len mohol dakde dôjsť. Nuž prišiel predsa do jedného mesta. A tam prišiel k jednému pánovi a pýtal si službu dáku. Tak mu ten pán dal ovce pásť a spravil sa s ním za tri roky, a to mu neboli iba tri dni tie tri roky, a povedal mu tak, keď pôjde s ovcami, ak mu jedna skape, tak že mu naraz hlavu odtne.

Nuž on neborák len išiel s nimi von. Tak on len pásol po kuse od rána. Prišiel obed, zaspal kus. Tak mu za ten čas ukradli jednu ovcu. Keď on sa prebral, číta ovce, tak mu jedna chýbala. Nuž už nechcel ani domov ísť, že mu pán hlavu odtne. „Poručeno Pánu Bohu, nuž len idem domov.“ A ako prišiel, pán počítal ovce; naraz mu pán hlavu odťal.

Druhý brat doma sa prosil materi:

„Mamo, aj ja idem za bratom, bo ten nič neposiela, či je ten pri živote?“

Tak aj on išiel po tej ceste a prišiel k tomu pánovi. Nuž si pýtal službu dáku. Tak mu pán tú službu dal, čo aj jeho bratovi. Tak aj on vyšiel von a pásol po kuse. Aj on zaspal kus. Za ten čas mu ukradli dve. Prišiel jeden chlap k nemu a povedá mu:

„Vstaň hore, ovce ti ukradli dve!“

A on hneď sa pobral domov. Pán počítal ovce a mu naraz povedal:

„Už ti bratovi hlava tadol, aj tebe ju zotnem!“

A on sa pustil do plaču. Aj tomu hlavu zoťal.

Ten tretí doma, najmladší, povedá materi:

„Mamo, prosím vás, pust'te aj mňa na vandrovku.“

A ona mu povedá:

„Kdeže by si ty šiel, taký mladý? Bo,“ povedá, „ktovie, kde sú tvoji bratia, či dakde žijú lebo nie.“

A on povedá:

„Ah, ja idem!“

Tak mu ona napiekla z popola postruhníkov a on len hľadel milosrdne, že tamtým dvom bratom napiekla mať koláčov z dobrej múky a jemu z popola.

Tak on veľmi plakal, keď šiel het. A on len šiel pomaly.

Prišiel na jednu lúku a bola tam studnička. A on tam vodu pil. Aj tie postruhníky jedol, ale mu nešmakovali. Kde sa vzal, tam sa vzal jeden starý žobrák a spytuje sa:

„Kde ty ideš, chlapče?“

A on plače len:

„Kdeže idem, báčik? Idem ja za mojimi bratmi, bo som ich už dávno nevidel. Keby ja ich mohol nájsť!“

A ten starý mu povedá:

„Vera len choď, chlapče, po tomto chodníku, tak prídeš tam k tomu pánovi. A tvoji bratia sú už tam bezhlaví.“

A on hneď sa spýtal, prečo im odťali hlavy. Tak mu starý všetko povedal, prečo im obťali hlavy. A starý povedá mu:

„Chlapče, ja ti dám naučenie, že ti nič nebude. Ty musíš vyslúžiť tri roky tam. Tu máš túto písťalku, tá ti bude na dobrej pomoci a s tou písťalkou len to rob: naveky si pískaj, naveky budú ovce pri tebe. Tak ti nikdy neskape ani jedna. Aj túto palicu tu máš a jeden mech. Do toho mecha zberaj muchy, kým ti len plný nebude. No a s tým spánombohom choď k tomu pánovi.“

A on, neborák, ako sedeli vovedne, tak mu dal, tomu starému:

¹Jozef Šramko, 25-ročný, z Revúcej (Veľká Revúca; Gemer), 25. októbra 1900. Polívka III, 455 — 457.

„Nate, báčik, z mojich postruhníkov, čo mi mať napiekla.“

A on len obzrel a mu povedá:

„Nuž a či ti to také napiekla mať?“

No s tým plakal zas a starý mu povedá:

„Neboj sa nič, len choď. Tebe sa to nestane, čo tým.“

Prišiel k pánovi a prosí si službu. Tak mu pán povedal:

„Dám ti pásť ovce, ale ty ich nevypasieš, bo tvoji bratia už pásli, a vždy im skapalo, tak som im hlavy obťal. Keď ti skape, aj tebe zotnem!“

A on povedal:

„Ja sa nebojím.“

Tak sa spravili s pánom na tri roky. A to boli také tri roky, že boli iba tri dni. A ten pán mal tri dievky. A ako sa spravili s pánom, tak mu povedá:

„Pán urodzený, keď sa mi nič nestane, tak mi musia dať jednu z tých dievok za ženu, aj pol majetku.“

Tak sa aj tak spravili. Tak ho pán len poslal. „No veď choď“, povedá.

Tak on vyšiel von už, pasie, pískal si na tej píšťalke, žeby nezaspal. Iba ako si píska, zadriemal kus. A prišla jedna z tých dievok a vzala mu do košiara² čierneho baranca. On sa prebral naraz. Videl, že mu nesie het baranca, uteká za ňou.

„Čo to,“ povedá, „nesú?“

A ona povedala mu:

„Bola som,“ povedá, „baranca kúpiť.“

A on povedá:

„Veď je to z mojich.“

No tak on jej dal pokoj. Prešiel jeden deň, ani domov nešiel s ovcami. Tam nocoval. Iba na druhý deň pasie zas a píska si. Prišli mu zas dve dievky a ukradli mu dva barance do košiarov.

A on volá za nimi:

„Neberte mi tie barance, bo mne pán hlavu odtne za ne!“

No ale dal pokoj. Nechal všetko tak. Zas nocoval druhú noc tam a na tretí deň pásol zas. To mu boli už tri roky, tie tri dni. Tak on len prosil Boha, že keby len do večera vytrpel. Tak on len píska, pasie a myslí si, ako to bude, či on to vyslúži, čo mal zjednané. A do toho mecha ustavične za tri dni tie muchy zberal. Len naobed zaspal kus a prišli tie tri dievky pánove a ukradli mu tri barance. Tak on už, neborák, plakal, a on len ovce zachytil a hybaj domov k pánovi. Aj tie dievky museli s ním ísť.

Ako prišiel domov, tam už veľká hostina bola a veľa pánov, že sa budú azda čudovať na ňom, tak si myslel sám. Ako mu pán číta ovce, tak mu chýbalo šesť kusov. A pán mu povedá:

„Kde ti barance?“

A on povedá, ten sluha, že mu jeho dcéry pobrali. A pán povedal:

„To nie pravda!“

A vytiahol pán meč, že mu ide hlavu odťat'. Páni sa prizerali na to a on len ešte raz povedal:

„Prosím ponížene, ja idem jednu pravdu rozprávať.“

No, tak mu dovolili.

On mal ten mech muchami plný, aj tú palicu. A tí páni nevedeli, čo to nosí v tom mechu. A v tom bola jeho pravda. Tak on len prosí tam pred tými pány, aj pred tým jeho pánom, že kto má pravdu, či on, či oni? On povedá:

„Nuž prvý deň, ako pasiem, tak mi jedna ich dievka ukradla baranca a povedala, že to kúpila, a to bolo z tých mojich!“ A vtedy hneď uťal na mech a tie muchy hučali a vtedy povedal, že kto má pravdu teraz?

Tak mu povedali páni, že on má pravdu. A potom mu pán povedá:

„Ale ti viac kusov chybelo oviec!“

²košiar — košík

A on im to povedá všetko, ako sa stalo. A vždy ut'al na mech a tie muchy vždy inak hučali. Tak mu vždy volali páni, že on má pravdu. Potom mu pán povedá:

„No, máš ty veľké šťastie, bo tvoji bratia, vidíš, tu sú bezhlaví, iba ty tretí si vyslúžil!“

Potom sluha povedá, či mu je isté to, čo si zjednal. A pán mu povedá, že mu dievku nedá, že mu vyplatí groše, ale že mu dievku nedá za ženu. Tak on zas len bil na ten mech pred tými pány, že kto má pravdu? Tak mu páni volali, že on má pravdu. Tak mu pán len musel dať najmladšiu dievku za ženu, aj pol majetku, čo si bol zjednal. A naraz mu tam svadbu spravili a s tým išiel potom domov k materi aj so ženou.

Príde domov, tu mat' naraz plakala, že on prišiel a tamtí bratia nie, bo jeho mat' iba tamtých rada videla a jeho nie. Tak on povedá materi:

„Ach, mamó, veď vám tí už ani neprídu, bo sú tí už bez hláv! Aj ja som tam bol, kde tí, ale mne sa nič nestalo. Vidíte, ako ste tých vypravili s koláči a mne nič! Vera mi to ľúto bolo veľmi. Ale mi teraz azda už len lepšie bude. Už teraz mám aspoň aj ženu aj groše.“

A s tým žijú až podnes, keď neumreli.

Čert sluhom

1

V ten čas, ako ešte sediaci na panskom robili, bol v jednom meste bohatý pán, ktorý bol k chudobným veľmi verný, dobrý, a dával vždy almužnu pre žobrákov. A vykladal tú almužnu pod obloky, ale z nej chudobní nikdy nič nedostali, bo ju vždy celú zjedol jeden čert, ktorého z pekla vyhnali a ktorý sa musel za istý čas na zemi živiť. I prišiel raz tam jeden človek, ktorý sa o tom dozvedel a rozpovedal všetko tomu dobrému pánovi, ako celú koristiť ten čert požerie. Pán dal potom vartovať, žeby čert nemohol prísť pod obloky, a tak žeby almužna pre žobrákov zostávala. Čert, keď nemal čo žrať, myslel si, že pôjde do služby. A prišiel do jednej dediny, kde pán mal veľa sedliakov. Ale pod tým pánom všetci sedliaci navnivoč vyšli. Len jeden zostal z nich, ktorý mal malé, veľmi chudobné koníky. A prišiel ten čert k tomu gazdovi a prosil preboha, žeby ho vzal do služby. Gazda odpovedal:

„Ja som chudobný človek, nemám sám čo jesť s deťmi, nie žeby sme mali pre sluhu.“

Čert sa nedal odbiť, ale nasilu zostal, že však on mu toľko zarobí, koľko spotrebuje.

„No, tak zostaň u mňa,“ hovoril gazda, „keď chceš!“ a poslal ho do roboty. „My vera takého pána máme, čo nemôžeme pod ním vyžiť.“

Ale sluha ho ubezpečoval, žeby sa nič netrápil. Keď gazda išiel na druhý deň ku koňom, už videl kone krajšie. Na tretí deň zas krajšie boli. A vždy krajšie. Raz povedal sluhovi:

„Ej, synu, id' ty už raz do kostola!“

Ale sluha neišiel a vravel, že on sa už dosť do kostola nachodil a že chudobný človek musí robiť. Gazda však odpovedal:

„Ja som sa obzeral už v kostole po tebe, ale som ťa tam ešte nikdy nevidel.“

Ale neskôršie nehovoril nič viacej svojmu sluhovi, bo videl, že sa mu pri ňom dobre viedlo.

Pán skoro sa dozvedel o gazdovi a o jeho dobrých koňoch, i nebolo mu to po vôli, že sa sedliak dobre má. I poslal svojho hajdúcha po gazdu.

„Čuješ, gazdo, viem, že máš dobré kone, tak pôjdeš mi tamtú skalú z jarku priviezť do dvora,“ a tá skala mohla mať do tisíc centov alebo i viacej, „a keď mi ju nedošíkuješ, tak ťa bez všetkého práva dám obesiť!“

Prišiel gazda plačúci domov.

„Čo plačete, gazdo?“ pýtal sa sluha.

„Ej, nepýtaj sa ma, môj synu,“ povedá, „bo mi nespomôžeš.“

„A či vy viete, gazdo, že vám nespomôžem? Len sa mi priznajte, čo vám pán povedal.“

„Nuž kázal mi priviezť tú skalú z jarku, a ja ju priviezť nemôžem.“

A sluha povedal:

„Ej, netrápte sa, gazdo, to sa privezie pánovi!“

Tak na druhý deň zapriahol kone a pánovi skalú na dvor priviezol. Ako ju zhodil z voza, všetky pivnice sa pobúrili pánovi, až sa múry triasli. Pán vystrčil hlavu do obloka a len si bajúzy poutieral a rozmýšľal, čo má rozkázať tomu sedliakovi, keď i toto urobil.

Na druhý deň zas poslal hajdúcha po gazdu.

„Tú horu mi zrúbeš do rána tak, žeby boli haluze osobitne, i každá siaha osobitne.“

Gazda vrátil sa zas plačúci domov. I pýtal sa ho sluha:

„Gazdo, prečo plačete?“

„Ej,“ povedá, „však mi ty nič nespomôžeš, čo sa pýtaš!“

„A či vy viete, či vám nespomôžem? Len sa mi priznajte,“ hovorí.

Tak mu rozpovedal, že pán dá gazdu bez všetkého práva obesiť, keď mu tú horu nezrúbe a drevo z nej neposkladá do rána. A sluha odpovedal:

„Nebojte sa, gazdo, to bude všetko hotové.“

Sluha zavolať všetkých čertov a do rána bolo všetko hotové. Prišiel ráno sluha ku gazdovi:

¹Ján Marinica z Bertotoviec (Šariš), 15. septembra 1892. Czambel § 148, 279 — 281

„Gazdo, hora je s'atá.“

Ale gazda uderil ho po pysku:

„Necigán!“

„Tak pozri von, gazdo,“ hovorí. A gazda pozrel i uveril. Tak gazda išiel k pánovi a oznámil, že je hora s'atá. Pán pozrel do obloka, videl, že je to pravda a bajúzmi pokrútil. A rozmýšľal, akú má ešte robotu dať sedliakovi.

Poslal teda na tretí deň hajdúcha a dal zavolať gazdu.

„Zapriahneš kone a odvezieš ma do pekla!“

Gazda zas plačúci prišiel domov a pýta sa ho zas sluha:

„Gazdo, prečo plačete?“

„Ej, môj synu, ako by ja neplakal, keď som ja bohabojný človek a pán žiada, žeby sme ho do pekla odviezli.“

„Nebojte sa, gazdo,“ hovorí sluha, „však my tam pána odvezieme!“

A to bolo práve, keď čertovi kára² vyšla a mal sa do pekla vrátiť.

A tak ráno sluha si narichtoval kone, zapriahol do koča, pukol bičom, až sa múry striasli. Pán vyšiel z kaštieľa a pomaličky si sadol do koča. Sluha sa pýta:

„Tak kde pôjdeme, pán veľkomožný?“

„No, do pekla, však som už povedal!“

Sluha gazdovi povedal, žeby sa len dobre koča držal a uderil medzi kone.

„Tak pôjdeme do pekla,“ hovorí čert.

Sluha pukol bičom a kone išli ako v lufte. Gazda sa dobre držal, ale spadol mu klobúk:

„Hoó, počkať, klobúk mi spadol!“

„Oj, gazdo,“ hovorí sluha, „tvoj klobúk je už na tisíc míľ zeme!“

Voz zastal až pri pekle. I vyšli von všetci čerti:

„Ej, tu si, náš ľúby vtáčku, dávno sme ťa čakali!“ A ulapili pána a vzali ho dnuka do pekla.

Sluha ešte povedal gazdovi:

„Tak, teraz už máš doma majetku dosť, máš statok, dobré kone i peniaze, tak si gazduj, ja už s tebou nepôjdem na ten druhý svet!“

Dal gazdovi ešte jedného psíka, ktorý ho odprevadil až domov a on zmizol.

A chudobný človek prišiel domov a potom lepšie sa mali aj ostatní sedliaci, keď planého pána čerti vzali.

²kára — trest

O zlom zámockom pánovi

1

Bola jedna filiálka.² Na svätého Ducha bola svätá omša tam a mladá čelad' už utekala domov. Jedna starká išla popri ružiach a trhala si kvietky na jeden kríž v blízkej vrbine. Dohonil ju mládenec, Ďúrsky Janko:

„Starká, načo sú vám tie kvietky?“

„Na ten kríž v tej vrbine!“

„Povedzte mi, čo je to tam za hrob?“

„Môj milý Janko, tam je Julienka pochovaná.“

A potom mu rozprávala o živote Julienkinom takto:

Julienka mala matku chorú. A povedala jej matka:

„Julienka, za koho sa vydáš, povedz mi pravdu, lebo ja včul' zomriem. Ja ti dám radu, chod' za Kováčeje Janka.“

Ona jej povedala:

„Ja nepôjdem!“

Matka sa nahnevala a od žiaľu zomrela za tú reč, čo jej Julienka dala. Julienka jej povedala, že ona ide za zámockého mladého pána. A matka dušu hneď pustila od strachu, keď to počula, lebo to nemôže byť, že by bírešské dievča išlo za takého veľkomožného pána.

Julienka pochovala matku. Potom prišli dvaja vojenský páni na dvoch bielych koňoch a vzali mladého pána na vojnu.

Julienka na hrobe matkinom plakala a tam často chodievala nariekať. Bírešky sa jej len vysmievali, že ju mladý pán nevzal.

Ten mladý pán prišiel o rok a jeden deň z vojny. Bírešky sa zasa vysmievali a radosť mali, že si pán stade z vojny vezú mladú paniu na koči. A jedna povedala:

„Veď už richtujú týždeň svadbu!“

A Julienka plakala. A tie sa smiali, že jej darmo prstene dával. Aj si mladý pán naozaj paniu sebou doviezol a za tri dni svadba bola. Zámocký starý pán okolo svadobníkov chodil, a naraz bol krik, že bírešne horeli. A bírešky kričali, že to Julienka zapálila, že ju mladý pán za ženu nevzal. Jedna stará žena, prišla nato ta a povedala tak:

„To sa len chytilo z fajky v maštali.“

Ale starý pán nechcel veriť a policajtov poslal hľadať Julienku. Julienka aj včul' sedela na hrobe matkinom v cintoríne. Policajti ju našli a dovedli ju do zámku. Starý otvoril pivnicu a sotil ju tam bez všetkého práva.

Na tretí deň ju vzal von a poslal čelad' kopať jamu do tamtej vrbiny. Potom vzali Julienku, keď bola jama hotová. Prišiel kňaz a policajti a kat niesol sekeru na pleci. Julienku kňaz spovedával, aj prijímať jej dal, a potom kat odťal jej hlavu. Potom Julienku hodili tadnu do jamy a hlavu jej dali na vrbový plôtik. Tá hlava zakríkla tri razy:

„Nie som vina! Nie som vina! Nie som vina!“

A starý zámocký pán³ sa nahneval:

„Či počujete, čo tá kričí? Hoďte tú hlavu do jamy!“

A bírešky, čo tam boli, len to povedali:

„Škoda je tých jej vlasov krásnych!“ lebo bola vyhlásená krása.

Potom jamu zahrabali a páni išli na zámok.

Keď starý zámocký pán odišiel, povedala jedna stará žena:

„Vopchajte jeden kôl do hrobu, či nevyrastie strom, ak je nevinná.“

A na hrobe vyrástli krásne kvety a rozmaríny. Keď kvety narástli, dal ich skosiť zámocký pán. A tá mladá pani, čo si mladý pán doviezli, ušla od muža, nechala ho, lebo videla, že jej bol v

¹Anna Belešová, 79-ročná, zo Žiaru nad Hronom (Tekovský Sv. Kríž nad Hronom; Tekov), 4. októbra 1900. Polívka IV, 556 — 558.

²filiálka — filiálna obec (decerocirkev), je pridružená k farskej obci (matkocirkvi), pretože nemá pri kostole faru

³zámocký > zámokový pán

mladosti neverný, že Julienku oklamal a že Julienkin duch po smrti chodí. Potom starý zámocký pán onezdravel, ale ešte raz vstal hore z nemoci. A ten pán mal veľa peňazí na povale a poslal v robotný deň bírešov prevetrieť lopatami hĺby tých peňazí. Keď si tam oddychovali, nuž ich drôtovými korty⁴ bil. A zas onezdravel. Tak mu syn doviedol kňaza. Ale ten kňaz nechcel odo dverí k nemu ísť. Naprostriedku stál veľký železný stôl, pod ten stôl hodilo nemocného. Kňaz ho nechcel spovedať a ušiel. A k stolu sa ustanovil jeden veľký čierny pes a jazyk vyplazil. Potom už nikto nechcel k starému ísť, zavreli ho v izbe pod tým stolom a tam zgrgol!

Keď neskoršie otvorili dvere, tam už pes nebol, lebo ušiel s tou zlou dušou. Potom ho pochovali ako druhého, ale k pohrebu k umrlčej truhle sa ustanovil zasa ten čierny pes a odprevadil ho až na hrob. A ten pes tam ostal na hrobe do večera, až všetci ľudia odišli.

Ráno prišiel mladý pozrieť: truhla vyhrabaná. Dal ju mladý bírešom zahrabať. Na druhý deň zasa bola vyhrabaná. Mladý dal nanosiť skália a dal truhlu zamurovať do jedného hájika. Ale toho mladého len svedomie trápilo. Zavolať najstaršieho bíreša a povedal mu:

„Ja odídem svetom, a ty rozďaj všetky peniaze chudobe, čo sú na povale, aj sebe nechaj, a daj obložiť hrob Julienkin a kríž daj postaviť na hrob a oň starosť maj!“

A mladý sa dal svetom a nikdy ho viac nevideli.

⁴kort — korbáč

Potrestaný pán

1

Bola jedna vdovica v Selešťanoch² a mala dvoch synov a chodieval tam k tej vdovici jeden žobrák nocovať.

Ten žobrák prišiel raz k jednému pánovi a tam si pýtal almužnu. Hodil ten pán tomu žobrákovi grajciar, a to sa tomu žobrákovi videlo málo, tak mu žobrák vyhodil dva grajciare. Tomu pánovi sa to za potupu videlo, že mu žobrák dal dva grajciare naspäť. Povedal:

„Počkaj, huncút!“ Dal vytiahnuť dereš a dal žobrákovi šesť palíc.

Aj ich ten vydržal. Potom vstal žobrák z dereša a povedal pánovi:

„Pane, o tretí deň ma čakaj, na hostinu ti prídem!“

Ten žobrák ťašiel k tej vdovici do Selešťian, a tá mala dvoch synov. Keď k tej vdovici prišiel, synovia neboli doma. A opýtal sa:

„Kdeže sú tí vaši synovia?“

„Jaj, starý otec, ďaleko sú tí.“

„A kdeže sú?“

„Tam a tam kosia, ďaleko.“

„Ale len mi povedzte kde, na ktorej strane. Veď ich ja nájdem.“

Tak ťašiel a našiel ich chytró. Keď prišiel k nim, kde kosili, povedal ten žobrák:

„No, chlapci, poďte so mnou.“

„A kde, starý otec?“

„Netrápte sa nič, len poďte so mnou, ja vám tak dobre spravím, čo naveky aj vašej rodine bude osožiť.“

Ale oni sa predsa obávali, nechceli ísť.

„Poďte, chlapci, so mnou, veď chcem dobre!“

Ale jeden povedal:

„Ja, starý otec, nepôjdem, lebo neviem kde.“

Ale mladší povedal:

„Vejmeno božie, starý otec, ja pôjdem s vami.“

A ten starý brat nešiel.³

Potom ťašiel žobrák s tým mladším synom do Jánovských hôr.⁴

Prišli tam do tých hôr, prišli k jednému veľkému bralu ako kostol. Tam odvalil žobrák jeden kameň z brala, kde boli dvere do brala. Ten čel'adník bol v strachu.

„No, syn môj, ja tajdem do tejto diery a vyvediem jedného šarkana von z tej diery.“

Keď ho vyviedol von, dal na toho šarkana kantár aj sedlo a potom ho nechal pred tou dierou, a on, žobrák, išiel do diery. A potom mu povedal:

„Chlapec môj, keď zakričím z tej diery, žeby ti na koni bol kantár aj sedlo, žeby si hotový bol!

Po tretí raz zakríknem, aby si na koni bol, a sa ber!“

Keď tretí raz zakríkol, už ten šarkan vnohách bol. Pod Jánovskými horami sa strhol oblak, stala sa povetrica.⁵ A tá povetrica bol ten šarkan s tým čel'adníkom a tomu pánovi, čo dal žobráka biť, tá povetrica všetok kaštieľ, aj pole, všetko so zemou strepala.

Tak žobrák prišiel k nemu na tretí deň na hostinu.

¹Mišo Podobný, 81-ročný, zo Senohradu (Hont), 30. septembra 1900. Polívka V, 190 — 191.

²Selešťany — obec neďaleko Modrého Kameňa

³A ten starý nešiel > A ten starý brat nešiel

⁴Jánovské hory — tiahnu sa od Šiah na maďarské územie

⁵povetrica — víchrica

Kapsa, potras sa!

1

Bol jeden chudobný gazda, mal trošku žita. Začal ho viať, prišiel vietor a vzal mu ho. Jeho žena mu povedala:

„Hybaj, hľadáj vietor!“

A on ho našiel v jednom jarku. Tam sa obšival.² Pýtal sa ho:

„Čo bys rád?“

A on ho prosil, že je chudobný, aby mu vynahradil žito. Vietor mu povedal:

„Tu máš túto kapsu a len povedz: ‚Kapsa, potras sa!‘ a ona ti dá, čo budeš chcieť.“

On sa poďakoval. Išiel z radosti domov. Prišiel domov, sadol za stôl, povolal svojich osem detí a povedal:

„Kapsa, potras sa!“

Kapsa sa potriasla, všelijaké jedlá boli na stole. S veľkou radosťou jedli všetci.

Keď sa dobre najedli, prišlo žene na rozum, aby povolali na hostinu kňaza. Kňaz prišiel, dobre sa najedol, napil a potom hovoril:

„Vieš čo, Martinko, požičaj mi tej kapsy aspoň na tri dni, ja ti ju donesiem, len chcem ukázať mojej gazdinej, že ja navarím aj bez ohňa, aj bez ohniska.“

Gazda mu ju požičal.

Kňaz, keď mal kapsu, povolal host'ov zo všetkých strán na nedeľu, aby sa zišli k nemu.

Medzi tým časom tri dni ušli. Martin gazda ťažko čakal jeho kapsu. Na tretí deň išiel po ňu.

Farár mu hovorí:

„Načo ti je? Mne to treba skorej. Ja mámam hostí. Tu máš pol chleba, id' domov. Už kapsu nedostaneš.“

Žena, deti plačú doma a hovoria:

„Ty si vina, načo si dal!“

Žena hovorí:

„Id' za vetrom, pýtaj druhú!“

Muž poslušol svoju rebrinku.³ Išiel k vetru a pýtal druhú kapsu. Vietor mu hovorí:

„Ja som ti povedal, nechváľ sa s tým nikomu. Ty si si povolal bohatého na hostinu. Pýtaj si, nech ti dá odmenu!“

Gazda veľmi prosil:

„Zmiluj sa, vetriček, nado mnou aj nad mojimi deťmi, ešte mi len jednu daj!“

Vietor sa nad ním zmiloval, dal mu jednu kapsu. On z radosti išiel domov, povolal ženu, deti, aby sadli za stôl. Položil na stôl kapsu a hovorí:

„Kapsa, potras sa!“

Kapsa sa potriasla, vybehlo deväť kyjakov z nej, začali biť všetkých dokopy, veľký krik sa tam stal. Deti kričali a žena nadovšetko. Vybehli von, kyjaky sa schovali naspäť.

Gazda vzal kapsu pod halenu, išiel do fary. Farára našiel v jeho izbe. Pýtal kapsu, alebo jeden osúch za ňu, lebo gazdiná akurát piekla osúchy lekvárové. Farár išiel vziať osúch. Kapsa bola na kline.

Za ten čas, pokiaľ bol farár pri peci po osúch, Martin kapsu vytiahol pod halenou, a tú vzal z klina, a s tými kyjakmi založil na klin. Schoval tú a čakal farára.

Farár príde dovnútra, pozrie na klin, vidí kapsu. Nič zlého nemyslel. Dal mu osúch a hovorí:

„Ty chňup, viac mi nechod'! Hybaj robiť, kapsa je moja! Už si za ňu vyplatný!“

Martin vedel, čo má. Z radosti opustil faru, lebo mal kapsu pod pazuchou. Povedal zbohom, išiel domov. Domov prišiel, najedli sa, napili a čakali, čo farár vykoná s jeho kapsou.

Farárovi prichádzali hostia, nedal variť nič. Povedal gazdinej:

¹Mária Bielíková, rod. Švecová, z Topoľčianok (Malé Topoľčianky, Tekov), 24. septembra 1900. Polívka III, 434 — 435.

²vietor sa obšiva — vyčasuje sa, vietor sa tíši

³rebrinka — žena, manželka (žartovne)

„Ja som prichystal všetko. Nestar sa ty nič.“

Keď bolo dvanásť hodín, hostia posadali za stôl. Pán farár doprostriedku položil kapsu na stôl:

„Kapsa, potras sa!“

Kapsa sa potriasla, vybehlo deväť kyjakov z nej: farárov host'ov mlátiť. Bili ich všetkých. Všetci kričali na kočišov:

„Zapriahaj, zapriahaj, lebo nás pobijú!“

Boli im malé dvere, museli kachľami povybehúvať a kričali:

„Nikdy my sem na hostinu nepôjdeme, lebo nám tu všetkým hlavy poprebíjali!“

Pán farár zanesol kapsu naspäť a nikdy viac sa nepýtal po druhej kapse.

O hlúpom vlkovi

¹

Išli furmani, viezli ryby a tam jedna líška bola pod bukom, čo sa nerušala. Tak oni, tí rybári, povedali:

„Vezmime ju a zoderme ju, tak budeme z nej mať kožu.“

Tak teda oni ju položili na voz, tam k tým rybám. Líška bola živá, tak ona si tie ryby ponosila po jednej pod buk.

Prišiel k nej vlk a on od nej prosil, žeby mu dala z tých rýb. Ona mu dala jednu zjesť. A potom on ju volal, žeby pošla ukázať, kde tie ryby sú.

A tak ona ho zaviedla k jednej prierube.² Tak povedala:

„Vopchaj, vlčku, sem chvost do tej vody, ja budem hnať, tak sa ti nalapá!“

On vopchal chvost, tak mu primrzol, a keď ho chcel vytiahnuť, tak sa mu odtrhol. A potom počal plakať. Hovorí:

„Vidíš, líštička, ako si ma podlo naviedla!“

A potom ona:

„Neplač, vlčku, neplač, jest tam v dedine jedno veselie, tak pôjdeme tam na hostinu!“

Tak oni tam vošli do komory, tam bolo mäso, beliše³ a oni to pojedli, i popili, čo našli, a tak ten vlčok, opitý, líške:

„Ja budem spievať!“

A ona jemu:

„Ej, vlčku, nespievaj, bo by nás tu počuli a by nás zabili!“

Ale on ju nepočúval, len spieval. Tak to svadobný otec začul, a on prišiel do komory a bil ho. Líštička sa schovala pod šopu, tak ona nebola bitá. Ona sa z neho dobre smiala. Gazda bežal za vlkom von a líštička vošla do chyže. A našla v koryte cesto, čo na chlieb bolo spravené. Tak ona sa pováľala po ňom, po tom ceste, a vyšla pod šopu. Tam sa pováľala po pazderí. Tak ona prišla potom k vlkovi a tak ona mu povedá:

„Vidíš, ako i mňa mocne bili, a zo mňa telo opadalo!“

A tak oni potom už pošli k svojej diere do lesa. Vlčok sa veľmi na ňu hneval, a povedal, že ju zje. A chcel ju lapiť, ale ona uskočila do svojej diery. Vlčok len chodí kolo diery:

„Ja ťa zjem!“

A líška podala mu koreň zo stromu, aby uchoпил a povedala:

„Bláznivý vlk, uchopte ma, ale nie za nohu, len za koreň!“

¹Anna Šalátová z Udavského (Zemplín), 18. júla 1898. Czambel § 199, 384

²prieruba — diera vyrúbaná v ľade

³beliš — plnený koláč

Sedliak, vlk a líška

1

Išiel jeden sedliak do hory v zime na chudobných dvoch koňoch. Stretol ho vlk v hore:

„Ty, sedliak, ja ti z týchto koní jedného zožeriem!“

Ale sedliak povedal vlkovi:

„Nechaj mi tieto kone oba, nech si toto drevo domov doveziem! Zajtra ti toho koňa dovediem, lebo nemám ani kúska dreva, tak by moja žena zamrzla doma. Ale zajtra ti ho dovediem.“

Stretla líška sedliaka na ceste. Spýtala sa ho:

„Čo ti ten vlk rozprával?“

Povedal sedliak:

„Že mi z týchto koní jedného chcel zožrať, ale ja som mu povedal, že mu zajtra dovediem toho koňa, aby mi len to drevo dal na nich domov doviezť.“

Líška povedala:

„Ty somár sprostý, bol by si ty vinovatý tomu vlkovi toho koňa dať zjesť! Ale počúvaj, čo ti ja poviem, ale ty musíš na mňa dať pozor! Ja budem v tej hore, keď ty prídeš s tými koňmi do hory. Aj so saňami príď. Ten vlk príde k tebe. Ja potom zavolám nad tebou: „Čo je to za klát pri tebe, taký čierny, opálený ako vlk?“ Vlk sa zdurí a povie ti: „Vezmi ma na tie sane a odvez ma!““

Sedliak teda išiel do hory a tak bolo, ako líška rozprávala. Keď už vlk bol na tých saniach, líška zavolala na sedliaka:

„Či ti je už na saniach?“

Zavolať sedliak:

„Už je hor!“

„Také kláty aj zapínajú,“² povedala líška sedliakovi.

„Zapni ma,“ povedal vlk, „ale nie veľmi tuho!“

Líška sa ho pýtala:

„Či je už zapiaty ten klát?“

Sedliak odpovedal:

„Už je!“

Teraz líška zavolala:

„Do takých klátov aj sekeru zatínajú!“

Vlk povedal:

„Zatni, ale nie veľmi, len tak, aby si aj zahnal tú sekeru, ale aby si mi neublížil!“

Ale sedliak zaťal tak, až mu hneď bachory vyšli. Líška zavolala:

„Či už si zaťal tú sekeru do toho pňa?“

Sedliak zavolať:

„Už som zaťal!“

Líška zavolala:

„Hybaj teda domov s tým klátom!“

Spýtal sa sedliak, keď vyšiel z tej hory s tým zabitým vlkom, čo bude žiadať líška za to, čo tomu koňovi ochránila život. Ona povedala, že jej má jedného barana došikovať za mesto. A sedliak povedal, žeby si ona išla k nemu vybrať, akého ona chce. Líška povedala, že ona sa bojí mestských psov, ale žeby jej on doniesol tavon za mesto, akého on vyberie. Sedliak povedal, že však jej on vyberie čo najlepšieho.

Porozprával muž žene, čo sa mu v hore prihodilo. Žena jeho povedala:

„Ty somár, muž, vezmi do vreca jedného lebo dvoch z týchto psov a vynes tavon za mesto, kde ťa bude líška čakať! Tam tých psov pust', nech si ich vezme!“

¹Michal Périč, 52-ročný, zo Sebechlieb (Hont), 11. júla 1903. Posiaľ neuverejnený rukopis z pozostalosti S. Czambela v Národnom múzeu v Martine.

²zapínať — upevniť náklad na voze popinkom (tyčou) ap.

Sedliak vzal psov obidvoch a nesie ich za mesto, kde ho líška čakala. Sedliak povie líške:

„Tu si, líška?“

Ona odpovedala:

„Tu, čakám ťa.“

A sedliak povedal:

„Doniesol som ti dva, nielen jedného!“

„Pusť ich teda von, nech si z nich zachutnám!“

Teda sedliak pustil tých psov von z toho vreca. Psi hnali líšku za ten čas, kým ju o život nepripravili.

Takto žena napravila muža na dobrú cestu a ochránila koňovi život.

Či za dobré sa treba dobrým odmeniť

1

Išiel jeden mlatec na mlatbu, stretol jedného vlka. A ten vlk povedal:

„Hej, kde ty tajdeš?“

„Tajdem ja na mlatbu!“

„A máš ty aj vrece? Skry ma do toho vreca!“

„A prečo to chceš, aby ťa ja skryl do toho vreca?“

„Preto, lebo mňa honci naháňajú a chcú mňa zabiť. Ale keď ma ty ochrániš, ja sa ti za to dobre odmením!“

Ten ho vzal do toho vreca a išiel naproti nim, naproti tým honcom. Tí sa ho spýtali:

„Nevidel si jedného vlka stadeto ísť?“

On povedal:

„Nie!“

Honci ho prešli.

Povedal mlatec vlkovi:

„Ja ťa už naďalej neponesiem, lebo už honci prešli!“

Pustil ho z vreca von.

„No, teraz čo mi dáš za to?“ ten mlatec povedal.

„Inšie nič,“ povedal vlk, „ja ťa zožeriem!“

Povedal mlatec:

„Nuž tak? Za dobre ja zle mám očakávať?“

Vlk povedal:

„Za dobre nikdy dobre nečakaj!“

„Ale,“ povedal mlatec, „dočkaj ešte, vlčku, nech stretneme dakoho, čo nám ten povie, koho stretneme!“

Stretli potom jedného psa bez zubov a krivého. Opýtal sa mlatec psa:

„Psíčku, či je to ozaj tak, že za dobre nikdy dobré nemá človek očakávať?“

Opýtal sa pes:

„A prečo sa ty mňa na to spytuješ?“

„Preto, lebo ja som tohto vlka život zachránil. Hnali ho honci a ja som ho do tohto vreca skryl, a povedal to, keď som ho ja von pustil, že mňa on zožerie.“

„Pravda,“ povedal ten pes, „je to tak. Ja keď som bol mladý, ja som môjmu gazdovi chránil majetok a gazdovstvo, kým som bol mladý. Teraz, keď nevládzem zbojníkov od príbytku odohnať, teraz mňa gazda vyhnal preč. Tak za dobre nikdy dobre nečakaj!“

Povedal vlk tomu mlatcovi:

„No, ja ťa už teraz zožeriem!“

Ale mlatec povedal vlkovi:

„Poďme ešte ďalej, dakoho ešte stretneme!“

Stretli ešte jedného koňa starého, krivého. Spýtali sa toho koňa:

„Koníčku, povedz nám ty, či za dobre voľakedy aj dobre človek má očakávať?“

Povedal koník:

„Nikdy za dobré nečakaj dobré!“

„A prečo?“ spýtal sa mlatec koňa.

Kôň odpovedal to:

„Lebo keď som ja bol mladý, mňa gazda rád mával. Vtedy som behal v hintove. Keď som bol starší, potom som musel ťahať i tkáčsky voz, aj mašinu mláťaciu, ale mašina mi zlámala nohu, tak gazda teraz mňa vyhnal, že som nie hoden ani za tú chovu! Tak už teraz musím tájsť, kde večne zahyniem!“

¹Michal Péričt, 52-ročný, zo Sebechlieb (Hont), 11. júla 1903. Posiaľ neuverejnený rukopis z pozostalosti S. Czambela v Národnom múzeu v Martine.

Vlk zas povedal tomu mlatcovi:

„Vidíš, že za dobré, aj ten kôň povedal, nikdy dobre očakávať nemáš! Tak ja ťa už teraz na druhom raze zožeriem!“

Ale mlatec povedal:

„Poďme, ešte tretieho dakoho stretneme, čo nám ten povie!“

Stretli líšku. Spýtal sa mlatec:

„Líštička, povedz mi ty, či za dobré človek aj dobré má očakávať?“

Líška sa spýtala mlatca:

„A prečo sa ty mňa to opytuješ?“

„Preto,“ povedal mlatec, „ja som išiel do mlatby a mal som aj vrece sebou a tohoto vlka honci chceli zastreliť. On ma prosil, aby som ho do tohoto vreca skryl, žeby ho tí honci nezabili, že sa mi on za to dobre odmení! Keď prešli honci, pustil som ho z vreca von; povedal, že ma on zožerie! A ja som mu povedal, či za dobré zlým sa má on odmieňať?“

Líška povedala, že ona neverí, že by ten vlk bol v tom vreci. Žeby ten mlatec otvoril to vrece a žeby proboval ten vlk do toho vreca sa stiahnuť. Vlk sa stiahol do vreca.

„No a ty mlatec,“ povedala líška, „uviaž to vrece a šmar na zem, vezmi tie cepy a probuj biť teraz, či sa bude dobre sypať z neho!“

Líška potom povedala:

„Tak to je na svete, že sa má človek alebo aj vlk za dobré dobrým odmeniť!“

Ak by sa ten človek nebol stretol s tou líškou, dozaista by bol ten vlk toho mlatca o život pripravil!

Spor havranov

¹

Kde bolo, tam bolo, v sedmohradskom kraji, tam bol planý rok. Boli tam dva havrany: samica so samcom. Mali dvoje mladé a nemohli ich vychovať. Samec povedal:

„Idem ja do druhého kraja, ak je tam úroda, tam lepšie vyžijeme ako tu.“

A on pošiel. Samica zostala s tými dvoma mladými tam. A jedno zdochlo, bo nemohla tá jedna samica vychovať dvoje mladé.

Havran samec o pár mesiacov sa vrátil nazad. Samec povedal, že jeho je ten mladý havran, čo zostal, samica, že to je jej. Ony sa samy nemohli s ním rozdeliť. A tak ony chceli, žeby im kráľ právo odsúdil. Ale ony nevedeli vraviť, tak ony len chodili za ním krákajúci, to jest škrečali. Či bol kráľ na lodi alebo na mašine, alebo doma pri obede, tak mu všade na obloku krákali. Kráľ nevedel, čo ony chcú. Dal po krajine rozhlásiť, že kto mu to povie, čo ony chcú, tie dva havrany, tomu dá pol kráľovstva i svoju princezu za ženu.

O pár dní sa poschodilo veľké panstvo, králi, dôstojníci, a ako oni tam o tom reč mali, tak tie havrany na oblok prišli a zas krákali. A vtedy jeden pán, čo im rozumel, toto povedal kráľovi: „Najjasnejší kráľu! Tieto dva havrany chcú, žeby im odsúdili právo. Ony, havrany, mali dve mladé a v tom kraji, kde ony boli, bol planý rok. Samec sa odobral do druhého kraja hľadať ľahšiu výživu. Ako pošiel, jeden havran mladý zдохol. Ako sa navrátil samec nazad, ony sa na tom vadili, ktorému ten mladý zostal. Ony teda chcú, žeby im kráľ odsúdil, či je mladý: či havrankin, či havranov. Ona povedala, že mladé je jej, bo ona ho pokotila, a on povedal, že on mu bol otec. Ona povedala, že ona ho nielen pokotila, ale i vychovala!“

Vtedy kráľ odpovedal, že už je vykonané.

„Kto ho vychoval, tak je toho mladé!“

A vtedy tie tri havrany zas všetky skrákali; mladý sa pobral so samicou a obidvaja odleteli svojou stranou, a havran sám.

¹Andrej Majoroš, 54-ročný, z Geče (Abauj), 24. júla 1905. Czambel § 174, 338 — 339.

Zrno

¹

Jeden človek zašiel do jednej hory a do jedného hlbokého potoka prišiel. Našiel jedno zrno a to zrno bolo toľké ako kuracie vajce. On nevedel, aké je to zrno. Videl, že je zrno, ale nemohol zvedieť aké: či žitné, či pšeničné a či jačmenné. On to zrno vzal.

Býval neďaleko kráľovského mesta. I s tým zrnom hneď sa predstavil ku kráľovi a ukázal, čo našiel.

Kráľ tiež nemohol zvedieť, aké je to zrno. Kráľ zavolať svojich mudrcov, aby hádali, čo je to za zrno. Nemohol žiaden z nich uhádnuť. Iba jeden z nich povedá, že on vie o jednom človekovi, čo je už hluchý i slepý od starosti a o dvoch paliciach chodí, žeby ho zavolali, že on možno rozhodne, čo je to za zrno.

I zavolali ho. I prišiel. I pýtali sa ho najprv, koľko mu rokov. On im odpovedal, že sto dvadsať. Spýtali sa ho, či nevie dačo o tom, aké je to zrno na stole.

On povedal, že on nevie, ale žeby šli po jeho otca a dovedali sa ho.

„Či vy máte ešte otca?“

On im povedal:

„Mám. Chlap je lepší, ako som ja. Ja chodím o dvoch paliciach a dobre nepočujem, ani nevidím, ale môj otec chodí o jednej palici, lepšie počuje, lepšie vidí ako ja.“

I poslali po toho otca. I prišiel. I chlap bol lepší naozaj. Spýtali sa ho, koľko mu rokov. On im odpovedal, že sto päťdesiat.

„Či by ste neuhádli, aké je to zrno na stole?“

On im odpovedal:

„Nie, ale pošlite po môjho otca. Ten možno bude vedieť.“

Spýtali sa:

„Ešte i vy máte otca?“

On im odpovedal tak:

„Môj otec je lepší chlap, ako som ja. Ja chodím o palici, a môj otec bez palice. Lepší chlap je ako ja.“

I poslali poň.

I on prišiel. Spýtali sa ho:

„Koľko vám rokov?“

On:

„Sto osemdesiat.“

Oni:

„Či by ste nevedeli, aké je to zrno na stole?“

On povedal:

„Viem! To je zrno žitné. Ja som sa z toho chleba dosť najedol. Aj samé zrno miesto chleba som jedával.“

Tí istí mudrci sa ho spýtali:

„Či by ste vedeli povedať, prečo ste vy lepší chlap ako váš syn a váš syn zas lepší ako jeho syn?“

On:

„Viem! Keď som ja svoje mladé časy rástol, bola čistá pravda medzi svetom, a keď môj syn mladé časy rástol, počínala medzi svetom falošnosť, a môjho syna syn už vo väčšej falošnosti vzrástol. Už nemôže vedieť o toľkom zrne ako ja. Keď som ja mladým bol, bolo tak, keď zostala gazdovi zvyšná výživa, hanbil sa to predať, ale dal takému, ktorý nemal. A preto nás Pán Boh lepšie požehnával. Ako sa počala falošnosť medzi svetom, zmenšilo sa zrno, zmenšilo sa všetko a zmenšil sa aj vek človeka.“

¹František Vojt, 52-ročný, z Podbiela (Orava), 6. októbra 1905. Polívka IV, 47.

Psota

Bol pár manželov, veľmi bohatí gazdovia. Mali statku, poľa, všetkého dost' a žili spokojne pri svojej добрote.

Raz v Dohviezdny večer boli pri stole večerali a voľačo zrazu za pecou zakašlalo. Obozrú sa a vidia tam jedného starého človeka, už šedivého, ktorý sa spýta:

„Deti moje, ja som od Boha poslaný spýtať sa vás, či si žiadate, aby vám bolo dobre za mladí alebo na staré dni. Dám vám tri dni termín na rozmyslenie. Po troch dňoch sa vás zase prídem spýtať.“

Za tieto tri dni si títo manželia medzi sebou rozmýšľali, ako Boh s nimi chce naložiť, a tak si rozmyslela i ona i on, že starčekovi dajú odpoveď, keď sa prídeme spýtať, aby im bolo lepšie na staré dni ako za mladí, bo že si za mladí beztak budú môcť zarobiť, a tak teda aby bolo dobre na staré dni. Prišiel termín. Po troch dňoch starčeka zase videli za tou pecou. On sa ich spýtal:

„Deti moje, ako ste si rozmysleli? Či za mladí, či na starosť aby vám bolo dobre?“

Títo mu odpovedali:

„Starý otec, tak sme si rozmysleli, že kým sme mladí, skorej si zarobíme, a na staré dni nech nám bude lepšie!“

Dal odpoveď starček:

„Dobre ste si rozmysleli.“ A zmizol.

O krátky čas, akýkoľvek statok mali, vyzdychal, na poli úrody zničili prívally, kamence, dom zhorel, a tak onedlho boli prinútení všetko predať, čo ešte ostalo, a kým peniaze trvali, sa dost' biedne živili. Keď sa peniaze minuli, prinútení boli v čase letnom do hory na kôrky chodiť, a z tých predajom sa živili.

Keď už tak dlho na tie kôrky chodili, táto chudobná ženička ako pre seba, tak i pre svojho muža upiekla raz jeden posúšik, ktorý si v doline na jeden krč¹ položili a šli potom zase kôrky zbierať. Kôrok nazbierali a zniesli dolu z úboče.

Išiel tadiaľ po hradskej jeden gróf na koči, na štyroch koňoch a zastal pri nich. A spýtal sa ich: „Čo tu robíte?“

Títo mu vyrozprávali všetko zo svojho života, ako im bolo dobre, akým majetkom vládli, a naostatok z božieho dopustenia ako o všetko prišli. Gróf povedal na to:

„Predaj mi ty tú svoju ženu a budeš sa mať z čoho žiť.“

Ale muž odpovedal:

„Ja svoju ženu nepredám, lebo spolu chceme žiť naveky.“

Načo žena zamiešala sa a povedala:

„Predaj ma len, aspoň sa budeš mať z čoho žiť, a mne tiež azda bude dobre pri tom pánovi.“ A tak pán dal mu za ženu sto dukátov a ženu vzal sebou. Chudobný človek uviazal svojich sto dukátov do hrnečnice² a položil ich na ten krč k posúšku a ku kôrkam. Ale mal ešte v úbočí nazbierané kôrky, išiel teda i po tie. Ale za ten čas čo sa stalo? Skapal i posúšik i peniaze a on zostal na holom.

Tu poviem, že gróf doviezol jeho ženu domov a urobil ju grófkou.

Chudobný muž, keď už peňazí nemal, a na kôrky už bol slabý chodiť, prinútený bol pustiť sa po žobraní.

Gróf dlho nežil a grófka ostala sama. Spomenula si hneď na svojho muža, či ešte žije. Vedela, že ak žije, zaiste už po žobraní chodí. Aby ho dákym spôsobom vyhládala, dala vyhlásiť po celej krajine, že ona každú nedeľu vo svojom meste pred kostolom rozdávať bude almužnu a obedy pre žobrákov. A tu hneď z celej krajiny počali sa hrnúť ta žobráci.

Hneď v druhú alebo v tretiu nedeľu dostanovil sa ta aj jej muž, a ako po prví raz, stal si na kraj. Grófka ho hneď poznala, a preto, keď druhým po jednom groši, jemu udelila dva groše a dostal dva obedy. Ostatní žobráci hneď sa oddali do neho, že tak a tak, ten bol tu len prví raz a dostal

¹krč — peň

²hrnečnica — obrúsok, v ktorom sa nosí hrniec s obedom

duplovanú almužnu aj dva obedy.

V nasledujúcu nedeľu zase sa tak stalo. Jej muž dostal dva groše a dva obedy, a ostatní žobráci zase zle-nedobre na neho.

Ale grófka netrpela vadu žobrákov, dala poslať všetkých preč, iba toho svojho muža k sebe do kaštieľa zavolať dala. On sa už aj preľakol, čo to s ním bude, či azda dačo zlého urobil, a či čo? Ale len šiel a pustili ho pred grófkou.

Ako prišiel dnu, kľakol na kolená a prosil za odpustenie, ak sa v dačom previnil. Ale grófka sa ho pýta:

„Prečo ty po žobraní chodíš?“

On dal odpoveď:

„Pani veľkomožná, ja som dakedy dobrý gazda bol, mal som ženu, pokojne sme žili a mali sme všetkého dost, statku i poľa, ale nás Pán Boh skáral a o všetko sme prišli. I svoju ženu som predal za sto dukátov, ale ani z tých požehnania nebolo. Zmizli mi a ja som vyšiel na žobrotu. A až k nim dostal som sa po žobrote.“

„A či by si ty tú svoju ženu poznal?“ pýtala sa grófka.

„Poznal by ju, keby ju videl,“ odpovedal.

Ona na to odišla do druhej izby a preobliekla sa tam do tých istých hábov, ktoré bola mala na sebe, keď ju muž bol predal, lebo si ich bola odložila. A vyšla tak k nemu.

„Nuž, či som nie ja tvoja žena?“ spýtala sa.

On sa hneď zaradoval, lebo ju poznal a rozplakal sa od radosti. Obidvaja sa potom preobliekli do grófskych hábov a svoj starý vek, ako im bol ten žobrák predpovedal, až do smrti v hojnosti a dobrote dožili.

Husár a smrčka

1

Išiel jeden starý husár na dovolenku. Predtým neboli železnice. Musel ísť pešo. Ako bol unavený, prišiel do jedného lesa, sadol si pod jeden strom a tam odpočíval. Kúšik chleba si zajedol, čo mal so sebou, toho komisniaka.² Naraz prišiel k nemu jeden starý žobrák. Pozdravil sa mu a prosil ho:

„Daj mi kúsok chleba, bo som lačný.“

Starý husár vďačne mu dal z toho komisniaka. Ako sa starý najedol, pýtal sa husára, čo za to žiada. Starý husár prosil čarodejné tri veci: pušku, husle aj mech. A zaraz pri ňom boli. A starý žobrák zmizol. Starý husár vzal pušku, husle i mech a pošiel ďalej.

Prišiel do blízkeho mesta. Tam boli v tom meste všade čierne zástavy vyložené na domoch. Pýtal sa husár v meste, čo to za novina, že tu toľko čiernych zástav je vyložených? Na to mu odpovedali:

„Náš kráľ s druhým kráľom vojnu drží a zajtra ráno všetko vojsko ide do vojny.“

On sa oznámil, že i on chce ísť do vojny. Prijali ho vďačne. Chceli mu dať šaty, pušku, ale on vravel, že jemu nič netreba. A tak išiel popri vojsku poskakujúci a usmievajúci.

Mal pušku i mech i husle, — že jemu inšie nič netreba. Ako sa priateľ s nepriateľom na druhý deň schádzali, začal starý husár na husliach hrať. Najprv pomaly, tak začali nepriateľovi vojaci tancovať. Pustil potom do skoku, že vojaci vyskakovali vyše stromov.

Prosili sa nepriatelia, že už dosť tanca. Vtedy starý vojak chcel otvoriť mech, že ich všetkých do mecha vloží a tak potom postrieľa svojou puškou. Videl nepriateľ, že si neporadí nič, tak sa prosil, žeby bol pokoj. Husárov kráľ sa ho pýtal, čo chce za tú pomoc, tak že mu všetko dá. On nechcel nič, len jednu horu, a žeby tam bol za hájnika. Kráľ vďačne mu to dal. Vojak sa potom oženil a tú horu obhajoval. Raz pošiel do lesa. Prišla k nemu smrčka a povedala mu:

„Ber sa!“

„Kde?“

„So mnou!“

„Ej, daj mi pokoj!“

„Musíš!“

„Musím? Daj mi ešte raz na husliach zahrať!“

„To ti dovoľím.“

Vzal husle a začal hrať tak, že smrčka až vyše stromov vyskakovala. Smrčka sa mu prosila:

„Prepáč mi, nehraj na tých husliach!“

„Neprepáčim,“ ešte lepšie hral.

Smrčka tak tancovala, až jej kosti pukali. On otvoril mech — dnu s ňou! Ona skočila do mecha a on rýchle zaviazal mech a vložil do pivnice i so smrčkou.

Pár rokov trvalo, že ľudia nemreli, bo smrčka bola v mechu. Raz sa vybral husár do mesta zamulatovať si. Jeho žena ostala doma. Chcela vedieť, čo je v tom mechu. Pošla, otvorila mech a z mecha vyskočila smrčka a utekala proti starému husárovi. Na druhý deň ho našli v snehu umretého.

Keby nebola žena rozviazala mech, tak by i dodneška bola smrčka v mechu. Neboli by umierali ľudia. Ale zato, že husárova žena vypustila z mecha smrčku, tak musíme umierať, každý — či bohatý, či chudobný, či kráľ, či žobrák.

¹Andrej Kvaka z Postrednevsí, bytom v Maloveske (Šariš), 22. júla 1905. Czambel § 166, 330 — 331.

²komisniak — vojenský chlieb

Ako vyhnali sedliaka z neba

¹

Jeden sedliak rád by sa bol dostať do neba, i prišiel k dverám, prosil svätého Petra, žeby mu otvoril. I ten mu toľko dovolil, žeby aspoň koniec nosa tam urobil.

Keď mu tie dvere otvoril, sedliak sa obrátil chrbtom a tak chrbtom šiel napred do dverí a tak mal koniec nosa v nebi. A svätý Peter ho potom nemohol odtiaľ vyhnáť, a tam ho nechceli, že je hriešny.

Potom posiel svätý Peter k svätému Jánovi radiť sa, čo má s tým sedliakom robiť. Ten mu už potom povedal, žeby ho len vyhnal, ako môže. Ide nato zase Lukáš a tento mu poradil:

„Tomu sedliakovi boli zhynuli voly, keď bol ešte živý, nuž si zavolaj anjelov a pust' ich ponad bránu a nazad im otvor bránu a rozkáž im kričať: ‚Voly, voly, sivé voly!‘“

I ten sedliak, keď to počul od tých anjelov, nuž vybehol, že to tie jeho voly sú tam pred tou bránou. A Peter za ním chytro zaprel. A viac ho potom tam nazad nepustil.

¹Jano Jánký, vicerichtár zo Zázrivej (Orava), 30. júna 1900. Polívka III, 413 — 414.

Zakliate vojsko pod Sitnom

¹

Išiel jeden muzikant z muziky z Močiara.² Pod Sitnom ho stretol jeden pán. Spýtal sa ho, kde bol. Že bol na hraní na Močiari. Opýtal sa ho pán, či by nešiel k nemu do služby. Muzikant sa vyhovárať, že má doma ženu, deti, že nemôže. Naveľa ho pán napravil, aby zostal v službe.

Zaviedol ho potom do jedného veľkého dvora, do zámku pod Sitnom a ukázal mu robotu, čo bude robiť. Do šiestich maštali ho zaviedol, v každej bol jeden kôň. Každý kôň mal susák³ v maštali a v ňom ovos. A v každom susáku bol železný kôl aj lopata. Pán povedal sluhovi, aby koňovi dával, za koľko lopát ktorému patrí. A ktorý by nechcel žrať, aby ho železným kolom bil. Do jednej maštale, ktorá bola zatvorená, zakázal mu ísť, aby tam nikdy nešiel. Človeka tam nikdy nevidel. Býval v izbičke samotný a živnosť si vždy našiel.

Jeden z tých koní nevládal zožrať svoju porciu, a preto ho naveky bil tým kolom. Raz mu povedal ten kôň:

„Nebi ma toľko, však som ja bol dakedy tvojim predkom pánom pri cestách! Ja ti za to voľáčo poradím. Už ti neďaleko vyjde rok. Bude ti dávať ten pán zlato, striebro, ale ty neber nič, len z tohto ovsa si pýtaj. Tento ovos sú peniaze, čo sme z chudoby nadreli, teraz ho musíme žrať.“

Raz išiel do tej dvanástej maštale pozrieť. Bol zhrdzavený bl'ach na nej. Keď skrútol kľúč, zoškripel. V tej maštali bolo mnoho vojska na koňoch. Jeden na kraji bol veľmi staručký, driemal. Ako zoškripel kľúč, roztvoril oči a zavolať:

„Či už?“

A on, sluha, povedal:

„Ešte nie!“ A zavrel dvere a zamkol.

Potom mu vyšiel už rok. Zavolať ho ten pán, u koho slúžil, že ho ide vyplatiť. A že ak chce, žeby zostal aj na druhý rok. Ale sluha, že nezostane. Tak ho zavolať k výplate. Spýtal sa ho, čo žiada. Žiadal si za tri lopatky ovsa. Pán mu to nechcel dovoliť, ale naveľa mu len dal. Ale mu ešte pridal aj zlatý pohár, aj nôž zlatý, aj vidličky.

Keď vyšiel stade a prišiel domov, z toho ovsa boli dvadsiatniky a dukáty a z toho pohára konské kopyto. Nôž a vidličky: rebrá.

Keď už bol bohatý, nechodil na muziku a zabudol aj na tých zakliatych vojakov. Tí sú ešte aj teraz v tej dvanástej maštali, ak ich voľáko druhý neoslobodil.

¹Štefan Ondruš, 60-ročný, z Babinej (Zvolen), 13. júla 1903. Polívka V, 251 — 252.

²Močiar — obec neďaleko Banskej Štiavnice

³susák — drevená truhlica na obilie alebo krm

Ked' chodil kráľ Matej po krajine...

¹

Matej kráľ chodil po svete a stretol jedného chudobného človeka, a to bol metliar. A pýtal sa ho:

„Akého si ty remesla?“

Ten povie:

„Ja som metliar.“

„No vieš čo, prídeš do toho a do toho mesta o tri týždne a donesieš za voz metiel a každú metlu dáš za päťdesiat grajciarov a ja kupim samú prvšiu od teba, a lacnejšie nesmieš dať žiadnemu.“ Tak metliar aj prišiel do mesta, aj metly popredal, po päťdesiat grajciarov každú. A tak metliar zbohatol a ho kráľ aj obdaroval.

*

Kráľ Matej išiel raz cez pole, tam sedliak oral. Pýtal sa ho:

„Či máš sluhov?“

„A ver mám, jeden pár!“

Potom kráľ išiel k nemu do dvora a tam rúbali sedliakovi sluhovia drevo. A on, kráľ Matej, prišiel tam, a sedliak ho nepoznal. Tak vybil z dvora kráľa Mateja, lebo si myslel, že je to voľák lušták.² Povedal mu:

„Hybaj aj ty drevo rúbať a nosiť, netrč tu darmo, darebák!“

O pár týždňov prišiel Matej kráľ zasa k nemu a ukázal mu prvý címer³ kráľovský a potom mu povedal:

„Vidíš, koho si bil, koho si z domu vyhnal? Žeby si ty vedel teraz, že som ja kráľ Matej!“

A dal ho zavrieť.

¹Paľo Nemec, 76-ročný, z Hontianskych Tesár (Hont), 27. septembra 1900. Polívka V, 228.

²lušták (z maď.) — špinavec, lenivec, darebák

³címer (z maď.) — znak, erb

O bačovi, čo učil pánov jest'

1

Bol jeden kráľ a ten kráľ sa vybral na poľovku. A ten kráľ sa stratil od svojich kamarátov. Tak ďaleko do lesa išiel, až zablúdil. A nemohol sa so svojimi kamarátmi zísť. Zašla ho noc. A chodil toľko po lese, až videl svetlo. A to tam bol košiar. A on išiel tam, psi naňho skočili. Prišiel bača a psov odduril. Kráľ sa pýta:

„Prosím vás, či by ste ma neprenocovali? Ja som sa stratil od svojich kamarátov. Teraz blúdím po lese a nemôžem nijakým koncom trafiť!“

Dobre. Bača narichtoval večeru pre svojich juhásov. Aj kráľa zavolali na tú večeru. Dali mu varechu do ruky, aby jedol s nimi, a že lačný bol, ani sa veľmi neodmáhal.

Išiel s nimi na tú večeru. Ako oni jedli, tak on začal zvrchu syrové zberať. A môj bača raf ho po ruke a povie:

„A čo nežrieš z kraja ako i druhí?“

Kráľ na to nič nepovedal. Bol ticho. Ale to si dobre zamerkoval.

A potom ráno vstali. Ako obyčajne, juhási išli podojiť ovce a prišli nazad do koliby. Každý vzal svoj črpák žinčice a vypil. A potom dali aj kráľovi. I on tak urobil. Kráľ prosil toho baču, žeby ho von z toho lesa vyšikoval. Ako ho vyšikoval, kráľ mu povedal:

„No, ďakujem ti za tvoju večeru aj za fruštík a zajtra sa narichtuj, a prídeš ku mne na obed. Bo ak neprídeš, to ťa dám obesť!“

A môj bača na druhý deň obliekol sa, vzal svoj opasok na seba, valašku do ruky a pobral sa do kráľovského dvora.

Ako tam prišiel, tam ho hneď privítali, bo už ho čakali. Tu bača príde pred kráľa a kráľ ho privíta. Obed nahotovený, kážu mu sadnúť za stôl, ale on sa hanbil, že ako on môže medzi takými páňmi obedovať? Ale kráľ mu povedal, žeby sa nehanbil. Že keď on sa nehanbil s jeho umastenými juhásmi jest' a v kolibe ležať, žeby sa ani on nehanbil za jeho stolom sedieť.

Bača sa osmelil, i sadol za stôl. Ako jedli druhí, tak jedol aj on. Priniesli pečienku na stôl, tak jeden z ministrov si vyberal z prostriedku pečienku. A bača neveľa meškajúc, vzal lyžku, kecol ho po ruke:

„A čo nežrieš z kraja?“

Ale ten sa veľmi nahneval, že či jeho ešte jeden bača má po ruke biť?

Potom kráľ:

„Tomu pokoj! On má pravdu. Nech každý len to je, čo pred sebou vidí, nech nevyberá čo lepšie. I ja som to isté od neho dostal.“

A tak ostal bača pred kráľom vychválený a už potom ho takým darom obdaroval, že už nepotreboval do svojej smrti viacej bačovať.

¹Ján Panuška z Lučivnej (Spiš), 13. júna 1900. Czambel § 216, 436 — 437.

O krvilačnej panej

1

Bol jeden kráľ. Oženil sa a vzal si veľmi peknú dievča. Kráľ musel tájsť do vojny a kráľovnú nechal doma. Nuž sa tak povodilo, kráľ tam odkapal, zabili ho vo vojne. Tak kráľovná ovdovela.

Bola za veľa rokov vdovicou. Tak už počala aj krásu tratiť. Tak ona, keď bola veľmi bohatá, aj to chcela, aby naveky aj pekná bola a aby nestarela.

Mala jednu frajcimerku, čo ju česala vždy. Ako ju raz česala, tak ju pokvákla a pani sa nahnevala na ňu. Chytila milú frajcimerku za vlasy a veľa ich vytrhla, takže tej panej vystrekla krv na ruku. Do rána si pozaväzovala a tá ruka jej veľmi pekná ostala od tej krvi. Tak si ona potom tak premyslela, milú frajcimerku zarezala a tou krvou z nej sa umývala. A to tak robila s frajcimerkami za veľa rokov. Každý mesiac dostala druhú frajcimerku a krvou z nich sa umývala, žeby naveky mladá a pekná bola. A nikdy nik nevedel, kde sa tam tie frajcimerky podievali, a preto nik nechcel už k nej ísť viacej slúžiť. Ona si dala aj mašinu spraviť na podobu ľudskú. A keď novú frajcimerku dostala, vypravila ju k tej mašine:

„Chodže mi ta po tie šaty!“

A ako tam prišla, tak ju tá železná panička, tá mašina, hneď zarezala. A bol u nej jeden sluha aj so ženou, takí odprisahaní, ktorí tie mŕtvoly pratali.

Potom už nemohla nikoho dostať za tú frajcimerku, tak začas bola bez nej. Už sa hnevala na celý dom, že nemala krvi na umývanie, tak už potom aj toho sprisahaného sluhu so ženou vypovedala z domu von preto, že jej už nevedel frajcimerky nájsť.

Raz sa jej hodiny pohubili a tade išiel dáky mladý človek. Zavolala ho, žeby jej ako tie hodiny napravil. Ale ona dala mu napraviť tú mašinu. Ona tú mašinu do pivnice dala preniesť, žeby mŕtvoly lepšie mohla ukrývať.

Tomu, čo tie hodiny volala naprávať, tú mašinu dala reparať; a ten jej potom tiež musel odprisahať, že tajnosť zachová a že za reparačenie dostane tri stovky. On mašinu vyhotovil a oddal. Ale platiť nechcela, ale ho u seba ako záreštovala. Chovali ho dobre. On potom premýšľoval, na čo je tá mašina.

Keď mu obed nosili, mládenec dovedúval sa, na čo je to a čo je to tá mašina, lebo bol zvedavý vedieť. Ten, čo mu obed nosil, povedal panej, že sa ten hodinár ustavične spytuje, na čo je tá železná panička. Tá pani sa bála, že ju zradí. Tak že ho ona veru nepustí. Ani ho stade nepustili. Dala potom zase došikovať tých istých, čo bola odohnala od seba a lepšiu plácu im sľúbila. Títo tašli potom sami hľadať novú frajcimerku, aj došikovali.

Ten hodinár mal verenicu, tak mu preto veľmi tvrdo bolo v tom väzení. Raz sa díva von oblokom a videl šikovať novú frajcimerku. A to bola jeho verenica. Premýšľal, ako by sa mohol s ňou dovrávať, lebo už vedel, na čo je tá železná panička. Tak, keď mu doniesli obed, dáku kartičku poslal na tanieri svojej verenici. A napísal, že ju prosí jeden mladý človek, aby prišla okolo siedmej večer k nemu, že by rád dovrávať sa s ňou.

Verenica, ako mladé dievča, poslala mu tiež kartičku, že sa jej to nepatrí prv, — druhý deň.

Tak ju on zas na druhý deň prosil, že bude veľmi nešťastná, ak nepríde.

Tak ona na druhý deň prišla. On jej povedal, že ju prosí, žeby prišla okolo desiatej k nemu a žeby aj dáky povraz doniesla, na dákych dvadsať-tridsať siah. Tak ona aj prišla. Aj doniesla ten povraz.

Keď bola poľnoc a v dome sa utíšili, tak sa on pustil dolu aj s ňou. A tam bola studňa pod múrom a v nej cez vodu boli brvná, tak sa na tie brvná spustili. Dlho rozmýšľal, ako by z tej studne ušli. Dáko sa len vyslobodili a prišli potom do svojho mesta, skade boli.

Tak ráno u kráľovnej, keď zmerkovali, že tí dvaja ušli, stal sa krik po dome. Tak potom kráľovná toho mládenca vzala pred seba, čo hodinárovi obed nosil. A musel vyzradiť, že vera

¹Judita Struhárová, rod. Rosiarová, 50 — 60-ročná, z Tisovca (Gemer), 18. októbra 1900. Polívka V, 231 — 232.

ten hodinár a frajcimerka posielali si kartičky. Ale že on nevedel, na čo to. Tak potom aj toho dala zmárniť. Aj to bol mladý, aj z toho čerstvú krv mala.

Ten hodinár s verenickou sa potom osobášili a šli k súdu a žalovali tú kráľovskú vdovicu, čo tie frajcimerky márnili. Od súdu tašli hneď k nej a dali do domu tajnú vartu. Aj vtedy mala frajcimerku a kázala sa česať. Tá ju vypletala, česala a povedala jej:

„Jaj, ako si ma zle učesala! Tajdiže,“ vrah, „po tie šaty aj po zrkadlo do tej izby, kde je železná panička, žeby sa pozrela!“

Frajcimerka tašla tam, kde bola železná panička, a tam bola aj tá varta ukrytá, aj s tým hodinárom, čo ju reparoval.

Tak ako frajcimerka počala brať šaty aj zrkadlo, tak ju panička uchytila a strčila do tej mašiny. Ale varta hneď mašinu zastavila a frajcimerke sa nič nestalo.

Hneď potom kráľovnú polapali, aj tých dvoch, čo frajcimerky donášali. Tak dali potom kráľovnú na kusy posekať, aj tých dvoch, čo jej pomáhali.